

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია
კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი

იოანე, ეფთვიმე და გიორგი ათონელების ბერძნული „ცხოვრება“

ბერძნული ტექსტი ქართული თარგმანითა და
გამოკვლევით გამოსაცემად მოამზადა
მანანა მაჩხანელმა

თბილისი
„მეცნიერება“
1982

ნაშრომი ეხება XVIII ს. I ხახევარში ათონზე შექმნილ ბერძნულ თხზულებას — „ქართელთა მონასტრის ქტორთა „ცხოვრება“. ნაწარმოები შეიცავს სანაწიერო ლიტერატურაში აქამდე უცნობ, მნიშვნელოვან ცნობებს ათონის ლიტერატურული სკოლის დამაარსებლებისა და გამოჩენილი მოღვაწეების იოანეს, ეფთვიმესა და ათონის ქართველთა მონასტრის მესამე წინამძღვრის გიორგის (ვარაზეაჩეს) შესახებ (X—XI სს.). ბერძნულ ტექსტს ახლავს ქართული თარგმანი და ისტორიულ-ფილოლოგიური ხასიათის ვაშლიკლევა. რომელშიც განხილული და შეფასებულია ბერძნულ „ცხოვრებაში“ ათონელთა გადმოცემების შესახებ არსებული საგულისხმო ფაქტები.

ნაშრომი ეძღვნება ათონის ქართული კულტურული კერის 1000-წლისთავს.

რედაქტორები: ელ. მებრძოლი,
ბ. ფონაძე

შ ე ს ა ვ ა ლ ი

ათონის მთის ქართველთა მონასტერი — ივირონი — იყო ერთ-ერთი უძლიერესი საზღვარგარეთული კერა ქართული კულტურისა და ძირითადი ცენტრი, სადაც მოხდა ბიზანტიური ლიტერატურის საფუძვლიანი ათვისება. ივირონში „თავმოყრილი იყო ქართველთა საუკეთესო კულტურული ძალები, რომელთაც მიზნად დაისახეს გაეცნოთ თავიანთ თანამეჰამულეთათვის დასავლეთის ლიტერატურული სიმდიდრე და მემკვიდრეობა“¹.

ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში ხაზგასმული და ჩამოყალიბებულია ის ფაქტორები, რომელთაც განაპირობეს ათონის ქართველთა მონასტრის გამოკვეთა ქართული კულტურის საზღვარგარეთული ცენტრების მეთაურად:

1. უპირველესი მიზეზი ის იყო, რომ იგი ჩამოყალიბდა ტაო-კლარჯეთის უძლიერესი კულტურული და სამწიგნობრო კერის ბაზაზე: ივირონის ქტიტორები სამხრეთ საქართველოს მოღვაწეები იყვნენ და სულიერ საზრდოს ტაო-კლარჯეთის მონასტრებიდან ლებუჯობდნენ.

2. ივირონის დაწინაურება განაპირობა იმანაც, რომ იგი საბერძნეთის ცენტრში მდებარეობდა და ბიზანტიის კულტურული მიღწევები მისთვის ცნობილი იყო.

3. ათონის ლიტერატურულმა სკოლამ დაიწყო თვისებრივად ახალი ლიტერატურული საქმიანობა — მიზნად დაისახა ბიზანტიური ლიტერატურის ყველა საუკეთესო ძეგლის ქართულ ენაზე გადმოტანა, ქართულად ამეტყველება, ხოლო ამ გზით — მშობლიური ენის ამაღლება და ბერძნულთან გათანაბრება, ბიზანტიის კულტურული მორჩილების დაძლევა.

4. ივირონში ინერგებოდა საზღვარგარეთ მდებარე სხვა ქართული კულტურული ცენტრებისა და სკრიპტორიუმების მთარგმნლობითი მიღწევები.

¹ კ. კ ე კ ე ლ ი ძ ე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I. თბ., 1960, გვ. 101.

ათონის ქართველთა მონასტრის დაარსება და შუა საუკუნეებში მისი გადაქცევა ქართული სულიერი კულტურის ცენტრად დაკავშირებულია სამი დიდი ქართველი მთაწმიდლის—იოანეს, ეფთვიმესა და გიორგის—სახელებთან.

სამწუხაროდ, ამ ბრწყინვალე მოღვაწეთა ცხოვრებისა და შემოქმედების ბევრი მომენტი ჩვენთვის უცნობია; მათი ბიოგრაფიის მეტ-ნაკლები სისრულით აღდგენა ხერხდება გიორგი მთაწმიდლის „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებით“—ათონელთა ბიოგრაფიის ძირითადი წყაროთი და გიორგი მცირის „გიორგი მთაწმიდლის ცხოვრებით“², რასაც ემატება ეფთვიმე მთაწმიდლის ცხოვრების სვინაქსარული რედაქცია³, ხელნაწერთა ანდერძ-მინაწერების ცნობები, მონასტერთა სააქტო მასალები და სიგელ-გუჯრები, რომელნიც ჭერაც საგანგებოდ არ არის გამოცემული და შესწავლილი.

* * *

კარგა ხანია ცნობილი იყო არსებობა ქართველ მთაწმიდელთა „ცხოვრების“ ბერძნული ტექსტისა, რომელიც ათონის ქართველთა მონასტერში ინახება.

² „ცხოვრება იოანესი და ეფთვიმესი“ რამდენჯერმეა გამოცემული: I. საქართველოს სამოთხე, გამოც. მ. საბინინის მიერ, პეტერბურგი, 1882, გვ. 401—432; II. ათონის ივერიის მონასტრის 1074 წ. ხელნაწერი აღაპებით, თბ., 1901, გვ. 1—68; III. „ცხოვრება იოანესი და ეფთვიმესი“, გამოსაცემად მოამზადა ივ. ჯავახიშვილმა. გიორგი მთაწმიდლის ენა „იოანეს და ეფთვიმეს ცხოვრების“ მიხედვით ა. შანიძის, თბ., 1946 IV. ძველი ქართული ლიტერატურის კრესტომათია, შედგენილი ს. ყუბანეიშვილის მიერ თბ., 1947, გვ. 178—189; V. ჩვენი საუნჯე, გვ. 292—336; VI. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წ. II (XI—XV სს.), თბ., 1967, გვ. 38—100 ლათინური თარგმანი ექუთენის პ. პეტერსს (Analecta Bollandiana, XXXVI—XXXVIII 1922, p. 8—68), რუსული პერიოდრაზი—მ. საბინინის (Полное жизнеописание святых грузинской церкви, II, с. 127—160), ინგლისური — დ. ლანგს (Lives and Legends of the Georgian Saints, p. 155—165).

„გიორგი მთაწმიდლის ცხოვრება“ რამდენჯერმეა გამოცემული: I. საქართველოს სამოთხე, გვ. 437—487; II. ათონის კრებული, გვ. 282—351; III. ძველი ქართული ლიტერატურის კრესტომათია, გვ. 190—214; IV. ჩვენი საუნჯე, გვ. 341—412; V. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წ. II (XI—XV სს.), თბ., 1967 გვ. 106—207. რუსული პერიოდრაზი ექუთენის მ. საბინინს (Полное жизнеописание святых грузинской церкви, II, с. 161—212), ლათინურად თარგმნა პ. პეტერსმა (Histoires monastiques géorgiennes, Anal. Boll., XXXVI—XXXVII, 1922, p. 69—159).

³ ეფთვიმე მთაწმიდლის ცხოვრების სვინაქსარული რედაქცია პირველად გამოცემად მოამზადა მ. კახაძემ (წიგნში: „გიორგი მთაწმიდელი, ცხოვრება იოანესი და ეფთვიმესი“, გამოსაცემად მოამზადა ივ. ჯავახიშვილმა, თბ., 1946, გვ. 56—61). II გამოცემა ექუთენის ე. ვაბიძაშვილს: ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წ. IV, თბ., 1966, გვ. 331—340.

პირველი ცნობა ამ ნაწარმოების შესახებ მოიპოვება რუსი არქიმანდრიტის პორფირი უსპენსკის წიგნში «История Афона»⁴. როგორც ჩანს, პ. უსპენსკიმდე ივირონის წიგნთსაცავის ბერძნული ფონდი საგანგებოდ არავის უკვლევია, თუმცა XIX საუკუნის 50-იან წლებში ათონი მოიარა პლ. იოსელიანმა, მასზე ადრე, XVIII საუკუნეში, ქართველმა მოგზაურებმა ტიმოთე გაბაშვილმა და იონა გედევანიშვილმა, მაგრამ მათ უმნიშვნელო ცნობები დაგვიტოვეს ივირონის წიგნთსაცავის შესახებ. რუს მოგზაურთაგან XVIII საუკუნეში ათონზე ორჯერ იმოგზაურა ვ. ბარსკიმ (1726 წ. და 1744 წ.) და დაწვრილებით გაეცნო ქართველთა მონასტრის წერილობით ძეგლებს, მაგრამ არც მის წიგნებში არ მოიპოვება არავითარი მინიშნება ათონელთა ბერძნულ „ცხოვრებაზე“. იგივე მდგომარეობაა არქიმანდრიტ ანტონინ კაპუსტინის საინტერესო წიგნში „Заметки поклонника святой горы“⁵.

პორფირი უსპენსკიმ XIX საუკუნის 40-იან წლებში იმოგზაურა ათონზე, მოიხილა იქაური სავეანეები, რომელთა შორის განსაკუთრებული ყურადღება მიაპყრო ივირონს და მის ბიბლიოთეკაში დაცულ დოკუმენტებს. აქვე უნახავს მას ბერძნულ ენაზე დაწერილი „ცხოვრებაც“ იოანესი, ეფთვიმესი და გიორგისა. თავის მრავალტომიან მონოგრაფიაში უსპენსკი საკმაოდ ვრცლად მოგვითხრობს ქართველთა მონასტრის, მისი დაარსების, ეფთვიმე ათონელის ღვაწლისა და სხვა უმნიშვნელოვანი ამბების შესახებ. მოგზაური სარგებლობს მხოლოდ ბერძნულენოვანი წყაროებით, განსაკუთრებით ეყრდნობა სწორედ ათონელთა ბერძნულ „ცხოვრებას“.

პ. უსპენსკის წიგნში, ცხადია, სწორედ ამ „ცხოვრებიდან“ გადმოვიდა არაზუსტი ცნობები და მსჯელობა ივირონის ისტორიასთან დაკავშირებული ბევრი ფაქტის შესახებ.

1880 წლის ზაფხულში ათონის მთაზე გაგზავნილი იყო ექსპედიცია, რომელსაც პროფ. სპ. ლამბროსი მეთაურობდა და რომელმაც შეადგინა მთაწმიდის თითქმის ყველა მონასტრის ბერძნულ ხელნაწერთა კატალოგი⁶. ქართველთა მონასტერში, რომელიც ბერძნული ხელნაწერებით ყველაზე უფრო მდიდარი აღმოჩნდა, აღიწერა 1386 კოდექსი. მათ შორის

⁴ Пор. Успенский, Восток христианский. История Афона, ч. III, Афон монашеский, Киев, 1877, с. 160—161.

⁵ Архимандрит Антонин, Заметки поклонника святой горы, Киев, 1864.

⁶ Catalogue of the Greek Manuscripts on Mount Athos, by Spyr. P. Lambros. Cambridge. vol. I, 1895; vol. II, 1900.

არის „Βίος καὶ πολιτεία τῶν θνίων καὶ μετῴρων πατέρων ἡμῶν Ἰωάννου, Ἐμψυμίου καὶ Γεωργίου, τῶν χτιέρων τῆς γαμ' ἡμῶν, ἑρῆς μεψίστης Λαύρας τῶν Ἰψήρων“ (ცხოვრება და მოქალაქეობა ნეტარი და ღმერთშემოსილი ჩვენი მამების იოანესი, ეფთვიმესი და გიორგისა, ჩვენი წმინდა და უდიდესი ქართველთა მონასტრის ქტიტორებისა).

მეცნიერთათვის ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრების“ არსებობა სწორედ ამ ორი გზით (უსპენსკის «История Афона» და ლამბროსის კატალოგი) უნდა გამხდარიყო ცნობილი.

„Βίος καὶ πολιτεία“-ის არსებობა იცის ქართულმა მეცნიერებამ, მაგრამ ძუნწი ცნობების გამო მას არასწორად მიიჩნევს ჯერ კიდევ ათონელთა ეპოქაში თარგმნილ ძეგლად.

სტატიისში „ქართული წვლილი ბიზანტიურ ლიტერატურაში“ კ. კეკელიძე წერს: „ათონელთა ხსენებას ათონზე ყურადღებითა და პატივისცემით ეპყრობოდნენ ბერძნები, რომელნიც მათთან სიცოცხლეში იყვნენ დაახლოებულნი. ალბათ მათი თხოვნით და სურვილით დასახელებული შრომები (იგულისხმება „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრება“ და „გიორგი მთაწმიდლის ცხოვრება“—მ. მ.) ვიღაც ქართველს უთარგმნია ბერძნულად“ (კ. კეკელიძე, ეტიუდები, ტ. III, 1955, გვ. 8); მ. კახაძე უფრო შორს მიდის და თარგმნის დროსა და ავტორსაც ასახელებს: „იოანეს და ეფთვიმეს ცხოვრება“ ბერძნულად თარგმნილი უნდა იყოს გიორგი ათონელის დროს, შესაძლებელია თვით ამ უქანასკნელის მიერ“ (მ. კახაძე, „ქართველები ბიზანტიის პოლიტიკურსა და კულტურულ ცხოვრებაში“, 1954, გვ. 92); კ. კეკელიძისა და მ. კახაძის აზრს იმეორებს ე. ხინთიბიძე („ბიზანტიურ-ქართული ლიტერატურული ურთიერთობანი“, 1969, გვ. 21).

დღეს, როცა თხზულების ფოტოპირი მოიპოვება კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტში, საშუალება მოგვეცა ზუსტად დაგვედგინა ხელნაწერის რაობა და დაგვემტკიცებინა, რომ „Βίος καὶ πολιτεία“ არის ორიგინალური ბერძნული ნაწარმოები და არა „ქართულიდან თარგმნილი ძეგლი მთაწმიდელთა ეპოქის ბიზანტიური აგიოგრაფიული მწერლობისა“.

* * *

საკვლევი თხზულების შესწავლა გვიჩვენებს; რომ იგი დაწერილია XVIII საუკუნის I ნახევარში.

ამას გვაფიქრებინებს შემდეგი გარემოებანი:

1. არავითარი კვალი იმისა, რომ ძველად არსებობდა ბერძნულად დაწერილი ათონელთა „ცხოვრება“, წყაროებიდან არ ჩანს.

Ὁ παρθενὸς ἡλιατὴς ὄνομα
 ὁ πῶς ἦν παῖς ἰωάννου
 ἀνδρὸς Σιμωνίου. ἔμαθον
 παρὰ ^{παι} δὲ τῶν ῥοσῶν
 ἐξ οὗ ἐβλάστησεν τὸ ἔργον
 καὶ ὁ ἴσος τῆς ἐργασίας
 λαοὺς λαοὺς τῶν ἰσίων
 ἔβλεπον ἀπὸ τῶν αὐτῶν
 καὶ ἡ πόσις αὐτοῦ τῆς
 γῆς αὐτοῦ. ἀγῆν, φάρον, ἔβ

ტაბ. 2. ათონური ხელნაწერი, 3 რ.

„Βίος καὶ πολιτεία“-ს ტექსტი დატულია ორ ხელნაწერში: 'Ιβήριον—4573 (ლამბროსის „ათონის მთის ბერძნულ ხელნაწერთა კატალოგი“, გვ. 147 b)⁷ და Codicis Vaticanī Graeci—2613 (ფ. პალკენის ABHG-თი)⁸. გარდა ამისა, ეს „ცხოვრება“ დაბეჭდილია 1857 წელს ათენში გამოსულ ქართველთა მონასტრის პროსკინეტარიონში, რომელიც, ჩვენი აზრით, თავისი სიძველის გამო ხელნაწერებზე ნაკლებ ყურადღებას არ იმსახურებს.⁹

არავითარი ცნობა, რომ კიდევ სადმე მოიპოვებოდეს ეს ნაწარმოები, არ არსებობს. ვფიქრობთ, ამ განცხადების დასადასტურებლად მართა ეს ფაქტიც გამოდგება, რომ პალკენის Bibliotheca Hagiographica Graeca, რომელიც დღეისათვის ბერძნული აგიოგრაფიული ლიტერატურის უზუსტეს კატალოგს წარმოადგენს, „ცხოვრების“ სხვა ვარიანტს არ იცნობს*.

2. თხზულების ტექსტთა ურთიერთმიმართების შესწავლამ საშუალება მოგვცა გამოვეჩინა დასვენა, რომ არც ათონური (A) და არც ვატიკანური (V) ხელნაწერები არ წარმოადგენენ ძეგლის პროტოგრაფს.

ათონური ხელნაწერის ანდერძში მოხსენიებული სამოსილი ბერი კოზმანი გადამწერი, გადამწესებულია თხზულებისა. ტექსტოლოგიურმა ანალიზმა გამოარჩია, რომ ეს ნუსხა უთუოდ გადმოწერილი თხზულებაა ანდერძში კოზმანი თავის თავზე გადამწერს უწოდებს: „ἐκ χειρὸς ἑαυτοῦ παρὰ ἀνδρὸς Σωμῆος Κωνσταντίνου“¹⁰. პალოგრადიულად იჭრის — 4573-ს პროტესტიონალი კალიგრაფის ხელი ატყეია.

ჯერალდ „Византийский временник“-ის 41-ე ტომში (1980, გვ. 219—220) ბ. ლ. ფონკიჩი განიხილავს Ibercn 4573/453-ისა და Vzt. gr. 2613-ის კალიგრაფულ მონაცემებსა და კოლოფონებს ცნობებს:

ივირონული ნუსხა გადაწერილია 1758 წლის 19 თებერვალს ბერი კოზმან სამოსელის მიერ ქართველთა მონასტერში და მის მიერვე შეწირულია მონასტრის კათოლიკონისადმი.

ვატიკანური ნუსხა, კოლოფონის ცნობით, გადაწერილია ბერი კოზმანის მიერ ივირონის ბერის, ზაქარეას წარსაგებელით და დადუ-

⁷ Catalogue of the Greek Manuscripts... p. 147 b.

⁸ F. Halikīn, Auctarium Bibliothecae Hagiographicae Graecae, Bruxelles, 1969.

⁹ Πισοταχυεῖριον τοῦ βασιλεῦς μοναρχοῦ τοῦ Ἰβήρου. Athenis. 1857, გვ. 49—75.

* რა თქმა უნდა, გამორიცხული არ არის, რომ კიდევ გამოჩნდეს ათონელთა „ცხოვრების“ შემცველი ხელნაწერი. Analecta Bellandiana-ს 1975 წლის III ნომერში არის ცნობა, რომ კ. სამოსზე დატული ყოფილა ეფთვიმე ქართველის დღემდე უცნობი „ცხოვრება“ ბერძნულ ენაზე.

[illegible]

QF

[illegible]

ტაბ. 4. ათონური ხელნაწერი, 37 v—38 r.

ბულია ივირონის დამაარსებელთა სახელზე აშენებულ ეკლესიაში. მართალია, ხელნაწერის გადაწერის თარიღი ტექსტში გადაშლილია (იკითხება მხოლოდ თვე და რიცხვი), მაგრამ, უდავოა, რომ ეს ხელნაწერიც, ისევე როგორც ივირონული, მომზადებულია XVIII საუკუნის შუა წლებში. ამაზე მეტყველებს როგორც გადამწერის ხელი, ასევე ფილიგრანი „სამი ნახევარმოვარე“, იდენტური ივირონის ხელნაწერის ჰეირანიშნისა.

ათონური ხელნაწერის ტექსტი ერთი ხელითაა დაწერილი — ბერი კოზმანის ხელით. ეს ხელი ადვილად შეინიშნება ვატიკანური კოდექსის ბევრ მინაწერში (რამდენჯერმე თვით ტექსტშიც). ამის გამო ადვილად ხერხდება მისი გაიგივება ათონური ტექსტის ხელთან, თუმცა, ერთი შეხედვით, ამის თქმა ძნელია. მაგრამ, ვატიკანური ხელნაწერის კოლოფონის ცნობით, ხელნაწერი მთლიანად კოზმანის მიერაა დაწერილი. ამ წინააღმდეგობას ხსნის ათონური ხელნაწერი № 4442/322 — დასრულებული 1757 წელს კოზმანის მიერ და გადაწერილი იმავე ხელით, რომლითაც ვატიკანური ხელნაწერის (vat. gr. 2613) ძირითადი ნაწილი. აქედან გამომდინარე, უნდა დავასკვნათ, რომ კოზმან სამოსელი ფლობდა ხელწერის 2 ვარიანტს:

I. Iber. 4573, Vat. gr. 2613-ის ჩამატებები და დასკვნითი ნაწილი.

II. Vat. gr. 2613-ის ტექსტი და Iber. 4442/322.

ეს გარემოება საშუალებას გვაძლევს გამოვკვეთოთ ამ მორეწვითა წრე, სადაც გადაწერა ეს ორი ხელნაწერი და, როგორც ჩანს, შეიქმნა ივირონის დამაარსებელთა „ცხოვრება“.

ივირონის ბერი კოზმან სამოსელი, სავარაუდოა, იყო აღმზრდელი პატრონის ფრონტიტირიუსის, მაკარი კალოგერასისა. მას კავშირი უნდა ჰქონოდა აგრეთვე XVIII საუკუნის I ნახევრის ბერძნული კულტურის თვალსაჩინო მოღვაწესთან, არტის მიტროპოლიტ ნეოფიტ მავრიმატისთან, რომელიც 1723 წელს ათონს შეეყვანა (1736—38 წლებში კოზმანი იწერს ნეოფიტის მიერ შედგენილ „მცირე ქრონიკას“; რომელიც ნეოფიტმა იეროდიაკონ იგნატი ეპიდავრელს აჩუქა).

კოზმანის ხელნაწერის II ვარიანტს ძალზე ჰგავს ათონელ ბერის ნიკიფორეს ხელი (ნიკიფორე წმ. ანას სკიტის მოღვაწე იყო). ეს ორი ხელი იმდენად მსგავსია, რომ, ცხადია, ეს ორი მოღვაწე ერთად თანამშრომლობდა — ისინი ან ერთად სწავლობდნენ, ან ერთად მოღვაწეობდნენ ერთსა და იმავე სკრიპტორიუმში¹⁰.

3. „ცხოვრება“ რომ გვიანდელია, ტექსტითაც არაერთგზის მტკიცდება. თხზულებაში გვხვდება ფრაზები: „ვისაც ქართული წიგ-

¹⁰ Б. Л. Ф о н к и ч, Палеографические заметки о греческих рукописях итальянских библиотек, Византийский временник, т. 41, 1980, с. 219—220.

ὑδὲν ἄλλο πρᾶγμα, ὥς ἡ ἀλήθεια
 βεβαιῶσι, ὁ θράσυς καὶ καθαρὸς τὸν
 αἰσθὲν ἔχον καὶ φιλάρετον, ὥς ἡ ἐλπίς.
 γησις τῶν ἐκκρίπτων ζώης ἀμαρ-
 τωσκοφίᾳ. καὶ τοσοῦτο ἐλπίον δι-
 θράσυς τοῦ ἀκροαθῆν, καὶ τοῦ παρ-
 τουῦ νὰ ἀναλάβῃ τοῦ ὁμοίου ζῆλον,
 καὶ νὰ φανῇ κερμητὴς, καὶ ὁ παρὸς προ-
 θυμότητος τῶν τοιαύτης ἐκκρίπτων ζώης,
 ὅσον ὁ δακ. βλέπει τοῦ διηγεμένου, καὶ
 πρὸς τὴν νὰ μὴ φάνοιτο ὅς τοῦ ὁμοίου
 σκοποῦ. καὶ οὕτως προαφῆθη ἀπὸ λόγου
 καμίας ὑπερβολῆς δὲς πρὸς τὴν αἰσθῶν

[illegible]

卷

ტაბ. 6. ვატიკანური ხელნაწერი, 67 v—68 r.

(Faint handwritten text, likely bleed-through from the reverse side)

ნების წამკითხველთაგან შეუტყვიან, „ქართველთა მონასტრის მთავარი ეკლესია ჩვენს დრომდე შემორჩაო“, „ცდებიან ისინი, ვისაც: აგონი, გიორგი ეფთვიმესთან ერთად მოვიდაო“ და სხვა, რაც გვაფიქრებინებს, რომ ავტორს საუკუნეები აშორებს იმ ამბებისაგან, რომლის შესახებაც მოგვითხრობს.

4. 3 რ-ზე ვკითხულობთ: „ივირონში“ დღესაც არის „ოვენი“-ჯერ კიდევ იმ დროისა, როცა მონასტერი ქართველებით იყო დასახლებულიო“. გამოდის, რომ ნაწარმოები იწერება ამ ფაქტიდან დიდოხნის შემდეგ.

5. „ცხოვრებაში“ დაცულია კიდევ ერთი ფაქტი, რომელიც ნაწარმოების გვიანდლობაზე მიგვანიშნებს: გადმოცემით ამბობენო, ვკითხულობთ 37 რ-ზე, რომ ლათინებმა მონასტრის სხვა განძეულობასთან ერთად გაიტაცეს ეფთვიმეს, იოანესა და გიორგის კუბოები.

აქ ავტორი უთუოდ გულისხმობს ლათინთა თავდასხმას და მონასტრის დარბევას, რომელსაც ადგილი ჰქონდა 1285 წელს. ქართველები გაქეუვლან, თან წაუღიათ მონასტრის სიწმინდე—ღვთისმშობლის ხატი და ივირონს 1295 წელს დაბრუნებიან.

ჩაღდან „Βίος καὶ πάθησις“-ს ავტორს გადმოცემით შეუტყავას ამბავი, ჩანს, მას დროის დიდი მონაკვეთი აშორებს იმ ფაქტებისაგან, რომლის შესახებაც მოგვითხრობს.

* * *

თხზულება დაწერილია ივირონში. ეს ადვილად მტკიცდება ტექსტის მონაცემებით.

ანდერძში ვკითხულობთ: „ცხოვრება“ ამ წმინდა მონასტრის კათოლიკონისადმი მიძღვნილიო“.

36 რ: „აქ, ამ წმინდა მონასტერში გადმოსცენესო ეფთვიმე; კონსტანტინოპოლიდან აქაურმა ბერებმა“.

37 რ: „იგივე შვიძლება ენახოთ აქ, ქართველთა „თვენებშიო“.

მოდრაობის ანონიმური ზმნების ფორმებიდანაც (ამოვიდა, მოვიდა, ამოიყვანა აქ, წავიდა, გაემგზავრა კონსტანტინოპოლს და ა. შ.) აშკარა ხდება, რომ თხზულება ივირონში იწერება და ავტორი მთავრადელი ბერია.

* * *

„Βίος καὶ πάθησις“-ს ჩვენ პარობითად ვუწოდებთ სენაქსარულ ცხოვრებას.

მართალია, თხზულება ვერ ჩათვლება აგიოგრაფიული მწერლობის ამ ჟანრის ტიპიურ ნიმუშად, მაგრამ მისი შედგენის მეთოდი სწორედ ისეთია, როგორც საზოგადოდ დამახასიათებელია სვინაქსარული ტიპის ნაწარმოებისათვის: შეიცავს წმინდანის ცხოვრების უმთავრეს ბიოგრაფიულ მომენტებს, მის მიერ მოხდენილ სასწაულებრივ აქციებს და ეყრდნობა აგიოგრაფიულ მასალას. აქვე დაეძენთ, რომ სწორედ XVII—XVIII სს. მიჯნაზე უხვად დგებოდა სვინაქსარული ტიპის კრებულები, აკოლუთიები და მემორანდუმები, რაც განპირობებული იყო არა მარტო ლიტურგიკული მოთხოვნილებით, არა მარტო ქრისტიანული სარწმუნოების განმტკიცების სააგიტაციოდ, არამედ, პირველ რიგში — პრაქტიკული მიზნებით.

საკვლევი თხზულება რომ სვინაქსარული ხასიათის ნაწარმოებია, ამას ისიც გვაფიქრებინებს, რომ მისი კომპოზიცია პასუხობს ლეთისმსახურებისას წასაკითხი „ცხოვრების“ ყველა მოთხოვნას. ჩანს, იგი დაიწერა, როგორც რომელიღაც ლიტურგიკული კრებულის ნაწილი.

თვით ტექსტში ვკითხულობთ: „მსმენელს ახარებს ასეთი მოთხრობის მოსმენა“ (1 რ. გვ. 75); ავტორი ხშირად მიმართავს სწორედ მსმენელს და არა მკითხველს: „ისეთებიც აღმოჩნდებიან, რომ მოისურვებენ ჩემს მოსმენასო,“ — ამბობს იგი. თხზულების ანდერძითაც ნაწარმოებს ეწოდება „თხრობითი ცხოვრება“ — *μῆϋϥϣαϣαῖς βίος*.

შესავალში ავტორი წერს, რომ ჩვენი საერთო მამების ბიოგრაფია და მოღვაწეობა მოკლე ცხოვრებით მაინც უნდა იყოს ცნობილიო. ეს „მოკლე ცხოვრება“ უთუოდ სვინაქსარულ ცხოვრებას გულისხმობს.

* * *

თხზულების ანონიმი ავტორის შესახებ ვიცით მხოლოდ ის, რომ იგი იყო ბერძენი, ქართველთა მონასტრის თვითნასწავლი ბერი და მოღვაწეობდა XVII—XVIII საუკუნეთა მიჯნაზე ან XVIII საუკუნის I ნახევარში.

* * *

„Βίος καὶ πολιτεία“ დაწერილია იმავე ენაზე, რომელზეც XVII—XVIII საუკუნეთა რელიგიური და საღვთისმეტყველო ხასიათის ბერძნულენოვანი ძეგლები: კათარევუსაზე, წმინდა ენაზე, რომელიც იყო მემკვიდრე ბიზანტიური არქაისტული მწიგნობრული ტრადიციისა.

რა მიზეზებმა განაპირობა „Βίος καὶ πολιτεία-ს“ შექმნა?

XVII საუკუნის ბოლო და XVIII საუკუნე ფრიად მნიშვნელოვანი ეტაპია საბერძნეთის ისტორიაში. ქვეყანა გაცხოველებული ემზადება, რათა თავი დააღწიოს თურქთა ბატონობას. ამ ერთი მიზნის—თავისუფლების მოპოვებისათვის მზადებისაყენ მიმართულია ერის მთელი შემოქმედებითი ენერგია და ინტელექტუალური ძალები. XVIII საუკუნის მეორე ნახევარი — ოსმალთა ბატონობის წინააღმდეგ გამამწყვეტი შეტევის წინააღმდეგ—არის გონებრივ და სულიერ ძალთა მოკრების, ისტორიული საწყისებისადმი ინტერესის გამძაფრების ხანა.

ქვეყნის ისტორიისა და ამ ისტორიის შეფასების საკითხები დგას როგორც სამეცნიერო წრეების, ასევე მონასტრებში მოღვაწე მწიგნობართა წინაშეც.

სწორედ ამ პერიოდში ხდება საჭირო, მონასტრებმა ზუსტად იცოდნენ საკუთარი პრეისტორია, დაარსების დრო, მშენებლობასთან და ქტიტორებთან დაკავშირებული საკითხები.

განათლებულ ბერმონაზონთა კვლევის მეთოდები და ხერხები, რა თქმა უნდა, სხვაობს კვლევის იმ გზებისაგან, რომლითაც წარმოებს მუშაობა სამეცნიერო წრეებში, მაგრამ აკადემიურობისა და სიზუსტის ნაკლებობა ოდნავადაც არ ამცირებს იმ შედეგების ფასსა და მნიშვნელობას, რომელსაც მიაღწიეს მწიგნობარმა ბერებმა.

XVIII საუკუნის დასაწყისში ათონზე მოღვაწეობდა ცნობილი ნიკოდიმ მთაწმიდელი, რომლის სახელთანაც დაკავშირებულია ათონის მონასტრების სამწიგნობრო წრეების მეტად აქტიურ და ნაყოფიერ ლიტერატურულ ცენტრად გადაქცევა, დიდი სეინაქსარული კრებულების „Νέον ἐκλόγιον“-ისა და „Ἀποστομὴ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ πατρός“-ის შედგენა. ამ კრებულებში სრულადაა თავმოყრილი ათონის მთაზე მოღვაწე ცნობილი მამების ცხოვრებანი, ზოგჯერ ვრცელი, ზოგჯერ კი—სეინაქსარის ან მოსახსენებლის სახით.

მონასტრის უძველესი ისტორიის გამოკვლევისა და წარმოჩენის საკითხი დგება ივირონის — ათონის მთის ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი და ავტორიტეტული მონასტრის წინაშეც. XVIII საუკუნის დასაწყისში, მონასტრის სიძველის დამტკიცებისათვის მის შესვეურებს არა მარტო სჭირდებოდა საქვეყნოდ გამოტანა იმ ფაქტისა, რომ მათი მონასტერი X საუკუნის ბოლოსაა დაარსებული ქართველთა მიერ, არამედ ამაყოფენ კიდევ ამით.

ამ პერიოდში იწერება სწორედ „Βίος καὶ πολιτεία“—დიდი ქართველი ათონელების და ქტიტორების—იოანეს, ეფთვიმესა და გიორგის „ცხოვრება“, რომელშიც თავმოყრილი და გამოყენებულია ყველა წყარო—ლიტერატურული თუ ფოლკლორული, რომელთან მისვლაც შესაძლებელი იყო XVIII საუკუნეში, თითქმის რვა საუკუნის შემდეგ მათი მოღვაწეობიდან. იწერება აკოლუთიები და საგალობლები ათონელთა სახელზე, ხოლო მოგვიანებით დგება „ივირონის პროსკინეტარიონი“—კრებული, რომელშიც თავმოყრილია ყველა ეს ახალი მასალა ქართველი მთაწმიდლების შესახებ.

„ცხოვრების“ ავტორი რამდენჯერმე ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ივირონის ახლანდელი მამები მემკვიდრეები არიან იოანესი, ეფთვიმესი და გიორგისა, რომ ამ ნაწარმოების შექმნა არის მხოლოდ გადახდა შვილთა ვალისა, რომელიც ტვირთად აწვით მონასტრის ბერებს სულიერი მამების-ქტიტორების წინაშე:

„მე ვფიქრობ, —წერს ის, —არ არის სამართლიანი, რომ ჩვენ ამ თარიღს (იგულისხმება ათონელთა ხსენებს დღე—მ. მ.) არ ვზეიმობთ, ხოლო მათ ცხოვრებას მოკლე მოთხრობით მაინც არ გადმოვცემთ. ეს კი სრულიად აუცილებელია, რადგან ბევრისათვის არ არის ცნობილი მათი საქმეები, ეს არცოდნა კი ახლოს არის ბიწიერებასთან და ჩვენი დანაშაულია. ხომ ცოდვია ღვთის წინაშე, ვიცნობდეთ ბევრ სხვა წმინდანსა და მათ ცხოვრებას, მათ გმირობას, ხოლო არ ვიცნობდეთ ჩვენს საკუთარ მამებსა და მაშენებლებს, არ ვიცოდეთ, რა არის დაწერილი მათ შესახებ!“ (§ 1).

„ცხოვრება“ ბიოგრაფიული და პანეგირიკული ლიტერატურული ჟანრის ჩარჩოებს არ სცილდება, თავიდან ბოლომდე ტრადიციულ შაბლონს მიჰყვება და ანონიმი ავტორიც ფაქტებისა და მოვლენების ანალიზის დიდი უნარით დაჯილდოებული ადამიანი არ არის, თუმცა ნაწარმოებში მაინც შეიმჩნევა დიდი მოწიწება და დაფასება მონასტრის პირველი მოღვაწეებისადმი, მათი ღვაწლის წარმოჩინების აუცილებლობის შეგნება:

„გვედრებით თქვენც, ქრისტესმიერნო მამანო და ძმანო ჩემნო, მომბაძოთ და, როგორც მე მივუზღე საზღაური და გამოვხატე პატივისცემა ჩვენი საერთო მამებისადმი, თქვენც აღასრულოთ მოვალეობა და გამოაქლავნოთ თქვენი სიწმინდე“ (§ 1, გვ. 77).

„წმინდა და ღმერთშემოსილი ჩვენი მამების სათნოებას მთელი არსებით უნდა მივბაძოთ არა მარტო იმიტომ, რომ ასე ხამს, არამედ იმიტომაც, რომ ვიყოთ მემკვიდრეები როგორც მათ მიერ აგებულნი მონასტრისა, ასევე მათი საქმიანობისა“ (§ 23, გვ. 120).

ნაწარმოებიდან ჩანს, რომ წმ. ეფთვიმეს ხსენების დღე—13 მაისი—ყოველთვის ზეიმით აღინიშნება ათონის ქართველთა მონასტერში, რაც შეეხება იოანეს ხსენების დღეს—14 ივნისს და გიორგისას—28 ივლისს, ისინი მიუვიწყებიათ. „ცხოვრების“ შექმნა საყურადღებოა იმ თვალსაზრისითაც, რომ ეს ნაელი მონასტრის ისტორიისა გამოსწორებულია. „Βίος καὶ πολιτεία“—კომპლექსური „ცხოვრება“ მონასტრის სამივე ქტიტორისა, ამიერიდან წაიკითხებოდა 13 მაისს, რითაც აღმოიფხვრებოდა ზემოხსენებული ხარვეზი და ყველა ქტიტორს დამსახურებულად მიეზლოდა. ბერძენმა ავტორმა იცის, რომ საქართველოში ზეიმით აღინიშნება არა მხოლოდ ეფთვიმეს, არამედ ყველა მაშენებლისა ხსოვნა და სურს, რომ ივირონშიც დამკვიდრდეს ეს ტრადიცია.

„ცხოვრებისა და მოქალაქეობის“ აღწერას ჰქონდა წმინდა პრაქტიკული მნიშვნელობაც: მას თანამედროვენი და მომდევნო თაობები უნდა აღეძრა, რათა მათ მიებაძათ თხზულების გმირთა სათნო ცხოვრებისათვის, დიდი ქართველი ათონელების ღვაწლისათვის.

XVIII საუკუნის I ნახევარში მთაწმინდაზე ბერძენი კაცის მიერ ივირონის ქტიტორთა „ცხოვრების“ შექმნა მნიშვნელოვანი და საყურადღებო ფაქტია არა მხოლოდ ლიტერატურული თვალსაზრისით, არამედ იმითაც, რომ იგი ერთგვარად აგრძელებს ურთიერთობის იმ მრავალსაუკუნოვან ხაზს, რომელიც ბერძენ და ქართველ ხალხებს შორის ჭერ კიდევ მითოლოგიური პერიოდიდან დასტურდება და განსაკუთრებით მრავალმხრივი ხდება ბიზანტიურ პერიოდში.

* * *

„Βίος καὶ πολιτεία“ იქმნება იმ დროს, როდესაც ივირონში მოღვაწე ბერძენი ბერებისათვის არავითარ საფრთხეს აღარ წარმოადგენს. ქართველთა პატივითა და დიდებით მოხსენიება. ძეგლის ავტორს საუკუნეები აშორებს ბერძენ-ქართველთა შუღლისა და მტრობის ხანგრძლივი ეპოქისაგან. XVIII საუკუნის I ნახევარში ივირონში ქართული ლემენტი ფაქტიურად აღარ არსებობს და მინიმუმამდეა დასული ურთიერთობის ის სიმძაფრე, რომელსაც ადგილი ჰქონდა ქართველთა მონასტრის ისტორიის პირველ საუკუნეებში.

სწორედ ამიტომაც, რომ „ცხოვრების“ ავტორი ქართველ მოღვაწეებს წარმოგვიდგენს როგორც წმინდანებს, არ იშურებს მათთვის ზოტბის ეპითეტებს და იოანეს, ეფთვიმესა და გიორგის ისიც ისევ მიიჩნევს ბერძენთა. სახელოვან წინაპრებად, როგორც ქართველები.

ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრების“ ხელნაწერთა დახასიათება

არსებობს ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრების“ სამი ტექსტი: ათონური (A)¹, ვატიკანური (V)² და 1857 წლის ქართ-ველთა მონასტრის პროსკინეტარიონში გამოქვეყნებული (C)³.

A

სპ. ლამბროსის კატალოგით ამ ხელნაწერის ნომერია 'Iჰერძან—4573 (453). ეს არის პატარა, 40 გვერდიანი ჯოდექსი. გვ. გვ. A + 1—40 + 22 დაუწერელი ფურცელი. 22 × 15. დაწერილია კარგი ხარისხის საშუალო სისქის ქაღალდზე, რომელსაც აქვს კვირნიშანი „სამი ნახევარმთვარე“.

სტრიქონთა რაოდენობა 20-ია. ტექსტი დასაწყისში მოხატულია სტანდარტული ორნამენტით. პირველი ფურცელი შემკულია სტილიზებული საზედაო ასოებით.

თხზულება დაყოფილი არ არის მონაკვეთებად, გამოიყოფა მხოლოდ სამი დიდი ნაწილი სამი „ცხოვრების“ — იოანეს, ეფთვიმესა და გიორგის — შესაბამისად.

გადაწერილია კალიგრაფიული ხელით.

გადამწერია კოზმან ბერი. გადაწერის დრო — 1758 წელი. ნასწორებია XIX საუკუნის ხელით. აქვს ერთადერთი მინაწერი 3 რ-ზე. ინახება ათონის ქართველთა მონასტრის ბიბლიოთეკაში.

V

ვატიკანის ხელნაწერი № 2613 (Cod. Vatic. Gr. 2613)⁴ წარმოადგენს აკოლუთიების კრებულს.

¹ Catalogue of the Greek Manuscripts... vol. I, გვ. 147 ბ.

² F. Halkin, Auctarium BHG, Bruxelles, 1969.

³ Προπαγανδιστικὸν τὸν βλασφημῶν, πατριάρχων, σταυροπηγῶν τε καὶ σεβασμιῶν ἐρεῶν μισασθηρῶν τῶν 'Iჰერძან, τὸν ἐν τῷ ἀγλαυτῶν ὄρει τὸν 'Αθῶν. 'Εν 'Αθῶναις, 1857.

⁴ ამ ხელნაწერის აღწერილობის ფოტოპირი კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტს გამოუგზავნა ვატიკანის ბიბლიოთეკის თანამშრომელმა ბ-მა ე. სოქემ.

XVII საუკუნე. ქალაქი. 220×155.

- 1) 1 r—24 v—იოანეს, ეფთვიმესა და გიორგის მოსახსენებელი 13 მაისს.

— 'Αγγέλῳ σταλέμασι συμπαρατάμειναι ναοί.

— Αἰματαιαὶ τῶν ὑπογράφων σάλευσες.

- 2) 25 r—38 v—14 მაისს. წმ. მოწამე ისიდორეს ორი აკოლუთია:
ა. მიძღვნილი ქტიტორებისადმი.
ბ. მიძღვნილი გაბრიელ ქართველისადმი.

- 3) 39 r—70 r—ცხოვრება და მოქალაქეობა წმინდა და ღმერთ შემოსილი ჩვენი მამების — იოანესი, ეფთვიმესი და გიორგისა, ჩვენი წმინდა და უდიდესი ივერთა ღვრის ქტიტორებისა.

- 4) 70 v—78 r დიდ მოწამეთა აკოლუთიები.

ხელნაწერის ანდერძში გადამწერად მოხსენიებულია კოზმან ბერი, რომელსაც ეს კრებული შეუდგენია ივირონის ბერის, ზაქარიას წარსაგებელით. ტექსტის გადაწერის თარიღი გადაშლილია, იკითხება მხოლოდ თვე და რიცხვი — 16 თებერვალი. ჭკირნიშანი — „სამი ნახევარმთვარე“.

C

„ათონის მთის ქართველთა მონასტრის პროსკინეტარიონში“⁵ ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრება“ დაბეჭდილია 49—75 გვერდებზე.

პროსკინეტარიონი გამოცემულია ათენში 1857 წელს. გარდა ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრებისა“, მასში შედის შემდეგი ნაწარმოებები:

გვ. 5—18 — ივერთა მონასტრის აღმშენებელთა მოსახსენებელი.

გვ. 19—23 ღვთისმშობლისადმი მიძღვნილი ჰიმნი ნიკოდიმ მთაწმიდლისა.

გვ. 27—49 — ქტიტორებისადმი მიძღვნილი აკოლუთია.

გვ. 49—75 — იოანეს, ეფთვიმესა და გიორგის „ცხოვრება“

კრებულის მე-4 გვერდზე მოთავსებულია ღვთისმშობლის, ხოლო 26-ე გვერდზე — იოანეს, ეფთვიმესა და გიორგის ლითოგრაფიული სურათები.

⁵ Προσκήρυξις... τῶν Ἱερῶν, Athenis, 1857.

ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΑΡΙΟΝ

ΤΟΥ

ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ, ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ, ΣΤΑΤΡΟΠΗΓΙΑΚΟΥ ΤΕ

ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΜΙΟΥ ΙΕΡΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ

ΤΩΝ ΙΒΗΡΩΝ,

ΤΟΥ ΕΝ ΤΩ ΑΓΙΩΝΙΣΜΩ ΟΡΕΙ ΤΟΥ ΑΘΩΝΟΥ,

Εκπεριέχον την διήγησιν της ιερής εικόνας της υπεραγίας Θεοτόκου της θαυματουργού Πορταΐτιδος, και ένα παρακλητικόν κανόνα αυτής προσέτι την ακολουθίαν και τον βίον των αγίων κλητόρων του αυτού Ιερού Μοναστηρίου.

ΤΙΠΟΙΣ ΔΕ ΚΥΝ ΕΚΔΟΘΕΝ

ΕΚΙΝΕΛΑΒΕΙΝ ΚΑΙ ΦΙΛΟΤΥΜΟ ΔΑΠΑΝΗ

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΩΝ ΙΒΗΡΩΝ

ΚΑΙ ΤΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΗΤΑΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΜΑΝΑΤΟΥ

ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΤΟΥ ΣΥΝΟΠΕΣΣ.

Εκιστάσις δὲ

ΣΤΕΦΑΝΟΥ Κ. ΣΚΑΦΑΡΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ Φ. ΚΑΡΑΜΠΙΝΗ ΚΑΙ Κ. ΒΑΦΑ.

(Οδὸς Βίλσον καὶ Ἀχαρνῶν Ἀριθ. 302)

1857.

წიგნი წარმოადგენს ბიბლიოგრაფიულ იშვიათობას. 1926 წ. იგი აღუწერია L. Petit-ს⁶.

თხზულების კომპოზიცია და სტრუქტურა

საკვლევი ნაწარმოები ფაქტიურად წარმოადგენს სამ დამოუკიდებელ ცხოვრებას, რომლებიც ერთ „ცხოვრებად და მოქალაქეობად“ გაერთიანებული და შეკრულია იმ ნიშნით, რომ სამივე ეხება ქართველთა მონასტრის სამ ქტიტორს, სამ ფუძემდებელს, რომელთა ხსენება და, შესაბამისად, თხზულების კითხვა დაწესებულია ერთ დღეს — 13 მაისს.

ნაწარმოებში გამოიყოფა სამი დიდი ნაწილი: „იოანეს ცხოვრება“ (4 r-13 r; §2-§6), „ეფთვიმეს ცხოვრება“ (13r-37v ; §7-§21), „გიორგის ცხოვრება“ (38r-39r; § 22).

იმისათვის, რომ სამივე „ცხოვრება“ აღქმულ იქნას როგორც ერთი დამოუკიდებელი თხზულება, ავტორს მიუმართავს ორიგინალური ხერხისათვის: ნაწარმოებს წინ უძღვის საკმაოდ ვრცელი შესავალი (1r-4r), რომელშიც რამდენიმე საინტერესო საკითხზეა საუბარი:

1) ავტორი ზოგადად მსჯელობს ასეთი ტიპის მოთხრობის საკითხებისა და დანიშნულების შესახებ, აღნიშნავს, რომ არავითარი საქმე ისე არ უნერგავს რწმენას და არ ახარებს კეთილსა და უცოდველ სულს, როგორც წმინდანთა ცხოვრების მოსმენა. მსმენელი ცდილობს და ილტვის მიბაძოს მათ ქველ ცხოვრებას და ამ გზით გახდეს უკეთესი, ვიდრე არის.

2) ავტორი გვაცნობს თავის შემოქმედებით მეთოდს, რაც იმაში გამოიხატება, რომ მოთხრობელმა თავის სიტყვას არაფერი არ უნდა მიუმატოს, რათა მოთხრობა არასაიმედო და საეჭვო არ გახდეს და არც დამალოს ის, რაც ღირსია თხრობისა.

3) ძირითადი ნაწილი შესავლისა ეძღვნება იმის ახსნასა და მტკიცებას, რომ უსამართლობაა ცნობილი არ იყოს და ზემოთ არ აღინიშნებოდეს ჩვენი წმიდა მამების სათნო ცხოვრება და მოღვაწეობა, რომელიც ქვეშარიტად ღირსია აღტაცებისა და მიბაძვისა, რომ აუცი-

⁶ Bibliographie des acolouthies grecques, par S. G. Mgr. Louis Petit, Bruxelles, 1926.

ლებელია გამოსწორდეს ეს ნაკლი და ბერძნებმაც მოიხსენიონ თავიანთი წინაპრები — ქართველი წმინდა მამები, რომელთა ხსენების დღეები განსაკუთრებული ზეიმით აღინიშნება საქართველოში და მოხსენებულია ქართულ „თვენშიც“, რომელიც დღესაც ქართველთა მონასტერში ინახება.

4) შესავალშივე ავტორი ასახელებს წყაროებს, რომლებიც მას მოუძიებია და გამოუყენებია თავისი თხზულებისათვის.

შესავალს მოსდევს „იო ა ნ ე ს ც ხ ო ვ რ ე ბ ა“, რომელიც იწყება ტრადიციული სტილით მოწოდებული ცნობების გადმოცემით იოანეს წარმომადელობის, ოჯახის, საქმიანობის, საღვთო საქმეებისადმი მისი სიყვარულისა და ლტოლვის შესახებ. ამას მოჰყვება თხრობა იმაზე, თუ როგორ დატოვა იოანემ ეს სოფელი, ყველა მისი სიკეთე და აირჩია ქველი ცხოვრების გზა, როგორ მივიდა თავის სამშობლოსთან ახლოს მდებარე მონასტერში, სადაც ექვსი ბერი სახლობდა და რომლებმაც აკურთხეს იგი ბერად; როგორ წავიდა აქედან ჯერ კოლპის, შემდეგ ოლიმპოს მთაზე მდებარე მონასტერებში, ხოლო ბოლოს — ათონზე ათანასე დიდთან, რომელმაც იოანეში ჰპოვა სიქველის ამოუწურავი სავანძური: მეფე ბასილის სამეფო წარსაგებელით და ათანასეს წყალობით როგორ აღმართა მან საკუთარი მონასტერი. თხზულების შემდეგი მონაკვეთი წარმოადგენს ათანასე ათონელის ცნობილი სიგელის პერიფრაზს, რომელშიც ათანასე ქებისა და ზოტბის სიტყვებს არ იშურებს იოანესათვის, ლაპარაკობს მის ღირსებებზე, მის მისაბამ მოღვაწეობაზე, მის უფლება-მოვალეობაზე და ბოლოს, მთელი ათონის მთის ძმობას მიმართავს, რომ არასოდეს დააკლონ სიყვარული იოანესა და მისი მონასტრის ძმობას.

§ 7-დან იწყება „ე ფ თ ვ ი მ ე ს ც ხ ო ვ რ ე ბ ა“ მისი ბავშვობისა და ყრვობის წლების, განათლებისა და მიღრეკილებების გადმოცემით, რასაც მოსდევს საკმაოდ ვრცელი ეპიზოდი (14 r—19 v), რომელშიც მოთხრობილია იმის შესახებ, თუ როგორ წაიყვანა პაპამ — ქართველთა მეფის ბრწყინვალე ელჩმა — პატარა ეფთვიმე კონსტანტინოპოლში, სადაც იმპერატორ ნიკიფორე ფოკას კარზე იგი შეხვდა მამამისს, ათონელი ბერების რაღაც საქმეების მოსაგვარებლად ჩამოსულ იოანეს, შეიცნო მასში მამა და სამუდამოდ დარჩა მასთან; იოანე ათონს დაუბრუნდა, შვილი კი დედაქალაქში დატოვა განათლების მისაღებად. ეფთვიმე შეება წმინდა წერილსა და ბერძნულ ენას და ამისათვის იმდენ ენერგიას ხარჯავდა, რომ ავად გახდა და სიკვდილს მხოლოდ ღვთისმშობლის ჩარევის წყალობით გადაურჩა. ამის შემდეგ ეფთვიმემ ცხოვრების მიზნად დაისახა ბერად შედგომა და ღმერთის სამსახური, წავიდა ათონზე, ათანასე დიდის ხელით ეკურთხა ბერად

და დაიწყო წმინდა წერილისა და სხვა სულისმარგებელ წიგნთა თარგმნა, რითაც ძალზე განადიდა და ცნობილი გახადა თავისი ხალხი. მალე იოანემ და ეფთვიმემ თავიანთ ნათესავ გიორგისთან ერთად მიატოვეს ათანასეს ლავრა და საკუთარი მონასტერი დააარსეს ერთ წყნარ ადგილას, სადაც წინათ კლიმენტოსის პატარა ეკლესია იდგა. მაგრამ მათი სიმარტოვე დიდხანს არ გაგრძელებულა, ბევრმა ქართველმა მიაშურა მათ; ძმათა რიცხვის გაზრდის გამო გაჩნდა საჭიროება ახალი, უფრო დიდი მონასტრის აშენებისა, რომელიც ქართველებმა იმპერატორ ბასილის წყალობით ააშენეს კიდეც.

§ 13-დან გრძელდება ეფთვიმეს „სასწაულებრივი საქმეების“ გადმოცემა (პირველი სასწაული ეფთვიმემ მოახდინა ჭერ კიდეც კონსტანტინოპოლში ყოფნის დროს, როცა იქაური ებრაელი დაამარცხა): თესალონიკელი ებრაელის დამარცხება რწმენის საკითხებზე მსჯელობისას; ეფთვიმეს მიერ „წვიმის მოყვანა“ მთაწმინდის დიდი გვალვის დროს, რისთვისაც მას „მეორე ელია“ შეარქვეს; ფერისცვალების დღესასწაულის დროს მოჰხდარი სასწაული — ეფთვიმეს „გადაქცევია მანათობელ სვეტად“.

„სასწაულებს“ მოსდევს ეპიზოდი, რომელშიც გადმოცემულია იმპერატორ ბასილის თხოვნა ეფთვიმესადმი, აიღოს თავის თავზე კვიპროსის არქიეპისკოპოსობა და მისი თავმდაბლური უარი.

„ეფთვიმეს ცხოვრება“ მთავრდება მისი მკვლელობის ორი ცდის — ერთხელ ვილაც უკეთური ბერის, მეორედ მონასტრის მებაღის მიერ — გადმოცემით „ცხოვრების“ უკანასკნელი გვერდები (35 r—37 v) ეთმობა ეფთვიმეს სიკვდილის ამბავს და კონსტანტინოპოლიდან მთაწმინდაზე მისი გადმოსვენების გადმოცემას.

„გიორგის ცხოვრება“, მცირე მოცულობის გამო, ერთ პარაგრაფად გამოყვავით (§ 22)?.

ნაწარმოებს ერთეის პატარა დასკვნა, რომელშიც ავტორი ერთხელ კიდეც მოუწოდებს მსმენელებს, მიბაძონ იოანეს, ეფთვიმეს და გიორგის ცხოვრებას, რათა გახდნენ მათი ღირსეული მემკვიდრეები.

დასკვნა იმავე მიზანს ემსახურება, რომელსაც შესავალი: ოსტატურად კრავს სამივე „ცხოვრებას“ ერთ თხზულებად.

მიუხედავად იმისა, რომ ერთი „ცხოვრებიდან“ მეორეზე გადასვლისას თხრობა ძალზე ლოგიკური და ბუნებრივია, ავტორი მაინც მიგვანიშნებს, თუ სად იწყება და სად მთავრდება ნაწარმოების ახა-

⁷ „გიორგის ცხოვრების“ ცნობები დაწერილებშია განხილული ქვეთავში „გიორგის ვინაობისათვის“.

ლი ნაწილი. „იოანეს ცხოვრების“ ბოლოს ვკითხულობთ შემდეგ ფრაზას: „შემდეგი საკითხავები. მამაო, გვაკურთხე“. იგივე სიტყვები მეორდება „ეფთვიმეს ცხოვრების“ ცენტრალურ ნაწილში და ერთგვარად ასრულებს ამ „ცხოვრების“ ერთ დიდ მონაკვეთს. იმავე „ეფთვიმეს ცხოვრების“ შემდეგ ავტორი მკითხველს შეახსენებს, რომ შევასრულებ ჩემს დაპირებას, ნაწარმოების ბოლოს მოგიტხოვრობთ მესამე ქტიტორის — გიორგის — ცხოვრებაზეო.

იმისათვის, რათა უფრო თვალნათლად წარმოვიდგინოთ თხრობის მიმდინარეობა და ნაწარმოების სტრუქტურა, ჩამოვთვლით თითოეულ თავს და მათ პირობით სათაურებს:

§ 1 — შესავალი.

§ 2 — იოანეს წარმომავლობა და ბერად შედგომა.

§ 3 — იოანე კოლპისა და ოლიმპოს მთის მონასტრებში.

§ 4 — იოანე ათონის მთაზე.

§ 5 — ათანასე ათონელი იოანეს შესახებ.

§ 6 — იოანეს სიკვდილი.

§ 7 — ეფთვიმეს ბავშვობა.

§ 8 — იოანესა და ეფთვიმეს შეხვედრა კონსტანტინოპოლში.

§ 9 — ეფთვიმე კონსტანტინოპოლში.

§ 10 — ეფთვიმესა და კონსტანტინოპოლელი ებრაელის კამათი რწმენაზე.

§ 11 — ეფთვიმე ათონის მთაზე.

§ 12 — ივირონის აშენება.

§ 13 — ეფთვიმეს მიერ თესალონიკელი ებრაელის დამარცხება.

§ 14 — გვალვა მთაწმინდაზე.

§ 15 — ფერისცვალების დღესასწაულის დროს ეფთვიმეს მიერ მოხდენილი სასწაული.

§ 16 — ეფთვიმე უარს ამბობს კვიპროსის არქიეპისკოპოსობაზე.

§ 17 — ეფთვიმეს მკვლელობის პირველი ცდა უკეთური ბერის მიერ.

§ 18 — ეფთვიმეს მკვლელობის მეორე ცდა მონასტრის მებაღის მიერ.

§ 19 — ეფთვიმეს დახასიათება.

§ 20 — ეფთვიმეს სიკვდილი და გადმოსვენება ათონზე.

§ 21 — „გინ-მე უკუე ცნა გონებაჲ უფლისაჲ“?

§ 22 — გიორგი მაშენებლის ცხოვრება.

§ 23 — დ ა ს კ ე ნ ა .

ათონელთა ბერძნული „ცხოვრების“ ტექსტთა
მიმართებისათვის

ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრების“ ტექსტი და-
ვადგინეთ ორი ნუსხის—ათონურისა (A) და ვატიკანურის (V)—და პროს-
კინეტარიონში დაბეჭდილი ტექსტის ურთიერთშეპირისპირების საფუძ-
ველზე.

ვარიანტების გამოყოფამ და ყველა კითხვა-სხვაობის გათვალის-
წინებამ გვიჩვენა შემდეგი სურათი:

1. სამივე ტექსტი მხოლოდ ვარიანტულ დონეზე განსხვავდება
ერთმანეთისაგან. მიუხედავად იმისა, რომ ზოგჯერ ერთ-ერთ მათგან-
ში მთელი წინადადებაა გამოტოვებული ან შეცვლილი სხვა გამო-
თქმებით, სხვა სიტყვებით, ეს სხვაობანი რედაქციულად მაინც არ
შეიძლება მივიჩნიოთ.

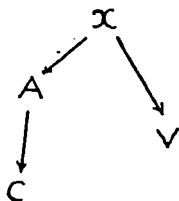
2. ათონურ (A), ვატიკანურ (V) ნუსხებსა და პროსკინეტარიონის
ტექსტს (C) აქვთ ერთი და იგივე წყარო, უფრო სწორად, პროტოგრაფი,
რომელსაც ისინი ეყრდნობიან ან უშუალო, ან შუალობითი გზით.

3. არც A და არც V ნუსხა არ წარმოადგენს პროტოგრაფს. რაც
შეეხება C-ს, იგი აშკარად მომდინარეობს ათონური ხელნაწერიდან.

4. A და V გადაწერილია ერთი X პროტოგრაფიდან. ამას ადასტურებს
იმ შეცდომების განხილვა, რომლებიც კოზმანს, ქართველთა მონასტრის
ბერს, გადაწერისას გაჰპარვია.

5. ვატიკანური ნუსხის გადამწერი ატარებს ერთგვარ რედაქ-
ციულ მუშაობას (ანაწევრებს მას შინაარსის გათვალისწინებით, ად-
გენს გარკვეულ თავებს, ყოველ ახალ ქვეთავს იწყებს საზედაო ასო-
თი და ა. შ.), თუმცა, როგორც აღვნიშნეთ, ეს დისტანცია არ არის
იმ ტიპისა, რომ ვატიკანური ტექსტი ცალკე რედაქციად გავმიჯნოთ.

ჩვენს წინაშეა ამოცანა, მაგალითებით ნათელვყოთ შემდეგი
სქემა:

ორიოდე სიტყვა ათონურ და ვატიკანურ ნუსხათა პალეოგრაფიაზე: .

ვატიკანურ ხელნაწერში გაირჩევა ორი გადამწერის ხელი. მიუხედავად იმისა, რომ, ერთი შეხედვით, საოცარი მსგავსების გამო მათი გამიჯვნა საკმაოდ რთულია, ეს ფაქტი მაინც აშკარაა.

A და V ნუსხების პალეოგრაფიული თვალსაზრისით შედარებამ დაგვარწმუნა, რომ ვატიკანური ხელნაწერის არაძირითადი, მეორე ხელი ეკუთვნის კოზმან ბერს, ათონური ნუსხის გადამწერს.

ნუსხაში თხზულების სათაური „Βίος καὶ πολιτεία τῶν ἁγίων καὶ θεοδόξων πατέρων ἡμῶν Ἰωάννου, Εὐσταθίου καὶ Γεωργίου, τῶν κτετόρων τῆς κατ' ἡμᾶς ἐκκλησίας μετὰ τὴν λήξιν τῆς αἰῶνος“, აგრეთვე, იოანეს „ცხოვრების“ ბოლოს, 13 r-ზე მიწერილი ფრაზა „καὶ ἐκλήθησαν τῶν ἀναγνώστων“ (გვ. 89) და იგივე ფრაზა ეფთვიმე¹ „ცხოვრების“ ცენტრალურ ნაწილში—29 v-ზე დაწერილია კოზმანის ხელით (იხ. ტაბულა № 5—6), ე. ი. ვატიკანური ხელნაწერის გადაწერა ხდებოდა კოზმანის უშუალო მონაწილეობით. ეს საშუალებას გვაძლევს დავასკვნათ, რომ A და V დაახლოებით თანადროულადაა გადაწერილი, კერძოდ, XVIII საუკუნის 60-იან წლებში (უფრო ზუსტად, 1758 წლის მახლობლად), რადგან ათონური ხელნაწერის ანდერძში გადანუსხვის ეს თარიღია აღნიშნული².

ამ მოსაზრებას ისიც ადასტურებს, რომ ვატიკანური 2613 ხელნაწერის — „აკოლუითების კრებულის“ — ანდერძში დასახელებულია ამ კრებულის შემდგენელი და გადამწერი კოზმანი.

ამრიგად, ნუსხათა პალეოგრაფიული თვალსაზრისით შედარებაც ადასტურებს ტექსტთა ანალიზით მიღებულ შედეგებს.

* * *

დავიწყეთ ერთი მნიშვნელოვანი ფონეტიკურ-ორთოგრაფიული მოვლენით: როგორც ცნობილია, ჯერ კიდევ ის მწერლები, რომლებიც წერდნენ ბიზანტიურ ბერძნულზე და შემდეგ ისინიც, ვინც კათარეველსას იყენებენ, უკვე აღარ წერენ ისე, როგორც ლაპარაკობენ. ამის გამო მათ წინაშე დგება მთელი რიგი ორთოგრაფიული სიძნელებისა და, რადგან ცდილობენ ხელოვნურად გაართულონ „წმინდა ენა“ და დააშორონ იგი ვულგარულ და მდაბიურ დიმორტიკეს, ხშირად არც შეცდომებისაგან არიან დაზღვეულნი. ამიტომაც ტექს-

¹ ფ. პალკენი და ე. სოჟე ხელნაწერს XVIII საუკუნისად მიიჩნევენ.

ტში ხშირად აღრეული *η* და *ι*, *υ* და *ι*, *η* და *ει* დიფთონგი და *α*. შ.

[i]-დ გამოითქმოდა რამდენიმე ხმოვანი: *ι*, *η*, *υ*, *ει*, *οι*, *υι*⁹.

ხშირად ავტორმა არ იცის ამა თუ იმ სიტყვის ტრადიციული დაწერილობა და უშვებს შეცდომას.

ამის მაგალითები ჩვენს ტექსტშიც უხვად მოიპოვება:

1r, 1v: *χαίτωρ* /AV/—*χαήτωρ* /C/

24 v: *Χεῖρματα* /AC/—*χέρηματα* /V/.

2r: *χαμισταροῦντα* /AV/—*χαμσατοροῦντα* /C/.

4r: *πολιτικῶν* /AC/—*πολυτικῶν* /V/.

4r: *ἐπολιτεύετο* /AC/—*ἐπολυτεύετο* /V/.

18v: *ἐρωτιῶ* /AC/—*ἐρωτηῶ* /V/.

18v: *ἐχαάπεισαν* /AC/—*ἐχαάπησαν* /V/.

18v: *εἶναι* /AV/—*ἦναι* /C/.

18v: *πρέψαις* /AC/—*πρέψις* /V/¹⁰.

მოყვანილი მაგალითებიდან ჩანს შემდეგი კანონზომიერება: უმრავლეს შემთხვევაში ერთად დგანან *A* და *C*, *V* კი სხვაობს, ამასთანავე, თითქმის ყოველთვის სწორია მისი მართლწერა.

.. *A* → *C* ✓ —რედაქტირებულია.

V-ს გადამნუსხველი რომ მართლაც შემოქმედებითი ნიჭითაა დაჯილდოებული, მხოლოდ უბრალო გადამწერი რომ არ არის და სტილისტურ მხარეს აქცევს ყურადღებას, ბევრი სხვა მაგალითითაც მტკიცდება:

1v: *ισαγγελίου τούτων βίου* /AC/—

ισαγγελίου βίου αὐτῶν /V/.

ბერძნულისათვის ორგანულია მსჭვლერელ-საზღვრულის ასეთი (პოსტპოზიციური) წყობა. ასეც ასწორებს *V*.

⁹ ნ. მახარაძე, ბიზანტიური ბერძნულის ფონეტიკის საკითხები, თბ., 1965, გვ. 5.

¹⁰ ანალოგიური შემთხვევებია აღნუსხული ვახტანგ VI-ს სამართლის წიგნებში. გამომცემელი ასეთ კვალიფიკაციას აძლევს ამ ტიპის დარღვევებს: ზეპირი გამოთქმის გავლენით არასწორადაა დაწერილი სიტყვებიო. (ბერძნული სამართალი ვახტანგ VI სამართლის წიგნთა კრებულიდან, ტექსტები გამოსცა, გამოკვლევა, ლექსიკონი და ტერმინთა საძიებელი დაურთო თ. ბრეგვაძემ, თბ., 1964).

ანალოგიური შემთხვევებია:

2r: ὑπὲρ τῆν ἐμὴν δόναμιν /AC/—
ὑπὲρ τῆν δόναμιν μου /V/.

6v: τοὺς ἐχέτω πατέρας /AC/—
τοὺς πατέρας ἐχέουσιν /V/.

13r: περὶ τοῦ δόσιου διὰ τὰ καταλάβωμεν καταλεπτῶς /AC/—περὶ τοῦ
δόσιου διὰ τὰ καταλάβωμεν /V/.

ტავტოლოგიის თავიდან აცილების მიზნით V სრულიად შეგნებულად აკლებს სიტყვას კატაλεპტῶς.

6r: ὁ θάυμαστος Ἰωάννης /AC/—
ὁ θαυμαστός οὗτος Ἰωάννης /V/.

ოწნის V-ს ჩაუმატებია, რადგან მთელ ტექსტში არის ტენდენცია ზედსართავთან ერთად საკუთარ სახელთან ნაცვალსახელის ხმარებისაც. ამიტომ V, როგორც სტილისტი, სრულიად სწორია.

9r: διὰ τὴν τοῦ χυρίου ἐντολήν /AC/—
διὰ τὴν τοῦ χυρίου ἐντολήν /V/.

სრულიად აუცილებელია ἡν ართრონი ჯერ A-ს გამორჩენია, აქედან ἐντολή უარტიკლოდ გადასულა C-ში, ხოლო V-ში იგი თავის ადგილზეა.

35v: AC-ში გვხვდება ფრაზა ὁ μέγας λέγων Ἐνθῆμις, რომელიც სრულიად ზედმეტია თხრობის მიმდინარეობისათვის და V-რედაქტორს იგი ამოუღია კადეც. მას სწორად გაუთვლია, რომ შეუძლებელია მკითხველს ან მსმენელს ამ კონტექსტში სჭირდებოდეს შესენება იმისა, რომ საუბარი ეხება ეფთვიმეს.

4v: καὶ λοιπὰ /AC/—καὶ τὰ λοιπὰ /V/.

V ხშირად ცვლის წინდებულებს, მაგრამ, ვფიქრობთ, ესეც სტილისტური მოსაზრებით ხდება. ერთი პრევერბი, ჩვეულებრივ, შეცვლილია იმავე ფუნქციის მქონე სხვა პრევერბით. მაგალითად, კანონზომიერად ენაცვლებიან წინდებულები ἐκ და ἀπὸ genetivus-თან, სადაც მათი მნიშვნელობები ერთმანეთს კვეთენ.

3v: ἐκ γένους λαμπρῶν /AC/—ἀπὸ γένους λαμπρῶν /V/. ამ ფრაზას წინ უძღვის ἐκ γάρας τὰς λεγομένων, ე. ი. V არ იმეორებს წინდებულს ტავტოლოგიის თავიდან აცილების მიზნით.

ანალოგიური შემთხვევაა:

3v: ἐκ γένους βασιλικῶν /AC/—ἀπὸ γένους βασιλικῶν /V/.

5r: ἐκ ψυχῆς /AC/—ἀπὸ ψυχῆς /V/

31r: ἐπεσον πρηνεῖς κατὰ γῆς /AC/—εἰς τὴν γῆν /V/

κατὰ-ს genetivus-თან აქვს მნიშვნელობა „საპირისპიროდ“, „საწინააღმდეგოდ“. იგივე მნიშვნელობის მატარებელია სიტყვა *πρηνεῖς* /*πρηνής*, *εἰς*—პირქვე დამხოდილი/, ამიტომ სრულიად სწორია *κατὰ*-ს შეცვლა *εἰς* წინდებულთ (acc-თან აღნიშნავს ადგილს,-ზე). V-ს ვარიანტის ზუსტი თარგმანია „პირქვე დაემხო მიწაზე“.

ბევრი სიტყვის ბოლოს A-ს არ უხმარია მისადგმელი v. ვატიკანური ხელნაწერი ყველა შემთხვევაში ასწორებს კოზმანის ამ შეცდომასაც.

13v: ἐδῆλσας /AC/—ἐδῆλσαςεν /V/.

32r: ἐκαμει /AC/—ἐκαμειν /V/.

2r: εἰς φράσιν ἐλλητικὴν εἰρηον /A/—

εἰς ἐλλητικὴν διὰληκτικὴν εἰρηῖκα /V/

C იმეორებს A-ს, მხოლოდ გაუსწორებია აშკარა შეცდომა *ἐλλητικῶν* *ἐλλητικῶν*.

35v: ისევ სტკლისტური მოსაზრებით, V-ში გამოტოვებულია *ὡς ὑπάρχῃ*. გადამწერი თავიდან იცილებს გამეორებას, რადგან ამ სიტყვებს ტექსტში წინ უძღვის ფრაზა: *καὶ მიῖλωντας ὡς ὑπάρχῃ, καὶ μὴ ὑπαμεινῶν* [*ὡς ὑπάρχῃ*] *περιπατῶντας ὡς γέρων*.

38 r: V-ს ჯერ დაუწერია, შემდეგ გადაუხაზავს სიტყვა *ταπεινῶν* გამეორების თავიდან აცილების მიზნით:

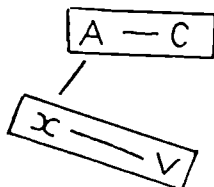
... τῶν ταπεινωσιν, ...τῶν [ταπεινῶν] προσηύχτην, τὰ δάκρυα...

38 v-ზე გვხვდება ერთი საინტერესო მაგალითი: საკმაოდ ვრცელი ფრაზა არის V-ში და არ არის AC-ში. ეს ფრაზაა: *ὅθεν ἔγινεν ἡ αὐτῶν ἱερωσύνη λαύρα διὰ μέσσω τοῦ πόλεως μακρότων, καὶ διὰ τὰ εἰρηὶ καλλιστέρων, πόλεως Θεοῦ, διὰ τῶν δυνάμεων καὶ ὁ περιφύττειν Δαβὶδ περιφύττει...*

ზედმეტ ფრაზას უქირავს ზუსტად ერთი სტრიქონი, ხოლო მისი მომდევნო სტრიქონი იმავე სიტყვით — *πόλεως* — იწყება, ამიტომ ადვილად შეიძლება კოზმანს ეს სტრიქონი გამოეტოვებინა. თხრობის შინაარსიც ხომ ამ ფრაზით არ ირღვევა (A-დან მოდის C-ს ყველა შეცდომა, ამიტომ ეს ფრაზა C-შიც არ არის).

πόλις μακάρων, καὶ διὰ τὰ εἰπεῖν καλλιστότερον,
πόλις Θεοῦ...

მაშასადამე, ამ შემთხვევაშიც V-A გამორიცხულია და ისევ
და ისევ მტკიცდება $X \rightarrow V$ და $A \rightarrow C$ მიმართება.

ანალოგიური შემთხვევა:

19v: Ἐκ τῶν ὁπίων τοὺς πολλοὺς κόπους ξαυνέῃ ἀσμένεια μεγάλη εἰς
αὐτόν /AC/—ἐκ τῶν ὁπίων ἀπὸ τοὺς πολλοὺς κόπους ξαυνέῃ ἀσμένεια
μεγάλη εἰς αὐτόν /V/.

აპო ამ წინადადებაში აუცილებელი ელემენტია შინაარსის
გასაგებად. უნდა ვიგულისხმოთ, რომ A-ს იგი მექანიკურად გამორჩა
და C-მაც უკონტროლოდ გადაიღო.

3r: καθὼς καὶ ἐναυθῖα εἰς τὰ μεναῖα τῶν ἰβήρων τῇ ἰδίᾳ διελέκτω
ἔστιν ἰδεῖν, μὲ ἀκολουθίας... /AC/—καθὼς καὶ ἐδῶ εἰς τὰ Ἰβηρίαια μεναῖα
εἰς τὴν ἐδικήν τοὺς διελέξιν φαίνοντας μὲ ἀκολουθίας... /V/

ერთი და იგივე აზრი სხვადასხვა სიტყვებითაა გადმოცემული.

ზოგჯერ ერთი შეხედვით უმნიშვნელო დეტალიც კი თავსდება
ჩვენს სქემაში:

19v: ἐπειδὴ δὲ πατέρ τού, διὰ τὰ μάλιστα τὰ γράμματα, τὸν ἄφισεν
εἰς τὴν πόλιν, καὶ ὕστερον 'αφ' οὗ τὰ μάλιστα, τὰ ὑπάγει εἰς τὸν Ἰθῶνα
τὰ γινῇ μοναχός—ფრჩხილებშია ჩასმული A და C-ში, რაც V-ს საჭიროდ
არ მოუხმევია.

21r: τῶρα καὶ ὁ τοῦ παύματος AC-ფრჩხილებშია, V-ში — ფრჩხი-
ლებს გარეშე.

2r: ψυχὰς μας /AC/—ψυχὰς ἡμῶν /V/.

14r: μὲ χαράν /AC/—μὲ πολλήν χαράν /V/.

3v: ἀπάντων /AC/—ἀπὸ ὅλους /V/.

5r: ὁ δὲ ποιῶν τὸ φέλημα τοῦ θεοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα /AC/—ὁ δὲ
ποιῶν τὸ φέλημα αὐτοῦ τοῦ θεοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα /V/.

ზოგიერთი ფრაზა V-ში საერთოდ არ არის, რაც ნიშნავს, რომ V-A შეუძლებელია (არა აქვს მნიშვნელობა V-მ შეგნებულად გამოტოვა თუ გამორჩა).

33 V: καὶ παρρησιᾶς ἀπέβουξε /AC, -V/.

40 r: τῶν ἀλόνων /AC, -V/.

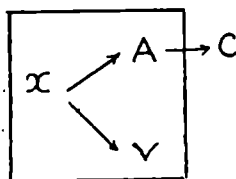
უნდა გაირკვეს კიდევ ერთი საკითხი: აქამდე ჩვენ ვლაპარაკობდით ერთ (X) პროტოგრაფზე. ხომ არ შეიძლება დავუშვათ, რომ არსებობდა ათონელთა „ცხოვრების“ სხვა ვარიანტები, რომელთაც იგივე ბედი ეწიათ, რაც X-ს, დაიკარგნენ! თუ ლიტერებს გამოვლიყვნებთ, დასაშვები ხომ არ არის ასეთი ვარიანტიც:

$$x \rightarrow A \quad x' \rightarrow v$$

ასეთი დაშვება, რა თქმა უნდა, შესაძლებელია, მაგრამ, ვფიქრობთ, იგი არაა მართებული. ტექსტების შედარებით მტკიცდება, რომ კოზმანი იყენებს ერთ ღედანს.

12r: τῆς λαύρας τοῦ χῆρι 'Ιωάννου... /A=V/.

ეს ისეთი აშკარა შეცდომაა (genetivus-ში χῆρις, ჯარის), რომ თვით C-საც, რომელიც ხშირად ბრმად ენდობა A-ს, დაუნახავს და გაუსწორებია:

რა მიმართებაშია C დანარჩენ ტექსტებთან?

ზოგჯერ C სხვაობს ათონური ხელნაწერისაგან. განვიხილოთ ეს კითხვა-სხვაობანი იმ თვალსაზრისით, ხომ არ უქმნიან ისინი საფრთხეს A-C მიმართებას, რომელსაც აქამდე ვამტკიცებდით.

სიტყვა χαμῖαν C-ში იწერება ორი μ-თი:

8v; 1v; 20r; 22r; 32v;

თხზულების დასაწყისში (AV ნუსხები) საუბარია იმაზე, რომ საჭიროა არსებობდეს იოანე, ეფთვიმე და გიორგი ათონლების „ცხოვრება“, რომელსაც უნდა კითხულობდნენ და ბაძავდნენ ამ მოღვაწეთა ქველ საქმიანობას. ერთი სიტყვით, ეს არის ზოგადი ხა-

ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრება“ არ არის დიდი მოცულობის ნაწარმოები. კითხვა-სხვაობანი, რომელიც ზემოთ განვიხილეთ, თანაბრად არ ნაწილდება თხზულების ყველა ადგილზე. ცენტრალურ ნაწილში (ათანასე ათონელის ანდერძი, ეფთვიმეს საწყაულები) ვარიანტების რაიკები მინიმუმამდე დადის და უმნიშვნელო ხასიათისაა.

Βίος καὶ πολιτεία-ს ცნობები ივირონის ჰბიტორთა
შესახებ და მათი მიმართება ათონელთა ქართულ
„ცხოვრებებთან“

ათონის მთის ქართველთა მონასტრის ქტიტორთა ბერძნული „ცხოვრების“ კვლევისას გვერდს ვერ ავუვლით ერთ ფრიად საინტერესო საკითხს: რა წყაროებით სარგებლობდა თხზულების ანონიმი ავტორი, რომელიც XVIII საუკუნის 40—50-იან წლებში ადგენდა თავის ნაწარმოებს.

„Βίος καὶ πολιτεία“ წარმოადგენს კომპლაციურ ნაწარმოებს. როგორც აღვნიშნეთ, იგი შედგება სამი სხვადასხვა „ცხოვრებისაგან“: მაგრამ ჩაფიქრებულია და ალიქმება, როგორც ერთიანი, ერთი მიზნითა და დანიშნულებით დაწერილი თხზულება. ანალოგიური შედგენილობის ვერც ქართული, და მით უმეტეს, ვერც ბერძნული ნაწარმოებნი ავტორს ნიშნულად ვერ ექნებოდა. ამის გამო, ცხადია, იგი თითოეული ნაწილისათვის იყენებდა და ეყრდნობოდა სხვადასხვა წყაროს.

თხზულების შესავალში თვით ავტორი ასახელებს ორ წყაროს: ქართულენოვანს (რომელზედაც ჩაწერილია ყველაფერი ათონელთა მოღვაწეობის შესახებ და რომელსაც ის გასცნობია ქართული ენის მცოდნეთა დახმარებით) და ბერძნულენოვანს (ცნობები, რომლებიც მას შეუკრებია სხვადასხვა ადგილას ბერძენი მოსახლეობისაგან). მაშასადამე, ავტორისავე ცნობით, მას ხელთ ჰქონია წერილობითი (ქართული) და ფოლკლორული (ბერძნული) წყაროები.

ნაწარმოებზე მუშაობამ დაგვანახა, რომ დასახელებულ წყაროებს უნდა მიემართოს ბერძნული წერილობითი წყაროები. მხედველობაში გვაქვს ათანასე ათონელის 984 წლის ცნობილი სიგელი იოანე იბერიისადმი.

იცნობს თუ არა „Βίος καὶ πολιτεία“-ს ავტორი მთაწმინდელთა ქართულ „ცხოვრებებს“ — მათი ბიოგრაფიის ყველაზე უფრო სანდო წყაროებს? (იგულისხმება „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრება“, „გიორგი-

მთაწმიდლის „ცხოვრება“ და ეფთვიმე ათონელის „ცხოვრების“ ორი სვინაქსარული რედაქცია).

ამ „ცხოვრებებიდან“, როგორც „Βίος καὶ πολιτεία“-ს წყარო, უნდა გამოვიცხოთ „გიორგი მთაწმიდლის ცხოვრება“ გიორგი მცირისა და ეფთვიმის ცხოვრების მეორე სვინაქსარული რედაქცია.

„გიორგი მთაწმიდლის ცხოვრება“ არ შეიძლება წყარო ყოფილიყო ბერძნული „ცხოვრებისათვის“ იმიტომ, რომ, როგორც გაირკვა, ჩვენი ავტორი გიორგი ქტიტორის ქვეშ გულისხმობს არა გიორგი ათონელს, არამედ გიორგი დიდს და მაშენებელს, ივირონის III წინამძღვარს. რაც შეეხება ეფთვიმე მთაწმიდლის „ცხოვრების“ II სვინაქსარულ რედაქციას, ე. გაბიძაშვილს დადგენილი აქვს, რომ ეს რედაქცია გვიანდელი, 1726 წლისაა, ერთადერთი ნუსხითაა ცნობილი (A-220) და წარმოადგენს ეფთვიმეს ცხოვრების სრული რედაქციის შემოკლებულ პერიფრაზს¹¹.

ეს სვინაქსარული ცხოვრება ეფთვიმე მთაწმიდლის ვრცელ ცხოვრებასა და სვინაქსარული ცხოვრების XI საუკუნის რედაქციასთან შედარებით გაცილებით დაბალი მხატვრული ღირებულების ჰეგლია. იგი შედგენილია სპეციალურად A-220 „სვინაქსარისათვის“, რომლის შემდგენელს ხელთ არ ჰქონია ეფთვიმეს გავრცელებული სვინაქსარული ცხოვრების ნუსხა¹².

ამდენად, გამორიცხულად მიგვაჩნია, რომ ეს რედაქცია რაიმე გზით წყარო გამხდარიყო ბერძნული „ცხოვრებისათვის“.

ათონელთა ქართული „ცხოვრებებიდან“ „Βίος καὶ πολιτεία“-ს ავტორი იყენებს ორ დანარჩენ „ცხოვრებას“: გიორგი მთაწმიდლის „იოვანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებას“ და ეფთვიმეს ცხოვრების სვინაქსარულ რედაქციას.

ეს უკანასკნელი გამოცემული აქვს ე. გაბიძაშვილს (I გამოცემა ეკუთვნოდა მ. კახაძეს ივ. ჭავჭავაძის დავალებათა და მითითებათა თანახმად)¹³. გამომცემელი დამაჯერებლად ამტკიცებს, რომ ეფთვიმეს ცხოვრების ეს რედაქცია — ორიგინალური ქართული სვინაქსარული ცხოვრების I ნიმუში — ვრცელ ცხოვრებაზე ადრინდელია და მის ერთ-ერთ წყაროს წარმოადგენს. იგი შექმნილი უნდა იყოს ეფთვი-

¹¹ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი IV, სვინაქსარული რედაქციები, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა და გამოველნეა დაურთო ე. გაბიძაშვილმა, 1965, გვ. 264—265.

¹² იქვე, გვ. 267.

¹³ გიორგი მთაწმიდელი, ცხოვრება იოვანესი და ეფთვიმის, გამოსაცემად მოამზადა ივ. ჭავჭავაძემ, თბ., 1946, გვ. 56—61.

მეს გარდაცვალებისთანავე ათონის მთის ქართველთა მონასტრის ეფთვიმეს თანამედროვე მოღვაწის მიერ 1028—9 წლებში¹⁴. ეს ცხოვრება შესულია გიორგი ათონელის ნათარგმნ „დიდი სვინაქსარის“ ჩვენამდე მოღწეულ ყველა, 50-ზე მეტ ნუსხაში¹⁵.

ცხადია, ეს თხზულებაც, ისევე როგორც „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრება“, ადვილი ხელმისაწვდომი იქნებოდა ათონზე მოღვაწე მწიგნობართათვის

ქვემოთ მოვიყვანთ „Βίος καὶ παλαῖα“-ს ცნობებს დიდი ქართველი ათონელების შესახებ და მიეუთითებთ შესაბამის ადგილს ქართული წყაროებიდან.

1. „იოანე, მეფეებთან სიახლოვეთა და სხვადასხვა საგმირო საქმეებით ცნობილი კაცი, წარმოშობით იყო ქართველი, ქვეყნიდან, რომელსაც ეწოდება ტაო, ბრწყინვალე გვარის წარმომადგენელი“¹⁶. — „ესე ნეტარი მამა ჩუენი იოვანე იყო ნათესავით ქართველი, მშობელთა და პაპათაჲთგან დიდებული და წარჩინებული და საჩინო მთავართა შორის დავით კურაპალატისათა, მკნე და ახოვანი და განთქმული წყობათა შინა...“¹⁷.

2. „ზუსტად ვერ ვიტყვით, თუ ვინ იყვნენ მისი (იოანეს—მ. მ.) მშობლები, ხოლო მათგან, ვისაც ქართულ წიგნებში ამოუკითხავს, შევიტყვეთ, რომ ისინი ყოფილან სამეფო გვარიდან“¹⁸.

თუმცა „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებაში“ აღნიშნულია, რომ იოანე იყო „მშობელთა და პაპათაჲთგან დიდებული და წარჩინებული და საჩინო“, თვითონ კი — „ფრიად საყუარელი და საკუთარი კეთილად კსენებულისა დავით კურაპალატისაჲ“¹⁹, მაგრამ გადაჭრით ვერ ვიტყვით, რომ ეს ცნობა არ უდევს წყაროდ ბერძნული ტექსტის ზემომოტანილ ნაწყვეტს, რადგან სოციალურ ტერმინ „საკუთარის“ ზუსტი მნიშვნელობა დადგენილი არ არის.*

3. როგორც ავტორი აღნიშნავს, მას გადმოცემით შეუტყვია, რომ იოანე სამეფო კართან ფრიად დაახლოებული პიროვნება ყოფილა: „გადმოცემა მის შესახებ გვამცნობს, რომ აღზევებული და ცნობილი შეიქნა ქართველ მეფეთა კარზე, რომლებიც იმ დროს, დიდი იობისა არ იყოს, ყველაზე კეთილშობილნი იყვნენ მთელს აღმოსავლეთში“ (§ 2).

¹⁴ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წ. IV..., გვ. 46—96.

¹⁵ იქვე, გვ. 53.

¹⁶ Βίος..., § 2.

¹⁷ ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი II, გვ. 42.

¹⁸ Βίος..., § 2.

¹⁹ ძეგლები, II..., გვ. 42, სტრ. 14—15, 19—20.

* „საკუთარის“ ეტიმოლოგიური მ.იშვნელობისათვის იხ. ილ. აბულაძე, ძველ ქართულის ლექსიკიდან. საკუთარი. ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე, I, თბ., 1959, გვ. 157—175.

იოანე რომ მიღებული კაცი იყო ქართველ მეფეთა კარზე, „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებიდანაც“ მშვენიერად ჩანს, მაგრამ, უეჭველია, ქართული ცხოვრების ამ ნაწილს ზუსტად არ იცნობს „B:ic“-ის ავტორი, წინააღმდეგ შემთხვევაში, იგი, ალბათ, უფრო სრულად გამოიყენებდა მის ცნობებს. ზოგადობისა და უზუსტობის კვალი ჩანს „იოვანეს ცხოვრების“ დასაწყისში — იმ ნაწილში, რომელშიც ლაპარაკია სწორედ იოვანეს წარმომავლობაზე ოჯახზე, წრეზე (იხ. § 2—3).

4. „კეთილშობილებამ, საქვეყნო საქმეების წარმართვის ღრმა ცოდნამ და ბრწყინვალე განათლებამ იოანე აქცია ქართველთა მაშინდელი მეფის რჩეულად: მის პროტოსიმბულატორად და სვინგელოზად, რაც ქართველებში დიდ პატივად ითვლება და მხოლოდ ღირსეულთა ხვედრია“ (§ 2).

ცნობა იმის შესახებ, რომ იოანე პროტოსიმბულატორი და სვინგელოზი ყოფილა ქართველთა მეფისა²⁰, არა გვხვდება ათონელთა ქართულ „ცხოვრებებში“. ტერმინი „პროტოსიმბულატორი“ (სიტყვასიტყვით — პირველი მრჩეველი) უცნობია ქართული დიპლომატიკური ტერმინოლოგიისათვის, ვერ დაეძებნეთ იგი ვერც ბერძნულ წყაროებში. ტერმინი ხელოვნურად შექმნილის შთაბეჭდილებას ტოვებს; რაც შეეხება სვინგელოზს, იგი ცნობილი ტერმინია ქართულ ძეგლებში, რომელიც ათონსაც უკავშირდება, როგორც იოანე თორნიკ-ყოფილის წოდება. ილ. აბულაძის „ძველი ქართული ენის ლექსიკონში“ „სვინგელოზი, სვანელი“ განმარტებულია როგორც პატრიარქის თანამემწე ბერი²¹.

ძნელი საფიქრებელია ბერძენი ავტორი შემთხვევით და ხელოვნურად უკავშირებდეს ამ წოდებებს იოანეს სახელს. ამ ცნობათა წყარო მით უფრო საინტერესო და საძებარია, რომ ქართული „ცხოვრებანი“ მას არ იცნობენ.

5. „B:ic“-ში ვკითხულობთ: „იოანემ სულითა და გულით შეიძულა სოფელი და თვლიდა, რომ უპირველესი მტერი ადამიანისა სხვა არაფერია, თუ არა ეს ქვეყანა... და ის გაურბის მას, ტოვებს ყველაფერს: სიმდიდრეს, რომელსაც მე ვუწოდებდი სახარხობელას სულისას; დიდებას — სიქველის უგულო ტირანს; უფლებებს, ღირსებას, საქმეს; მეფის წყალობებს, ცოლს — უდიდეს სიმძიმეს ამ სოფლიდან ლტოლვისას; შვილებს — ამ ხმალს, რომელიც ორად აპობს ყოველ გულს, რომელმაც განიზრახა ხელი მიჰყოს მსგავსს საქმეებს; მსახურებს, მხევლებს, მამულს... იოანემ უარი თქვა საყუ-

²⁰ B:ic..., § 2.

²¹ ილ. აბულაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, თბ. 1972, გვ. 406.

თარ თავზე, ისმინა რა სახარების შეგონება: „რომელსა ჰნებას შემოდგომად ჩემდა, უარ-ჰყავნ თავი თვისი და ისმინოს სიტყუანი ჩემნი“²².

ზემოთ მოტანილი ნაწყვეტი თხზულებისა შთაგონებული უნდა იყოს „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრების“ შემდეგი პასაჟით: „ხოლო ვინათგან ცეცხლი იგი ქრისტეს-სიყუარულისაჲ გულსა მისსა მძაფრად აღეტყინა, ყოველივე დიდებაჲ ამის სოფლისაჲ შეუარაცხ-ყო და ნაგევად შეჰრაცხა და მონაგებნი და სიმდიდრე და განსუენებაჲ. მეუღლე და შეილნი თჳსნი და ნათესავნი და, რაოდენიცა რაჲ არს ამის სოფლისაჲ, სრულიად მოიძულა და უგულუბელს-ყო და მერმე კუალად თავიცა თჳსი, სიტყჳსაებრ უფლისა“²³.

6. იოანეს ბერად შედგომის ეპიზოდი ბერძნულ „ცხოვრებაში“ შემდეგნაირადაა გადმოცემული: მას შემდეგ, რაც იოანემ უარი თქვა საკუთარ თავზე, „მივიდა ერთ მონასტერში, რომელიც მის სამშობლოსთან ახლოს მდებარეობდა და რომელშიც ექვსი ბერი — ექვსი ქველი ადამიანი სახლობდა, მაშინვე შევიდა შიგ, გაიხადა ბრწყინვალე სამოსი, რომელიც ტანთ ემოსა... შეიმოსა ბერის სამოსი და იმავე მონასტერში ეკურთხა ბერად“ (§ 2).

„იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრების“ მიხედვით, იოანემ „კურთხევაჲ მონაზონებისაჲ“ მიიღო მოსესა და გელასისაგან — ოთხთა ეკლესიის მამებისაგან.

IX საუკუნეში აგებული ქართული უზარმაზარი ბაზილიკა — ოთხთა ეკლესია, ანუ დორთქილისე, რომელიც ისპირის ხეობაში მდებარეობს, „Βίος“-ის შექმნის დროს, XVIII საუკუნეში, თურქეთის ტერიტორიაზე, ე. ი. მართლაც „იოანეს სამშობლოსთან ახლოს“ მდებარეობდა, ამიტომ, შესაძლებელია, „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრების“ „ლავრასა დიდებულსა ოთხთა ეკლესიათასა“-ს გულისხმობდეს ბერძნული „ცხოვრების“ ის მონასტერი, რომელშიც იოანემ პირველკურთხევა მიიღო.

7. „Βίος καὶ πολιτεία“-ს § 3-ში ვკითხულობთ: „იოანემ დატოვა ეს ექვსი წმიდანი და მივიდა კოლხად წოდებულ მთაზე მდებარე მონასტერში, რათა იქ, როგორც შრომისმოყვარე ფუტკარს, შეეგროვი-ბინა სიქველის თაფლი იქ მცხოვრები ასკეტებისაგან“.

ეს ფაქტი სრულიად უცნობია ქართული წყაროებისათვის და. ამგვარად, კვალიფიცირებული უნდა იქნას, როგორც ახალი ცნობა იოანეს ბიოგრაფიისათვის.

²² Βίος..., § 2.

²³ ძეგლები..., II, გვ. 42, სტრ. 21—27.

შევეცადოთ დავადგინოთ კოლპის გეოგრაფიული მდებარეობა.

მ. ბროსეს „საქართველოს ისტორიაში“ ვკითხულობთ: „წმინდა იოანემ, რომელიც თავდაპირველად მივიდა კალოიერსის მონასტერში (dans un couvent de kaloïers), შემდეგ კოლპის მთაზე და ოლიმპოს მთაზე, გაიგო რა ათანასეს შესახებ, მისკენ გაეშურა“²⁴.

ბროსეს თქმით, მას ეს ცნობა ამოუჯივრებავს მოსკოვის საპატრიარქო ბიბლიოთეკის № 436 ბერძნულ ხელნაწერში — „ათანასე ათონელის ცხოვრებაში“²⁵.

„ქართული მონასტრების ისტორიაში“ პ. პეტერსი მ. ბროსეს ამ განცხადებას სამართლიანად უწოდებს ყალბს, რადგან არაფერი ამ ცნობის მსგავსი არ მოიპოვება არც დასახელებული ხელნაწერის მიხედვით პომილოვსკის მიერ გამოცემულ „ათანასე ათონელის ცხოვრებაში“ (BHG 187), არც მეორე ცხოვრებაში, რომელიც ლ. პეტის მიერაა გამოცემული (Anal. Boll. XXV, 5—87)²⁶.

ცნობა იმის შესახებ, რომ იოანე მართლაც იყო კოლპის მონასტერში, პეტერსისათვის „ათონური პატერიკიდან“ გამხდარა ცნობილი. ამავე კრებულში, განხილავებით „Ἀχιλαῖος ἁγίου ἁγίου πατρός“—ისაგან, რომლის თარგმანსაც წარმოადგენს „ათონური პატერიკი“, ნათქვამია, რომ კოლპა იბერიის მიწაზე მდებარეობსო, —დასძენს მკვლევარი და იქვე ამბობს, რომ ასეთი დასახელების ადგილი არსებობს გუგარქში (Gogarene) და იგი უნდა განვასხვაოთ სომხეთის ჰაირარატის პროვინციის მთა და სოფელ კოლპისაგანო (H. Hubschmann, Die altarmenische Ortsnamen, Argentorati, 1914, p. 356)²⁷.

მართლაც, „Βίος καὶ πολιτεία“-ში შესაბამის ადგილას იკითხება: „...εἰς τὸ ὄρος τὸν Κολπῆ λεγόμενον...“²⁸, ხოლო „ათონურ პატერიკში“ — „Иоанн перешел в монастырь, [тоже в Иверии], бывший на горе, так называемой Колпа“²⁹.

პ. პეტერსის მსჯელობის მეორე ნაწილის გამყარების მიზნით დავსძენთ, რომ, მართლაც, საქართველოსა და სომხეთის ისტორიული გეოგრაფია იცნობს ორ პუნქტს კოლბი|კოლბის სახელწოდებით.

²⁴ M. Brosset, Histoire de la Géorgie, I, St. Peterbourg, 1849, გვ. 303.

²⁵ იქვე;

²⁶ P. Peeters, Histoires monastiques Géorgiennes, Bruxelles, 1923, გვ. 16, სქ. 6.

²⁷ იქვე, გვ. 93.

²⁸ Βίος καὶ πολιτεία. § 3.

²⁹ Афонский патерик или жизнеописания святых, из святой Афонской горы просявших, М., 1897, с. 408.

ციხე კოლბი უკვე IV—VI საუკუნეებში არსებული საქართველოს ტერიტორიაზე, როგორც ეს აღნიშნულია ამ ეპოქის საქართველოს რუკაზე³⁰.

ს. ერემიანის მიერ გამოცემულ ანანია შირაკელის „სომხეთის გეოგრაფიაში“ დიფერენცირებულია ორი გეოგრაფიული პუნქტი კოლბის სახელწოდებით: ერთი მათგანი (თანამედროვე სოფელი კოლბი ანუ ტუზლუჯა), რომელიც სომხეთის ტერიტორიაზე მდებარეობდა და ქმნიდა არცაქის ნაჰანგის XIV გაეარს, წარმოადგენდა საეკლესიო ცენტრს. ეს გაეარი ამჟამად მოქცეულია დასტაფურის რაიონში (პაი-რარატის პროვინცია სწორედ ამ ტერიტორიას მოიცავდა)*.

მეორე კოლბი (ან კოლბოფორის გაეარი), რომელიც გუგარქის საპიტიახშოს III გაეარი ყოფილა, მდებარეობს მდ. კოლბის ხეობაში (ამჟამად ნოემბრიანის რაიონი). მისი ცენტრი ციხით ქართული სამეფოს ერთეულად ითვლებოდა IX ს-მდე³¹.

გუგარქის საპიტიახშო შედიოდა ლორე-ტაშირის სამეფოს შემადგენლობაში. არავითარ ეჭვს არ იწვევს, რომ იოანე ათონელი სწორედ ამ ტერიტორიაზე ყოფნის შემდეგ გადასულა ულუმბოს მონასტერში (ბითეინიის ოლიმპზე), ბოლოს კი — მთაწმიდაზე.

8. ბერძნული „ცხოვრებით“ იოანეს მარშრუტის შემდგომი პუნქტია ოლიმპოს მთა: „იოანემ გაიგო, რომ ოლიმპოს მთაზე იყვნენ სიქველეში გამოცდილი და ღირსეული მოღვაწენი... როცა წყურვილით აღძრული იოანე იქ მივიდა, მიხვდა, რომ საჭიროებდა სრულყოფას იქაურ მამათაგან, ამიტომ ერთხანს იქ დარჩა“ (B:ი... § 3).

გიორგი მთაწმიდლის თხზულების მიხედვითაც, ათონზე მისვლამდე იოანემ კარგა ხანი დაყო ოლიმპოს მთაზე.

ოთხთა ეკლესიაში მისი ყოფნის გამომჟღავნების შემდეგ, იოანემ, რომელიც „ველტოდა დიდებასა კაცთასა“, „საბერძნეთის ქუეყანად მიჰმართა... და ესრეთ მთესა ულუმბოძისასა მიიწია და მონასტერსა ერთსა შინა ჟამთა არა-მცირედთა ჯორთა მსახურებისა ღუაწლი ახოვნად თავს-იღვა და სხუანი უნდონი მსახურებანი და შეურაცხნი სიმდაბლით აღასრულა“³².

³⁰ საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. II, თბ., 1973, რუკა 96-ე გვ-თან.

³¹ У. С. Н е л а я н, З а к а н о н, 1900, „საქართველო“-ი, სტ. 14, გვ. 59—60.

³² ძეგლები..., II, გვ. 43, 9—14.

* კოლბი II კოლბი მონაცვლეობა სახეებით კანონზომიერი ბგერათმონაცვლეობაა ქართულსა და სომხურ ენებში. წინააღმდეგობას არ ქმნის არც კოლბი II კოლბი II კულბი მონაცვლეობანი.

მაშასადამე, იოანემ ბერად შედგომიდან ათანასე ათონელის დიდ ლავრაში დამკვიდრებამდე მოიარა შემდეგი მონასტრები: ოთხთა ეკლესია, ულუმბოს მთა (ბითვინია, მცირე აზია), ათანასეს ლავრა (ათონზე) გიორგი ათონელის „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრების“ მიხედვით; ხოლო „Βίος καὶ πολιτεία“-ს მიხედვით: ტაოსთან ახლოს მდებარე რომელიღაც მონასტერი, კოლპის მთა, ოლიმპო, დიდი ლავრა.

9. ბერძნული ცხოვრებით, ათანასე ათონელმა იოანე ლავრაში მისვლისთანავე გამოარჩია და ჰპოვა მასში კეშმარიტი მორწმუნე, ერთგული დამხმარე და კარგი მრჩეველი ყოველგვარ საქმეში. იოანე გახდა ათანასესთან ფრიალ დაახლოებული პიროვნება. „ყველა, ვინც ხედავდა მათ, მიიჩნევდა ორ სხვადასხვა სხეულში მცხოვრებ ერთ სულად“ (Βίος, § 4). დიდი ხნის განმავლობაში ცხოვრობდა იგი დიდ ლავრაში და თითქმის ათანასესთან ერთად დაბერდა. შემდეგ „Βίος“-ში ნათქვამია, რომ ნათესაეების მრავალგზისი თხოვნითა და იმპერატორ ბასილის სამეფო წარსაგებელით იოანემ აღმართა საკუთარი ლავრა იმ ადგილას, სადაც თავდაპირველად იყო წინამორბედის პატარა ეკლესია—კლიმენტოსი, ვიღაც ბერი კლიმენტოსის მიერ აშენებული ჯერ კიდევ კონსტანტინე დიდის დროს (IV ს.). მონასტერს ივირონი („ქართველთა“) ეწოდა³³.

გიორგი მთაწმიდლის თხზულებაში ქართველთა დიდი ლავრიდან განსვლიანების ამბები უკავშირდება იოანე თორნიკ-ყოფილის სახელსაც. ათონზე მისი მისვლის „შემდგომად რაოდენისამე ჟამისა, განიოქუა ჰამბავი მათი (იოანესი და თორნიკესი — მ. მ.)... იწყეს მიერთებან ქართველთა მოსლვად და განმრავლებად“ და ამიტომ „განზრახეს, ვითარმედ, „არა ჯერ-არს ჩუენი მონასტერსა შინა ყოფამ, რამეთუ სხუანიცა მოგუშართებენ“... და ესრეთ განზრახვითა მამისა ათანასესითა ლავრისაგან განშორებულად, ვითარ მილიონ ერთ, უდაბნოსა შუენიერსა, წმიდისა იოანე მახარებლისა ეკლესიამ აღაშენეს“³⁴.

ფიქრობთ, „Βίος“-ის ზემოთ მოყვანილი ცნობა გიორგი ათონელის ნაწარმოებიდან არ მომდინარეობს: ქართული „ცხოვრება“ არ იცნობს იოანე მახარებლის ეკლესიის თავდაპირველ სახელს—კლიმენტოსს, ხოლო ბერძნული—თორნიკეს არ ახსენებს.

10. „Βίος καὶ πολιτεία“-ს § 5-ში, რომელსაც პირობითად ვუწოდებთ „ათანასე ათონელი იოანეს შესახებ“, ჩართულია 984 წლის ქრისტოწილი იოანე იბერიისადმი³⁵.

³³ Βίος..., § 4, აგრ. § 12.

³⁴ ძეგლები..., II, გვ. 45, 3—13.

³⁵ გეორგიკა, ბიზანტიელი წყარუების ცნობები საქართველოს შესახებ, ს. ყაუხჩიშვილის თარგმანითა და კომენტარებით, ტ. VIII, გვ. 172—174.

თხზულების ამ მონაკვეთისა და სიგელის გამოცემული ტექსტის შედარებამ დაგვანახა, რომ ავტორი უშუალოდ იცნობდა ამ წყაროს. „ცხოვრების“ § 5 წარმოადგენს ქრისობულის თითქმის სიტყვასიტყვით გადმოცემას.

ბიზანტიის იმპერატორები რომ წყალობას არ აკლებდნენ ივირონს, მშვენიერად ჩანს „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებიდანაც“: „და ეგრეთვე ღმრთის-მსახურთა მეფეთა, ვინამთგან ესევეითარნი მსახურებანი ჰმსახურნეს და დიდნი საქმენი უქმნეს, რომელნიცა ადგილნი და სოფელნი სთხოვნეს, ყოველნი ოქრობეჲდითა დაუმტკიცნეს, რომელნი-იგი მრავალცა არიან და რჩეულ ფრიად“³⁶. ამავე თხზულებიდან ვგებულობთ, რომ ქართველებმა „დიდნი საფასენი და მრავალნი ტურფანი შესწირნეს დიდსა ლავრასა“, და არა მარტო დიდ ლავრას, არამედ „ყოველთა მონასტერთა მთაწმიდისათა, რომელნი-იგი მას ჟამსა წუთლა გლახაჲ იყვნეს და არა განმრავლებულ ესოდენ“³⁷. გიორგი მთაწმიდელი საგანგებოდ საუბრობს ზემოთ დასახელებულ ქრისობულებზე ან „ოქრობეჲდებზე“, რომელნიც იოანე ციმისხისა და ბასილი II უბოძებიათ იოანესათვის, ამ უკანასკნელს კი ათანასეს ლავრისათვის გადაუცია: „დიდსა უკუე ლავრასა მისცეს ოქრობეჲდი განძისა ორას ორმოცდა ოთხისა დრაჰკნისა, ჩიმიშკისა ბოძებული იოვანესდა, და ესე ყოველთა წელთა აქუს პალატით ლავრასა, და კუნძული, რომელსა ნეოს ეწოდების, ბასილ მეფისა ბოძებული იოვანესდავე, რომლისაგან გამოვალს გამოსავალი ყოველთა წელთა ათორმეტი ლიტრაჲ, განა ათხუთმეტი და ოდესმე ოციცა“³⁸. ამას მოჰყვება ვრცელი სია სხვა წყალობათა, რომელიც დიდ ლავრას მიუღია ქართველთა მონასტრისაგან. სიას გიორგი მთაწმიდელი ამთავრებს სიტყვებით: „ესე ყოველი თუთ წმიდისა მამისა ეფთვიმეს ჭელთა ნუსხისაგან დაგვწერია, ვინამცა ჰეშმარიტ არს და უტყუველ“³⁹.

11. სიკვდილის შემდეგ იოანეს გვამი დაუკრძალავთ მისსავე მონასტერში⁴⁰.

„იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებით“ ვიგებთ უფრო მეტს: ეფთვიმეს იოანეს საფლავზე აღუმართავს წმინდა მთავარანგელოზთა სახელობის ეკლესია: „ხოლო პატიოსანი იგი გუამი მისი ღმერთ-შემოსილმან მამამან ჩუენმან ეფთვიმე ჭეროვნად შემოსა და თვსაგან

³⁶ ძეგლები..., II, გვ. 49.

³⁷ იქვე, გვ. 52.

³⁸ იქვე.

³⁹ იქვე, გვ. 53.

⁴⁰ Βίος..., § 26.

დაპმარხა და ზედა ეკლესიამ წმიდათა მთავარანგელოზთამ აღაშენა“⁴¹.

12. „Βίος καὶ πολιτεία“-ს ერთ-ერთი ვრცელი ეპიზოდია ეფთვიმესა და იოანეს შეხვედრა კონსტანტინოპოლში, იმპერატორ ნიკიფორე ფოკასკარზე (§ 8). რამდენიმე გვერდი ეძღვნება იოანესა და მამამისის—ეფთვიმეს პაპის შორის გამართული დიალოგის გადმოცემას (14 r—18 v გვ. 90-96).

თხზულების ეს ადგილი მომდინარეობს ეფთვიმეს ცხოვრების სვინაქსარული რედაქციიდან: „ხოლო შემდგომად ჟამთა რაოდენთამდე წარვიდა ყრმითურთ სამეუფოდ ქალაქად (ეფთვიმეს პაპა) საქმისა რომლისთვისმე წინაშე ნიკიფორ ღმრთის-მსახურისა მეფისა. და, ვინაიდან ყოველივე ზეგარდამო განეგებოდა, აღვიდოდა იოვანეცა წინაშე თვითმპყრობელისა და ეუწყა შვილისა თვისისამ, ვითარმედ მუნ არს... ეპა, საკვრელი დიდებული, რამეთუ რომელი-იგი კნინლა და არცა თუ უწყოდა იგი მზრდელსა მას და შეენიერად შემკობილსა, აღიარა და სრბით მივიდა და მთავარდა წიაღთა მამისა თვისისათა“⁴².

13. ბერძნული „ცხოვრების“ მიხედვით, იოანემ ეფთვიმე მიაბარა ბერძნულ მეცნიერებათა სკოლაში, კონსტანტინოპოლში, სადაც მან შეისწავლა წმინდა წერილი და ბერძნული ენა (§ 8) და მხოლოდ შემდეგ მიაშურა მთაწმიდას, სადაც სიხარულით იქნა მიღებული და ბერად იკურთხა ათანასეს მიერ (§ 11).

„იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებაში“ ამ ფაქტზე არაფერია ნათქვამი. ეფთვიმეს ცხოვრების პირუთვნელი ბიოგრაფის გიორგი მთაწმიდელის თქმით, „შვილი თვისი ეფთვმე მამამან იოვანე წარიყვანა სამეფოთ და პირველად ქართული სწავლამ ასწავა და მერმე ბერძულად გაასწავლა ყოვლითავე სწავლულებითა სრულებით“⁴³.

ეფთვიმეს სვინაქსარული ცხოვრებით, „ნეტარმან იოვანე მოიყვანა შვილი თვისი და სახე მონაზონებისამ შეჰმოსა და ყოვლითავე სწავლულებითა განსწავლა“⁴⁴.

საკვირველია, რატომ არ აისახა „Βίος“-ის ეს ცნობა ქართულ „ცხოვრებაში“? ეს რომ არა, ბერძნული „ცხოვრების“ ცნობა ეფთვიმეს კონსტანტინოპოლში სწავლის შესახებ საცხებით სარწმუნო იქნებოდა. დაუჯერებელი ბერძენი ავტორის ცნობაში არაფერია, თუ გავიხსენებთ, რომ ეფთვიმე ბრწყინვალედ ფლობდა ბერძნულ ენას.

⁴¹ ძეგლები..., II, გვ. 59.

⁴² ძეგლები..., IV, გვ. 332.

⁴³ ძეგლები..., II, გვ. 60.

⁴⁴ ძეგლები..., IV, გვ. 333.

14. მთაწმიდელთა ბერძნული „ცხოვრების“ § 11-ში დაცულია ცნობები ეფთვიმეს მთარგმნელობით და სამწერლობო საქმიანობაზე: „ეფთვიმემ თარგმნა მთელი წმინდა წერილი ბერძნულიდან ქართულად, კიდევ ბევრი სხვა და ნაირგვარი სულისმარგებელი წიგნი. თვითონაც წერდა დოგმატიკური და დამრიგებლობითი ხასიათის მრავალ თხზულებას თავის მშობლიურ ენაზე, ამიტომ სამართლიანად უწოდებდნენ ქართველები ახალ ოქროპირს ეფთვიმეს, რომელმაც გაამდიდრა თავისი ღარიბი ხალხი ოქროს ნაწარმოებებით და უფრო მეტად გააღამაზა და უფრო ცნობილი გახადა, ვიდრე კიროსმა თავისი ხალხი გამარჯვებებით, ხოლო კრეზმა — უთვალავი სიმდიდრით. ისინი სიზმარივით გაქრნენ და ისე დადნენ, როგორც ალზე ცვილი, ხოლო ახალი ოქროპირის — ეფთვიმეს ოქროს წიგნები მარად უკვდავი იქნება“⁴⁵.

საბედნიეროდ, „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრების“ წყალობით, ჩვენ თითქმის სრულად ვიცით, თუ რა თხზულებანი თარგმნა ეფთვიმემ. მის მიერ თარგმნილ შრომათა სიაში წმინდა წერილი, ბიბლია არ არის. მართალია, გიორგი მთაწმიდელი აღნიშნავს, რომ ეფთვიმეს მიერ ნათარგმნ საღმრთო წიგნთა „აღრიცხუაჲ კნინ-ლა და შეუძლებელ არს, რომელთაგანნი რაოდენნიმე მოვიკსენნეთ“, მაგრამ, შეუძლებელია, მას ბიბლია არ „მოეხსენებინა“.

ჩვენთვის უცნობია, რას გულისხმობს ბერძენი ავტორი „წმინდა წერილში“: მთელ ბიბლიას თუ მის რომელიმე ნაწილს, ამიტომ ამ ცნობისადმი სიფრთხილით მოპყრობა გვმართებს.

რაც შეეხება ცნობას ეფთვიმეს მიერ ქართულად დაწერილ დოგმატიკური და დამრიგებლობითი ხასიათის თხზულებებზე, ვფიქრობთ, ამ ფაქტსაც (მიუხედავად იმისა, რომ დიდია ცდუნება მისი ჰეშმარიტება უპირიტიკოდ დავიჭიროთ) ისეთივე სათუთი მოპყრობა უნდა, როგორც პირველს: აუცილებელია მისი შემავარება სხვა წყაროებით, სხვა არგუმენტებით.

„Βίος“-ის ზემოთ მოტანილი ცნობა მნიშვნელოვანია იმიტაც, რომ მისი ავტორისათვის ცნობილი ყოფილა: ეფთვიმე მხოლოდ მთარგმნელი კი არ იყო, არამედ მწერალიც. მას ისიც სცოდნია, რომ ეფთვიმეს ქართველები „ახალ ოქროპირს“ უწოდებდნენ:

„წყალობამან ღმრთისამან აღმიდგინა ჩუენ ახალი ოქროპირი და მისცა პირსა მისსა ენაჲ ცეცხლისაჲ და აღძრა თარგმანებად წიგნთა საღმრთოთა... ფრიალნი წიგნნი თარგმნნა მრავლითა ლუაწლითა... და

⁴⁵ B/05..., § 9.

არა ზოლო ბერძნულისაგან ქართულად თარგმნა ღრმანი და ძნიად სა-
თარგმანებელნი წიგნნი, არამედ რაოდენნიმე ბერძულადცა ქართული-
საგან⁴⁶.

15. გიორგი მთაწმიდელი გადმოგვცემს, რომ „არცა პროტი,
არცა სხუანი მამასახლისნი თვნიერ მისისა (ეფთვიმეს—მ. მ.) ბრძა-
ნებისა არარას იქმოდეს და იშვათი დღმ გარდაცდის, რომელსა ათი
ანუ ათხუთმეტი მამასახლისი არა მოვიდის მათ წინაშე. და კუალად
ზრუნვამ დიდისა ლავრისაჲ, საქმე მძიმე და მრავალფერი მის ზედავე
იყო, რამეთუ დიდსა ათანასის მისდა მიენდო საურავი და დახედვამ
და განვებამ მისა“⁴⁸. ან კიდევ: „კუალად წინამძღურობასა შინა დაყო
ათოთხმეტი წელი და სამასისა სულისა ზრუნვამ და დიდისა ლავრისა
განგებამ და მთაწმიდელთა უფრომსნი საურავნი მის ნეტარისა მიერ
იურეებოდეს“⁴⁹.

ბერძნული „ცხოვრებითაც“, ეფთვიმე იყო მზრუნველი არა მხო-
ლოდ ქართული, არამედ მთაწმიდის ბევრი სხვა მონასტრისა. სხვა-
დასხვა ადგილას ააშენა წმინდა ეკლესიანი, საავადმყოფოები და მო-
ხუცთა სახლები; იყო მამა მთელი მთისა და მხურვალე მფარველი⁵⁰.

ეფთვიმეს სვინაქსარული „ცხოვრებით“, „დიდისა ლავრისა გან-
ებამ და ზრუნვამ ათანასეს მიერ რწმუნებულ იყო მისდა“⁵¹.

16. ათონელთა ბერძნული და ეფთვიმეს სვინაქსარული „ცხოვ-
რებანი“ საოცარი სიზუსტით მისდევს ერთმანეთს ეფთვიმეს მიერ
მოხდენილი „სასწაულების“ ეპიზოდებით. ეს ეპიზოდებია: ებრაელის
დამარცხება თესალონიკაში, გვალვა ათონის მთაზე, ფერისცვალების
დღესასწაულის დროს მომხდარა სასწაულებრივი აქტი.

ეფთვიმეს მიერ მოხდენილი კიდევ ერთი სასწაული — „შჯულის-
მეცნიერი და სწავლული ჰურიას“ დამარცხება—ქართულ „ცხოვრე-
ბაში“ მოსდევს I სასწაულს, ებრაელის დამარცხებას თესალონიკაში.
ეს ეპიზოდი გვხვდება „Βίος“-შიც, მაგრამ არა იმ ადგილას, სადაც

⁴⁶ ძეგლები..., IV, გვ. 323 იხ. აგრ. ძეგლები..., II, გვ. 61.

⁴⁸ იქვე, გვ. 81, 7—11.

⁴⁹ იქვე, გვ. 65, 2—5.

⁵⁰ Βίος..., § 12.

⁵¹ ძეგლები..., IV, გვ. 334.

თავმოყრილია ეპიზოდები „სასწაულებზე“ (როგორც ეს ქართულშია), არამედ უფრო ადრე, ეფთვიმეს კონსტანტინოპოლში ყოფნის დროს (§ 10).

17. ორივე „ცხოვრებაში“ ვხვდებით აგრეთვე ეპიზოდს, რომელშიც გადმოცემულია ბასილი მეფის თხოვნა ეფთვიმესადმი, რათა იგი დათანხმდეს კვიპროსის მთავარეპისკოპოსობას („B¹“; § 16; „ცხოვრებაჲ იოვანესი და ეფთვმესი“, გვ. 13—19).

18. ქართული „ცხოვრებანი“ დასდებიან უთუოდ საფუძვლად ეფთვიმეს მკვლელობის ცდის ეპიზოდებს („B¹“; § 17, § 18; ძეგლები..., II, გვ. 87,3—30; 88,1—13) და ეფთვიმეს გარდაცვალების ეპიზოდს („B¹“; § 20; ძეგლები, II, გვ. 90,13—28; 91, 1—12).

19. როგორც ქართული, ისე ბერძნული „ცხოვრების“ მიხედვით, ეფთვიმე სიკვდილის შემდეგ დაუკრძალავთ იქვე, კონსტანტინოპოლში, ხოლო შემდეგ გადაუსვენებიათ მთაწმინდაზე თავისსავე მონასტერში („B¹“; § 21; ძეგლები, გვ. 91, 11—12, 29—30).

ასეთია დამოკიდებულება ათონელთა ბერძნულსა და ქართულ „ცხოვრებებს“ შორის. როგორც მაგალითებით დავრწმუნდით, ერთ შემთხვევაში „B¹“-ის ზოგიერთი ეპიზოდი უშუალოდ მომდინარეობს ქართული „ცხოვრებიდან“, ზოგჯერ შედგენდება არც თუ ძალიან მკიდრო კავშირში, ზოგჯერ კი ბერძენი ავტორი სრულიად უგულებელყოფს ქართული „ცხოვრებების“ მნიშვნელოვან მონაცემებს და საკიროდ არ თვლის მათ შეტანას თავის თხზულებაში. ქართული წყაროებისადმი ასეთი დამოკიდებულება აიხსნება ავტორთა ინტერესების სხვაობით, დროის არცთუ მცირე ინტერვალთ, რომელიც ამ ნაწარმოებებს აშორებს ერთმანეთს და, ბოლოს, იმ მიზნით, რომელიც იღვა „B¹“-ის შემდგენელის წინაშე: მისი მიზანი იყო ივირონის ბერძნული მრევლისათვის შეეხსენებინა მონასტრის დამაარსებელთა ვინაობა და მოღვაწეობა, დამაჯერებელი გაეხადა მონასტრის სიძველე და ისტორია. ხოლო ის ცნობები, რომლებიც მან ამ მიზნით ამოკრიფა ქართული „ცხოვრებებიდან“, ვფიქრობთ, საკმარისზე მეტია.

ბიოგრაფიის ვინაობისათვის

მთაწმიდის ქართველთა მონასტრის ფუძემდებელთა ბერძნული „ცხოვრებისა და მოქალაქეობის“ ორი პერსონაჟის ვინაობა არავითარ ეჭვს არ იწვევს: ესენი არიან ბრწყინვალე ქართველი მოღვაწე-

ები, ათონის ქართული კულტურული კერის დამაარსებლები იოანე (I წინამძღვარი მონასტრისა) და მისი ვაჟი ეფთვიმე (II წინამძღვარი). თხზულების მესამე პერსონაჟის, გიორგის, ვინაობის დადგენა კი სპეციალურ კვლევას მოითხოვს.

გიორგის ცხოვრებას „Βίος καὶ πολιτεία“-ში მხოლოდ ორი ფურცელი (38 r—39 r) უჭირავს.

თხზულების ამ ნაწილში საუბარია იმის შესახებ, რომ გიორგი სისხლათ ნათესავი იყო იოანესი და ეფთვიმესი, პირველს—ძმისწულად ერგებოდა, მეორეს—ბიძაშვილად; მონასტრის წინამძღვრობა მიიღო ეფთვიმესაგან, მისგან ეცხო ის დიდი სათნოება და სიქველე, რომელიც ყველა საქმეში ახასიათებდა; გიორგიმ აქცია ქართველთა მონასტერი „საღვთო ქალაქად,“ ააგო მრავალი სენაკი და დამხმარე ნაგებობა, ხოლო შემდეგ, სამეფო საზღაურით ააშენა ყველაზე მნიშვნელოვანი რამ: უბრწყინვალესი და ულამაზესი დიდი ეკლესია (τὸ καθεδρικόν), რომელიც ჩვენს დრომდე შემორჩა; ნამდვილად რომ გიორგიმ ააშენა ეს ეკლესია, დასტურდება წარწერითაც, ტაძრის ცენტრში, ქალის ქვეშ მოთავსებულ წრიულ ფირფიტაზე რომ არის შესრულებული და გვამცნობს: „მე გავაშენე ესე სვეტები და უკუნისამდე არ შეიძრან. გიორგი. ქართველი ბერი და მაშენებელი“. „ცხოვრების“ ბოლოს აღნიშნულია გიორგის გარდაცვალების დღე—28 ივლისი.

ცხადია, რომ გიორგი, რომელზედაც „ცხოვრების“ ზემოთ მოტანილ ნაწყვეტშია საუბარი, არ არის გიორგი მთაწმიდელი (რომელიც ჩვეულებრივ იგულისხმება ხოლმე დიდ ქართველ ათონელთა მესამე წარმომადგენლად), რადგან ეს უკანასკნელი არც იოანესა და ეფთვიმეს ნათესავი იყო, არც ეფთვიმესაგან მიუღია მონასტრის წინამძღვრობა (ეფთვიმე 1028 წლის 13 მაისს გარდაიცვალა, გიორგი ათონელი კი 1040 წელს მოვიდა ათონზე, ხოლო მონასტრის წინამძღვრობა 1044—56 წლებში), და ბოლოს, მისი გარდაცვალების დღეა 29 ივნისი და არა 28 ივლისი⁵².

ვინ არის „Βίος καὶ πολιτεία“-ს გიორგი და რისი ქტიტორია იგი?

ფეიქრობთ, ეს გიორგი უნდა იყოს ივირონის III წინამძღვარი, ბერძნული წყაროებით—გიორგი ვარაზეაჩე, რომლის პიროვნება და დედაწილი წყაროების სიმცირის გამო ნაკლებადაა ცნობილი და წარმოჩენებული ათონის მთის ქართველთა მონასტრის ისტორიაში⁵³.

⁵² კ. კ ე კ ლ ი ძ ე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, თბ., 1960, გვ. 217—219.

⁵³ ქვემოთ ამ პიროვნებას მოვიხსენიებთ გიორგი დიდად, ან გიორგი მაშენებლად, ისე, როგორც მას უწოდებენ ქართულ წყაროებში.

გიორგი დიდი, მამასახლისი გიორგი I, როგორც მას კ. კეკელიძე იხსენიებს⁵⁴, იყო „თესი“ ანუ ნათესავი იოანესი და ეფთვიმესი. იგი უშუალოდ ეფთვიმეს შემდეგ, 1012—1030 წლებში განაგებდა მონასტერს⁵⁵.

განვიხილოთ ცნობები, რომლებიც ამ პიროვნების შესახებაა დაცული ქართულ წყაროებში.

„იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებაში“ ცნობები გიორგი I. შესახებ გაფანტულია თხზულების სხვადასხვა ადგილას და შეკრებილი სახით შემდეგნაირად წარმოგვიდგება:

1) სიკედილის წინ იოანემ ეფთვიმეს დაუტოვა „ყოველი ჯელმ-წიფება და უფლებად“ მონასტერზე. აგრეთვე უბრძანა, რომ თავის შემდეგ „მამად“ დაეტოვებინა გიორგი, მათი ნათესავი, „კაცი სახელოანი და ფრთხილი კორციელთა საქმეთა ზედა“⁵⁶.

როგორც ვხედავთ, თხზულების ამ ადგილას გიორგი დახასიათებულია, როგორც სახელგანთქმული, სახელოვანი, მხოლოდ სულიერი საქმეებით გატაცებული კაცი, რომელსაც ისეთი ავტორიტეტი ჰქონია იოანეს თვალში, რომ ამ უკანასკნელს იგი მიუჩნევია ერთადერთ კანდიდატურად, რომელსაც ეფთვიმეს შემდეგ უნდა დაეკავებინა მონასტრის წინამძღვრის პოსტი.

2) იოანე მოწიწებით შესთხოვს ბიზანტიის თვითმპყრობელ მეფეებს, რომელთაც მრავალი წყალობა გაუღიათ და დახმარება აღმოუჩინიათ მისი მონასტრისათვის და რომელთა უშუალო მონაწილეობის გამოც გახდა შესაძლებელი ათონზე ქართველთა ლავრის აშენება (როგორც იოანე ამბობს, „მათი წყალობითა და შეწევნით აღვაშენე ლავრა“⁵⁷, ან კიდევ: „ჩვენ უღირსთა ზედა უმეტეს ყოველთასა აჩუენეს წყალობად, ვინადაც საძირკუელითგან დიდთა მათ

⁵⁴ კ. კეკელიძე, ერთი ადგილის შესახებ ათონელების ბიოგრაფიაში, ეტუდები, III, თბ., 1955, გვ. 65.

⁵⁵ ცხორება იოანესი და ეფთკესი, ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წ. II, აზ., 1967, გვ. 89, გვ. 92; კ. კეკელიძე, ეტუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, II, თბ., 1945, გვ. 232; გეორგიკა, ბიზანტიელი მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ, ტ. 8; ტექსტები ქართული თარგმანითურთ გამოცემა და განმარტებები დაურთო ს. ყაუხჩიშვილმა. აზ., 1970, გვ. 130. Archives de l' Athos, V, Actes de Lavra, par Lemerle, Guillou, Svoronos. Paris, 1970, გვ. 386; Archives de l' Athos, VII, Actes du Protaton, par Papachryssantou, Paris, 1975, გვ. 62.

⁵⁶ ცხორება იოანესი და ეფთკესი, ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნ. II, აზ., 1967, გვ. 57, სტრ. 24—26, გვ. 92, 19.

⁵⁷ იქვე, სტრ. 14—15.

ქველისმოქმედებათა მათთა მიერ აღვაშენე ლავრაჲ ესე⁵⁸, რათა მათ წყალობა არ მოაკლონ როგორც მონასტერს, ასევე ეფთვიმესა და გიორგის:

„მათთავე (მეფეთა — მ. მ.) კელთა შეეკვედრებ (იგულისხმება ლავრა — მ. მ.) და ჩემ თანა მონათა და მლოცველთა მათთა ეფთვმესა და გიორგის“⁵⁹.

ამრიგად, იოანე ეფთვიმესა და გიორგის ერთად ახსენებს, ერთად ავედრებს მათ თავს ბიზანტიის იმპერატორებს.

3) თხზულების რამდენიმე ადგილას მეორდება ცნობა იმის შესახებ, რომ ეფთვიმემ, მას შემდეგ, რაც თოთხმეტი წლის განმავლობაში გასწია მამასახლისობის ტვირთი, ხოლო შემდეგ წმინდა მამათა შეგონებით გადადგა და მხოლოდ „წიგნთა საღმრთოთა თარგმანებასა შეუდგა“, შეასრულა იოანეს ანდერძი: მონასტრის წინამძღვრობა გიორგის, „თვსსა ნათესავსა“, მიანდო:

„ეფთვემ წინამძღვრობაჲ ძმათაჲ შეჰვედრა გიორგის“⁶⁰;

„ეფთვემ გიორგი მამად დაადგინა“⁶¹;

„თვსი ნათესავი გიორგი მამად დაადგინა და თავადი მყუდროებით ცხოვნდებოდა“⁶²;

„და ესრეთ სათნოდ ღმრთისა მოქალაქეობასა შინა უფლისა მიმართ მიიკვალა (ეფთვიმე) და მმანი ქართველნი მამასა გიორგის და მამასა გრიგოლს შეჰვედრნა“⁶³.

4) გიორგის მთელ მთაწმიდაზე გაუთქვამს სახელი. მას წარჩინებულნი და დიდებულნიც რიდითა და მოწიწებით ეპყრობოდნენ:

„მის ქამისა წარჩინებულთა და მთავართა წინაშე სახელოვან (იქმნა), და მთად ყოველი დიდად პატივს-სცემდა და ეკრძალოდა“⁶⁴.

5) მაგრამ დიდი ხანი არ იყო გასული მას შემდეგ, რაც მონასტრის წინამძღვრად დადგა, რომ „მამად გიორგი დავიწყებად მოვიდა, და არცა ერთი რამ ზრუნვად აქუნდა ქართველთა აღორძინებისად, არამედ სრულიად ბერძენთა მიექცა და იგინი განამრავლნა“⁶⁵.

⁵⁸ ცხოვრება იოანესა და ეფთვმესა, ძველ ქართულ ავთოგრაფიულ ლიტერატურის ძეგლები, წიგნ. II, თბ., 1967, გვ. 57, სტრ. 18—20.

⁵⁹ იქვე, სტრ. 15—16.

⁶⁰ იქვე, გვ. 89, 8.

⁶¹ იქვე, გვ. 92, 12.

⁶² იქვე, გვ. 95, 3—4.

⁶³ იქვე, გვ. 95, 14—17.

⁶⁴ იქვე, გვ. 92, 19—21.

⁶⁵ იქვე, გვ. 95, 18—21.

ან კიდევ:

„კუალად ბერძენნი ფრიად რამდე შეიყუარნა და განამრავლნა და სრულიად მათდა მიმართ მიდრკა, ხოლო ქართველნი, ვითარცა ნასხურნი რამდე და უნდონი, უგულუბელს-ყვნა და შეამცირნა“⁶⁶.

მასასაღამე, გიორგის მამობის დროს ათონის ქართველთა მონასტერში გაჰრავლებულა ბერძენთა რიცხვი, თვით გიორგი კი, ზემოთ მოყვანილი ციტატების მიხედვით, არ ჩანს, რომ ეწინააღმდეგებოდეს ამ ფაქტს.

6) გიორგის დაუეიწყებია, უგულუბელუყვია ის წესები, რომლებიც მანამდე არსებობდა მონასტერში და თვით იოანესა და ეფთვიმეს დროს იყო შემოღებული და დამკვიდრებული:

„კინლა-და უმეტესნი წესთაგანნი შეცვალნა და თჳსსა ნებასა და განზრახვასა შეუდგა და სხუათა რათმე წესთა და კანონთა ენება დამტყიცებაჲ“⁶⁷.

7) მეფე რომანოზის ზეობის დროს (1028—34) გიორგი მაშენებელი დაახლოებული და მიღებული პირი შეიქნა სამეფო კარზე, შემდეგ კი, „თუ ვითარ იქმნა, ღმერთმან უწყის“, ორგულება დასწამეს მეფისა და გადასახლეს კუნძულ მონოვატზე, სადაც გარდაიცვალა კიდეც⁶⁸.

ცნობები, რომლებსაც გვაწვდის გიორგი I-ის შესახებ „ცხოვრებაჲ იოვანესი და ეფთემესი“, ამით ამოიწურება. მიუხედავად ფაქტების მცირერიცხოვნობისა, ისინი მაინც სხვადასხვა რიგის, ურთიერთსაპირისპირო ხასიათისაა:

ერთი მხრივ, გიორგი თხზულებაში მოხსენიებულია, როგორც „კაცი სახელოანი და ფრთხილი ჟორციელთა საქმეთა ზედა“, მთელ მთაწმიდაზე ცნობილი და სახელმოხვეჭილი პიროვნება, რომლის წინამძღოლად დაყენება თვით იოანემ ინება, ხოლო, მეორე მხრივ, ქართველთა მონასტრის III წინამძღოლი დაუდგრომელი, მუდამოხე სულის კაცია, მონაწილეობას იღებს იმპერატორის საწინააღმდეგო შეთქმულებაში და, რაც მთავარია, ბერძნული ელემენტი, რომელიც შემდგომში ასე საშიში გასდა ქართველთათვის, მის დროს ძალიან ძლიერდება ივირონში.

როგორც ვხედავთ, „Βίος καὶ πολιτεία“ და „იოანესა და ეფთემეს ცხოვრება“ გიორგის შესახებ ცნობებში ბევრი მომენტი კვეთენ

⁶⁶ ცხოვრებაჲ იოვანესი და ეფთემესი... გვ. 92, 21—24.

⁶⁷ იქვე, გვ. 92, 12—14.

⁶⁸ იქვე, გვ. 93, 14—20; გვ. 95, 25.

ერთმანეთს. მაგრამ მთავარი ის არის, რომ, თუ „Βίος καὶ πολιτεία“-ს ავტორისათვის გიორგი წინამძღვარი ქტიტორიცაა მონასტრისა, გიორგი ათონელი ერთ სიტყვასაც არ ამბობს იმის შესახებ, რომ მან არა თუ ააშენა, არამედ მონაწილეობა მაინც მიიღო მონასტრის მთავარი ეკლესიის აგებაში.

ორჯერ არის ნახსენები ათონის მთის ქართველთა ლავრის III წინამძღვარი „გიორგი მთაწმიდელის ცხოვრებაში“ და ორჯერვე ეპითეთით „მაშენებელი“.

გიორგი ათონელის კონსტანტინოპოლიდან მთაწმიდაზე გადმოსვენებისა და დიდ ეკლესიაში დაკრძალვის სცენაში, რომელსაც საოცარი მხატვრულობით აღწერს გიორგი ხუცესმონაზონი, არის ასეთი აღგილი:

„ბრძანებითა ამათ მამამთა, განვალეთ ლუსკუმაჲ ნეტარისა მამისა გიორგი მთაწმიდელისაჲ ეკლესიისა შტოსა მარცხნით კერძო, დამართებით ლარნაკსა წმიდისა მამისა ჩუენისა ეფთჳმესსა... და ესრეთ ცხოველი კიდობნით აღმოვიყვანნეთ (იგულისხმება გიორგი ათონელი—მ. მ.) და ლუსკუმასა შინა მარმარილომსასა გიორგის თანა მთაწმინდელისა დავჰკრძალეთ, ჰეშმარიტად, ვითარცა მეორე მაშენებელი და შემამკობელი ეკლესიათაჲ“⁶⁹.

გიორგი I-ის „მაშენებლად“ მოხსენიება „გიორგი მთაწმიდლის ცხოვრებაში“, ჩვენი აზრით, ფრიაღ მნიშვნელოვანი ფაქტია და გვაძლევს უფლებას დავასკვნათ, რომ ქართული წყაროებისათვის უცნობი არ არის გიორგი I-ის აღმშენებლობითი საქმიანობა.

კიდევ უფრო საინტერესო სურათია „ათონის აღაპებში“. № 13 აღაპში, რომელიც გიორგი I-ს ეკუთვნის, იგი იწოდება „გიორგი დიდად“:

„თუესა დეკენბერსა: ზ: აღაპი არს გიორგი დიდისა და ვითარცა სწგელოზისასა სწერია და იოანესსა და ეფთჳმესსა, იგივე წესი აღესრულენ ლოცვისა და ჟამის წირვისა და ძმათა ნუგეშინის ცემისა“⁷⁰.

⁶⁹ გიორგი მცირე, ცხოვრება გიორგი მთაწმიდელისაჲ, ძველი ქართული აგიოგრაფული ლიტერატურის ძეგლები, წ. II, თბ., 1967, გვ. 200; 22—25; გვ. 201, 8—11.

⁷⁰ ათონის ივერთა მონასტრის 1074 წლის ხელნაწერი აღაპებით, თბ., 1901, გვ. 219.

მაშასადამე, გიორგისათვის ისევე უნდა აღესრულებინათ აღაპი, ლოცვისა და წირვის იგივე წესები უნდა დაეცვათ, როგორც სწერია „სვნგელოზისასა“, ხოლო „სვნგელოზისასა“ ანუ იოანე თორნიკ-ყოფილის აღაპში, სწერია, რომ „თუესა დეკენბერსა: იე: აღაპი არს იოანე სვნგელოზისა, მაშენებელისა ამის დიდებულისა ლავრისაჲ“.

გიორგი მოხსენებულია № 87 აღაპშიც. ეს არის აღაპი გიორგი მთაწმიდლისა:

„თუესა ივნისსა: ლ: აღაპი არს წმიდისა მამისა ჩუენისა გიორგი თარგმანისაჲ და ვითა სწერია სვნგელოზისათჳს და იოანე, ეფთჳმეს მამისაჲ, და დიდისა გიორგისათჳს ყოველი წესი ლოცვისა და ჟამისწირვისაჲ და ძმათა ნუგეშინისცემისაჲ აღესრულებოდენ, ანაფორაჲ, ვითა მოასწავებს, და სამ-სამი მწუხრსა და ზუთ-ზუთო სამხრად. ესე მე, მამამან გიორგი, განაწესე მისთა წიგნთათჳს, რომელი ამას ეკლესიასა დარჩეს საცნებელად მისდა საუკუნოდ“⁷¹.

გიორგისათვის „დიდის“ წოდება, მისთვის აღაპის ისევე გადახდა, როგორც მონასტრის დამაარსებლებისა და მაშენებლების—იოანე-თორნიკესათვის, იოანესა და ეფთგიმესათვის, ხოლო გიორგი ათონელის აღაპში იმის მითითება, რომ გიორგი თარგმანისათვის ჟამისწირვისა, ძმათა ნუგეშისცემის და სხვა წესები ისე დაიცავით, როგორც ეს გიორგი დიდის აღაპშია აღნიშნული, მიუთითებს უკანასკნელის უდიდეს დამსახურებასა და ავტორიტეტზე⁷².

*
* *
*

გიორგი მაშენებელს იცნობენ და მოხსენიებენ შედარებით გვიანდელი ქართული წყაროებიც.

ამ თვალსაზრისით საინტერესოა ათაბაგის სახლის წევრთა XV—XVI საუკუნეების მოხსენებლები:

⁷¹ ათონის ივერთა მონასტრის 1074 წლის ზღნაწერი აღაპებზეთ. 1901, გვ. 238.

⁷² სტატიაში „ერთი ადგილის შესახებ ათონელების ზიოგრაფიაში“ (ცტულები, III, თბ., 1955, გვ. 65—69), ე. კეკელიძე, რომელიც აღგენს „იოანესა და ეფთგიმეს ცხოვრებაზე“ დართული „მოხსენებლის“ ერთ-ერთ ეპიზოდში (კერძოდ, 1029—34 წლების ბერძენ-ქართველთა კონფლიქტის ეპიზოდში) მოხსენიებულ პირთა—გიორგი „უკეთურის“, გიორგი „პირველ ხსენებულისა“ და ათაბაგ დიდის—ვენაობას, აღნიშნავს, რომ „უკეთური გიორგი“ არის ათონის მთის მონასტერთა პრატი, უფროსი წინამძღვარი, რადგან „გიორგი ვარაზე ვაჩე. არ იყო ასეთი ქაცი, რომ შესაძლებელი იქოს იმასთან „უკეთური“ აღაპიანი შედარება“. მეკვლევარი აქვე დასძენს, რომ ათონის ქართველთა მონასტრის № 13 და № 87 აღაპებში მოხსენიებული გიორგი არის გიორგი ვარაზეაჩე.

ამილახორთა სახლის კრებულის მოსახსენებელში (S—1246. XVI საუკუნის 20—40-იანი წლები) ვკითხულობთ:

12. წ^ათა მამათა: იოვანესი და იოვანე სვანგელოზისა და გიორგისი საუკუნომცა არს საც.

იოანესა და თორნიკესთან ერთად დასახელებული ეს გიორგი რომ გიორგი დიდი და არა გიორგი ათონელი, ცხადი ხდება იქიდან, რომ გიორგი ათონელის მოსახსენებელი ცალკე დაუწერიათ, იგი უშუალოდ მოსდევს ზემოთ მოყვანილ მოსახსენებელს:

13. წ^აისა მამისა ჩუშნისა გიორგი მთაწმიდელისა, ქართველთა მნათობისა, საუკუნომცა არს საცსენებელი და...⁷³.

ანალოგიური სურათია მეწიეთის მარხვანის მოსახსენებლებშიც (Q—642, 1556 წ.):

10. უსხეულოთა მიმსგავსებულისა წ^აისა მამისა ჩუშნისა ეფთვემე მთაწმიდელისა, ახლისა ოქროპირისა, ქართველთა განმანათლებელთა ს^აკნა.

12. წ^ათა მამათა: იოვანე და იოვანე სვანგელოზისა და გიორგისი ს^აკნამცა.

13. წ^აისა მამისა ჩუენისა გიორგი მთაწმიდელისა, ქართველთა მნათობისა ს^აკნამცა არს⁷⁴

როგორც ვხედავთ, ორივე შემთხვევაში გარჩეულია გიორგი მთაწმიდელი და გიორგი, რომელიც იოანესა და თორნიკესთან (იოანე სვინგელოზთან) ერთად მოიხსენიება და რომელიც, უთავოდ, არის გიორგი მაშენებელი.

აქვე უნდა დავძინოთ, რომ, როგორც ამ ტექსტთა გამომცემელი ქრ. შარაშიძე მიიჩნევს, სრულიად საქართველოს მეფეთა და თვალსაჩინო მოღვაწეთა ეს „ყოვლად უტყუარი სია“ შედგენილი უნდა იყოს ათონის მთაზე XI, XII, XIII საუკუნეებში⁷⁵.

გიორგი I-ის შესახებ ქართულ წყაროთა ცნობებს უნდა მივუშვათ რომ ჩამდენიმე ბერძნული საბუთის მონაცემიც.

გიორგი ხელს აწერს რამდენიმე ბერძნულ საბუთს, რომელიც ათანესეს ლავრას ეკუთვნის. ეს საბუთებია:

⁷³ სამხრეთ საქართველოს ისტორიის მასალები (XV—XVI სს.), ტექსტების პუბლიკაცია, გამოკვლევები, და საძიებლები ქრ. შარაშიძისა, თბ., 1961, გვ. 18.

⁷⁴ იქვე, გვ. 21.

⁷⁵ იქვე, გვ. 60.

1. 1016 წლის სიგელი წმინდა ელიას სკიტის ილუმენის ნიკოლაოსისა (გიორგის ხელრთვა ამ დოკუმენტში მეხუთე ადგილზეა):

Γεωργίου μοναχῶς ὁ 'Ιῴηρ βασιλευσας ἡμεῖς⁷⁶.

2. პროტოს ნიკიფორეს 1017 წლის აქტს ხელს აწერენ ეფთვიმე და გიორგი ქართველებიც (III ხელრთვა)⁷⁷.

3. იმავე ნიკიფორე პროტოსის 1018—1019 წლის აქტს ხელს აწერს გიორგი:

ὁ ἡμῶν 'Ιῴηρ⁷⁸ Γεωργίου μοναχῶς⁷⁸.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ ერთი საინტერესო ფაქტი:

„Actes de Lavra“-ში⁷⁹ 1035 წლის თეოქტისტე პროტოსის აქტზე შესაშვ ხელრთვა არის გიორგი ქართველისა:

Γεωργίου μοναχῶς ὁ 'Ιῴηρ.

ვინ უნდა იყოს ეს გიორგი? გიორგი ვარაზვაჩე 1030 წელს გარდაიცვალა კუნბულ მონოვატზე. არ უნდა იყოს იგი გიორგი მთაწმიდელი. გამოდის, რომ 1035 წ. ივირონის წინამძღვარი ყოფილა გიორგი II.

გიორგი II-ის არსებობას აღიარებს D. Papachryssanthou გამოცემის წინასიტყვაობაში⁸⁰.

ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში არსებულ ივირონის წინამძღვართა არც ერთ რიგში, რომელიც დღემდე მოგვეპოვება (კ. კეკელიძე, ნ. ბერძენიშვილი, ს. ყაუხჩიშვილი...), ეს ფაქტი გათვალისწინებული არ არის.

*
* * *

გადავიდეთ გიორგი I-ის შესახებ ზემომოყვანილი ცნობების განხილვაზე.

პირველ რიგში გვინდა შევეცადოთ მოვხსნათ გიორგი მაშენებელს ყველაზე დიდი „ბრალდება“, რომელიც მისთვის ივირონის მამებს წაუყენებიათ, კერძოდ, ის, რომ მან „შეიყუარა და განამრავლა ბერძენნი, ხოლო ქართველნი უგულუბელს-ყვნა და შეამცირა“.

⁷⁶ Archives de l'Athos, V..., გვ. 155.

⁷⁷ იქვე, გვ. 165.

⁷⁸ იქვე, გვ. 170.

⁷⁹ Archives de l'Athos V..., გვ. 186.

⁸⁰ Archives de l'Athos, VII..., გვ. 62, სქ. 6.

ყოფილება უნდა მიეჭეს ერთ გარემოებას: „ცხოვრებამ იოვანესი და ეფთჳმესი“, რომელშიც დაცულია ეს ცნობა, როგორც ცნობილია, პირობითად ორ ნაწილად იყოფა: I—საკუთრივ „ცხოვრება“ გიორგი ათონელის კალამს ეკუთვნის, II — „მოსახსენებელი“ ანუ მემორანდუმი ანონიმი ავტორისა, რომელიც ივირონის ბერებს შეუდგენიათ სვიმეონის მამობის დროს (1041—1042 წლებში) და შემდეგში მექანიკურად დაურთავთ გიორგის თხზულებისათვის. საინტერესოა, რომ გიორგი დიდის დახასიათების „ნეგატიური“ ნაწილი სწორედ ამ „მოსახსენებელში“ გვხვდება.

ჩანს, ძმობამ არ აპატია გიორგი მაშენებელს მონასტერში ბერძნული ელემენტის მომრავლება (უფრო სწორად ის, რომ მის დროს გაძლიერდა ეს ელემენტი), ეს ფაქტი მის პირად დანაშაულად ჩათვალა. აქედან მომდინარეობს ის დაუფასებლობა და არდანახვა გიორგის ღვაწლისა, რომელიც ცხადი ღდება თუნდაც იმით, რომ წყაროები საოცარ სიბუნწეს იჩენენ III წინამძღოლის მიმართ. ამითვე უნდა ავხსნათ ისიც, რომ სამართლიანობითა და ობიექტურობით ცნობილი ისეთი დიდი ავტორი, როგორიც გიორგი ათონელია, თითქმის დუმილით უვლის გვერდს გიორგის დამსახურებას. მართალია, გიორგის მიზანს არ შეადგენდა გიორგი დიდის ცხოვრების აღწერა, მაგრამ საეკვოა, მას მოკლედ მაინც არ ეხსენებინა მოღვაწეობა იმ კაცისა, რომელმაც უშუალოდ გააგრძელა ეფთჳმეს დაწყებული საქმე. იგი ხომ არ ივიწყებს არც არსენ ნინოწმიდელს, არც იოანე გრძელისძეს, არც სხვა ნეტარ მამებს, დაწვრილებით აგვიწერს ყველა საყურადღებო ფაქტს, რომელიც იმ დროს ხდებოდა მონასტერში.

ჩანს, გიორგი I-ის შესახებ მას ან არ ჰქონდა სწორი ინფორმაცია, ან, იმ დროს, როცა ამ თხზულებას წერდა, ქართველ ძმობაში არ იყო გარემო, რომელიც გიორგისადმი სხვანაირი განწყობით წარმოდგენილ „ცხოვრებას“ მიიღებდა.

მაგრამ საქმე ისაა, რომ, როგორც გიორგი თვითონვე ამბობს, „ჩუენ თავით თვსით არარაჲ აღგვწერია, არამედ რაამ-იგი ვისწავეთ კაცთა ჰარწმუნოთაგან და სულიერთა მამათა, რომელთა-იგი ეხილვნეს და ემსახურა მათდა“⁸¹. როგორც ჩანს, ეს „სწავლა“ ყოველთვის არ იყო „სავესე მადლთა ზეგარდამომათა“.

განა მალავს გიორგი ათონელი, რომ იოანესა და თორნიკეს სურდათ, „რამთა ქართველნი ოდენ იყვნენ მონასტრისა ამის მკვდრნი ყოველნი. გარნა, ვინამთგან ამისი ქმნაჲ შეუქლებელ იყო, იიძულნეს ბერძენთაჲ შემოყვანებაჲ“⁸². უფრო მეტიც, თხზულების სხვა ად-

⁸¹ ცხოვრება იოვანესი და ეფთჳმესი..., გვ 40, 11—13.

გილას გიორგი ათონელი წერს: „ვინაიდან სიშორე ქუეყანისა ჩუენისაჲ დიდ იყო, და სივრცე ადგილისა ამის დიდებულისაჲ ფრიად იყო, შემწედ და მსახურად შეიწყნარა (ეფთვიმემ—მ. მ.) ბერძენნი უმანკოებით და სიწრფოებით და ესრეთ განმრავლდა ნათესავი ბერძენთაჲ ლავრასა ამას“⁸³.

ამაზე დიდი ბრალდება არცა აქვს გიორგი დიდს. ის, რაც აპატიეს ეფთვიმეს, არ ეპატია გიორგი მაშენებელს.

მამასადამე, ის ფაქტი, რომ გიორგი I-ის დროს ბერძენთა რიცხვი გამრავლდა ივირონში და, ალბათ, ამასთან ერთად გაძლიერდა მათი გავლენაც, იმას კი არ ადასტურებს, რომ წინამძღოლი ელინოფილი იყო და მცხის საკუთარი სურვილით ზღებოდა ბერძენთა მოზიდვა ქართულ ლავრაში, არამედ საშუალებას გვაძლევს დავინახოთ, თუ რაოდენ ძლიერი და გარდუვალი იყო და რა ადრე დაწყებულა ქართველთა მონასტერში ბერძნების დამკვიდრებისა და ფეხის მოკიდების პროცესი, რომ არ არსებობდა ძალა, რომელიც ამ პროცესს წინ აღუდგებოდა.

ივირონის მთელი შემდგომი ისტორია, აღსავსე ბრძოლითა და წინააღმდეგობით ქართველთა და ბერძენთა შორის, ამის ნათელი დადასტურებაა.

ამ მოვლენათა ფესვებსა და მიზეზებს არაფერი ააშკარავებს ისე დამაჯერებლად, როგორც „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრება“ და ვერავინ ახსნის უფრო სწორად, ვიდრე თვით გიორგი ათონელი, რომელსაც ამისთვის სულ რამდენიმე სტრიქონი სჭირდება:

„ვითარცა უწყით ყოველთა, ადრე შევირყევით და მიმოსულასა მოსწრაფედ შეუდგებით და ამით მიზეზითა ფრიად ვავნებთ თვსთაცა სულთა და ადგილსაცა. ზოლო იგი (გიორგი მაშენებელი—მ. მ.) ვითარცა იყო ფრთხილი და მძიმე კაცი, მეტნი რამდენი შეპოვნებანი და ლიქნანი ვერ შეეძლნეს და კუალად, ვინაიდან იხილა, რომელ ფრიადი ერი საჯმარ იყო სივრცისათვის მონასტრისა და სიმრავლისათვის სამსახურებელთაჲსა, და ჩუენ არა დავდგებოდეთ, ბერძენთა მიექცა და ივინი განამრავლნა“⁸⁴.

*
*
*

შეიძლება თუ არა გიორგი მაშენებელი იყოს „დიდი ეკლესიის“ ქტიტორი? ვფიქრობთ, ეს არა თუ შესაძლებელია, არამედ შეესაბამება კიდევ კემმარტებას.

⁸³ ცხოვრებაჲ იოანესი და ეფთუმესი..., გვ. 94, 30—32; 95, 1—2.

⁸⁴ იქვე, გვ. 92, 24—28; 93, 1—3.

ქართველთა სავანე ათონზე საკმაოდ დიდი სამონასტრო კომპლექსია. იგი შედგება 30-ზე მეტი სხვადასხვა ნაგებობისაგან, რომლებიც სხვადასხვა დროს, სხვადასხვა პირებისა და შეწირულობების წყალობით აშენებულა.

უძველეს ფენაში, ანუ იმ ნაგებობათა შორის, რომლებიც მოხსენიებულია მთაწმიდელთა „ცხოვრებებში“, პირველ რიგში, უნდა დავასახელოთ:

1. იოანე მახარებლის ეკლესია — პირველი ეკლესია, რომელიც იოანემ და თორნიკემ ააგეს ზას შემდეგ, რაც გამოეყვნენ ათანასე დიდის ლავრას და „უდაბნოსა შუენიერსა“ დამკვიდრდნენ. ალბათ, ამავე ადგილას დახვდათ მათ კლიმენტოსის ეკლესია, რომელიც, ბერძნული წყაროებით, ჯერ კიდევ კონსტანტინე დიდს ეკუთვნოდა. იოანე მახარებლის ეკლესიასთან ერთად „აღაშენეს სენაკები და მუნ იყოფებოდეს მრავალ ჟამ ვითარცა ანგელოზნი ღმრთისანი“⁸⁵.

2. წმინდა მთავარანგელოზთა ეკლესია, სადაც თავდაპირველად იოანე ყოფილა დასაფლავებული და რომელიც მისთვის აუშენებია ეფთვიმეს⁸⁶.

3. იოანე ნათლისმცემლის ეკლესია, სადაც დაუშარხავთ ეფთვიმე.

„პატრიოსანნი იგი ნაწილნი მისნი აღმოიყვანნეს მონასტერსა და დაისხნეს სამარხოსა ლუსკუმასა, ტაძარსა შინა წმიდისა იოვანე ნათლისმცემლისასა“⁸⁷.

4. „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებაში“ დასახელებულია ეკლესია „ბჭეთა ზედა“, ალბათ, ის ეკლესია, სადაც დასვენებული იყო ღვთისმშობლის ცნობილი ხატი — პორტაიტის ხატი.

5. ღვთისმშობლის მიძინების სახელობის ეკლესია, კათოლიკონი ანუ მთავარი ეკლესია, ძირითადი ნაგებობა ივერთა მონასტრისა, „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებაში“ მხოლოდ ორჯერ არის დასახელებული შემდეგ კონტექსტებში:

1) „ღმრთის მომადლებითა პოვეს ადგილი შუენიერი შუა მთაწმიდისა და აღაშენეს (თორნიკემ, იოვანემ, ეფთვიმემ — მ. მ.) მონასტერი და ეკლესიანი წმიდისა ღმრთისმშობელისა სახელსა ზედა და წმიდისა იოვანე ნათლისმცემლისათა ფრიადითა ოფლითა და ლუაწლითა. და ადგილნი მრავალნი, მონასტერნი და დასაყუდე-

⁸⁵ ცხოვრება იოვანესი და ეფთმესი..., გვ. 45, 10—13.

⁸⁶ იქვე, გვ. 59, 25—27.

⁸⁷ იქვე, გვ. 91, 30; 92, 1.

ბულონი გარემოს დიდისა მონასტრისა ვიდრე იმერად ზღუადმდე თვსითა საფასითა იყიდნეს, რომელნი-იგი შუენიერ არიან და საწადელ და მომზავებელ სულიერთა მონაზონთა საყოფლად⁸⁸.

2) „მე, მამამან გიორგი, მამობასა ჩემსა მოვცვალენ ნაწილნი წმიდისა ეფთჳმესნი ნათლის-მცემლისა ეკლესიით დიდსა ეკლესიასა ღმრთის-მშობელისასა“⁸⁹.

I მაგალითში მოყვანილი ღვთისმშობლის სახელზე აგებული ეკლესია, ჩვენი აზრით, გულისხმობს ზემოდასახელებულ ეკლესიას „ბჰეთა ზედა“. ყოველ შემთხვევაში, თუ ეს ასე არ არის და იგი მართლაც კათოლიკონია, იბადება კითხვა, რატომ უფრო დაწვრილებით არ გადმოგვცემს ავტორი ამ განსაკუთრებული, რჩეული ნაგებობის აშენების ისტორიას და რატომ მოიხსენიებს მას ნათლისმცემლის ეკლესიისა და ბერთა დასაყუდებელი სენაკების გვერდით. „ჩუენი შუენიერებაჲ ესე ეკლესიაჲ არსო“—წერს გიორგი მცირე⁹⁰.

II მაგალითიდან კი ის დასკვნა უნდა გამოვიტანოთ, რომ დიდი ეკლესიის არსებობა გიორგი ათონელის დროს უცილობელი ფაქტია. ამასვე არაერთგზის ადასტურებს თვით მისი „ცხოვრებაც“. შეუდგა თუ არა სამონასტრო საქმიანობას (წინამძღვრად მისი არჩევის შემდეგ), პირველი, რაც გიორგი ათონელმა გააკეთა, იყო ის, რომ „ღმრთივ-შუენიერად მოცვალნა ნაწილნი წმიდისა ღმერთშემოსილისა მამისა ჩუენისა ეფთჳმესი ნათლის-მცემელისა ეკლესიით დიდებულსა ამას ეკლესიასა შინა ყოვლად წმიდისა ღმრთის-მშობელისასა“⁹¹.

შემდეგ გიორგის აქვე გადმოუსვენებია იოანეს ნეშტი (მასთან ერთად არსენ ნინოწმიდელისა და იოანე გრძელისძისა)⁹².

შეუძლებელია გიორგი მივიჩნიოთ დიდი ეკლესიის ქტიტორად. გიორგი მცირეს, მის უზუსტეს ბიოგრაფს, ერთი სიტყვაც არა აქვს ნათქვამი ამის შესახებ.

ბევრ საბუთს რომ არ მოვუხმოთ, მართო ისიც საკმარისია, რომ გიორგი მცირეს იმის თქმაც კი არ ავიწყდება, რომ გიორგი ათონელს დაუწყია „შენებაჲ სამარტკლომსაჲ და შემკობაჲ მისი ყოვლითა სამკაულითა“.

გიორგის მხოლოდ გუმბათი შეუკეთებია ეკლესიისა, ვინაიდან მონასტერს სახურავი გასცვეთოდა, „რამეთუ ზედა ტყუვი არა იყო და

⁸⁸ ცხოვრებაჲ იოანესი და ეფთჳმესი... გვ. 49—50.

⁸⁹ იქვე, გვ. 99 26—27, 100 1—2.

⁹⁰ გიორგი მცირე, ცხოვრებაჲ გიორგი მთაწმიდელისაჲ, ძველი ქართული ავთოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წ. II, თბ., 1967, გვ. 134, 11.

⁹¹ ცხოვრებაჲ გიორგი მთაწმიდელისაჲ, გვ. 131, 2, 7—8.

⁹² იქვე, გვ. 133, 2—7.

წყალი შთადიოდა, ვითარცა წამებენ ხატნი, რომელნი აკოცილ არიან“⁹³. ტყვია გიორგის კონსტანტინე მონომახისათვის უთხოვია.

გამოდის, რომ ღვთისმშობლის მიძინების სახელობის ეკლესია აშენებული ყოფილა დროის მონაკვეთში ეფთვიმეს შემდეგ, ვიდრე გიორგი ათონელამდე.

სწორედ ამიტომ მივიჩნევთ დიდი ეკლესიის ქტიტორად გიორგი I-ს.

კიდევ ერთხელ გავიმეორებთ ამის დამამტკიცებელ საბუთებს:

1. გიორგი მაშენებელი მთელი 17 წლის განმავლობაში იყო იგი-რონის წინამძღოლი (1012—1029 წწ.). არ მოგვეპოვება არავითარი ცნობა ან თუნდაც მინიშნება იმაზე, რომ იგი მწიგნობრულ მუშაობას ეწეოდა. მამასადამე, მთელი მისი პრაქტიკული საქმიანობა, რის გამოც მას ქართული წყაროები „დიდსა“ და „მაშენებელს“ უწოდებენ, შემოიფარგლებოდა სამშენებლო საქმიანობით. ამასვე ემატება მისი სიახლოვე საიმპერატორო კართან და გავლენა მთელს მთაწმინდაზე (ხელრთვები ბერძნულ საბუთებზე).

2. გიორგი მაშენებელს გულისხმობს ქტიტორული წარწერა ტაძრისა: „მე დავამტკიცენ სუეტნი მისნი (ფს. 74, 3) და უკუნისამდე არა შეიბრნენ. გიორგი მონაზონი, ქართველი და მაშენებელი“⁹⁴.

იგივე წარწერა, რომლის ქართული თარგმანი ზემოთ უკვე მოვიყვანეთ, არის ბერძნულ ენაზე შექმნილ ათონელთა „ცხოვრებაშიც“:

„Ἐγὼ ἐπὶ τῇ πόλει τῆς ἁγίας ἀντιόχειας, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι οὗ ἀπλησθήσονται. Γεώργιος μοναχὸς ὁ ἱερεὺς καὶ κτίστης“⁹⁵.

ცხადია, საუბარია ერთსა და იმავე წარწერაზე.

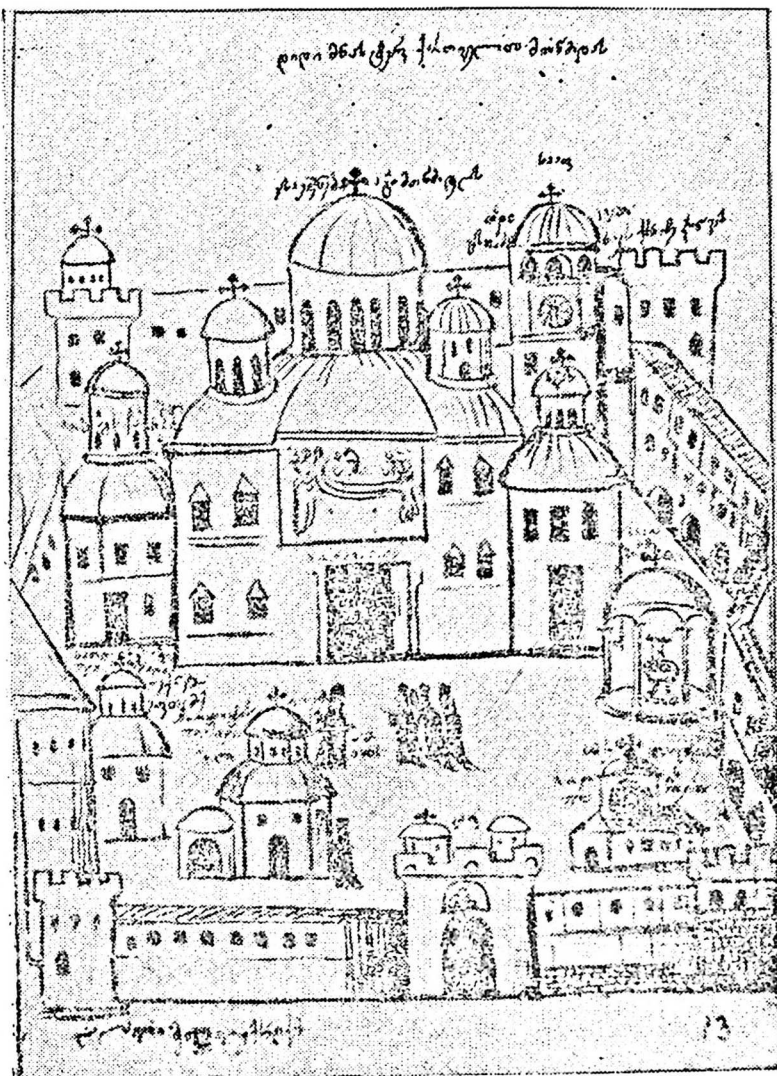
სხვათა შორის, ეს წარწერა უნახავს XVIII საუკუნის ცნობილ მოღვაწეს ტიმოთე გაბაშვილსაც. „მიმოსღვის“ ერთ თავში, რომელსაც ეწოდება „მისლვა მონასტრად საქართველოთასა კარისა ღმრთისმშობელად“, ტიმოთე აღტაცებით ლაპარაკობს „მიგნით ეკლესიაზე“, რომელსაც მისთვის აიამონის ეკლესიაც კი დაუეციყვებია:

„რომელმანმე კელოვანმა მოქსოვა ათრანგნი ხავედნი, ვითა იმა ეკლესიისა იატაკნი ჩაწყობილ იყო ფერადითა იასპითა და ვეშმისა ქვითა. რამეთუ აღუშენებია გიორგი მთაწმიდელსა მეფის

⁹³ ცხოვრება გიორგი მთაწმიდელისაჲ, გვ. 134, 9—11.

⁹⁴ კ. ა. ე. ა. ე. ლ. ი. ძე, ათონის ლიტერატურული სკოლის ისტორიიდან, ეტრუღები, II, თბ., 1945, გვ. 224 (იხილეთ გერასიმე სპირაქის წიგნს „Τὸ Ἱ. Ἀγίου ὁρις“).

⁹⁵ Βίος καὶ πολιτεία..., 39 ἑ.

ტაბ. 8. ტიმოთე გაბაშვილის მიერ შედგენილი ივირონის გეგმა
(„მომოსლვა“, H—842).

ბაგრატ კურაპალატის საფასითა. გუმბათის ჩამოსწვრივ, სინით მოხვეულს ნახჩზე ეწერა: გიორგი მღვდელ-მონაზონი ქართველი⁹⁶.

ტიმოთე გაბაშვილი „გიორგი მღვდელ-მონაზონ ქართველ-ში“ შეცდომით გიორგი ათონელს გულისხმობს და, შესაბამისად, მასვე მიიჩნევს ლეთისმშობლის მიძინების სახელობის ეკლესიის ქტიტორად. ათონის ივერიის მონასტრის გეგმაზეც, რომელიც თვითონვე ჩაუხაზავს, ტიმოთე კათოლიკონს უკეთებს წარწერას „ეს აუშენებია გიორგი მთაწმიდელსა“ (იხ. ფოტო № 8).

3. გიორგი მთაწმიდელმა დიდ ეკლესიაში გადმოსვენა იოანესა და ეფთვიმეს „ნაწილი“. გიორგი მცირის თხზულებაში კი ჩვენ შეგვხვდა ცნობა იმის შესახებ, რომ გიორგი მთაწმიდელი ჩაასვენეს გიორგი მაშენებლის ლუსკუმაში.

4. ბერძნულ ენაზე შექმნილი ათონელთა „ცხოვრების“ III ნაწილი — „გიორგის ცხოვრება“ — ეხება გიორგი მაშენებელს და მიიჩნევს მას ქართველთა მონასტრის მთავარი ტაძრის ქტიტორად.

5. კედრენის „ისტორიაში“ და „ტურინოს კომპილაციაში“ გიორგი მოხსენიებულია როგორც ივირონის ქტიტორი (იხ. ქვემოთ).

*

• • •

ყურადღებას იქცევს ერთი გარემოება: ჩვენ მიერ მოყვანილ ზოელ მასალაში (მთაწმიდელთა „ცხოვრებანი“, „ათონის აღაპები“, ათაბაგთა სახლის XV—XVI საუკუნეთა მოსახსენებლები, ბერძნულ დოკუმენტთა მონაცემები) ვარაზეაჩედ გიორგი არსად არ მოიხსენიება. ცხადია, ხშირ შემთხვევაში სწორედ ეს იწვევს მის იდენტიფიკაციას გიორგი მთაწმიდელთან და საჭირო ხდება მოვიშველიოთ გამოირიცხვის მეთოდი ან სპეციალურად ვამტკიცოთ, რომ მოცემულ შემთხვევაში საუბარი ეხება ივირონის III წინამძღვარ გიორგის. საინტერესოა, რომ თავის დროზე მ. ბროსე აღნიშნავდა, ამ პირის სახელი არსად არა ჩანს ქართულ ისტორიაში⁹⁷.

საქმე ის არის, რომ ვარაზეაჩესა და ამ გიორგის ერთად მოიხსენიებს ორი ბერძნული წყარო: გიორგი კედრენი (XII საუკუნე) და ტურინოს კომპილაცია⁹⁸.

⁹⁶ ტ ი მ თ ე გა ბ ა შ ვ ი ლ ი, მიმოსლვა, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა, ლექსიკონი და საძიებლები დაურთო ელ. მეტრეველმა. თბ., 1956, გვ. 17, 5—10.

⁹⁷ B r o s s e t, Histoire de la Géorgie, t. I. 1849. გვ. 304.

⁹⁸ ამ წყაროებიდან მომდინარე ცნობებისათვის გიორგი ვარაზეაჩეს შესახებ ესარგებლობთ მ. ბერძნიშვილის სტატიით „ტურინოს კომპილაციის გამო“ (კრებული: კავკასიის ჯალხთა ისტორიის საკითხები, თბ., 1966, გვ. 159—166).

კედრენი წერს: „Οὐ δὲ τούτου σωματόσι... Γεώργιος τὲ καὶ Βαρσαμά-
τζὲ δ' ἐν τῷ ἔρει τῷ Ἄμθι τῆς τῶν Ἱβήρων μοιῆς σπαραγμάμευσι, οἱ τῶν
πατριῶσι Θεοδωτῶν ἀνεψιῶν, διῶνι τὴν ἐκείνου καὶ διὰ μέγας τῆς λῆξας
παρὰπαρῶντες ἐξήριξ παρὰπαρῶντες“.

(ხოლო შეთქმულებაში მონაწილენი: ... აგრეთვე გიორგი და
ვარაზვაჩე, რომელმაც ათონის მთაზე ივერთა მონასტერი ააშენა,
პატრიკი თეოდატეს ძმისწულები, სასტიკად იქმნენ გვემულნი, გაატა-
რეს საჩვენებლად ქუჩებში და გაგზავნეს ექსორიად.)

ტურინოს კომპილატორის ტექსტში კი ვკითხულობთ: „Γεώργιος τὲ
καὶ Βαρσαμάτζὲ οἱ ἐν τῷ τῶν Ἄμθιος ἔρει τῆς παρῶν τῶν Ἱβήρων
μοιῆς σπαραγμάμευσι παρὲς βασιλῆα παρῶν καὶ ἐκείνου ἐξήριξ“.

(გიორგი და ვარაზვაჩე, რომელთაც ათონის მთაზე ააგეს ივერ-
თა გამოჩენილი მონასტერი, მსწრაფლ ეახლნენ მეფეს და კეთილმო-
წყალებდნენ იქმნენ მიღებულნი.)⁹⁹

ზემომოყვანილი ორი ნაწყვეტის დაპირისპირებით თვალში გვე-
ცემა რამდენიმე წინააღმდეგობა, რომელიც მათ შორის არსებობს.
ეს სხვაობანი საფუძველს აძლევს მ. ბერძნიშვილს დაასკვნას, რომ
კედრენისა და ტურინოს კომპილატორის ცნობათა სხვადასხვა წყა-
როებიდან მომდინარეობა ნათელი და უცილობელია¹⁰⁰. ტექსტთა შე-
დარების შედეგად მიღებულ ერთ-ერთ წინააღმდეგობად მკვლევარი
მიიჩნევს იმ ფაქტს, რომ „კედრენით მართო ვარაზვაჩეა ივერთა მო-
ნასტრის მაშენებლად მოხსენიებული, კომპილატორით კი ორივენი“
(გიორგი და ვარაზვაჩე — მ. მ.).

კედრენის ზემოთ მოყვანილი ცნობის განხილვისას პ. პეტერსი
გამოთქვამს მოსაზრებას, რომ აქ საუბარია არა ორ პიროვნებაზე,
არამედ ერთზე — გიორგი ვარაზვაჩეზე¹⁰¹. ამ აზრს იზიარებს ა. კაჟ-
დანო¹⁰².

პ. პეტერსი გვთავაზობს Γεώργιος τὲ καὶ Βαρσαμάτζὲ-ს შემდეგ-
ნაირ წაკითხვას: Γεώργιος τὲ (δ) καὶ Βαρσαμάτζὲ და ფიქრობს, რომ გი-
ორგი ატარებდა ვარაზვაჩეს სახელსაც და, ამრიგად, დაკავშირებული

⁹⁹ მ. ბერძნიშვილი, ტურინოს კომპილატორის გამო..., გვ. 160—161.

¹⁰⁰ იქვე, გვ. 161.

¹⁰¹ P. Peeters, Un colophon géorgien de Tornik le moine, *Analecta Bollandiana*, 50, 1932, p. 365—6.

¹⁰² А. П. Каждан, Армяне в составе господствующего класса византийской империи в XI—XII вв., Ереван, 1975, с. 50.

რომელთაც ასახვა ჰპოვეს „Βίη; καὶ πηλυσία“-ში. აქ, როგორც აღ-
ენიშნეთ, დასახელებულია გიორგი და არა გიორგი ვარაზეაჩე.

სამეცნიერო ლიტერატურაში გიორგი ვარაზეაჩეს სახელის დამკვი-
დრება, ვფიქრობთ, პ. პეტერსის სტატიის „Un colophon géorgien de
Tornik le moine“ გამოსვლის შემდეგ მოხდა. ეს სახელი ყოველთვის
გულისხმობს წინამძღვარ გიორგი I-ს. გარდა ამისა, ამ სახელმა მოხერ-
ხებულად გამოიჩინა გიორგი I და გიორგი ათონელი (III წინამძღვარი,
რომელსაც გიორგი ერქვა).

ამგვარად, ათონის ქართველთა ლავრის ერთ-ერთ ქტიტორად,
კერძოდ, ლეთისმშობლის მიძინების სახელობის ეკლესიის (კათოლი-
კონის) ამშენებლად უნდა მივიჩნიოთ მონასტრის III წინამძღვარი,
გიორგი დიდი ანუ გიორგი მაშენებელი.

საკითხი გიორგი ათონელისა და გიორგი დიდის აღრევის შესახებ
დამდგარა ბერძენი ავტორის წინაშეც, ამიტომ იგი ხაზგასმით აღნიშ-
ნავს: „გიორგიმ მემკვიდრეობით მიიღო ჩვენი მონასტრის წინამ-
ძღვრობა. ცდებიან ისინი, ვინც ამბობს, რომ მათ შემდეგ (იგულის-
ხმებიან იოანე და ეფთვიმე — მ. მ.) ასი წლის შემდეგ მოვიდა გიორ-
გი მთაწმიდაზე, რადგან ეფთვიმესთან ერთად, ან ერთი წლის შემდეგ
მოვიდაო“ (§ 22).

ცხადია, ვინც „ამბობს“ გიორგი ასი წლის შემდეგ მოვიდაო
მთაწმიდაზე, მის ქვეშ გულისხმობს გიორგი ათონელს, რადგან იცის,
რომ ეს უკანასკნელი იოანესთან და ეფთვიმესთან ერთად კი არა,
ღროის დიდი ინტერვალის შემდეგ მოღვაწეობდა ივირონში.

ჩვენმა ავტორმა კი ზუსტად იცის, რომ „მისი გიორგი“ იოანე-
სა და ეფთვიმეს თანამედროვე მოღვაწეა, მათი ნათესავი და მათი
საქმეების უშუალო გამგრძელებელი.

ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრება“ — „ათონური პატერიკის“ ერთი წყარო

„ათონური პატერიკი“¹⁰⁵ წარმოადგენს მეტად პოპულარულსა
და ცნობილ კრებულს¹⁰⁶, რომელშიც თავმოყრილია გამოჩენილი მთა-

¹⁰⁵ Афонский патерик или жизнеописание святых, на святой Афонской го-
ре просиявших, М., 1897.

¹⁰⁶ „ათონური პატერიკი“ 1897 წელს უკვე მეშვიდედ გამოიცა. 1894 წელს „პა-
ტერიკიდან“ გამოუკრებიათ და ცალკე წიგნად გამოუციათ რჩეული „ცხოვრებანი“:
5. მ. მაჩხანელი

წმიდელი მოღვაწეების „ცხოვრებანი“ და „მოქალაქეობანი“. ეს ვრცელი, ორტომიანი კრებული შეუდგენია ბერ აზარიას¹⁰⁷, რომელიც, საფიქრებელია, მოღვაწეობდა ათონის ერთ-ერთ რუსულ სავანეში, სადაც წარმოიშვა იდეა რუსულ ენაზე ასეთი ტიპის კრებულის შედგენისა.

„ათონურ პატერიკში“ შეტანილია ქართველი მთაწმიდელების „ცხოვრებანიც“ და მათი კითხვისათვის დადებულია 13 მაისი — ეფთვიმეს ხსენების დღე.

კრებულის 408—409 გვერდებზე მოთავსებულია იოანე ათონელის „მოსახსენებელი“ (Памятник преподобного отца нашего Иоанна Иверского); 410—420 გვერდებზე — ეფთვიმე ათონელის „ცხოვრება“ («Житие преподобного и богоносного отца нашего Ефимия нового — Иверского»); გვ. გვ. 421—451 — გიორგი ათონელის „ცხოვრება“ («Житие преподобного отца нашего Георгия Иверского»); გვ. 452-ზე — გაბრიელ ქართველის „მოსახსენებელი“ («Память преподобного Гавриила Иверского»); გვ. 453-ზე — XIII საუკუნეში წამებულ ქართველ ბერთა „მოსახსენებელი“ («Память св. преподобномучеников — иверских»)¹⁰⁸.

„პატერიკი“ შედგება ორიგინალური და ნათარგმნი ნაწილებისაგან. ეს უკანასკნელი, შესრულებული ძირითადად ბერძნულიდან, არ გამოირჩევა სიზუსტითა და კრიტიკულობით, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ავტორის მიერ ჩატარებულია დიდი და მნიშვნელოვანი შრომა: მასალა ამოკრებილია თითქმის ორი ათეული სხვადასხვა დასახელების ბერძნული კრებულიდან და ხელნაწერიდან.

გამოცემაში აღნიშნულია, რომ „ათონური პატერიკის“ ჩვენთვის საინტერესო ნაწილი — ქართველი მთაწმიდელების „მოსახსენებლები“ და „ცხოვრებანი“ — სწორედ თარგმნილი ნაწილია კრებულისა. კერძოდ, იოანესა და გაბრიელის „მოსახსენებლები“ და გიორგი ათონელის „ცხოვრება“ თარგმნილია კრებულადან: „Ἀκολουθία τῶν ἀγιορειτῶν πατέρων“, ხოლო ეფთვიმეს „ცხოვრება“ — კრებულადან „Νέον ἐκλόγιον“, რომელიც 1805 წელს შეუდგენია მთაწმიდელი ბერების თხოვნით ცნობილ მთაწმიდელ ასკეტსა და სასულიერო მწერალს ნიკოდიმოსს (1748—1809).

¹⁰⁷ Избранные из Афонского патерика жития святых угодников божиих, возсиявших на св. Афонской горе, Одесса, 1834. გვ. 32—35 მოთავსებულია გიორგის, ზოლო გვ. 56—61 ეფთვიმეს მოსახსენებლები.

¹⁰⁸ Энциклопедический словарь, под ред. И. Е. Андреевского, т. IV, СПб., 1891, с. 585.

¹⁰⁹ Афонский патерик..., с. 408—453.

კვლევის შედეგად ირკვევა, რომ ნიკოდიმოსსაც და „'Αχιλαΐα“-ს შემდეგნეღსაც ხელთ ჰქონიათ ბერძნულ ენაზე შექმნილი ქართველ ათონელთა „ცხოვრება“ და უსარგებლიათ მისი ცნობებით.

ეს თხზულება ამჟერად ჩვენი ყურადღების საგანია, როგორც ზემოდასახელებული კრებულების („'Αχιλαΐα“ და Νέον ἐκλήγισιν“), ხოლო ამ კრებულების საშუალებით—„ათონური პატერიკის“ წყარო.

მოვიყვანთ რამდენიმე მაგალითს, რომლებიც ნათელყოფს ჩვენს მოსაზრებას¹⁰⁹.

1. „[Ἰωάννης] ἔχρηται εἰς ἓνα μοναστήριον πλησίον τῆς πατρίδος αὐτοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον ἦτον ἐξ μοναχῶν ἐνάρητοι θνήσκοντες... ἀναχωρήσαντες δὲ τῶν ἡτῶν εἰς τὸ ῥῥυθὺν μοναστηρίου, παρὰ ὧς φιλεργὸς μέλει αὐτῶν εἰς τὸ ὅπως τοῦ Κολοπῆ λαγόμενον, διὰ τὸ συνᾶν καὶ τὸ ἐκ τῶν ἐκείνων ἀποκινῶνται μέλει τῆς ἀρετῆς“ (Βίος, 5ν—6ν).

(იოანე მივიდა ერთ მონასტერში, რომელიც მის სამშობლოსთან ახლოს მდებარეობდა და რომელშიც ექვსი ქველი ბერი სახლობდა... შემდეგ იგი გადავიდა კოლპას მთაზე მდებარე ერთ მონასტერში, რათა იქ, როგორც შრომისმოყვარე ფუტკარს, შეეგროვებინა სიქველის თაფლი იქაური ასკეტებისაგან.)

Сперва поступил он в братство монастыря, находившегося близ его родины, потом, как мудрая и трудолюбивая пчела, желая более собрать меду добродетелей с цветов сада духовной мудрости, перешел в монастырь (тоже в Иверии), бывший на горе, так называемой Колпа (Афон. пат. стр. 408).

2. „Ἐν ταῦταις δὲ ὡν, ἐφθασε καὶ ἡ φήμη τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ Ἀθῶ καὶ ἔως ἐκεῖ εἰς τὸν Ὀλύμπου ὑψηλοτάτην ὄρεν, ἡ δόξα τριῖμι πρὸς τοῦ λόγου τῆς, ὧς καὶ τὸν πανόσιον τοῦτον Ἰωάννην, καὶ ἀπερ ἡ μαγνίτις λίθος τὸν σιδηρεῖν“ („Βίος“, 7r).

(მისი (იოანეს—მ. მ.) იქ ყოფნის დროს ოლიმპოს მაღალ მთას მიაღწია და სწრაფად გავრცელდა ხმა ათანასე ათონელის შესახებ და მან ისე მიიზიდა თავისკენ ნეტარი იოანე, როგორც მაგნიტმა — რკინა.)

Слава добродетели Афанасия Афонского достигла и высочайших гор и неприступных высот и таким образом оттуда привлекла сего подвижника, как магнит железо, к подвижнику афонскому (Афон. пат. стр. 408)

¹⁰⁹ ბერძნული ტექსტ მოგვუას ათონური ნუსხის მიხედვით.

3. პაპის ეფთვიმე ჩამოყავს კონსტანტინოპოლში, სადაც მამა-შვილი — იოანე და ეფთვიმე მეფე ნიკიფორე ფოკას კარზე ხვდებიან ერთმანეთს. ეფთვიმე საკუთარი ნებით რჩება მამასთან.

„ცხოვრებაში“ ეს ეპიზოდი საკმაოდ ვრცელადაა გადმოცემული, ჩართულია დიალოგები, მთარგმნელს კი ტექსტი შეუმოკლებია, დაუტოვებია მხოლოდ ამბავი. სხვაობა „ცხოვრებასა“ და „პატერიკს“ შორის მხოლოდ ამაში გამოიხატება (იხ. „Βίος καὶ πολιτεία“, 14r—19v; Афонский патерик, გვ. 411).

4. კონსტანტინოპოლიდან ეფთვიმე გაეშურა ათონზე, სადაც დაემკვიდრა ათანასე დიდის ლავრაში და იქვე...

„...ἐμεταγῶντηθεν ἀπασαν τὴν θείαν γράφην, ἐκ τῆς ἐκκλησιαῆς φράσας, εἰς τὴν διὰλεχτον τῶν ἱερῶν. ἀκόμι καὶ ἄλλα πολλὰ, καὶ διάφορα ψυχω-
φελῇ βίβλῃ, συσμέλυντας καὶ αὐτὸς ἐδίχα τού, δογματικὰ καὶ νομιστικὰ πᾶμπολλα, εἰς τὴν αὐτὴν πᾶτριὸν τού διὰλεχτον“ („Βίος“, 22v).

(...მთარგმნა მთელი წმინდა წერილი ბერძნულიდან ქართულად, გარდა ამისა, ბევრი სულისმარგებელი წიგნი. თვითონაც წერდა დოგმატიკური და დამრიგებლური ხასიათის თხზულებებს თავის მშობლიურ ენაზე.)

... принял на себя труд—перевести все Священное Писание на грузинский язык. Кроме того, составил он много полных высокой мудрости книг и собственного своего произведения (Афон. пат. стр. 413—414.).

5. ყველა სასწაული, რომელიც „ცხოვრებით“ ეფთვიმემ „მოახდინა“, გვხვდება „ათონურ პატერიკშიც“ და, რაც ძალზე საინტერესოა, გიორგი მთაწმიდლის „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებაში“, რომელიც, უდავოდ, გამოუყენებია „Βίος καὶ πολιτεία“-ს ავტორს თხზულების ამ ნაწილისათვის.

ა) ეპისკოპოსის თხოვნით ებრაელის დამარცხება სალონიკში; „Βίος καὶ πολιτεία“, 26r—29v; Афонский патерик, გვ. 414—415; „ცხოვრება“, გვ. 31—32¹¹⁰.

ბ) გვალვის დროს „წვიმის მოყვანა“ ეფთვიმეს მიერ, რამაც მთელი მთაწმინდა დალუპვას გადაარჩინა;

„Βίος καὶ πολιτεία“, 29v—30r AP; 416; „ცხოვრება“, გვ. 32.

გ) ათონის მთაზე ფერისცვალების დღესასწაულის დროს ეფთვიმეს მიერ მოხდენილი სასწაული;

¹¹⁰ ვიძოვნებთ „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრების“ ივ. ჭავჭავაძის მიერ გამოცემას: გიორგი მთაწმინდელი, ცხოვრება იოანესი და ეფთვიმესი, თბ., 1946.

„Bios“, 30v—31r; ᾠ ΑΠ, 416—417; „ცხოვრება“, გვ. 33.

დ) მეფე ბასილის თხოვნა ეფთვიმესადმი, რათა მას თავის თავზე აეღო კენძულ კვიპროსის არქიეპისკოპოსობა და ეფთვიმეს უარი ამ თხოვნაზე;

„Bios“, 31v; ΑΠ 417; „ცხოვრება“, გვ. 33.

ე) ეფთვიმეს მკვლელობის ორი ცდა; ერთხელ — ვილაც უკეთური ბერის, მეორედ — მონასტრის მებაღის მიერ;

„Bios“, 32r—34r; ΑΠ, 417—418; „ცხოვრება“, გვ. 46.

• ვ) ეფთვიმეს გამგზავრება კონსტანტინოპოლში მთაწმიდელ ბერებს შორის ატეხილი შუღლის მოსაგვარებლად, მისი ტრაგიკული სიკვდილი და გადმოსვენება მთაწმინდაზე;

„Bios“, 35r—36r; ΑΠ, 419; „ცხოვრება“, გვ. 48—49.

სრულად მოვიყვანთ მხოლოდ ერთ მაგალითს:

Ἐπαρακίνησε τὸν βασιλέα τῶν ῥωμαίων Βασίλειον τὸν Ῥωμανὸς ἀχούσαντα τοῦτο, νὰ ἡρώτη ἑαυτὸν παρακαλεστικὰ καὶ πᾶραινετικὰ ἡρώματα. διὰ νὰ ἀναλίσκη τὴν προστάσιν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου. ἐπειδὴ καὶ εἶχε μετασταθῇ τότε πρὸς κύριον ὁ ταύτης ἀρχιεπίσκοπος. τὸ ὅποιον αὐτὸ οὐδὲ ἄν νὰ τὸ ἀχούσῃ τὸ ἔσπερξεν, ὁνομάσαντας τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀνάξιον διὰ τοιαύτην ἡπηρεσίαν, λέγωντας καὶ τοῦτο. ἐγὼ νὰ ποιμαίνωμαι εἶμαι ἄξιος, καὶ ὅχι νὰ ποιμαίνω“ („Bios, 31v).

(ბერძენთა მეფე ბასილიმ, რომანოზის ძემ, როცა შეიტყო ეფთვიმეს შესახებ, მისწერა მას თხოვნის წიგნი, რათა მას თავის თავზე აეღო კვიპროსის არქიეპისკოპოსობა, რადგან იმ დროს არქიეპისკოპოსი გარდაიცვალა. ეფთვიმემ ამის გაგონებაც კი არ მოისურვა, რადგან ამგვარი სამსახურისათვის თავს უღირსად თვლიდა და თქვა ეს: „მე თვითონ ვსაპიროებ ზედამხედველობას და სხვა როგორ ვმწყემსო?“.)

В то время отошел ко Господу архиепископ кипрский. Греческий император Василий отправил от себя посольство, с собственноручным письмом к преподобному Евфимию, убедительно прося его принять пастырский жезл управления кипрского Церковью. Но преподобный и слышать не хотел о таком иерархическом достоинстве, отзываясь тем, что при своем недостоинстве, он не только не может управлять другими, но сам требует стороннего водительства на крестных стезях иноческой жизни (Афон, пат., 417).

„საყდართა შორის საკათალიკოზოთა საჩინო არს და წარჩინებულ საყდარი წმიდისა ეპიფანე კპრელისაჲ. და ჟამთა ბასილი მეფისათა ოდესმე აღესრულა მთავარეპისკოპოსი, რომელი იყო მუნ.

და ფრიად აიძულა მეფემან ნეტარსა ეფთვეს, რადთა მიითუალოს განგებამ მისი. ხოლო მან ყოვლადვე არა თავს-იღვა, რამეთუ ყოვლითა მოსწრაფებითა ევლტოდა დიდებასა კაცთასა და შუოთსა სოფლისასა და სიმდაბლესა შეიტკობდა“. („ცხოვრება იოვანესი და ეფთვესი“, გვ. 33).

6. „Ἐπειδὴ καὶ δὲν εἶναι μὲ λαμπρὰ κτήρια καὶ τὸ καμίσια, καὶ τὸ μαρτυρεῖ δ' ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ξερῶν τοῦτον ναὸν καὶ μνησὶν χύκλος καὶ τῶν τοῦ πῶλσεῖς, δὲν γὰρ ἔχει „ἐγὼ ἐκείνου“ τὸν σῶμα, καὶ εἰς τὸν σῶμα οὐ καὶ τὸν σῶμα, Γεώργιος μὴ αὐτὸς δ' ἔχει καὶ κτήρια („Βίος“, 39r).

(მან (გიორგიმ)¹¹¹ რომ ააშენა ასეთი ბრწყინვალე შენობა, როგორც მთავარი ეკლესიაა, ჩანს რგოლიდან, რომელიც მოთავსებულია წმინდა ეკლესიის ცენტრში, ქალის ქვეშ და რომელზეც წერია: „მე გავამყარე ეს სვეტები და უკუენისამდე არ შეიძლება. გიორგი ბერი, ქართველი და მაშენებელი“.)

Что соборный храм создан Георгием, видно из надписи, которая сделана им на медном круге, лежащем на полу, в середине этого священного храма, под хоросом, где святой пишет так: „Я утвердил столпы сии, и в век не подвижутся. Георгий, монах Ивер и ктитор“ (Афон. пат., 412).

ამგვარად, ბერძნულ ენაზე შექმნილი მთაწმიდელთა „ცხოვრება“ საფუძვლად დასდებია „Νέσος ἑκκλησιῶν“-სა და „Ἀχιλοῦμινα τὸν ἀγιορειτὸν πατέρα“-ს, ამ კრებულების საშუალებით კი გამხდარა წყარო „ათონური პატერიკისა“.

¹¹¹ ამ გიორგიმ აზარია, ნაცვლად გიორგი მაშენებლისა, შეცდომით გულისხმობს გიორგი ათონელს. „Βίος καὶ πολιτεία“-ს ეს ნაწილი, რომელიც გიორგის ეხება, მას გიორგი მთაწმიდელის ბიოგრაფიად მიუჩნევია და შესავლად წაუშლდვარება მისი ცხოვრებისათვის (იხ. Афонский патерик, с. 416).

ცხადია, შეცდომა გამოწვეულია იმით, რომ მთარგმნელს მოეხდენია ორი გიორგის იდენტიფიკაცია. არც ისაა გამორიცხული, რომ მას არაფერი სმენოდა გიორგი მაშენებლის შესახებ და მისი „ცხოვრება“ შექმნილად გაეგებებინა გიორგი ათონელის ბიოგრაფიასთან.

ყოველივე ზემოთქმულიდან შეგვიძლია გამოვიტანოთ შემდეგი დასკვნები:

1. „Βίος καὶ πολιτεία“—„მთაწმიდელთა ბერძნული „ცხოვრება“—შეიქმნა XVIII საუკუნის I ნახევარში ათონის მთაზე, ქართველთა მო-

ნასტერში ამ მონასტრის პრაქტიკული მიზნებისათვის. თხზულების ავტორია ივირონის ერთ-ერთი ბერძენი ბერი, რომლის სახელი უცნობია.

2. ძეგლის ჩვენამდე მოღწეული ორი ნუსხიდან (I^ა 473/453) და Cod. Vatic. Gr. 2613) არც ერთი არ არის პროტოგრაფი.

3. ათონურ და ვატიკანურ ნუსხებს აქვთ ერთი საერთო წყარო.

4. Cod. Vatic. Gr. 2613-ის გადამწერი არ არის ტექსტის უბრალო გადამნუსხველი, იგი ატარებს ერთგვარ რედაქციულ მუშაობას.

5. 1857 წელს ათენში გამოსულ ათონის ქართველთა მონასტრის პროსკინეტარიონში შესულ „Βίος καὶ πολιτεία“-ს ტექსტს საფუძვლად უდევს ათონური ნუსხა.

6. ათონელთა ბერძნული „ცხოვრების“ წყაროებია ივირონში დაცული წერილობითი ბერძნული დოკუმენტები და ზეპირი გადმოცემები, რომელთაც გიორგი ათონელის „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებისა“ და ეფთვიმეს „ცხოვრების“ გავრცელებული სვინაქსარული რედაქციის გავლენის კვალი ატყვია.

7. „Βίος καὶ πολιτεία“ შეიცავს ცნობებს, რომლებიც საინტერესოა (და ზოგჯერ დღემდე უცნობიც) ათონელთა ბიოგრაფიისათვის (იოანეს როლი ქართველი მეფის კარზე, იოანეს მარშრუტი სამშობლოდან ათონის მთამდე, იოანეს მიერ ეფთვიმეს მიბარება კონსტანტინოპოლის ბერძნულ მეცნიერებათა სკოლაში, ცნობები ეფთვიმეს სამწერლობო მოღვაწეობაზე და სხვ.).

8. ათონის ქართველთა ლავრის ღვთისმშობლის მიძინების ეკლესიის (კათოლიკონის) ქტიტორია მონასტრის III წინამძღვარი გიორგი, რომელსაც ქართული წყაროები გიორგი დიდს ან გიორგი მაშენებელს უწოდებენ.

9. „Βίος καὶ πολιτεία“ საფუძვლად დასდებია ბერძნულ პატრისტიკულ კრებულებს „Νέων ἐκλήρυον“-ს და „'Αριστομένης τῶν ἀγιορειτῶν πατέρων“-ს, ხოლო მათი საშუალებით — „ათონურ პატერიკს“, XIX საუკუნის II ნახევრის ცნობილ რუსულ კრებულს.

ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრების“ ტექსტი და მისი ქართული თარგმანი

1

ტექსტისათვის

ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრების“ ძირითად ტექსტად შევარჩიეთ ათონურ ხელნაწერში¹ დაცული ნუსხა — A.

იმის გამო, რომ დანარჩენი ორი ხელნაწერი — ვატიკანური (V) და პროსკინეტარიონის ტექსტი (C) — მხოლოდ პარიანტულად სხვაობენ ათონურისაგან, გადამწყვეტი მნიშვნელობა არ ჰქონდა, რომელ მათგანს შევარჩევდით ძირითადი ტექსტისათვის; ათონურ ნუსხას უპირატესობა მივანიჭეთ არა რაიმე პრინციპული ტექსტოლოგიური მოსაზრებით, არამედ შემდეგი ნიშნების გამო:

1. არ გავვაჩნია არავითარი ქრონოლოგიური ან ტექსტოლოგიური ხასიათის არგუმენტი იმის დასასაბუთებლად, რომ პრიორიტეტი დაგვეთმო ვატიკანური ხელნაწერისათვის² (ალარაფერს ვამბობთ C-ზე, რომელიც 1875 წელსაა გამოცემული).

2. „ცხოვრების“ ათონურ ვარიანტს ერთვის ანდერძი მნიშვნელოვანი ცნობებით გადამწერის, გადაწერის თარიღისა და ადგილის შესახებ. ამრიგად, განსხვავებით VC-სგან, A-ს შესახებ გავვაჩნია მეტნაკლები ინფორმაცია.

3. ათონური ხელნაწერი დღესაც ინახება ათონის ქართველთა მონასტრის ბიბლიოთეკაში.

¹ ხელნაწერს „ათონურს“ ვუწოდებთ იმის გამო, რომ იგი დღესაც ათონის მთაზე ინახება.

² სამივე ტექსტის ურთიერთობის შესახებ დაწერილებით იხ. ქვეთავი „ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრების“ ტექსტთა მიმართებისათვის“.

4. ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრება“ ჩვენთვის ცნობილი გახდა თავდაპირველად სწორედ ამ A ხელნაწერით. თხზულებაზე მუშაობაც ამ ვარიანტით დავიწყეთ.

გარდა V და C ვარიანტებისა, სქოლიოში აღნიშნულია სხვადასხვა მინაწერები და ჩასწორებანი სამივე ტექსტის მიხედვით და, ამგვარად, ყურადღების გარეშე არ არის დარჩენილი არც ერთი ტექსტოლოგიური ნიუანსი.

ტექსტის მცირე მოცულობის გამო, გრამატიკული და ორთოგრაფიული უზუსტობანი (განსხვავებული ორთოგრაფიული დაწერილობანი მხოლოდ რამდენიმე სიტყვაში შეგვხვდა), რომლებიც ტექსტში გვხვდება, გამოკვეთილ სახეს არ ატარებს და რადგან ძნელი იყო მათი კანონზომიერად მიჩნევა და განზოგადება, უცვლელად დავტოვეთ.

ჩავასწორეთ მხოლოდ ის შეცდომები, რომელთა მცდარობა ექვს არ იწვევს და აშკარა lapsus calamos-ს წარმოადგენს (ἐλκυσιαχ[?]ἐλκιαχ[?], μ[?]μ[?]..... და ა. შ. რამდენიმე ადგილას სწორად არ ესვა ასპირაციისა და მახვილის ნიშნები).

კითხვის გამარტივების მიზნით ტექსტი დავუყავით პარაგრაფებად და აბზაცებად, დავსვით მთავრული ასოები და გავხსენით ქარაგმები.

Βίος καὶ πολιτεία
 τῶν ὁσίων καὶ θεοφόρων πατέρων ἡμῶν
 Ἰωάννου, Εὐθυμίου καὶ Γεωργίου,
 τῶν κτιτόρων τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερας μεγίστης
 λαύρας τῶν Ἰβήρων

Ὁ παρὼν διηγηματικὸς βίος τῶν ὁσίων ἡμῶν πατέ-
 ρων Ἰωάννου, Εὐθυμίου καὶ Γεωργίου, ἐκαλληγραψίθη παρὰ
 ἀνέρος Σαμίου Κοσμά μοναχοῦ, ἐξ οὗ καὶ ἀφιερῶθῃ εἰς
 τὸ μέγα καθολικὸν τῆς ἱεράς ταύτης εὐαγοῦς λαύρας τῶν
 5 Ἰβήρων, εἰς ἀφεδρὸν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ καὶ εἰς μνημόσυνον
 αἰώνιον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. α ψ ν η, ψευρουαρίου, ιβ.

[1 τ] Βίος καὶ πολιτεία τῶν ὁδίων
καὶ θεοφόρων πατέρων ἡμῶν Ἰωάννου, Εὐθυμίου
καὶ Γεωργίου, τῶν¹ κτιτόρων² τῆς καθ' ἡμᾶς
10 ἱερᾶς μεγίστης λαύρας τῶν Ἰβήρων.
Εὐλόγησον πάτερ³.

Οὐδένα ἄλλο πρᾶγμα, ὥς ἡ ἀλήθεια βεβαίως, εὐφραίνει καὶ καλλιχαρύνει τὴν ἀγαθὴν ψυχὴν καὶ φιλάρετον, ὥς ἡ διήγησις τῆς τῶν ἐναρέτων ζωῆς ἀναμινωσκομένη, καὶ
15 τοσοῦτω πλέον εὐφραίνει τὸν ἀκροατὴν καὶ τὸν παρακινεῖ νὰ ἀναλάβῃ τὸν ὅμοιον ζῆλον, καὶ νὰ γανῇ μιμητὴς, καὶ ὁπαδὸς προθυμότητος τῆς τοιαύτης ἐναρέτου ζωῆς, ὅσον ὅταν βλέπῃ τὸν διηγούμενον καὶ σπουδάζει⁴ νὰ μένῃ πάντοτε εἰς τὸν ὅμοιον σκοπόν· καὶ οὔτε νὰ προσβῇ ἀπὸ
20 λόγου του καμίαν⁵ ὑπερβολὴν δύσπιστον, καὶ ἀδυνήτη, οὔτε νὰ ἀφαιρῇ πάλιν τὰ ὅσα εἶναι δίκαιον νὰ διηγῇται διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ θέλωντας νὰ ἀποδώσω τὸ οὐκὸν χρέος, καὶ⁶ χρεωδοτουμένην εὐλάβειαν εἰς τοὺς κοινούς πατέρας καὶ κτίτορας⁷ τῆς καθ' ἡμᾶς μονῆς, μὲ τὴν παροῦ-

¹ - C ; ² κτιτόρων C ; ³ δέεποτα B ; ⁴ σπουδάζει B ;

⁵ ἐαμμίαν C ; ⁶ + τήν C ; ⁷ κτήτορας C ;

5 δαν διήγησιν τοῦ ἐναρέτου καὶ ἰσαγγέλου τούτων βίου,¹ βλέ-
 πωντας πῶς μὲ τὸ νὰ εἶναι² ὁ βίος τούτων ὥδαν μία
 καλλίρροος πηγὴ κεκλεισμένη, καὶ ἓνας κῆπος μὲ διάφο-
 ρα φυτὰ τῶν κατορθωμάτων τους ἐσφραγισμένος μὲ δύο κλει-
 5 δία, τὸ μὲν ἐν τῆς τῶν [2γ] Ἰβήρων διαλέκτου, ὁποῦ δι'
 αὐτῆς εἶναι γεγραμμένα τὰ καθ' αὐτοὺς ἅπαντα· τὸ δὲ ἕτε-
 ρον, ὁποῦ τὰ ὅσα εὐρίσκονται σποράδην καθιστοροῦντα³ τὴν
 μερικὴν περὶ αὐτοὺς διήγησιν, εἶναι εἰς ἑλληνικὴν γράσιν,
 • ἐβουλήθηκα νὰ ἀναλάβω κόπον ὑπὲρ τὴν ἐμὴν δύναμιν⁴,
 10 καὶ νὰ πεξεύσω⁵ εἰς κοινὴν γράσιν, τὰ ὅσα εἰς γράσιν ἑλλη-
 νικὴν εὗρον⁶ διαλαμβάνοντα περὶ τοῦ βίου αὐτῶν· οὔτε προσ-
 τίτωντας⁷ τί, οὔτε πάλιν ἀφαιρῶντας⁸, διὰ νὰ μὴν εἶναι⁹
 ὁ λόγος, οὔτε ἀγδῆς διὰ τὴν προσῆκην, καὶ δύσπιστος, οὔτε
 πάλιν ἀτελής διὰ τὴν ἀφαίρεσιν, καὶ ἔρημος ὡφελείας·
 15 ὅθεν παρακαλῶ καθὼς ἐγὼ ἐπρόσφερα τὸ χρέος, καὶ τὴν
 εὐλάβειαν εἰς τοὺς κοινούς μας πατέρας, τὸν ὅμοιον τρο-
 πον ἔχετε χρέος καὶ ἡ [2ν] ὁμοίτης σας ἐν Χριστῷ
 μοι πατέρες καὶ ἀδελφοὶ νὰ προσγέρετε ὅλην σας τὴν προ-
 σοχὴν εἰς τὴν παροῦσαν διήγησιν, ὥδαν ὁποῦ εἶναι δυνα-
 20 τὴ νὰ παρακινήσῃ τοὺς ἀκροατάς, εἰς τὸν ὅμοιον ζῆλον,
 καὶ μίμησιν τῆς ἐναρέτου ζωῆς, καὶ πολιτείας τῶν κοι-
 νῶν ἡμῶν ὁρίων πατέρων, καὶ νὰ εὐφράνῃ καθιλαρύ-
 νουσα τὰς ψυχὰς μας.¹⁰

§ 1

25 Ἄν καλὰ, καὶ κατὰ τὴν ἐημερινὴν ἡμέραν ἑορτά-

¹ τούτων βίου] βίου αὐτῶν Β; ² ἦναι C; ³ καθιστοροῦντα C;
⁴ ἐμὴν δύναμιν] δύναμιν μου Β; ⁵ ἐκξεύσω C; ⁶ γράσιν... εὗρον]
 ἑλληνικὴν διάλεκτον εὐρήκα Β; ⁷ προστίτων C; ⁸ ἀφαιρῶν C;
⁹ ἦναι C; ¹⁰ ψυχὰς μας] ψυχὰς ἡμῶν Β;

ζοντες¹ λαμπρῶς πανηγυρίζομεν² τὴν μνημὴν ἰδικῶς³ τοῦ
 ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Εὐθυμίου, τῶν δὲ λοιπῶν δύο Ἰωάν-
 νου καὶ Γεωργίου καμίαν φορὰν ἰδίαν ἑορτὴν δὲν ἐπι-
 τελοῦμεν, καὶ ἄγνοώντας τὴν αἰτίαν τὴν εἰωπῶ⁴, καὶ
 5 μάλιστα ὁποῦ εἰς τὴν Ἰβηρίαν τοὺς ἑορτάζουσιν λαμπρῶς,
 τὴν μὲν μνημὴν τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου, κα-
 τὰ τὴν[β]δεκάτην τετάρτην τοῦ Ἰουνίου μηνὸς*, τὴν δὲ
 τοῦ ὁσίου Γεωργίου κατὰ τὴν εἰκοστὴν ὁγδόην Ἰουλίου,
 καθὼς καὶ ἐνταῦθα⁵ εἰς τὰ μηναιᾶ τῶν Ἰβήρων τῇ
 10 ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἔστιν ἰδέειν⁶, μὲ ἀκολουθίας, καὶ τρο-
 πάρια πολλὰ ἑορταζομένους τότε, ὅταν ᾦτον ἡ ἱερὰ
 αὕτη μονὴ οικιδμένη παρ' αὐτῶν τῶν Ἰβήρων.⁷
 δὲν εἶναι δίκαιον φαίνεται μοι πῶς δὲν τοὺς ἑορτά-
 ζομεν, νὰ μὴν ἀναψέρωμεν καὶ ἐν συντομίᾳ τὴν με-
 15 ρικὴν διήγησιν τοῦ βίου αὐτῶν, ἀλλὰ μάλιστα εἶναι
 ἀναγκαῖον, ὥσάν ὁποῦ πολλοὶ ἄγνοοῦσι τὰ κατ' αὐτοὺς⁸,
 καὶ εἶναι κοντὰ εἰς τὸ ἄπρεπον, καὶ κατάκρεις ἐδι-
 κή μας, καὶ ἁμαρτία εἰς θεόν, νὰ ἡξεύρωμεν ἄλλων
 ἁγίων πολλῶν⁹ καὶ βίους, καὶ κατορθώματα, καὶ τῶν

¹ ἑορτάζομεν καὶ Β; ² + ξεχωριστά Β; ³ - Β; ⁴ δὲν ἐπι-
 τελοῦμεν... εἰωπῶ] δὲν καμνομένη, καὶ μὴν ἡξεύρωντας τὴν
 αἰτίαν, τὴν εἰωπῶ Β; ⁵ ἐνταῦθα] ἐδῶ Β; ⁶ μηναιᾶ...
 ἰδέειν] Ἰβηρίτικα μηναιᾶ εἰς τὴν ἰδικὴν τοὺς διὰλεξις φαίνο-
 ντας Β; ⁷ ὅταν... τῶν Ἰβήρων] ὅταν ἐκατοικοῦσαν παρ' αὐτῶν
 τῶν Ἰβήρων πατέρες εἰς ταύτην τὴν ἱερὰν μονὴν Β, + ἡμεῖς
 δὲ κατὰ τὴν σημερινὴν ἡμέραν ἑορτάζομεν ὁμοῦ τὴν μνημὴν
 καὶ τῶν τριῶν τούτων ὁσίων πατέρων καὶ ἐκγτόρων C; ⁸ πολ-
 λοι...αὐτοὺς] πολλοὶ δὲν ἡξεύρουσι τὴν ἀγαθὴν καὶ ἐνάρετον πολιτείαν,
 καὶ τὸ γένος αὐτῶν Β; ⁹ ~ πολλῶν ἁγίων Β.

^{*} 2060, 6360 6360 6360 6360 6360: τὴν δὲ μνημὴν τοῦ ὁσίου
 πατρὸς ἡμῶν Εὐθυμίου, κατὰ τὴν σημερινὴν ἡμέραν.

ἐδικῶν μας πατέρων, καὶ κτι [3ν]τόρων νὰ μὴν ἡξιῶρωμεν
τὰ ὅσα εὐρίσκονται γεγραμμένα διὰ λόγου τους¹.

§ 2

Ὁ μὲν οὖν περιφανὴς καὶ διαβόητος Ἰωάννης, εἷς
5 τε τὴν λαμπρότητα τοῦ γένους καὶ οἰκειότητα τῶν βασι-
λέων, καὶ λοιπὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα, κατὰ μὲν τὸ γέ-
νος ἦτον Ἰβηρ, ἐκ χώρας Τάω λεγομένης, ἐκ γένους λαμ-
προῦ² οἱ γονεῖς αὐτοῦ ὅποιοι ἦτον,³ δὲν ἔχομεν νὰ
εἰποῦμεν καταλεπτῶς, τόσον μόνον, ὥς ἐκ τῶν ἀναγινω-
10 σκόντων⁴ τὰς Ἰβηρικὰς βίβλους ἀκούομεν, ἦτον ἐκ γέ-
νους βασιλικῶν⁵, αὐτὸς δὲ ὥς ἡ κατ' αὐτὸν ἱστορία δη-
λοῖ⁶, ἐσταθῇ μέγας καὶ περιβόητος κοντὰ εἰς τοὺς βα-
σιλεῖς τῶν Ἰβήρων τοὺς κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ⁷,
ὥς εὐγενέστερος ἀπάντων⁸ τῶν ἀπ' ἡλίου ἀνατολῶν
15 κατὰ τὸν μέγαν Ἰῶβ, τοῦ ὁποίου ἡ εὐγένεια, ἡ βα-
σιλεία [4τ] γυνῶνις ὅπου εἶχεν εἰς τὴν διοίκησιν
τῶν πολιτικῶν⁹ πραγμάτων, καὶ ἡ θαυμαστὴ ἀγῶγὴ
τὸν ἔκαμεν νὰ ψηφισθῇ παρὰ τοῦ τότε βασιλέως τῆς
Ἰβηρίας, πρωτοσυμβουλάτῳ βασιλικῶς, καὶ σύγγελος,
20 τὸ ὅποτον αὐτὸ κοντὰ εἰς τοὺς Ἰβήρας νομίζεται με-
γάλη τιμὴ, καὶ εἰς ἀξίους διδομένη· εἶχε δὲ καὶ γυναι-
κα ὁμοίαν αὐτῷ κατὰ τὴν λαμπρότητα τοῦ γένους, καὶ τι

¹ δὲν εἶναι δίκαιον... διὰ λόγου τους -C; ² ἀπὸ γέ-
νος λαμπρόν B; ³ ἦσαν C; ⁴ ὥς... ἀναγιγνωσκόντων] ὡς
ἀπὸ ἐκείνους ὅπου ἀναγιγνώσκουν B; ⁵ ἀπὸ γένος βασιλικόν B;
⁶ διηγᾶται B; ⁷ τοὺς... χρόνους αὐτοῦ] κατὰ τοὺς χρόνους
αὐτοῦ τοῦ τότε καιροῦ B; ⁸ ἀπάντων] ἀπὸ ὅλους B;
⁹ πολιτικῶν B.

νὰ λέγω; τοιοῦτος ἐστὶν, ὅποτος ὁπαρὰ τοῦ προσητά-
 νακτος Δαβὶδ ἱπαινούμενος· μακάριος ὡς ἀληθῶς ἀν-
 θρωπος; ὁ ὅποτος δὲν ἱπορεύθη ποτὲ, οὐδὲ συνανεστρά-
 ψη μὲ τὰς βουλὰς ἐκείνων ὁποῦ δὲν φοβοῦνται τὸν
 5 κύριον, οὐδὲ περιεπάτησε ἐστράταν ἁμαρτωλῶν,¹ ῥδε-
 λυδοόμενος τῶν τοιούτων τὰς καλῆδρας. καὶ παρὰ νο-
 μα ἔρβα [4ν] ἀλλ' εἰς τὸν νόμον κυρίου πάντοτε εἶχε
 προσηλωμένην τὴν θέλησίν του, καὶ καλῶς οἱ θεοὶ νό-
 μοι ἐπρόδωσαν, τοιούτης λογῆς ἱπολιτεύετο,² μὲ φυ-
 10 λακὴν³ ἀκριβεστάτην αὐτῶν, τὸ ὅποσον αὐτὸ⁴ εἶναι;
 ἡ πρώτη ἀρετὴ τῶν περὶ τὰς βασιλείους αὐλὰς.⁵

Διὰ τοῦτο ὅποιος τὸν ὀνομάζει ζῦλον πεψυτευμέ-
 νον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὕδάτων, δὲν ἁμαρτάνει.⁶

Ἐπειδὴ βλέπομεν καὶ τὸν μέγαν αὐτοῦ καρπὸν πῶς
 15 ἐδόθη ἐξ αὐτοῦ ἐν καιρῷ,⁷ τὸν ἱερὸν λέγω Εὐθύμιον,
 τοῦ ὁποίου τὰ φύλλα, καὶ οἱ καρποὶ, ἤχουν ἡ πρακτι-
 κὴ καὶ θεωρητικὴ ἀρετὴ, καὶ λοιπὰ⁸ τούτου ἀγγελικὰ
 κατορθώματα, εἶναι κήρυκες τῆς ἀρετῆς τοῦ γεννή-
 τορος κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν ἀπόφασιν.

20 Οὐ δύναται δένδρον καλὸν, καρποὺς βαπρούς
 ποιεῖν. Καὶ, ἐκ τοῦ καρποῦ [5τ] τὸ δένδρον γνωσ-
 θήσεται.

Ποτισθεῖς οὖν ὁ θαυμαστὸς Ἰωάννης ἀπὸ τὰ θεῖα

¹ ἱπορεύθη ποτὲ... ἐστράταν ἁμαρτωλῶν] ἱπεριπάτησε
 ποτὲ τὴν ἐστράταν τῶν ἀδελφῶν, οὐδὲ συνανεστράψη εἰς
 τὰς βουλὰς αὐτῶν, οὐδὲ εἰς τὴν ἐστράταν ἐστὶν τῶν
 ἁμαρτωλῶν B; ² ἱπολυτεύετο B; ³ φύλαξιν B; ⁴ αὐτῷ C;
⁵ τῶν περὶ τὰς] τῶν εὐρεσκομένων μέσα εἰς τὰς--B; ⁶ ψάλλει B;
⁷ πῶς... ἐν καιρῷ] ὁποῦ ἐν καιρῷ ἐβλάστησεν ἐξ αὐτοῦ B
⁸ λοιπὰ] τὰ λοιπὰ B.

ὕδατα ὅπου εἰς αὐτὰ ἐξ ἰδίας ἀγαθῆς γνώμης ἐψυτεύθη¹
καὶ στοχασθεὶς πῶς ὁ κόσμος παράγεται καὶ ἡ ἐπιθυμία
αὐτοῦ. ὁ δὲ ποιῶν τὸ θέλημα² τοῦ Θεοῦ μένει εἰς
τὸν αἰῶνα, κατὰ τὸν θεολόγον Ἰωάννην· ἐμίσησεν ἐκ
5 ψυχῆς³, καὶ καρδίας αὐτὸν τὸν κόσμον, καὶ συλλογ-
ζόμενος πῶς ὁ πρῶτος ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρώπου ἄλλος
δὲν εἶναι παρὰ ὁ κόσμος, ὥσθ' ὅπου αὐτὸς εἶναι
ὅπου δυναμῶνει καὶ τοὺς λοιποὺς δύο, τὴν ἐάρκα
λέγω καὶ τὸν διάβολον. Ψεύγει ἀπὸ τὸν κόσμον, ἀψί-
10 νωντας⁴, καὶ αὐτὸν, καὶ τὰ αὐτοῦ.

Πλοῦτον, λέγω, τὴν ἀρχόνην τῆς ψυχῆς.

Δόξαν, τὸν τύραννον τῆς ἀρετῆς τὸν⁵ ἄσπλαγχνον.

Δυναστείαν, ἀξίας, ὀψήκικα, τὸ ψίλτρον τοῦ βα-
σιλέως.

15 Γυναικα, [5ν] τὸν μέγαν βιαστὴν εἰς τὴν ψυχὴν
τοῦ κοσμου.

Παιδία, τὸ ζῆφος ὅπου διχοτομεῖ κάθε καρδίαν
ὅπου μελετᾷ νὰ ἐπιχειριδῇ τὰ τοιαῦτα.

Δουλοὺς, δούλας, ὑποστατικά.

20 Καὶ διὰ νὰ λέγω μὲ συντομίαν ἀγίνει, καὶ ἀρνᾶ-
ται⁶ καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον Ἰωάννην, ὑπακούωντας⁷
εἰς τὴν εὐαγγελικὴν προβταγὴν, τὴν⁸ ὅστις θέλει
ὀπίσω μου ἐλθεῖν ἀπαρνησάτω ἑαυτὸν, καὶ ἀκο-
λουθήτω μοι λέγουσαν.⁹

¹ ἐνεψυτεύθη B; ² + αὐτοῦ B;

³ ἐκ ψυχῆς] ἀπὸ ψυχῆς B;

⁴ ἀψίνων C; ⁵ τόν] καί C;

⁶ ἀρνεῖται C; ⁷ ὑπακούων C;

⁸ - C; ⁹ - C;

Καὶ ἔρχεται εἰς ἓνα μοναστήριον πληθύνον τῆς
 πατρίδος αὐτοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον ἦτον ἕξ μοναχοὶ ἐνά-
 ρητοι ἄνθρωποι ¹, καὶ εὐθὺς ὁποῦ ἐμπῆκε ² μέγα,
 εὐχαλε ³ τὰ λαμπρὰ ῥούχα ὁποῦ ἦτον ἐνδεδυμένος, ⁴
 5 μαζὴ μὲ τὰ ὁποῖα ἐξεδύθη, καὶ τὸν παλαιὸν ἄν-
 θρωπον εὖν ταῖς πράξεσι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις,
 πρὸς δὲ καὶ κάτ' ἄλλην ὕλην τε ⁵ καὶ προσπάθειαν.
 καὶ ἐνεδύθη τὰ τῶν μοναχῶν, [62] ἀποκαρεῖς μο-
 ναχὸς ἐκεῖ εἰς τὸ μοναστήριον.

10 Καὶ τάχα εἶναι τινὰς ὁποῦ νὰ χρειάζεται νὰ ἐπι-
 νοήσῃ καμίαν ⁶ ἄλλην ἐγκωμίων ὕλην. καὶ βραβιάωσιν
 τῆς ἀρετῆς τοῦ Ἰωάννου; δὲν εἶναι αὐτὰ ἀρκετὰ;
 εἰ δὲ καὶ εἶναι τινὰς τέτοιος, ὅς ἔχει ὑπομονὴν,
 καὶ θέλει ἀκούσῃ ὅχι ⁷ ἀπὸ λόγου μου, ἀλλὰ ἀπὸ
 15 τῷ ἴδιον στόμα τοῦ ἱεροῦ Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ
 Ἄθῳ. ὅχι ὅσα ἐλπίζει, ἀλλὰ καὶ ἀνώτερα τῆς
 ἐλπίδος του, τὸν ὁποῖον, τὸν ἐπαρακίνησε νὰ τὰ
 δράψῃ ἢ τοῦ μεγάλου πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρε-
 τῇ.

20

§ 3

Κάμνωντας ⁸ οὖν μερικὸν καιρὸν εἰς ἐκεῖνο τὸ
 μοναστήριον ὁ βασιλεὺς ⁹ Ἰωάννης καὶ πέρνων-
 τας ¹⁰ ὡς ἀπαλὸς κηρὸς τοὺς τύπους τῶν ἀρετῶν
 τῶν ἕξ ἐκείνων ἱερῶν ἄναχωρητῶν ὁποῦ ἦτον

¹ ~ ἄνθρωποι... ἦτον B; ² ἐμπῆκε BC;

³ ἐξεδύθη C; ⁴ ὁποῦ -- ἐνδεδυμένος - B;

⁵ - B; ⁶ καμίαν C; ⁷ ὅχι BC;

⁸ κάμνων C; ⁹ + οὗτος B; ¹⁰ πέρνων C

" - B

εἰς τὸ ῥῆθ' ἐν μονετήριον, [6ν] πετᾶ ὡς φιλεργὸς
 μέλισσα εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κολπᾶ λειβόμενον, διὰ
 νὰ συνάξῃ καὶ τὸ ἐκ τῶν ἐκεῖσε ἀκούοντων μέ-
 λι τῆς ἀρετῆς, καὶ δὴ ὡς φιλόσοφος καὶ πρόθυμος
 5 εἰς τὰ τοιαῦτα, ἐμπλήσας¹ τὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εἴμ-
 βλον τοῦ γλυκυτάτου μέλιτος τῶν ἐναρέτων ἐκεῖ-
 νων ἀνδρῶν, ἔχωντας² δὲ ἀκόμι δίψαν εἰς τὴν
 ἀρετὴν, ἀκούει ὅτι εἰς τοῦ Ὀλύμπου τὸ ὄρος εὐρί-
 σκονται ἐργάται ἀρετῆς δοκιμώτατοι, καὶ ἄξιοι
 10 εἰς τὸ νὰ δώδουν καὶ εἰς ἑτέρους ὑπόδειγμα ἐνα-
 ρέτου ζωῆς, τὸ ὅποιον εὐλὺς ὁποῦ τὸ ἤκουσε, τρί-
 χει εἰς αὐτὸ τὸ ὄρος, ὡς διψασμένη ἔλαφος μὲ
 δρόμον ἐλάφου κατὰ τὴν παροιμίαν, καὶ πέρνωντας³
 μὲ προθυμίαν ἀπὸ τοὺς ἐκεῖσε πατέρας⁴ τὰ ὅσα εἶδε.
 15 πῶς εἶναι ἐλλιπὴς⁵, καὶ ἔχει χρείαν, ὅθεν ἔμεινεν
 ἐκεῖ μερικὸν καιρὸν ἀγωνι[7ε]ζόμενος καὶ πᾶν⁶ εἴ-
 δος ἀρετῆς⁷ κατορθῶν.

§ 4

Ἐν τούτοις δὲ ὦν,⁸ ἔφθασε καὶ ἡ γῆμη τοῦ μεγά-
 20 λου Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ Ἀθῶ καὶ ἕως ἐκεῖ εἰς
 τὰ τοῦ Ὀλύμπου ὑψηλότατα ὄρη, ἣ ὁποία τραβᾶ
 πρὸς τοῦ λόγου τῆς, ὡς καὶ ἄλλους πολλούς, καὶ
 τὸν πανόδειον τοῦτον Ἰωάννην, κατὰπερ ἡ μαγνί-
 τις λίθος τὸν εἶδηρον.
 25 Καὶ ἀφίνωντας⁹ τὸν μέγαν ἐκεῖνον Ὀλυμπον, ὁ
 μέγας κατὰ τὴν ἀρετὴν Ἰωάννης, ἔρχεται πρὸς τὸν

¹ ἐκπλήσας C; ² ἔχων C; ³ λαμβάνων C;

⁴ ὡ πατέρας ἐκεῖνους B; ⁵ ἐλλιπὴς C; ⁶ κάλλε B;

⁷ + ἐργασζόμενος καὶ B; ⁸ εὐρεσκόμενος B; ⁹ ἀφίνων C.

μέγαν Ἀθανάσιον. ὁ ὁποῖος μὲ μεγάλην χαρὰν καὶ
ψυχικὴν εὐφροδύνην ὑποδεχθεὶς αὐτὸν (ἐπειδὴ καὶ
ἦτον ἐξάκουστον τὸ ὄνομά του, καὶ ἡ ἐνάρετος
αὐτοῦ ζωὴ) τὸν εἶχεν ὅχι ὡς καὶ τοὺς λοιποὺς,
5 ἀλλ' εἰς τάξιν ἀδελφοῦ.

Ὡστε ὁποῦ ἀπὸ τὸν καιρὸν ὁποῦ ἦλθεν εἰς τὸν
Ἀθῶ ὁ Ἰωάννης, κατὰ ἀλήθειαν ἐφάνη εἰς τὸν Ἀθα-
νάσιον, πῶς νὰ ἀπέκτηθεν¹ ἓνα θῆσαυρον ἀκένωτον,
ἐπειδὴ καὶ τὸν εἶχε [7ν] συνεργὸν εἰς κάττε του
10 ὑπόλειπιν, καὶ σύμβουλον ἀγαθὸν μὲ τὸ νὰ ἦτον κατὰ
πάντα ὑποκείμενος εἰς τὰ θελήματα τοῦ τιμίου δι-
καστοῦ, καὶ νὰ ἐψέρετο πρὸς αὐτὸν μὲ μεγάλην τα-
πείνωσιν καὶ ὑπακοήν.

Διὰ τοῦτο καὶ δικαίως τὸν ἀγαποῦσιν ὁ ἱερὸς
15 Ἀθανάσιος ὑπὲρ πάντας,² ὡς ἀρετῆς φίλον, καὶ ὑπα-
κοῆς ἐργάτην προθυμότατον. ἐπειδὴ κατὰ τὴν παρ-
οιμίαν, βεβαιότατα κάττε ἄνθρωπος ἀγαπᾷ ὅλα ὁποῦ
εἶναι εἰς αὐτὸν ὅμοια. Καὶ ἦτον νὰ τοὺς βλέπῃ
τινὰς ὡδὴν μίαν ψυχὴν εἰς δύο σώματα κατοικοῦ-
20 σαν.

Κάμνωντας³ δὲ ἐκεῖ εἰς τὴν λαύραν πολὺν και-
ρὸν μετὰ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου μὲ ὑπομονήν, καὶ
ὑπακοήν πρὸς αὐτὸν, καὶ συγγραῖδας⁴ σχεδὸν αὐτῷ
τῷ ὁσίῳ Ἀθανασίῳ, ὕστερον μὲ πολλὴν παρακάλεσιν
25 τῶν τοῦ δένους αὐτοῦ, καὶ διὰ βασιλικῶν ἐξό[8ν]δων
Βασιλείου βασιλέως υἱοῦ βασιλέως Ῥωμανοῦ, συγκρογεῖ
καὶ αὐτὸς λαύραν ἰδίαν ἐκ βάλτρων, τὴν πρότερον
μὲν ἐπονομαζομένην τοῦ Κλήμεντος, ὕστερον δὲ τῶν

¹ ἀπόκτηθεν Β; ² ἅπαντας Β; ³ μείνας C;

⁴ συγγραῖδας C.

Ἰβήρων ὀνομαθεῖσαν.

Ἦτον δὲ αὐτὴ ἡ μονὴ πρότερον μικρὰ, μόνος ὁ ναὸς τοῦ τιμίου Προδρόμου. μὲ κελλία, καὶ τὸ τειχό-
καδτρον μικρόν, τὸ ὅποσον ὡς ἄδεται ἦτον κτήριον¹
5 τοῦ μεγάλου βασιλέως Κωνσταντίνου, διὰ Κλήμεντος
τινὸς μοναχοῦ οἰκοδομηθὲν.

Ἐπειτα δὲ ἀπ' οὗ τὸ ἔλαβεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του
ὁ θειότατος Ἰωάννης, μὲ βασιρικὰ ἔξοδα τοῦ βασι-
λέως Ῥωμαίων Βασιλείου, τὸ ἐκατέστησεν εἰς τὴν
10 τάξιν ὅπου ἕως τοῦ νῦν φαίνεται.

Ὡς τε, πρῶτος κτίτωρ² μετὰ τὸν μέγαν Κωνσταν-
τῖνον, ἐστάλη ὁ παρὼν εὐφημούμενος Ἰωάννης ὁ πε-
ριβόητος κατὰ πάντα.

Τοῦ ὁποίου διὰ τὰ καταλάβωμεν τὴν [8ν] ἀριτὴν,
15 καὶ λοιπὴν ἀσκητικὴν πολιτείαν³ πλέον τελειώτερον δι'
ἀληθοῦς μαρτυρίας,⁴ εἶναι πρέπειον τὰ δώσωμεν προσοχὴν,
καὶ ἀκρόασιν εἰς αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ μεγάλου⁵ Ἀθανασίου
τοῦ ἐν τῷ Ἀθῶ, ἔχουσι δὲ οὕτω μεταφραζόμενα κα-
θὼς εἰς τὴν διαθήκην του φαίνονται, καὶ ἐν ἄλλοις
20 μέρεσι τῶν χαριδικῶν αὐτοῦ γραμμάτων.⁶

§ 5

Ἀθανάσιος ὁ εὐτελής μοναχὸς καὶ ἡγούμενος τῆς
λαύρας τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τῆς ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς
ὄρει τοῦ Ἀθῶνος, ἰδίᾳ χειρὶ ὑπογράψω, τὴν παροῦσαν

¹ κτίριον C; ² κτίτωρ C; ³ πολυτεῖαν B;

⁴ καὶ λοιπὴν ἀσκητικὴν πολιτείαν... μαρτυρίας] πλέον
τελειώτερον, καὶ τὴν ἀσκητικὴν πολυτείαν δι' ἀληθοῦς
μαρτυρίας B; ⁵ + πατρός B; ⁶ ὡς γραμμάτων... ἔχουσι δὲ
οὕτω B.

μου χαριστικὴν ἐπιστολὴν πρὸς ἀγαθίαν, διὰ τὸ εἶναι
 ἢ παροῦσά μου δωρεὰ ἀληθῆς καὶ ἀμετάτρεπτος, ἐπειδὴ
 τὴν κάμνω μὲ γνώμην ἐκούσιον, καὶ αὐθαίρετον βου-
 λὴν, καὶ οὐχὶ ἀπὸ καμίας¹ ἀνάγκης, ἢ χλεύης, ἢ
 5 δόλου, ἢ ἄγνοιας τῆς νομικῆς εἰσόδου. Ἄλλ' ὥς
 ἄνωθεν εἴρηται μὲ γνώμην, καὶ βουλὴν, καὶ θέλησιν,
 καὶ [91] ευμνησίαν ἐδικήν μου, καὶ παθὸς τῆς κατ'
 ἐμὲ ἀδελφότητος, καὶ μάλιστα τῶν προκρίτων ἀδελ-
 φῶν; οἱ ὅποιοι καὶ ἰδιοχείρως ὑπογράφουσι, καὶ ἐπι-
 10 βεβαιοῦσι τὴν χαριστικὴν ταύτην ἐπιστολὴν, τὴν δι-
 δομένην πρὸς Ἰωάννην τὸν εὐλαβέστατον μοναχὸν
 τὸν Ἰβηρα καὶ ἡγούμενον, καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὴν εὐ-
 αγγελίαν αὐτοῦ λαύραν, τὴν ἐπονομαζομένην τοῦ Κλή-
 μεντος.

15 Ἐπειδὴ ὁ εὐλαβέστατος οὗτος Ἰωάννης, ἀπὸ
 τὸν καιρὸν ὅπου ἦλθεν εἰς τὸ καθ' ἡμᾶς ὄρος, καὶ
 ἡνώθη ἐμοὶ τῷ ταπεινῷ καὶ ἁμαρτωλῷ. Καὶ ὑπε-
 τάγη² εἰς τὴν ἐμὴν εὐτέλειαν διὰ τοῦ Κυρίου ἐν-
 τολὴν καὶ τὴν οἰκείαν αὐτοῦ ἀρετὴν, καὶ σεβασμίαν
 20 ψυχὴν, διέπρεψε, καὶ ὥς ἥλιος ἐφάνη, καὶ ἔλαμψε
 μὲ πολλὰ, καὶ διάφορα ἐναρέτου ζωῆς ἡγία, καὶ
 τελειότητος κατορθώματα.

[92] Πρὸς δὲ καὶ πολλὰς τε καὶ μεγάλας ἐτέλε-
 σεν ὑπηρεσίας, καὶ διακονίας ἐξ ἰδίας γνώμης εἰς
 25 ἡμᾶς, εἰς ὅσον καιρὸν εὐρίσκετον⁴ εἰς τὴν μεγάλην
 ὑποταγὴν, διὰ τῆς ὁποίας οὐ μόνον τὸν θεὸν ἐτερά-
 πευσεν, ἀλλὰ καὶ ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν, καὶ πᾶσαν τὴν
 λοιπὴν ἀδελφότητα μεγάλως ὠφέληκε, περιβοότερον

¹ καμμίαν C; ² ὑπετάγη B;

³ + τὴν B; ⁴ εὐρίσκειτο C.

ἀπὸ κάθε ἄλλον, οὐ μόνον ὅσους ἡ καθ' ἡμᾶς πλουτεῖ
γενεὰ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅσους διέπρεψαν εἰς τοὺς παλαι-
οὺς χρόνους δι' ὑποταγῆς τελείας.

Καὶ γὰρ ὁ μακάριος οὗτος Ἰωάννης, πολλὰς φο-
5 ραὶς διὰ πολλῶν κόπων διέπλευσεν εἰς τὴν βασιλεύ-
ουσαν τῶν πόλεων, καὶ εἰς πολλοὺς βασιλεῖς ἐμπα-
νηθῆεις, καὶ συνομιλήσας,¹ ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ κυ-
ροῦ Νικηφόρου τοῦ αἰοδίδμου βασιλέως, ἕως τῆς
θήμερον, ἡγαπήθη τόσον ἀπὸ αὐτοὺς [10 τ] τοὺς
10 βασιλεῖς, καὶ τόσον τὸν εὐλαβήθησαν, ὥστε ὅπου
ἐπαραινέθησαν οἱ αἰοδίδμοι βασιλεῖς ἀπὸ τὴν πολ-
λὴν ἀρετὴν τοῦ μακαρίου Ἰωάννου, νὰ ὑπακούσουν
τὴν παρακάλεσίν του, εἰς τὸ νὰ εὐεργετήσουν τὴν
καθ' ἡμᾶς λαύραν.

15 Καὶ ἔδωκαν εἰς ἡμᾶς διὰ τῆς μεσιτείας τοῦ
Ἰωάννου, ὁ μὲν κύριος Ἰωάννης ὁ βασιλεὺς χρυσό-
βουλον νὰ λαμβάνωμεν κατ' ἕτος ἀπὸ Λήμνου, νο-
μίσματα διακόσια τεσσαράκοντα τέσσαρα, τὰ ὅποια τὰ
λαμβάνομεν μέχρι τῆς θήμερον.

20 Ὁ δὲ βασιλεὺς Βασίλειος ὁ τοῦ Ῥωμανοῦ, δέ-
δωκεν αὐτῷ τῷ τρισμακαρίστῳ Ἰωάννῃ, ἕτερον
χρυσόβουλον, εἰς τὸ νὰ εἶναι² εἰς τὴν ἐξουσίαν του
, ἡ νῆδος τῶν Ναίων, ἡ ὅποια τώρα ὀνομάζεται
ἄγιος Εὐδελάτιος, τὰ ὅποια αὐτὰ, τό, τε χρυσό[10ν]βου-
25 λον δηλαδὴ, καὶ τὴν νῆσον ἐρχόμενος ἐκ τῆς Κων-
σταντινουπόλεως ὁ ἐμὸς φίλτατος Ἰωάννης, τὰ ἐχά-
ρισεν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς λαύραν.

Καὶ ὅχι μόνον εἰς ὅσον καιρὸν ἦτον εἰς τὴν

¹ συνομιλήσαντες C; ² εἶναι C.

καθ' ἡμᾶς λαύραν,¹ ὠφέλησεν ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ ἀναχω-
 ρήσας τῆς καθ' ἡμᾶς λαύρας, καὶ θείᾳ χάριτι ἀνε-
 γείρας ἐκ βράθρων, καὶ συκροτήσας τὴν κατ' αὐτὸν
 λαύραν τοῦ Κλήμεντος, δὲν ἔπαυσε καὶ τότε ἀπὸ τοῦ
 5 νὰ μᾶς εὐεργετῇ, καὶ νὰ θυσιάσῃ (κατὰ τὸν εὐαγγελι-
 στικὸν λόγον) τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ψυχὴν διὰ λόγου μας,
 καὶ διὰ τὴν εὐστασιν τῆς καθ' ἡμᾶς λαύρας, καὶ τότε
 ἡγωνίζετο, καὶ τώρα πάλιν περιεδότερον ἀγωνίζεται
 μαζὶ μας, εἰς τὸ νὰ συκροτῇ, καὶ νὰ συνιᾷ τὴν
 10 ἰδικὴν μας [11] λαύραν, καὶ χαρίζει πρὸς ἡμᾶς ἀφθόνως.
 πάντοτε τὰ ὅσα γνωρίζει πῶς ἡμεῖς ὑστερούμεθα.

Καὶ εἰς τὴν διαθήκην του πάλιν τοῦ αὐτοῦ οἰοῦ Ἀθα-
 νασίου εὐρίσκονται γεγραμμένα αὐτά·

Ἀγίνω ἐπίτροπόν μου τὸν κύριν Ἰωάννην, ὁ ὁποῖος
 15 διὰ πολλοῦ χρόνου ἐκοπίασε, καὶ μὲ πᾶσαν πρῆσση,
 ὑπακοήν τε, καὶ ταπεινωθὲν διηκόνησεν ἐμὲ τὸν ταπει-
 νόν, καὶ ὄλην ἀδελφότητα. Διὰ τοῦτο θέλω μετὰ τὸν
 θάνατόν μου, ὡδὴν ὅπου ἐστάθῃ πρὸς ἡμᾶς τοιοῦτος
 εὐεργετικώτατος, καὶ τὸ μεγαλύτερον ὅπου εἶναι ὅλως
 20 τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ ὑπὲρ πάντας διακριτικώτατος,
 καὶ ἔδειξεν πρὸς ἐμὲ τὸν ἀνάξιον, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς
 ἀδελφότητα [11ν] ἀγάπην ἀδύγκριτον, καὶ πίστιν ἄδολον,
 καθὼς ἡ πείρα τὸν ἔδειξεν, ἐπειδὴ ἐπεράδαμεν ὅλην
 μας τὴν ζωὴν, καὶ συνεηράδαμεν μαζὶ, καὶ ἔχει νὰ
 25 κατοικῇ εἰς τὸ ὅρος τοῦτο.

Θέλω δι' αὐτὸ τοῦτο, νὰ ἔρχεται συχνὰ εἰς τὴν
 καθ' ἡμᾶς λαύραν, καὶ ἂν εἶναι² τρόπος νὰ συγκατοι-
 κῇ πάλιν ἐδῶ ὡς καὶ πρότερον, εἰς τὸ νὰ εἶναι
 προστάτης, καὶ διοικητῆς τῆς ἐνταῦθα ἀδελφότητος.

¹ + καὶ C;

² ἦναι C.

Καὶ ὅταν αὐτὸς ἀπέλθῃ πρὸς Κύριον, νὰ ἀγίνῃ
ἀντ' αὐτοῦ ἐπίτροπον, ὡς ἐγὼ αὐτὸν ἄψιδα, τὸν πνευμα-
τικόν μου υἱὸν κύριον Εὐθύμιον, κατὰ σάρκα δὲ αὐ-
τοῦ υἱὸν, πρὸς δὲ καὶ κατὰ πνεῦμα.

5 Καὶ πάλιν αὐτὸς ὁ Εὐθύμιος μέλλωντας ¹ νὰ τε-
λευτήσῃ, νὰ ἔχῃ τὴν φροντίδα νὰ διορίσῃ ἐπίτρο-
πον εἰς τὴν καθ' [12 γ] ἡμᾶς λαύραν, ἐκ τῆς αὐτοῦ
μονῆς, ἣ καὶ ἀπὸ ἄλλο μέρος τοῦ ὅρους, ὅποιον
αὐτὸς στοχασθῇ πῶς εἶναι ἄξιος τῆς τοιαύτης ἐπι-
10 στασίας, εἰς τὸ νὰ ὁδοιῇ, ² τὴν καθ' ἡμᾶς ἀδελφό-
τητα εἰς ἐναρέτου βίου διαγωγὴν.

Καὶ παρακατιῶν λέγει πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀδελ-
φούς ὁ ἱερὸς Ἀθανάσιος.

Πρὸς δὲ τὴν λαύραν τοῦ κύρι ³ Ἰωάννου, καὶ πρὸς
15 τοὺς ἀδελφούς τοὺς ὑπ' αὐτόν, τοιαύτην ἀγάπην παρ-
αγγέλλω, καὶ θέλω νὰ ἔχετε, ὅ, τι λογῆς ἐβλέπετε
ὁποῦ ἐγὼ εἶχα πρὸς αὐτὸν τὸν κύριον ⁴ Ἰωάννην,
καὶ πρὸς τὴν λαύραν αὐτοῦ. Καὶ καθὼς πολλάκις,
καὶ ἰδίως, καὶ ἐπ' ἐκκλησίας ὅας ἐδίδασκα, νὰ φυ-
20 λάττετε ἀνύστευτον τὴν ἀγάπην ἀναμεταξύ σας μετὰ
τῶν μοναχῶν τῆς λαύρας τοῦ κύρι [12 ν] Ἰωάννου.
Ὁ ὁποῖος θέλω νὰ προχειρίσῃ καὶ ἡγούμενον εἰς
τὴν καθ' ἡμᾶς λαύραν, ὁποῖον ὁ Θεὸς εὐδοκῇ,
καὶ αὐτὸς εὖροι δόκιμον, καὶ ἄξιον.

25 Καὶ ταῦτα μὲν τὰ τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου περὶ
Ἰωάννου.

¹ μέλλων C ; ² ὁδοιῇ C ;

³ κυρίου C ; ⁴ κύριον C .

Τὰ ὅποια δὲν τὰ ἐγράψαμεν διὰ ἄλλην αἰτίαν,
παρὰ διὰ νὰ παραστήσωμεν, καὶ νὰ φανερώσωμεν
τὴν ὑψηλὴν πολιτείαν του, καὶ πῶς ἦτον εἰς βα-
5 σιλεῖς, καὶ μεγάλους ὁδούς, ὀνομαστὸς, καὶ πολ-
λῆς εὐλαβείας ἄξιος.

Ὁ ὁποῖος τελειώσας τὴν κατ' αὐτὸν λαύραν
τῶν Ἰβήρων, καὶ στολίσας μὲ διάφορα ἀναθήματα,
καὶ πολλοῖς κατοικήσας ἐναρέτοις ἀδελφοῖς, καὶ
10 ψλάσας εἰς ἕχρατον ῥήρας, ἀφῆκεν εἰς χεῖρας Θε-
οῦ τὴν ἀρίαν αὐτοῦ ψυχὴν. Καὶ ἐτάφη ἐν τῇ ἰδίᾳ
λαύρᾳ.

[13 τ] Εἰς τὴν ὁποίαν ἄψιδεν ἡγούμενον, τὸν
κατὰ ἑάρκα αὐτοῦ υἱὸν Εὐθύμιον. Περὶ τοῦ ὁποί-
15 ου διὰ νὰ καταλάβωμεν καταλειπτῶς ¹ ὁποῖος ἦτον
καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν ἀρετὴν, ὡς καρπὸς τοιοῦτου
δένδρου, τὸ ὁποῖον ὁ λόγος ἐδήλωσε, ² εἶναι πρέ-
πον, καὶ ἀναγκαῖον νὰ διηγηθῶμεν ³ τὰ κατ' αὐ-
τὸν ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἡλικίας.

20 Τῷ δὲ Θεῷ ἡμῶν εἴη δόξα εἰς τοὺς αἰῶ-
νας ἀμήν.

Τὰ ἐπίλοιπα τῶν ἀναγνωσθέντων, εὐλόγησον
πάτερ.

¹ - B; ² ἐδήλωσεν B;

³ διηγηθῶμεν C.

Ἀναχωρῶντας,¹ ὡς ἄνωθεν εἶπομεν, ὁ ἱερὸς Ἰω-
άννης ἀπὸ τὸν κόσμον, καὶ γενόμενος μοναχὸς, ἔμει-
νεν ὁ Εὐθύμιος παιδίον μικρὸν, εἰς τὴν ἐπίσκε-
ψιν τοῦ πάππου αὐτοῦ ἀνδρὸς καὶ κατὰ ἀρετὴν,
καὶ δόξαν περιβοήτου. Ὁ ὁποῖος τὸν ἀνεθρεψε μὲ
θεϊκὰς [13 ν] νοουθεσίας, καὶ μὲ τὴν μάθησιν τῶν
ιερῶν γραμμάτων τῆς ἐδικῆς των διαλέκτου.

Ὡντας² δὲ δεξιᾶς ψύσεως, ἐντὸς ὀλίγου καιροῦ,
10 ἔφθασεν εἰς μέτρα μεγάλης προκοπῆς, ἐπειδὴ καὶ³
ἐπολιτεύετο ὅχι κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν νέων, νὰ
ἐξοδεύῃ τὸν καιρὸν εἰς τὰ μάταια, ὅ, τι λογῆς εἴ-
ναι τὰ ὅσα ἀγαπᾷ, καὶ εἰς ὅσα χαίρεται ἡ τοι-
αύτη ἡλικία, ἀλλ' ὅλη του ἡ φροντίς ἦτον πῶς
15 νὰ γίνῃ ἄξιος κληρονόμος τῆς πατρικῆς ἀρετῆς,
ὥσάν ὅπου ἤκουε τὴν ψῆμην τοῦ πατρός του, καὶ
ἀπὸ τὸν ἴδιον πάππον, καὶ ἀπὸ ἄλλους πολλοὺς.

Προσκαλεῖται δὲ καὶ οὗτος εἰς τὸν νοητὸν
ἀμπελῶνα τῆς μοναδικῆς ζωῆς, μὲ τρόπον θαυ-
20 μάσιον, ἐπειδὴ καὶ εἶδεν ὁ ἀκοίμητος τῆς θείας
προνοίας ὀφθαλμὸς τοῦτον, ἐρῶτην ἄξιον διὰ τὸν
τοιούτον [14 τ] ἀμπελῶνα.

Ἐτυχεν ὑπηρεσία τῶν βασιλέων τῆς Ἰβηρίας
25 εἰς τὸ νὰ στείλουν ἄνθρωπον εἰς Κωνσταντινούπο-
λιν, διὰ τινὰς ὑποθέσεις βασιλικὰς, ὅπου ἔμελλον

¹ ἀναχωρῶν C; ² ὦν C.

να τὰς ἀναγείρουν εἰς τοὺς βασιλεῖς τῶν Ῥωμαίων.

Ἦτον δὲ τότε βασιλεὺς Ῥωμαίων ὁ μέγας Νικηφόρος ὁ φιλομόναχος, καὶ φιλάρετος. Καὶ κάμνοντες ἐκλογὴν ποῖον νὰ στείλουν, ὡς χρησιμώτερον, καὶ πρακτικώτερον, ἐφάνη εἰς αὐτοὺς δοκιμώτερος ἀπάντων, ὁ τοῦ μακαρίου ¹ Ἰωάννου πατὴρ, πάππος δὲ τοῦ νέου παιδὸς Εὐθύμιου. Ὁ ὁποῖος ψηφισθεὶς διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸ ἐδέχθη μὲ ² χαρὰν, καὶ εὐφροσύνην πνευματικὴν, ὅχι τόσον διὰ τὴν βασιλικὴν προσαγῆν, ὅσον διὰ νὰ μάθῃ εἰς πλάτος τὰ περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου.

᾿Ωρὼν ὁποῦ [14ν] ἤκουεν, ὅτι τὸ ὄρος τοῦ Ἀθωνος εἶναι πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ εἵ-
15 χε σκοπὸν, ἀφ' οὗ θεωρεῖ τὴν ὑπηρεσίαν του, νὰ ὑπάγῃ καὶ ἕως τὸν ἱερὸν Ἀθωνα, εἰς ἀναζήτη-
εἶν ³ τοῦ ἀγαπητοῦ υἱοῦ Ἰωάννου.

Ὅταν δὲ ἡτοιμάσθῃ διὰ νὰ κινήσῃ, βλέπει καὶ τὸν δευμνότατον αὐτοῦ ἔγκονον Εὐθύμιον ὁποῦ ἦτον
20 ἕτοιμος διὰ νὰ κινήσῃ μαζί του, διὰ νὰ ἰδῇ καὶ αὐτὸς τὸν πατέρα του, ἂν καλὰ καὶ δὲν τὸν ἔξευρεν, ἐπειδὴ κατ' ὄν καιρὸν ἀνεχώρησεν, ἦτον ὁ Εὐθύμιος κατὰ τὴν ἡλικίαν μικρὸς, ὅμως ἡ φύειν τὸν ἐξίασεν, ἀκόμι καὶ ⁴ συνοῦσα αὐτῷ ἀρε-
25 τῇ τὸν ἔκαμνε προθυμώτερον, εἰς τὸ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ τοῦ πάππου του, διὰ νὰ ἰδῇ καὶ αὐτὸς τὰ ὅσα ἤκουε πῶς εὐρίσκονται εἰς τὴν Κων-

¹ μακαρίτου Β; ² + πολλήν Β

³ εἰς ἀναζήτησιν] εἰς ἀπόλαυσιν Β (αὐχχγδς κζθσδς).

⁴ + ἡ Β.

στατινουπόλιν, [15 π] βασιλικὰς τάξεις, ναοὺς περικα-
λεῖς, μοναστήρια ἀξιοθαύμαστα, ἐναρέτους καὶ δημιο-
φόρους ἄνδρας· καὶ πρὸ τούτων ἀπάντων, μαθημάτων
διαφόρων διάφορα σχολεῖα. μὴ δυνάμενος δὲ νὰ τὸν
5 ἐμποδίσῃ ὁ πάππος του, τὸν ἐπῆρε μαζή·

Ψάσαντες δὲ εἰς τὴν βασιλεύουσαν τῶν πόλεων
Κωνσταντίνου, καὶ ἰδὼν ὅλα ὅσα εἶχεν ἔφειν νὰ
ἰδῇ ὁ περιηγητὴς οὗτος Εὐθύμιος, κοντὰ εἰς ὅλα, εἴ-
δε παρ' ἐλπίδα, καὶ ἐκεῖνο ὁποῦ δι' αὐτὸ πρὸ τῶν
10 ἄλλων ἀπάντων ἦλθε νὰ ἰδῇ, καὶ νὰ ἀπολαύσῃ.

Καὶ ὅρα μοι τοῦ Θεοῦ τὴν ἀνεκδιήγητον πρόνοιαν,
πῶς προσκαλεῖ εἰς τὸν νοητὸν αὐτῆς ἀμπελῶνα,
τοὺς ἀξιόους τούτου ἐργάτας·

Ἔτυχεν ὅχι ἀπλῶς, ἀλλ' ὥς νομίζω ἐξ αὐτῆς
15 τῆς θείας προνοίας. καὶ κατ' ὃν καιρὸν ἦλθεν ἐξ
Ἰβηρίας ὁ θαυμάσιος πρε[15 ν]εβύτερος πρέσβυς¹ βα-
σιλικὸς, ὁ πατὴρ λέγω τοῦ μακαρίου Ἰωάννου εἰς
Κωνσταντινούπολιν, ὁμοῦ καὶ ὁ Εὐθύμιος, ἦλθεν
ἐξ ἀγίου ὅρους καὶ ὁ Ἰωάννης, εἰς τὴν αὐτὴν
20 τοῦ Βύζαντος βασιλικὴν πόλιν, πεμφθεῖς πρὸς τὸν
ἀοίδιμον βασιλεῖα Νικηφόρον παρὰ τοῦ μακαρίου
Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ Ἄθῳ, καὶ παρὰ τῶν λοι-
πῶν τοῦ ὅρους σεβασμίων πατέρων, διὰ τινὰς
ὑπηρεσίας τῆς κοινότητος. Τὸν ὁποῖον εὐθὺς ὁποῦ
25 τὸν εἶδε μέγα εἰς τὰς βασιλείους αὐλὰς ὁ πατὴρ
του ἀπροδοκῆτως, τοσοῦτον ἐχάρη, ὅπου εἶναι ἀδύ-
νατον νὰ παραστήσωμεν τὴν υπερβάλλουσαν ταύτην
χαρὰν, διὰ τῆς παρούσης διηγήσεως.

Τόσον μόνον λέγομεν, πῶς διὰ νὰ μὴν μακρο-

¹ πρέσβυς Β.

λογοῦμεν, ἄς καταλάβῃ κάθε ἓνας ἀπὸ λόγου του
 τὰ ὅσα τότε ἐβυνέβησαν· ἀπασιμῶς, δάκρυα, [161]
 ἐρωτήσεις, ἀποκρίσεις, νοθεύειαι περὶ ματαιότητος
 βίου, ἔπαινος ἀληθῆς τῆς ἐναρέτου ζωῆς, οἱ καρ-
 5 ποὶ τῆς ἡσυχίας, τὰ καλὰ τῆς ψυχῆς τοῦ κόσμου,
 καὶ ἄλλα ὅπου ἐπὶ ἀφίνω διὰ νὰ μὴν ἐξοδεύω τὸν
 καιρόν μου. ὅτι¹ ἂν θυρεύω νὰ γράψω τὰ ὅσα τό-
 τε ἐβυνέβησαν, θέλω εἰπῶ καὶ ἐπὶ ἐκεῖνο ὅπου
 ο μακάριος Παῦλος εἶπεν, „ἐπιλείψει με ὁ χρόνος”
 10 διηγούμενον τὰ περὶ Ἰωάννου, καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ,
 πρὸς δὲ καὶ Εὐθυμίου, ὁ ὁποῖος βλέπωντας² τὸν
 πάππον αὐτοῦ ἀπαζόμενον μετὰ δακρύων τὸν μα-
 κάριον Ἰωάννην, ἐκατάλαβε πῶς εἶναι ὁ πατήρ του
 αὐτός· ἐπειδὴ, ὡς στοχαστικὸς ἐστοχάσθη καὶ μερικὰ
 15 χαρακτηριστικὰ ἐφημέια εἰς τὰ πρόσωπα ἀμφοτέρων,
 ὅπου ἐμαρτυροῦσαν τὴν πατρότητα, καὶ υἱότητα αὐ-
 τῶν.

Ὅθεν εὐθὺς χωρὶς [16ν] ἐρωτήσεως, πίπτει εἰς
 τοὺς πατρικοὺς πόδας, ἀπαύζεται τὰς χεῖρας τὰς πατ-
 20 ρικὰς,³ λέγει, „ἐήμερον ἄς εἰπῶ πῶς εἶναι ἡ ἡμέ-
 ρα τῆς γεννήδεώς μου, πάτερ μου βεβαιώτατε,
 ἐπειδὴ καὶ⁴ εἶδον τὸ πολυεινότετόν μοι, καὶ χαρι-
 ἐστάτόν εἰς πρόσωπον, ὅπου τόσοι χρόνοι τώρα,
 ἡ ἀκοὴ μόνον μὲ ἔκαμνε νὰ πιστεύω πῶς ἔχω
 25 πατέρα, καὶ διὰ νὰ ἰδοῦν καὶ οἱ ὀφθαλμοί, ἄγισα
 τὸ ψῆλον ἔδαφος τῆς πατρίδος, καὶ τὸν γλυκύτατον
 κερπὸν αὐτῆς, κατὰ τὸν εἰπόντα ποιητὴν, καὶ ἤλ-
 θα ἐνταῦθα, ζητώντας⁵ τὴν λύειν τῆς λύπης μου,

¹ διότι C; ² βλέπων C; ³ + καὶ C;
⁴ - καὶ C; ⁵ ζητῶν C.

καὶ αὖξῃν τῆς χαρᾶς μου. Λοιπὸν ἄς εἶναι¹ διδοξα-
 μενον τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ὅπου ἔχάρειν εἰς τοῦ
 λόγου μου ἐκεῖνο ὅπου ἰποβοῦσα, καὶ εἰδὼν σε τὸν
 παμφίλτατόν μου [17ε] πατέρα, διὰ νὰ μένω παν-
 5 τοτε μαζὶ σου, νὰ χρηματίσω κληρονόμος, ὅχι ἐκεί-
 νης τῆς περιουσίας ὅπου ὡς ματαίαν ἀπέρριψας,
 καὶ ἀπεστράψης ὡς ἀνωφελῇ, καὶ ἄχρηστον, ἀλλὰ
 τῆς ἀρετῆς σου, καὶ τῆς ζωῆς αὐτῆς, ὅπου βλί-
 πωντάς² σε, μοῦ γαίνεται πῶς βλέπω οὐράνιον ἄγ-
 10 γελον."

Ταῦτα ἀκούσας ὁ μακάριος Ἰωάννης, ἐχάρη κα-
 τὰ πολλὰ, καὶ μὲ τὴν χαρὰν, ἔτρεξαν ἀπὸ τοὺς
 ὀφθαλμούς του δάκρυα, καὶ ὑψῶσας τὰς χεῖρας του
 πρὸς οὐρανὸν, εἶπεν· „εὐχαριστῶ σε³ κυριέ μου,
 15 ὅπου με ἤξιώσας ὁήμερον νὰ γανῶ πατὴρ ἐπὶ
 τέκνῳ εὐφραινόμενος, καὶ νὰ προσφέρω θυσίαν κα-
 θαρὰν ἔμπροσθέν σου, τὸν παρόντα πατέρα, ὡς
 πάλαι ὁ Ἀβραάμ τὸν ἐξ ὁσφύος [17ν] αὐτοῦ Ἰσα-
 άκ. Ἰδοὺ λοιπὸν κύριέ μου, ἐγὼ καὶ τὸ παιδί-
 20 ον ὃ μοι ἔδωκας, καὶ οἰκονόμησον τὰ κατ' αὐ-
 τὸν ὡς ἡ θεία σου εὐδοκεῖ βούλῃς, διὰ νὰ
 δοξαθῇ τὸ ἄγιόν σου ὄνομα δι' αὐτοῦ εἰς τοὺς
 αἰῶνας·"

Ταῦτα εἰπὼν, ἐνηκολίσθη τὸν πατέρα, καὶ
 25 ἡσπάσθη ὡς πατὴρ, εἶτα στραφεὶς πρὸς τὸν τι-
 μιώτατον αὐτοῦ πατέρα, εἶπε ταῦτα πρὸς αὐτὸν,
 μὲ ὀφθαλμοὺς δακρυρρόους, καὶ ψυχὴν χαίρουσαν·
 „Ὁ κύριός μου, πάτερ μου σε βαδμιώτατε, νὰ πλη-

¹ ἦναι C; ² βλέπων; ³ σοι B.

ρώσῃ τὸν μισθόν σου, διὰ τὴν πρὸς τὸν ἕμὸν τοῦ-
 τον πατέρα φροντίδα ὅπου ἔκαμες, ἀναθρίψας τοῦ-
 τον μὲ νομιθείας κυρίου, καὶ στοιχίωσας αὐτὸν εἰς
 τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, ὥστε ὅπου τὸν βλέπω εἰς
 5 νεανικὴν ἡλικίαν, [18 γ] καὶ ἔχει γηραλέον φρό-
 νημα, καὶ χαίρει ἡ ψυχὴ μου εἰς τὴν κατ' ἄμ-
 ψω αὐτοῦ προκοπὴν. ὅμως ἐγὼ ἔχω νὰ τὸν κρα-
 τήσω μαζὶ μου, ἐπειδὴ καὶ οἱ λόγοι του, με-
 τὰ τῶν ἐμμένων του ἡθῶν, καὶ γηραιοῦ φρονή-
 10 ματος, μὲ κάμνουν νὰ δοξάζω δι' αὐτὸν πολλὰ
 καλὰ, πῶς ἔχει νὰ γινῇ δόκιμος μοναχὸς, καὶ
 νὰ ὁώσῃ καὶ ἄλλων ψυχὰς, μαζὶ μὲ τὴν ἐδι-
 κήν του. Καὶ μὴν γανῆς παρακαλῶ, πάτερ μου,
 ἐναντιούμενος εἰς τὴν γνώμην μου ταύτην, ὅτι
 15 δὲν εἶναι δίκαιον, διατὶ ἐγὼ καθὼς ἐκαταφρόνη-
 σα, καὶ ἀπεστράφηκα τὸν κόσμον, τὸν ὅμοιον
 τρόπον θέλω νὰ κάμῃ καὶ αὐτὸς, διὰ νὰ γίνη
 κληρονόμος τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας.

Ἀκούσας οὖν ταῦτα παρελπίδα ὁ τοῦτου τοῦ
 20 μακαρίου [18 ν] Ἰωάννου πατὴρ, ἔμεινεν ἐκδετι-
 κὸς ὥραν πολλήν, καὶ μόλις ἐλθὼν εἰς τὸν ἐαυ-
 τόν του, εἶπεν·

„ ὦ τέκνον μου παμφίλατον Ἰωάννη, τίς
 εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος ὅπου ἀκούω; ἐγὼ ἐλαρρόυσα
 25 νὰ ἔλθῃς καὶ τοῦ λόγου σου μαζὶ μου, νὰ ὑπά-
 γωμεν εἰς τὴν πατρίδα μας, καὶ ἐκεῖ ἡμποροῦ-
 σες νὰ κτίθῃς μοναστήριον, καὶ νὰ πολιτεύεσθαι
 καὶ ἐκεῖ καθὼς καὶ εἰς τὸ ὄρος Ἄθωνος,
 νὰ εἰς ἔχω παρηγορίαν εἰς τὸ γῆρας μου, καὶ
 30 ἐβὺ γηρεύεις νὰ κρατήσῃς καὶ τὸν Εὐθύμιον,

τὴν βακτηρίαν τοῦ ἥθους μου, καὶ διαδοχὴν τοῦ γένους μας; πλὴν ἂν ὁ Εὐθύμιος θείῃ, ὡς ἐρωτηθῇ,¹ καὶ διὰ τὰ μὴν φαίνωμαι πῶς ἐμποδίζω τὸν ἀγαθόν του καὶ θιοφιλῇ σκοπὸν, καὶ ἔχω διὰ
5 τὸ ἐμπόδιον ἁμαρτίαν. [19 τ] ὡς μείνῃ.

Ἐρωτήσαντες δὲ τὸν Εὐθύμιον, εὗρον αὐτὸν πῶλον εἰς πεδίον κατὰ τὴν παροιμίαν, τουτέστι πρόβυμον, καὶ ἔμεινε παρὰ τῷ πατρὶ αὐτοῦ. ὁ ὅποτος δεξιόμενος αὐτὸν ἐκ τῶν πατρικῶν χει-
10 ρῶν, τὸν ἔβαλεν εὐθὺς εἰς ἐχολέστον ἐλληνικῶν μαθημάτων, καὶ ἤθλειεν ἰδῆ τινὰς θαῦμα ἐπακολουθοῦν τῷ θαύματι, ὅτι εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν καιρὸν, καὶ δράμματα ἐμάνθανε μὲ μεγάλην ἐυκολίαν, καὶ τὴν τῶν ῥωμαίων διάλεκτον. Ὡστε ὅπου
15 μὲ καιρὸν, εἰς τόδην προκοπὴν ἤλθεν, ὅπου ἔγινε² περίφημος εἰς ὅλην τὴν πόλιν. Καὶ ἄλλο δὲν εὕρισκες εἰς τὰ τῶν ἀπάντων στόματα, παρὰ Εὐθύμιον ἐπαινούμενον.

§ 9

20 Τελειώσας δὲ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ἰωάννης τὰς ὑποθέσεις του, ἐβύριεν [19 ν] ὀπίσω εἰς τὸν ἱερὸν Ἀθῶνα, καὶ ἦν ἐκεῖ ἀγωνιζόμενος τοὺς ἀσκητικούς ἀγῶνας, καθὼς καὶ ὁ Εὐθύμιος τοὺς ἀγῶνας τῆς μαθήσεως τῶν ἱερῶν γραμμάτων, ἐκ τῶν
25 ὁποίων³ τοὺς πολλοὺς κόπους ἐβυνέβη ἀδελνεία μεγάλη εἰς αὐτὸν, καὶ τοσοῦτον ἡδένυγεν, ὥστε

¹ ἐρωτηθῇ B; ² ἔγινε C;

³ + ἀπό B.

ὁποῦ ἦλθεν εἰς κίνδυνον θανάτου, ὅμως ἡλευθέρω-
 θη, ὅχι ἀπὸ ἰατρῶν θεραπείαις, ἀλλὰ διὰ τῆς
 ἐπισταθείας τῆς κυρίας ἡμῶν Θεοτόκου, ἐπειδὴ γα-
 νεῖσα κατ' ὄναρ εἰς αὐτὸν, τοῦ ἐχάρισε τὴν ὑγί-
 5 αν. Τὸ ὁποῖον αὐτὸ ἔγινεν ἀφορμὴ εἰς τὸν Εὐθύ-
 μιον, νὰ γίνῃ ὅλως δι' ὅλου ζηλωτῆς τῆς ἐναρίτου
 ζωῆς, καὶ νὰ ἀρχίσῃ νὰ μιᾶ τὸν κόσμον, καὶ νὰ
 ἐπιθυμῇ τὴν καλοσυρικὴν. (Ἐπειδὴ ὁ πατήρ του, διὰ
 νὰ μάθῃ τὰ δράγματα, τὸν ἄφισε εἰς τὴν πόλιν,
 10 καὶ ὕστερον ἀφ' οὗ [20τ] τὰ μάθῃ, νὰ ὑπάγῃ εἰς
 τὸν Ἀθῶνα νὰ γίνῃ μοναχός). Ἐφερε δὲ εἰς τέλος
 τὸν σκοπὸν τοῦ ὀηγήσορα, αὐτὸ ὁποῦ ἔχω νὰ γρά-
 ψω τώρα.

§ 10

15 Ἐξελοῦσα· οὖν ἡ καλὴ ψῆμη τοῦ Εὐθυμίου
 κατὰ τε ἀρετὴν, καὶ μάθῃς, εἰς ὅλην τὴν Κων-
 σταντινούπολιν, ὡς ψάσαντες ἐδηλώσαμεν, μίαν
 ἡμέραν καλῆμενος, ἦλθεν ἓνας ἑβραῖος ζητῶντας¹
 νὰ συνομιλήσουν μαζί περὶ πίστεως. Τὸν ὁποῖον
 20 τὸν ἀπεδίωξεν, ἡξεύρωντας² ὁ μακάριος, πῶς ἡ
 μετὰ τῶν ἰουδαίων διάλεξις εἶναι ματαία, καὶ ὠφέ-
 λειαν καμμίαν³ δὲν προσενεῖ, οὔτε εἰς τὸν λέγον-
 τα, οὔτε εἰς τὸν ἀκούοντα. Ἐπειδὴ ὅλοι εἶναι βε-
 βραιωμένοι, πῶς ὁ κύριος εἰς τὸν κόσμον ἦλθεν,
 25 ὡδὲν ὁποῦ τὰ ὅσα οἱ προφῆται εἶπον, περὶ τῆς ἐλεύ-
 [20ν]σεως τοῦ Χριστοῦ, ὅλα ἔλαβον τὸ προεῖκον τέ-
 λος, καὶ ὅποιοι ἐξετάζει τὰ τοιαῦτα, εἶναι μάταιος.

¹ ζητῶν C; ² ἡξεύρων C; ³ καμμίαν C.

Πλὴν διὰ τὴν ἀποφύγη τὰς συνεχεῖς ἐνοχλήσεις,
τοῦ καταράτου ἐκείνου ἑβραίου ὁποῦ συνεχῶς ἐπύ-
λαινε καὶ τὸν ἐνοχλοῦσεν, ἐκαταπέδωκε ὁ θείος
Εὐθύμιος τὴν ἔλθουν εἰς λόγους, καὶ τοσοῦτον τὸν
5 ἐνίκησεν ὁ Εὐθύμιος, μὲ μαρτυρίας τῆς θείας
γραφῆς, ὁποῦ ὅλα του τὰ ἀνέχυρα προβλήματα,
τὰ διέλυεν ὁ πάνσοφος ὡς ἰσὺν ἀράχνης.

Καὶ μὴ ¹ ἔχοντας ² πλέον ὁ ἑβραῖος κανένα
ἰσχυρὸν ἐπιχείρημα τὸ μεταχειριδῆναι, προθυμῶς εἰς
10 τὸ πρόχειρον ἐπιχείρημα τῶν νενικημένων, τὰς ὑβ-
ρεις λέγων, καὶ βλασφημίας, καὶ ὅσον μὲν καιρὸν
ὑβρίζεν αὐτὸν, ἐγένετο ὁ σεμνὸς εἰς τὸ ἥθος, καὶ
εὐκατάνυκτος εἰς τὴν [21 γ] ψυχικὴν κατάστασιν Εὐ-
θύμιος, ὅταν δὲ ἔκαμιν ἀρχὴν τὴν κινήσασθαι
15 βλάβημον καὶ κατὰ τοῦ ὑψίστου Θεοῦ ὁ παρμύα-
ρος ἐκεῖνος ἑβραῖος, ζήλου θείου εὐθύς πληθεύσας,
ἠμψαγεῖν ³ εἶπε πρὸς αὐτὸν—τὸ παρμύαρον στόμα
σου, τὸ λαλοῦν κατὰ Θεοῦ βλασφημίας.

Καὶ, ὡς τοῦ θαύματος! Ἐπεὶ εὐθύς ὁ βλάβη-
20 μος χαμαὶ, καὶ ἔμεινεν ἄφωνος, ἀφρίζων, καὶ κυ-
λιόμενος, θάλασσαν ἰλαινὸν, καὶ πρὸς πάντας τοὺς
εὐρεθέντας ἐκεῖ παράδοξον. Ἔως δὲ τὴν ξημερῶν ⁴,
ἐξήμερε καὶ τὴν μιὰν αὐτοῦ ψυχὴν, παραδούς αὐ-
τὴν εἰς χεῖρας τοῦ πατρὸς του διαβόλου.

25 Τὸ ὅποσον αὐτὸ, πάντας τοὺς ἀκούσαντας ἐξ-
ἐπληξε, καὶ εἰς θαῦμα καὶ φόβον ἐνέβαλε.

Διὰ τὸ ὅποσον καὶ περισσότερον εἰς ὅλην
τὴν πόλιν [21 ν] ἐξήλθεν ἡ ψήμη τοῦ νέου Πίτ-

¹ μὴν Β; ² ἔχων C; ³ ἠμψαγεῖν Β;
⁴ ἐξημερῶν C.

ρου Εὐθυμίου κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ὁμοίου θαύματος, καὶ ὅλοι ἐπαινοῦντές τον, καὶ θαυμάζοντές τον, τὸν ἐτιμοῦσαν ὡς ἓνα τῶν παλαιῶν σημειοφόρων.

- 5 Αὐτὸς δὲ ὁ μακάριος τόσον ἀπέφευγε τοὺς ἐπαίνους, ὅπου πλέον δὲν ἤθελε νὰ εὐγῇ ἔξω ἀπὸ τὴν κατοικίαν του, ὥδαν νὰ εἶχε κάμη καμίαν¹ ἀτιμίαν, ἀλλὰ βουλευθεὶς κατ' ἐαυτὸν βουλὴν ἀγαθὴν, φεύγωντας² τὸ κενὸν δοξάριον, καὶ βδελυσδόμενος τὴν
- 10 ἀνθρωπίνην εὐφημίαν, ὡς τῆς θείας δόξης ἀντίθετα, καταλαμβάνει τὸ τοῦ Ἀθωνος ἀγιῶνυμον ὄρος, ἀφίς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εὖν αὐτῇ δὲ καὶ ὅλον τὸν κόσμον, ὡς ἐπίβουλον ἐχθρὸν, ἐκείνων ὅπου ἀγαποῦν νὰ ζῶει κατὰ Χριστὸν, παριδέου[22]σαν παρίδα
- 15 τὰς ψυχὰς τῶν ἐν αὐτοῖς.

§ 11

- Εὐθὺς δὲ ὅπου εὐγῆκεν εἰς τὴν λαύραν τοῦ ὁείου Ἀθανασίου, ἀνταμώνεται μὲ τὸν ἰδιὸν του πατέρα, τὸν ὁποῖον μὲ χαρὰν ὑπερβολικὴν ὑποδεχθεὶς
- 20 ὁ ἱερὸς Ἀθανάσιος, τὸν εἶχεν εἰς μεγάλην εὐνοίαν. Ἀφ' οὗ δὲ ἐπέρασε μερικὸς καιρὸς, τὸν ἐκούρευε μοναχόν.

Καὶ βλέπωντάς³ τον πῶς ἤτον ὅλως δι' ὅλου⁴ ἀφιερωμένος⁵ εἰς Θεὸν, καὶ ἄλλην φροντίδα δὲν

¹ καμμίαν C; ² φεύγων C; ³ βλέπων C;
⁴ τον πῶς ... ὅλου] αὐτὸν ὄντα ὅλως διόδου C;
⁵ ἀφιερωμένον C.

δὲν εἶχε,¹ παρὰ πῶς νὰ δοξάσῃ τὸν κύριον ἐν τοῖς αὐτοῦ² μέλει κατὰ τὸ γεγραμμενον, μὲ νηδεύας, ἀγρυπνίας, μὲ ὑπακοήν, καὶ ὑπομονήν, καὶ διὰ τῆς συνεχοῦς ἀναγνώσεως τῆς θείας γραφῆς, ἐπειδὴ καὶ ἐπεχειρίσθῃ ἔργον κοινωφελές, καὶ ψυχοσωτήριο, εἰς ὅλον τοῦ τὸ γένος, καὶ διὰ τῆς ἐνουόης αὐτῷ σοφίας, τῆς τε καθ' [22 ν] ἡμᾶς τῶν Ῥωμαίων, καὶ τῆς ἐδικῆς των τῶν Ἰβήρων, ἐμεταγλώττησεν ἅπαν τὴν θείαν γραφήν, ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς φράσεως, εἰς τὴν διάλεκτον τῶν Ἰβήρων. Ἀκόμη καὶ ἄλλα πολλὰ, καὶ διάφορα ψυχωφελῆ βιβλία, συνθέτωντας³ καὶ αὐτὸς ἐδικά του, δογματικὰ, καὶ νομικὰ πάμπολλα, εἰς τὴν αὐτὴν πατριὸν τοῦ διαλέκτον.

Διὰ τοῦτο καὶ μὲ δίκαιον τρόπον, τὸν ὠνόμασαν οἱ Ἰβηρες νέον Χρυσόστομον, ὡδὲν ὁποῦ ἐχρύδωδε τὸ ταπεινὸν αὐτῶν γένος, μὲ τὰ πάγχρυδά του συγγράμματα, καὶ ἐκόσμησεν αὐτοὺς περισσότερον, καὶ περιφήμους ἀνέδειξε, παρὰ ὁ κύρος⁴ μὲ τὰς διαφοροὺς νίκας, καὶ ὁ Κροῦσος μὲ τοὺς πολλοὺς τοῦ θησαυροῦς, τὰ ὁποῖα ὡς ὄναρ ἠφανίσθησαν, καὶ διε[23 τ]λύθησαν ὡς κηρὸς εἰς τὸ πῦρ. Τὰ δὲ τοῦ νέου Χρυσοστόμου Εὐθυμίου πάγχρυδα βιβλία, μένουν ἀθάνατα εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Μάρτυρες ἀληθεῖς, καὶ κήρυκες ἀκατάπαυστοι τῆς μεγάλης αὐτοῦ κατ' ἄμψω σοφίας, καὶ θαυμαστῆς ἀρετῆς.

Ἡ ὁποία κατίπειπε καὶ τὸν ἱερὸν Ἀθανάσιον, ἀψ' οὗ τὸν ἔκαμε⁵ καλόγηρον, νὰ τὸν παρακινή εἰς

¹ δὲν εἶχε] μὴ ἔχοντα C; ² αὐτοῦ B;
³ συνθέτων C; ⁴ κύρος C; ⁵ ἔκαμεν B.

τὸ νὰ δεχθῇ τὸ μέγα ἄξιωμα τῆς ἱερωδύνης, κρίνων-
 τας ¹ αὐτὸν ἄξιον τῆς τοιαύτης ἀξίας. Μόλις δὲ με-
 τὰ βίας πολλῆς τὸν ἐκατάπεισαν ² ὅ, τε Ἀθανάσιος,
 καὶ Ἰωάννης, πνευματικὸς τοῦ καὶ σαρκικὸς πατέρες ³
 5 καὶ ἐδέχθη τὸ τέτοιον ἄξιωμα τῆς ἱερωδύνης. Τὸ ὁπ-
 οτον ἀφ' οὗ τὸ ἐδέχθη, χρισθεὶς ἱερεὺς διὰ τοῦ χρί-
 σματος τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἡγωνίσθη πλέ-
 ον ἀπὸ τότε νὰ φανῇ [23 ν] στρατιώτης ἀήττητος τοῦ
 Κυρίου.

10 "Ὅθεν πάντα ἀφίεις, ἐσπούδαζε πλέον νὰ ἀρέσῃ
 τῷ στρατολογήσαντι Χριστῷ κατὰ τὸν μέγαν ἀποστολον,
 τὸν·" Οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ
 βίου πραγματείαις, ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ."
 λέγοντα.⁵

15 Διὰ τοῦτο ὁ μακάριος Εὐθύμιος ἄλλον σκοπὸν
 δὲν εἶχε, παρὰ πῶς νὰ προσέτῃ εἰς τὴν νηδεύσαν
 νηδεύειαν, καὶ ἁγῶνας τῷ κατὰ Θεὸν ἁγῶνι. Καὶ
 τόσον ἔβλεπεν, ὅπου ὅποιος τὸν ἔβλεπεν, ἦτον εἰς
 ἀπορίαν, τάχα ἄνθρωπος εἶναι; ἢ ἄγγελος ἐνδε-
 20 θυμενος ὤμα; ποῦ εὐρέθῃ ποτὲ θυμὸς εἰς αὐ-
 τὸν; ἢ ἔπαρσις; ἢ προσπάθειά τινος θηίνου πρά-
 γματος; ἀκτημοσύνην δὲ καὶ ἐγκράτειαν τόσον ἡγα-
 πησεν, ὅπου πολλὰ ὀλίγοι ἤθελαν εὐρεθῇ ἀπὸ τοὺς
 παλαιούς, ὅπου νὰ ἔχουν τὰ πρωτεῖα [24 ι] εἰς αὐτὰς

¹ κρίνων C, ² ἐκατάπησαν B;

³ "...Ἀθανάσιος ... σαρκικὸς πατέρες]—Ἀθανάσιος ὁ πνευμα-
 τικὸς τοῦ πατῆρ, καὶ Ἰωάννης ὁ σαρκικὸς αὐτοῦ πατὴρ...
 B] Ἀθανάσιος καὶ Ἰωάννης, ἀμφοτέρω ὁ μὲν πνευματικὸς
 ὁ δὲ σαρκικὸς αὐτοῦ πατὴρ... C. ἡ ὑπερβολὴ τοῦ ὀνόματος
 ὡς ὁ ὀνόματος Α-Πα; ⁴ + λέγοντα B; ⁵ - λέγοντα B.

τάς ἀρετάς. Εἰς ἀπλότητα δὲ, καὶ ἀμνησικακίαν, τόσον¹
ὕψωθῃ, ὅπου ἦτον θαῦμα εἰς τοὺς ὁρῶντας, καθὼς ὁ
λόγος παρακατιῶν θέλει τὸ δεῖξει.

§ 12

5 Εἰς τοιοῦτον οὖν ὑπὲρ ἄνθρωπον φθάσας ἀρετῆς
ὕψος ὁ ὑψηλὸς Εὐθύμιος, καὶ ἔξω σαρκὸς καὶ κόσ-
μου γενόμενος κατὰ τὸ διαρραμμένον, ὠρέχθη νὰ εὕρῃ τό-
πον ἥσυχον, διὰ νὰ μὴν ἔχῃ κανένα ἐμπόδιον εἰς τὸ
νὰ μετέρχεται τοὺς μεγάλους ἀγῶνας τῆς ἀρετῆς.

10 Ἐπειδὴ ὅταν ἡ ψυχὴ εἰς τὸ ἔσχατον τῶν ἐγε-
τῶν, ὅπου εἶναι ἡ θεωρία ἢ ἐκ πράξεως γινομένη
ἔλθῃ, πλείον ἄλλο δὲν ἀπαῖ, παρὰ ἡσυχίαν, διὰ
νὰ μὴν ἔχῃ κανένα ἐμπόδιον, ἀλλὰ πάντοτε νὰ
εἶναι προσηλωμένη, εἰς τὸν ἐραστήν της, τὴν θεί-
15 αν λέγῃ θεωρίαν.

Ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἔρωτα αἰχμαλωτισθεῖσα, καὶ [24ν]
ἡ τοῦ ἱεροῦ Εὐθυμίου ψυχὴ, ἄλλο δὲν ἐφαντάζετο,
παρὰ τὴν ἡσυχίαν.

20 Ὅθεν μίαν τῶν ἡμερῶν φανερώωντας² τὸν ἐκο-
πόν του πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέρα τὸν μακάριον Ἰωάν-
νην, εὗρε καὶ αὐτὸν τετρωμένον ἀπὸ τὸν ὅμοιον
ἔρωτα.

Καὶ δὴ ἰλθόντες καὶ οἱ δύο πρὸς τὸν πνευ-
ματικόν τους πατέρα, καὶ βέροντα τὸν θαυμάσιον
25 Ἀθανάσιον, φανερώνουσι τὴν γνῶμην τους.

Ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα ἐχάρη μὲν, ὡς ὅτι

¹ τόσο C;

² φανερώων C.

ἦτον ὁ ἐκοπός τοὺς Θεοφιλες. Ἐλυπήθη δὲ, ὅτι τοὺς
εἶχε μεγάλην βοήθειαν εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ ὅλας,
καὶ συμβούλους ἀγαθοὺς καὶ μὲ πολλὰ καὶ διάφορα
ἐπιχειρήματα¹ ἐπάσχιε νὰ τοὺς ἐμποδίῃ, διὰ νὰ τοὺς
5 ἔχη εἰς τὴν κατ' αὐτὸν λαύραν, τύπον, καὶ κανό-
να ἐναρέτου ζωῆς πρὸς τοὺς λοιποὺς [25 ς] ἀδελ-
φοὺς, ὅμως δὲν ἐδυνήθη, ἐπειδὴ καὶ ἔβλινε τὴν
γνώμην αὐτῶν ἀμετάβλητον.

Διὰ τοῦτο τοὺς δίδει συγχώρησιν, καὶ διὰ τῆς
10 συμβουλῆς του, ἔρχονται (ἔχοντες μαζὴ των καὶ Γε-
ώργιον τὸν συγγενῆ αὐτῶν) εἰς τινὰ τόπον ἡσυχασ-
τικὸν, μονὴν τοῦ Κλήμεντος ὀνομαζόμενον, καὶ κατ-
οικοῦσιν ἐκεῖ, ἀγωνιζόμενοι τὸν ἀσκητικὸν ἀγῶνα.

Ἦτον δὲ αὐτὴ ἡ μονὴ μικρὰ, κατὰ ἄνωγέ-
15 ρα εἴπομεν. Ὅμως κατὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κρυπ-
τῇ² ἡ πόλις ὅπου εὐρίσκεται κτεμένη ἀπάνω³ εἰς
κορυφὴν τινος ὄρους,⁴ ἔτζη⁵ καὶ ἡ ἀρετὴ αὐτῶν δὲν
τοὺς ἀφίει νὰ μένουν μόνοι εἰς τὴν ἡσυχίαν, ἀλλὰ
ἀκούοντες πολλοὶ τὰς ἀρετάς των, ἔτρεχον πρὸς αὐ-
20 τοὺς· [25 ν] καὶ μάλιστα οἱ ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους, οἱ
ἱβηρεὶς δηλαδὴ.

Ὅθεν στενοχωρούμενοι, ἐβιάσθησαν διὰ τῆς πα-
ρακαλίσεως τῶν τοῦ γένους αὐτῶν, καὶ βασιλείου βα-
σιλέως υἱοῦ Ῥωμανοῦ, δι' ἐξόδων αὐτοῦ, καὶ ἔκτι-
25 σαν ὡς ἄνωθεν ἐγράψαμεν τὴν⁶ ἱερὰν ταύτην μονὴν
ὡς κατὰ φαίνεται. Τῆς ὁποίας τὴν ἐπιστασίαν,
καὶ εἰς τὸν καιρὸν τῆς οἰκοδομῆς, καὶ μέχρι τοῦ

¹ ἐπιχειρήματα Β; ² κρυφθῇ C;

³ ἐπάνω C; ⁴ θωγ 5, 14; ⁵ οὕτω C;

⁶ - C.

θανάτου αὐτοῦ, τὴν εἶχεν ὁ μακάριος Ἰωάννης, μὲ τὸ
νὰ ἀγάπα ὁ Εὐθύμιος τὴν ἡσυχίαν.

Μετὰ τὸν θάνατον δὲ τούτου, διεδέχθη τὴν
ἡγουμενείαν ὁ μακάριος Εὐθύμιος, καὶ τὰς λοιπὰς φρον.
5 τίδας. Καὶ οὐ μόνον τῆς κατ' αὐτὸν μονῆς, ἀλλὰ καὶ
ὅλου τοῦ ὄρους. Κτίζων εἰς διαφόρους τόπους να-
οὺς ἱεροὺς, νοσοκο[26 τ]μεῖα τε καὶ γηροκομεῖα. Καὶ
ἦτον εἰς ὅλον τὸ ὄρος πατῆρ, καὶ προστάτης θερ-
μότατος, ἐπειδὴ τὸν ἀγαποῦσαν ὅλοι, ὡς σοφώτα-
10 τον, καὶ ἐναρετον ὑπὲρ πάντας.

Καὶ ὅχι μόνον ὅσοι τὸν ἔβλεπαν τὸν ἡγάπουν,
ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἤκουον μόνον τὸ ὄνομά του, καὶ βα-
σιλεῖς, καὶ ἄρχοντες, πατριάρχαι τε καὶ ἀρχιερεῖς.

Καὶ διὰ τὴν μὴν λέγωμεν μόνον λόγια, ἀς ᾤ-
15 ψωμεν καὶ ἔργα, διὰ τὴν γινώσκωμεν ὅποῖος ἐστά-
θη ὁ μέγας οὗτος Εὐθύμιος κοντὰ εἰς τοὺς ἀξίω-
ματικούς ἀνθρώπους.

§ 13

Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἔτυχεν ἀνάγκη νὰ στείλουν
20 ἐκ τοῦ ἀγίου ὄρους εἰς Θεσσαλονίκην περὶ τινων
κοινῶν ὑποθέσεων, ἀνθρώπον πρακτικὸν εἰς τὸ νὰ
κυβερνήσῃ τὰς ὑποθέσεις τοῦ κοινοῦ.

Ἐπαρακάλεσαν ὅλοι [26 ν] οἱ τοῦ ὄρους πατέρες
τὸν ἱερὸν Εὐθύμιον, νὰ ἀναλάβῃ αὐτὴν τὴν φροντί-
25 δα, ὡς δυνάμενον διὰ τε τὴν προσοῦσαν αὐτῷ ἀρε-
τὴν, καὶ τὴν ψήμην ὁποῦ εἰς κάθε μέρος ᾗς εἶ-
χε, νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὰς ὑποθέσεις τους, καὶ ὁ-
λήγορον, καὶ καθῶς ἡγάπουν.

Ὁ ὁποῖος ὡς Χριστοῦ μαθητὴς, ὑπήκουσεν εὐθὺς, καὶ κινῶντας ¹ μὲ προθυμίαν ἰπεῖν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Τὸν ὁποῖον ὑποδέχθη μὲ μεγάλην ὑποδοχὴν ὁ τότε ἀρχιερεὺς Θεσσαλονικῆς, ὁποῦ ἦτον κατὰ ἀλήθειαν μὲ διαφόρους ἀρετὰς κεκοσμημένος.

Ἐτυχε δὲ καὶ τοῦτο, ὡς οἶμαι, ὅχι ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ θεία προνοία, νὰ ἔχῃ ὁ ἀρχιερεὺς ἓνα φίλον Ἰουδαῖον ὑπηρετοῦντα τὸν ἀρχιερεῖα εἰς κἀκεῖ αὐτοῦ ὑπόθειν. Τὸν ὁποῖον ὁ μακάριος ἀρχιερεὺς [27 τ] δὲν ἔλειπε πάντοτε ἀπὸ τοῦ νὰ τὸν νουθετῇ, εἰς τὸ νὰ ἀφίσῃ τὴν πλάνην τῆς αὐτοῦ θρησκείας, καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν πίστιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ δὲ, ὅνος ἦν πρὸς λύραν κατὰ τὴν παροιμίαν, ἐναντιούμενος κατὰ τὴν εὐνήθειαν ὁποῦ ἔχουσιν οἱ ἐκκληροτράχηλοι, καὶ ἀπερίτμητοι Ἰουδαῖοι, λέγωντας² πρὸς τὸν ἀρχιερεῖα· «ἐγὼ μὲ μόνα λόγια θυμῶν ἀποδείξω δὲν καταπείδομαι. Ἀλλὰ ἂν θίλῃς νὰ μὲ καταπείσῃς, ὥς ἔλθωμεν εἰς διάλειξιν, καὶ ἂν ἡμπορέσῃς ἀπὸ τὴν θείαν γραφὴν νὰ μὲ καταπείσῃς, τότε καταπείδομαι».

Ταῦτα ἀκούσας ὁ ἀρχιερεὺς, θυρίζει πρὸς τὸν Εὐθύμιον, ὄντα καὶ αὐτὸν ἐκεῖ παρὼν,³ καὶ τοῦ λέγει· «ἀνάλαβε αὐτὴν τὴν φροντίδα, ἀνδρῶν ἀπάντων τιμῶντατε, καὶ σοφῶντατε, διὰ νὰ ἐλέγξῃς τὴν ἀλαστονείαν [27 ν] τοῦ ματαιόφρονος τούτου Ἰουδαίου, μὲ τὴν γινῶσιν καὶ μάθῃσιν τὴν πνευματικὴν, ὁποῦ καθὼς ἤκουα, καὶ τώρα ἀκόμι εἶδα, πῶς ἔχεις».

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Εὐθύμιος ἐπερθεῖς, καὶ βαλὼν μετάνοιαν πρὸς τὸν ἀρχιερεῖα, ὡς ὢν μαθητὴς

¹ κινῶν C; ² λέγων C; ³ παρόντα C.

τοῦ ταπεινοῦ καὶ πρᾶου Χριστοῦ, εἶπεν· „εὐλόγησόν με
δύσποτα ἄγιοι, ὅτι ἐγὼ ἐνὼπιον τῆς ὑμετέρας εἰσαγωγῆς
ωτάτης ἀγιότητος, οὐδὲν ἄλλο εἶμαι, εἰ μὴ ᾧ, καὶ
εποδός, καὶ νὰ ὁμιλήσω ἔμπροσθέν σας, δὲν εἶναι εἰς
5 τοῦ λόγου μου πρέπειν, ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι ἔργον ἐδι-
κόν σας, καὶ ὄχι ἐδικόν μου.”

Εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ἀρχιερεὺς· ἡδύνατον εἶναι
να μὴ γίνη αὐτὸ, ἐπειδὴ ἐγὼ σήμερον θέλω δι’ ἀγά-
πην ἐδικὴν μου, νὰ καταπεισθῇς εἰς αὐτὸ ὅπου λέγω.”
10 Τὸ ὅποσον ἀκούσας ὁ μέγας Εὐθύμιος, [28 γ].
ὑπετάχθη εἰς τοὺς λόγους τοῦ ἀρχιερέως, καὶ τόσον
διέλυσε μὲ προφητικὰς ἀποδείξεις τὰ προβλήματα τοῦ
Ἰουδαίου, καὶ τὸν ἀπεστόμισε, ὅπου ἤθελεν ἀπορήσει
τινὰς ἀκούωντάς τον,¹ καὶ ἤθελε τὸν ὀνομάσει² ὅχι
15 Ἀριστοτέλην, ἢ κανένα ἄλλον ἀπὸ τοὺς παλαιούς σο-
φοὺς, ἀλλὰ Μωϋσῆν, καὶ Ἡσαΐαν.

Τὸ δὲ τῆς ἐνδάρκου οἰκονομίας μυστήριον τοῦ
κυρίου μας, τόσον τὸ ἐπαράσχεσε μὲ παραδείγματα
καὶ ὑπὲρ φύσιν, καὶ φυσικὰ πρὸς τὸν μιὰρὸν ἐκεῖ-
20 νον Ἰουδαῖον, ὅπου πλέον δὲν ἐφαίνετο πῶς συντυ-
χαίνει ἄνθρωπος, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Ἐπειδὴ καὶ τὰ ὅσα εἶπεν ὁ Εὐθύμιος. δὲν εἶναι
χρεῖα ἀποδείξεως, ὅτι πῶς ἦτον ἔμπνευσις τοῦ ἁγίου
πνεύματος ὅπου ἐλάλει διὰ στόματος τοῦ Εὐθυμίου,
25 καθὼς [28 ν] καὶ διὰ στόματος τοῦ κορυφαίου Παύ-
λου εἰς τὰς Ἀθήνας ἐδημηγόρησεν, καὶ τῶν λοιπῶν
ἁγίων ἀποστόλων.

Πρὸς τὰ ὅποια μὴ δυνάμενος ὁ Ἑβραῖος νὰ

¹ τινὰς ἀκούωντάς τον] τι ἀκούωντας αὐτόν C;

² ὀνομάσει C.

ἐναντιωθῇ, ἔμεινεν ὡς ἰχθὺς ἄφωνος, καὶ μετ' ὀλίγον ἀνοίξας τὸ παρμίσρον αὐτοῦ στόμα, ἐλάλει κατὰ τοῦ Θεοῦ βλασφημίας, καθὼς καὶ ὁπρορῆθῆις ὁποῦ ἐνικηθῇ παρ' αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

- 5 Ἀτινίδας δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Εὐθύμιος μὲ ὄμμα ὄχι πλέον ἰλαρόν (ἐπειδὴ καὶ ὅταν ὁ Θεὸς ὑβρίζεται, κάθῃ ψυχὴ φιλάρετος μὲ ἀγριότητα ἀποκρίνεται) λέγει πρὸς αὐτόν· « ἔμφραξίγ σου, ἀλητῆρειε, τὸ παρμίσρον στόμα, βλασφημίαν, καὶ ψευδὸς κατὰ τοῦ Θεοῦ μὲ ἀναίδειαν
10 λαλῶσαν·

Καὶ εὐθὺς ὁ Ἰουδαῖος ἔβινεν¹ ἔξω φρενῶν, καὶ πεδῶν εἰς τὴν γῆν, ἐβύριδαν οἱ [29 γ] ὀβθαλμοί του, καὶ τὸ στόμα του, καὶ ἐκειτο ὡδεὶ² νεκρός.

- Τὸ ὁποῖον αὐτὸ ἔφερειν εἰς μεγάλην ἐκπληξιν
15 καὶ φόβον τοὺς τυχόντας ἐκεῖ Χριστιανούς τε, καὶ Ἰουδαίους. Οἱ ὁποῖοι πεδόντες πρὸς τοὺς πόδας τοῦ ἁγίου, παρεκάλουν θερμῶς αὐτόν, διὰ νὰ τὸν λυπηθῇ. Σπλαγχνιεθῆις οὖν ὁ ἅγιος, καὶ εὐφραδιάμενος αὐτόν μὲ τὸ θημεῖτον τοῦ τιμίου σταυροῦ, τὸν ἀνέστησε, καὶ
20 ἐμψυδέσας, ἀπεκατέστησεν αὐτόν ὑγιῇ ὡς τὸ πρότερον.
Ὁ δὲ ἐγεθῆεις Θεὸν ἀληθινὸν ἀνεκήρυττε τὸν Χριστὸν μὲ λαμπρὰν καὶ μεγάλην φωνήν.

- Τὸν δὲ ἅγιον παρεκάλει νὰ τὸν τελειώσῃ μὲ τὸ ἅγιον βάπτισμα, καὶ ἐβαπτίσθη μὲ ὅλον του τὸ
25 ἐπηῇτι, οὐ μόνον αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ ὅλοι ὅσοι εὐρέθησαν ἐκεῖ Ἰουδαῖοι, καὶ ἤκουσαν τὰ λόγια τοῦ ἁγίου, καὶ αὐτόπται τοῦ τοιούτου [29 ν] παραδόξου ἔβιναν θαύματος.

Καὶ ἀκόμι καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ἰου-

· ¹ ἔβινεν C; ² ἔκειτο ὡδεί] ἐκειέτετο B.

δαίους τοὺς μὴ παρόντας, πιστεύσαντες εἰς Χριστὸν
ἔραπτιέθησαν.

Ὁ δὲ ἰαθεὶς, καὶ πιστεύσας Ἑβραῖος, θίλωντας¹ τὴν
ἀποδώσῃ τὴν εὐχαριστείαν πρὸς τὸν ἅγιον, φερωνοντας²
5 ἔρριψεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ πολὺ πληθοῦς χερσίου, τὸ
ὁποῖον ὅχι ὡς χερσίου, ἀλλ' ὡς πληθὺν λογιζάμενος ὁ
ἅγιος, οὐδὲ κἀν νὰ τὸ ἰδῇ δὲν ἔστερξε, τόσον μό-
νον διὰ προσταγῆς τοῦ ἐμοιράσθῃ ὅλον εἰς πτωχοὺς.
Τῷ δὲ Θεῷ ἡμῶν ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν.
10 Τὰ ἐπίλοιπα τῶν ἀναγνωσθέντων. Εὐλόγησον πάτερ.

§ 14

Ἀφ' οὗ δὲ ἐτελείωσε τὰς ὑποδείξεις τοῦ ὁ ἱε-
ρὸς Εὐθύμιος εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν
ιεράν αὐτοῦ λαύραν τῶν Ἰβήρων, ἔτυχε μία μεγάλη
15 ἀνομβρία εἰς ὅλον τὸ ὄρος, ὁποῦ ἦτον ἀνάγ- [30 τ]
μη νὰ ἀνοίξῃ τὰς πύλας τοῦ ὑετοῦ, ὅχι ἄλλος τι-
νάς, παρὰ ἄλλος δεύτερος Ἥλίας.

Ἐλθόντες δὲ πολλοὶ πρὸς τὸν ἱερὸν Εὐθύμιον,
τὸν ἐπαρακάλουν νὰ κάμῃ πρὸς Θεὸν δέξιν, νὰ τοὺς
20 εὐεπλαγχνίσῃ νὰ δώσῃ τὴν εὐλογίαν του.

Μόλις δὲ καὶ μετὰ βίας πεισθεὶς ὁ δεύτερος
οὗτος Ἥλίας εἰς τὰς παρακαλέσεις τῶν προεβλόν-
των αὐτῷ θεοπετείων πατέρων, ἀνῆλθεν εἰς τὸν εὐ-
κτήριον ναὸν τοῦ ἁγίου ἐνδόξου προφήτου Ἥλιου πλη-
25 εἶον ὄντα τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς τῶν Ἰβήρων,
καὶ κάμνωντας³ τὴν ὁλονύκτιον ἀγρυπνίαν, ἐτελείω-

¹ θίλων C; ² φέρων C;

³ κάμνων C.

ειν ὁ ἴδιος τὴν θείαν λειτουργίαν.¹

Εὐχαίνωντας² δὲ ἀπὸ τὴν θείαν λειτουργίαν³
τόση βροχὴ ἔβρινεν,⁴ ὅπου ἐμεθύεθῃ ἡ δὴ ὅλη ὤε-
τε ὅπου ἐπαρακινήθησαν ἅπαντες νὰ λείβουν μελα-
5 λοφώνως, δεδοξαμένον νὰ εἶναι⁵ τὸ ὄνομα τοῦ Θε-
οῦ, ὅπου δοξάζει τοὺς αὐτὸν ἀντιδοξάζοντας.

[30 ν] Καὶ διὰ νὰ καταλάβετε ποταπὸς ἦτον
ὁ μέγας οὗτος Εὐθύμιος εἰς τὴν ἀρετὴν, ἀκούσατε
καὶ ἄλλο.

10

§ 15

Συνήθεια ἦτον ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς εἰς τοὺς
ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὅρει τούτῳ πατέρας, νὰ ἀναβαινουν
ἀπάνω⁶ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἁθωνος, κατὰ τὴν λαμπ-
ρὰν καὶ ὁλόφωτον ἑορτὴν τῆς τοῦ κύριου ἡμῶν Ἰη-
15 σοῦ Χριστοῦ μεταμορφώσεως, καὶ ἀφ' ἐσπέρας, ἕως
εἰς τὸ πρῶτ' νὰ ψάλλουσι ἀγρυπνίαν, καὶ μετὰ τὴν
τελείωσιν νὰ καταβαίνουσι πάλιν εἰς τὰ μοναστήρια
τούς.

Συναντήθην⁷ οὖν μίαν φορὰν καὶ ὁ ἱερὸς οὗ-
20 τος Εὐθύμιος, κατὰ τὴν ἐπικρατέσασαν ταύτην συνή-
θειαν μαζὴ μὲ τοὺς λοιποὺς πατέρας εἰς τὴν κορυφὴν
τοῦ ὄρους, διὰ νὰ πανηγυρίσουν τὴν ἑορτὴν τῆς φρικ-
τῆς⁸ τοῦ σωτήρος ἡμῶν μεταμορφώσεως.

Τὸν ὁποῖον παρε[31 τ]κάλεσαν διὰ νὰ τελειώσῃ

¹ λειτουργίαν BC; ² εὐχαίνων C;

³ λειτουργίαν ԽԹՍԵԾԴՅԵԼՈՍ ԵԾԾԻԿԵԾՆԵ ՅԴՅՈՍ ԵԶՅ ԵԶ-
ԼՈՍ; ⁴ ἔβρινεν C; ⁵ εἶναι C; ⁶ ἰπάνω C;

⁷ συνήλθεν C; ⁸ σικτιῆς C.

αὐτὸς τὴν θείαν μυσταγωγίαν, καὶ ἐπήκουσε μὲ μεγάλην καρδίας ταπείνωσιν εἰς τὴν παρακάλεισίν τοις.

Ὅταν δὲ ἔφθασεν εἰς τὴν ἐκψώνησιν τὴν¹, τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ᾄδοντα, βοῶντα, κειραζόμενα καὶ λέγοντα²,³ οἱ ἀδελφοὶ ἔξωθεν λίγοντες³ τὸ, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος, καὶ τὰ ἑξῆς, αἰφνυδίως, ἦλθε ὡς περιεσδὸν μὲ μέγαλον σεισμόν, καὶ κατεψώτισεν ἅπαντας.

Οἱ δὲ μοναχοὶ ἀπὸ τε τὴν λάμπριν τοῦ φωτὸς καὶ τὸν φόβον τοῦ σεισμοῦ φοβηθέντες, ἔπεσον πρηνεῖς κατὰ γῆς,⁴ ὥς ποτὶ οἱ τοῦ κυρίου μαθῆται ἐπὶ τοῦ ὅρου τῆς μεταμορφώσεως.

Ὁ δὲ μακάριος Εὐθύμιος ἐδέτεκετο μόνος, καὶ ἐφαίνετο⁵ εἰς ὅλους ἀκίνητος, καὶ ὡδὴν ἐτύλος πύρινος

15

§ 16

Τὸ ὅποσον αὐτὸ τὸν ἔκαμε⁶ περισσότερον περιβόητον εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκου[31ν]μένης, ὥστε ὁποῦ ἐπαρακίνησε τὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων Βαβίλειον τὸν τοῦ Ῥωμανοῦ ἀκούσαντα τοῦτο, νὰ ῥάψῃ πρὸς αὐτὸν παρακαλεστικὰ καὶ παρακινητικὰ ῥήματα διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν προτασίαν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου. Ἐπειδὴ καὶ εἶχε μετασταθῇ τότε πρὸς κύριον ὁ ταύτης ἀρχιεπίσκοπος.

Τὸ ὅποσον αὐτὸ οὐδὲ κἄν νὰ τὸ ἀκούσῃ τὸ ἑστρεξεν, ὀνομάζωντας⁷ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀνάξιον διὰ τοιαύτην ὑπηρεσίαν, λέγωντας⁸ καὶ τοῦτο.

¹ ԵԵՅՅ ԵՅԵԴԴԴ ԶՐԵՍԵԴԴՈՂԺՅԴԴԴՈՂ ԵՄ-Մ; ² ԿԱԼԵՆԵՅՅ ԵՅԴԴԴՈՈ ՍԶԵԴԴՈՈ ՍՅԵԴ
ἔλεγον, ԵԵԴԴԴՅՅ C, -B; ³ κατὰ γῆς] εἰς τὴν γῆν B; ⁴ ἐφαίνετον B;
⁵ ἔκαμιν B; ⁶ ὀνομάζων C; ⁷ λέγων C.

„Ἐγὼ νὰ ποιμαίνωμαι εἶμαι ἄξιος, καὶ ὅχι νὰ ποιμαίνω.”

Τοσοῦτον εἶχε τὴν μητέρα παῶν τῶν ἀρετῶν τὴν ταπεινῶσιν, λέγω, ἐνοτερινομένην μίσα εἰς τὰ βάθη τῆς
5 καρδίας του, ὅλιν ἂν ἴδως καὶ ᾗθιλε ζητήσῃ τινὰς νὰ ἰδῇ τὴν ταπεινῶσιν μὲ ὥμα, ᾗθιλε τὸν καταπείδῃ ὁ Εὐθύμιος νὰ λοιδόσῃ πῶς γίτοια [32 ς] εἶναι ἡ ταπεινώ-
εις, καθὼς ᾗτον αὐτός.

§ 17

10 Προχωρῶντας¹ οὖν ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν κατὰ τὸ πειραμμένον, ἔφθασε καὶ ἕως αὐτὸν ὁ βάσκανος ὀφθαλμός τοῦ μισοκόλου δαίμονος. Ἐπειδὴ τοιαύτη εἶναι ἡ φύσις του νὰ βασκαίνῃ ἀεὶ ποτε τὸ καλόν, καὶ νὰ τὸ πολεμῇ.

15 Εὐρὼν λοιπὸν ἔνα κατὰ μὲν τὸ σῆμα μοναχόν, καὶ ἐκ τῶν ὑποκειμένων τῷ ἁγίῳ, κατὰ δὲ τὴν καρδίαν διάβολον καὶ αὐτὸν αὐτόχρημα, καὶ ἐμβαίνωντας² μίσα εἰς αὐτὸν, καθὼς ποτε καὶ εἰς τὸν Ἰούδαν, τὸν καταπείθει (ψεῦ μοι) νὰ φονεύῃ τὸν ἅγιον, λέ-
20 γωντας³ εἰς αὐτὸν μὲ τὸν συνήθῃ ψηθυρισμὸν, ὅπου καὶ πρότερον εἰς τὴν Εὐὰν ἔκαμεν, ὡς ὅτι ἂν φονεύῃς τὸν ἅγιον, μέγας ἔχεις νὰ εὐεργετηθῇς παρ' ἐμοῦ.

25 Ὁ δὲ ἀμόναχος ἐκεῖνος, καὶ βέβηλος, πτηνὸς ᾗν πρὸς τὸ ἔργον, κατὰ τὴν παροιμίαν, [32 ν] καὶ πέρνων-
τας⁴ εἰς χεῖράς του τὴν μάχαιραν ἀνέβη εἰς τὸν πύρ-

¹ προχωρῶν C; ² ἐμβαίνων C; ³ λέγων C;

⁴ πέρνων C.

γον ὅπου ὁ ἅγιος εἶχε τὸ κελλίον του.

Ἰδὼν δὲ τοῦτον ἐρχόμενον ὁ μαθητὴς τοῦ ἁγίου
μὲ ὀρμὴν φονικὴν, καὶ μὲ τὴν μάχαιραν εἰς τὰς
χεῖρας, τραβῶντας¹ ἔκλειβε τὴν θύραν τοῦ κελλίου,
5 καὶ σταθεῖς ἐμπόδιζεν αὐτὸν νὰ μὴν ἔμνη μέσα,
καὶ προξενήσῃ καμίαν² βλάβην εἰς τὸν ἅγιον. Ὅθεν
μὴ ἡμπορῶντας³ νὰ τελειώσῃ τὸν κακόν του σκοπὸν
εἰς τὸν ἅγιον, κτυπᾷ μὲ τὴν μάχαιραν τὸν μακάρι-
ον μαθητὴς τοῦ ἁγίου, καὶ τοῦ ἔκαμε πληγὴν θά-
10 νατηφόρον·

Ἀναχωρῶντας⁴ δὲ μὲ χεῖρας αἱματωμένας ἔκεῖ-
θεν, συναπαντᾷ εἰς τὸν δρόμον τὸν ἄλλον μαθητὴς
τοῦ ἁγίου, εἰς τὸν ὁποῖον ἔκαμε τὰ ὅμοια, κτυπῶν-
τάς⁵ τον καὶ⁶ αὐτὸν ὡς καὶ τὸν ἄλλον. Ἐκεῖθεν δὲ
15 ὀλίγον διάστημα τόπου περι[33 ε]πατήσας, πίπτει χαμαὶ,
γωνάζων καὶ λέγων πάντας τοὺς τοῦ διαβόλου λόγους
εἰς τοῦ ὁποίου τὰς χεῖρας ἀφῆκε καὶ τὴν μιὰν, καὶ
βέβηλον ψυχὴν.

Τὰ ὅποια αὐτὰ γνωρίσας ὁ ἅγιος διὰ πνεύματος
20 ἁγίου, μὲ μεγάλην ταχύτητα ἐκατέβη ἀπὸ τὸν πύργον,
καὶ τελειώσας αὐτοὺς τοὺς δύο τοῦ μαθητὰς διὰ τοῦ
ἁγίου καὶ ἀγγελικοῦ εὐχρίματος, μετ' ὀλίγον παρέδωκεν
τὰς ἁγίας αὐτῶν ψυχὰς τῷ κυρίῳ, μάρτυρες ἀλη-
θίστατοι χρηματίσαντες.

¹ τραβῶν C;

² καμμίαν C;

³ ἡμπορῶν C;

⁴ ἀναχωρῶν C;

⁵ κτυπῶν C;

⁶ κτυπῶντάς τον καί] κτυπῶν

δὲ C.

- Κατηγχύνθη λοιπὸν εἰς τοῦτο ὁ διάβολος, καὶ
 μὴ ὑποφέρωντας ¹ τὴν αἰσχύνην, ἀρματώνεται πάλιν
 ὁ ἀνίδχυρος κατὰ τοῦ ἁγίου, καὶ ζητῶντας ² νὰ εὕρῃ
 5 πάλιν ἄλλο μέσον, διὰ νὰ παραστήσῃ τὴν ἔχθραν ὅπου
 εἶχεν εἰς τὸν ἅγιον, καὶ τὸ μῖσος ὅπου ἔχει εἰς
 τὴν ἀρετὴν, δὲν ἀπέτυχεν ὁ πονηρὸς, [33 ν] ἀλλὰ
 εὐρίσκει ὄργανον τὸν κηπουρὸν τῆς μονῆς, ὁ ὁποῖος
 φύσει κακότροπος ὢν, καὶ μοχθηρᾶς προαιρέσεως, τρέ-
 10 ψωντας ³ δὲ καὶ φθόνον καὶ αὐτὸς κατὰ τοῦ ἁγίου,
 παρακινεῖται ὑπὸ τοῦ δαίμονος νὰ φονεύσῃ τὸν ἅγιον,
 καὶ πέρνωντας ⁴ τὴν μάχαιραν κεικρυμμένην ἀπὸ κάτω
 ἀπὸ τὸ ῥάβδον του, ἔρχεται πλησίον τοῦ ἁγίου, καὶ
 κτυπᾷ αἰφνυδῶς εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ ἁγίου μὲ τὴν
 15 μάχαιραν, ἣ ὁποία ἐλήμβυνεν ὡς κηρὸς, ὁ δὲ ἅγιος
 ἔμεινεν ἀβλαβής, τῇ τοῦ ὑψίστου Θεοῦ χειρὶ ἐκεπό-
 μενος. Ἡκολούθει ⁵ δὲ θαῦμα τῷ θαύματι, ὅτι ἡ χεὶρ
 τοῦ κηποροῦ ὅπου ἔββινεν εἰς τὸν ἅγιον, ἔμεινεν
 ξηρὰ, καὶ ἀκίνητος.
 20 Τὸ ὁποῖον αὐτὸ τὸν μὲν ἅγιον ἐδόξαζε, καὶ
 περιβόητον ἀπέδειξε, ⁶ τὸν δὲ κηπουρὸν ἐπαρακίνησε νὰ
 πέσῃ μὲ θιερὰ δάκρυα εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἁγίου [34 ν]
 νὰ ἐξομολογῇται, καὶ νὰ ζητῇ τὴν συγχώρησιν ὁμοῦ καὶ
 τὴν ἰατρείαν τῆς χειρός του.
 25 Ταῦτα ἰδὼν ὁ μέγας Εὐθύμιος εὐθὺς ὑψώσας
 πρὸς οὐρανὸν τὰς χεῖρας, καὶ ὅμματα πρὸς κύριον

¹ ὑποφέρων C; ² ζητῶν C; ³ τρέψων C;

⁴ πέρνων C; ⁵ ἡκολούθη B;

⁶ καὶ περιβόητον ἀπέδειξε - B.

ἔλεγε· « μὴ ἐτίθῃς αὐτῷ, κύριε, τὴν ἁμαρτίαν ταύτην, ἀλλὰ συγχώρησον αὐτῷ δι' ἑμοῦ τοῦ ἀναξίου δούλου σου, ἵνα δοξασθῇ τὸ πανάγιον ὄνομά σου εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν. »

- 5 Καὶ μὲ τὸ τέλος τῆς εὐχῆς, ἤλθε πρὸς αὐτὸν ἡ τε ψυχικὴ, καὶ σωματικὴ ὑγιεία πάραυτα.

§ 19

- Ἀλλὰ τίς λόγος ἵμπορεῖ νὰ διηγηθῇ, καθὼς πρέπει, τὰς ἀρετὰς τοῦ μεγάλου τούτου πατρὸς ἡμῶν Εὐθυμίου, τὴν συμπαθίαν λέγω, τὴν ἀμνησικακίαν, τὸ ἀόρητον, τὸ φιλεύσπλαχνον, τὸ πρὸς πάντας ἰσαρὸν, καὶ ἡσύχιον, τὰς ὁλονοκτίους δτάσεις, καὶ ἀγρυπνίας, τὴν ἀδιάλειπτον προ-
10 σευχὴν, [34 ν] καὶ εὐκατάνυκτον, τὴν ταπεινοφροσύνην, καὶ εὐτέλειαν ὅπου εἶχεν εἰς ὅλα του, εἰς τε τὴν καθη-
15 μερινὴν τροφὴν ὅπου ἦτον ἄρτος μόνος μὲ νερὸν, καὶ εἰς τὰ ἐνδύματα, ἐπειδὴ τὸ ἔνδυμά του ἦτον σάκκος τρίχινος, ἔσωθεν δὲ τούτου βίδηρα ὅπου ἑταλαιπώρουν ὅλον του τὸ σῶμα.

- Καὶ διὰ νὰ μὴ πολυλογῶ ὅσοι τὸν ἔβλεπαν, ἄλλο δὲν ἔλεγον, παρὰ πῶς βλέπουν ὄψιν μὲ
20 σῶμα, καὶ ἄνθρωπον ἐν οὐρανῷ διαιτῶμενον.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἄνθρωπος ὢν καὶ αὐτὸς, ἔπρεπε νὰ πληρώσῃ καὶ τὸ κοινὸν χρῆος, καὶ ἀκούσατε τὸν τρόπον τοῦ θανάτου του.

25

§ 20

Σκάνδαλα ἐβουίβησαν ἐκ συνεργείας τοῦ σκανδαλο-
ποιοῦ δαίμονος εἰς ὅλον τὸ ὄρος, καὶ ἦτον χρεῖα νὰ

εταλῆ¹ ἄνθρωπος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁποῦ νὰ τὰ εἰρηνεύῃ μὲ βασιλικὸν πρόσταγ[35 τ]μα, καὶ νὰ ψέρῃ εἰρήνην, ἀποδιώκοντας τὰ ἐκάνδαλα.

Γινομένης δὲ συνάξεως κοινῆς, εὐρέθῃ εὐλογον,
5 καὶ ἀπειθασιέθῃ παρὰ πάντων νὰ ἀναλάβῃ τὸν κόπον ὁ μέγας οὗτος Εὐθύμιος, ὡδὸν ὁποῦ ἦτον γνωστὸς εἰς τοὺς βασιλεῖς διὰ τὴν ἀρετὴν του, καὶ εἶδιδε τοῦτο καλὰς ἐλπίδας, πῶς ἂν ὁ Εὐθύμιος ὑπάγῃ, ἔχουν βέβαια νὰ παύσουν τὰ ἐκάνδαλα.

10 Ὅθεν ὑπακούσας ὁ μέγας τῆς ὑπακοῆς, καὶ διδάσκαλος καὶ μαθητῆς εἰς τοὺς λόγους τῶν πατέρων, ἐπῆγεν² εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸν ὁποῖον μὲ μετᾶλιν χαρὰν ὑποδεχθεῖς ὁ βασιλεὺς, καὶ ὅλη ἡ εὐκλητος, ἐτελείωσαν εὐθὺς τὴν ζήτησίν του μὲ χω-
15 ρὶς δεύτερον λόγον, ἀλλὰ μὲ μόνην τὴν ἐεβάδμιον αὐτοῦ θεωρίαν.

Ἐχοντας³ δὲ καὶ ἄλλην τινὰ ὑπηρεσίαν [35 ν] νὰ τελειώσῃ, καὶ θέλωντας⁴ νὰ ὑπάγῃ, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ὑπάγῃ⁵ περιπατῶντας ὡς θέρων, καὶ ἐκ
20 τῆς πολλῆς ταλαιπωρίας τῶν ἀσκητικῶν πόνων τεταλαιπωρημένος, ἐκαβαλίσκευσεν ἓνα μουλάρει.

Περνῶντας⁶ δὲ ἀπὸ ἓνα μέρος τῆς πόλεως, Πλατεῖα λεγόμενον, ἔτυχε, καὶ ἐκάθῃτο ἐκεῖ ἓνας πτω-
χὸς ζητῶν ἐλεημοσύνην, τὸν ὁποῖον βλέπωντάς⁷ τον ἡ
25 τῆς συμπαθείας ἀκένωτος πηγῇ, ὁ μέγας λέγων Εὐθύμιος⁸, ἡτοιμάεθῃ νὰ τοῦ δώσῃ ἐλεημοσύνην. Βλέπωντας⁹

¹ εταλῆ C;

² ἐπῆγεν C;

³ ἔχον C;

⁴ θέλων C;

⁵ νὰ ὑπάγῃ -B;

⁶ περνῶν C;

⁷ βλέπων C;

⁸ ὁ μέγας λέγων Εὐθύμιος -B;

⁹ βλέπων C

δὲ ὁ πτωχὸς, ἑυκώλῃ ἔξαφνα διὰ τὴν λάβην τὴν ἐλεη-
μοσύνην. Τὸ δὲ μολάρι βλέποντας¹ ἔξαφνίωσεν καὶ ῥίπ-
τωντας² κάτω μὲ βίαν πολλὴν τὸν ἄγιον, τοῦ ἐπροξένη-
σε θάνατον μετ' ὀλίγας ἡμέρας.

- 5 Διότι λαβόντες τινὲς τῶν εὐρεθέντων ἐκεῖσε
[36 τ] εὐλαβῶν χριστιανῶν τὸν τοῦ κυρίου μέγαν ἀθ-
λητὴν, τὸν ἐπῆλθον³ εἰς τὴν οἰκίαν ὁποῦ ἦτον κονι-
μένος ὅπου⁴ καὶ τῶν θείων μυστηρίων μεταλαβὼν, μετ'
ὀλίγας ἡμέρας ἀπῆλθε πρὸς κύριον τῇ δεκάτῃ τρίτῃ
10 Μαΐου, προστεθεὶς τοῖς ἀποστόλοις ὡς ἀπόστολος, τοῖς
δικαίοις ὡς δίκαιος, τοῖς προφῆταις, ὡς τὰ τούτων
τελέσας τεράστια, τοῖς ὁσίοις, ὡς ὄντως ὁεῖος, τοῖς
μάρτυσιν, ὡς μαρτυρικὸν θάνατον πληρώσας. Καὶ διὰ τὴν
εἰπω τὸ τελειώτερον τοῖς ἁγγέλοις, ὡς ἄγγελος, διὰ τὴν
15 πρεβεύειν πρὸς κύριον ὑπὲρ ἡμῶν τῶν τέκνων αὐτοῦ,
οἱ ὅποιοι τότε ἤμποροῦμεν τὴν λεγόμεθα τέκνα του,
ἀνίσως καὶ περιπατοῦμεν τὴν ἐστράταν⁵ αὐτοῦ, ζῶντες
καταμίμῃειν τοῦ ἰσαγγέλου βίου αὐτοῦ.

§ 21

- 20 [36ν] Ἀφ' οὗ δὲ παρέδωκε τὴν ἀγίαν αὐτοῦ ψυχὴν εἰς
χεῖρας Θεοῦ, ἐνταφίσας μὲν τότε τὸ εἶμα αὐτοῦ ἐκεῖ
εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸ ὅποτον⁶ ὕστερον πηγαίνα-
μενοι⁷ μοναχοὶ τινες ἐκ τῆς μονῆς ταύτης, τὸ ἔφεραν⁸
εἰς τὴν ἱερὰν ἡμῶν ταύτην μονήν.

¹ βλέπων + κάτω C; ² ῥίψαν C; ³ ἔφερον C;
⁴ ἦτον... ὅπου] εἶχε καταλύσει C; ⁵ τρίβον C;
⁶ + ὅμως C; ⁷ πορευθέντες C;
⁸ τὸ ἔφεραν] μετέφερον C.

“Ὅπως τὸ τὶ ἔγινε τὸ λείψανόν του, οὐδεὶς οἶδε.

Τόσον ἔχομεν ἐκ παραδόσεως, τὸ ὅποσον εἶναι καὶ ἀλη-
θές, ὅτι ὅταν ἤλθαι¹ ἐνταῦθα εἰς τὸ ἀγιώνυμον
ὅρος οἱ Λατινόφρονες ὅ, τε βασιλεὺς Μιχαήλ, με-
5 τὰ τοῦ πατριάρχου, καὶ τῶν τοποτηρητῶν τοῦ πάπα,
τοὺς ὁποίους μὲ τὸ νὰ μὴν τοὺς ἐδίχθησαν, οἱ ἐν τῇ
τῶν Ἰβήρων μονῇ ὀδίαῖλοι πατέρες, αὐτοὺς μὲν ἐπ-
νιξαν εἰς τὴν θάλασσαν, μὲ τὸ νὰ μὴν ὑβρίλῃσαν νὰ
ὑπογράψουν [37 τ] εἰς τὰ λατινικὰ δόγματα.

10 Τὸ δὲ ἅγιον λείψανον τοῦ ὁδίου Εὐθυμίου, ὁμοῦ
καὶ τῶν λοιπῶν Ἰωάννου, καὶ Γεωργίου, τὰ ἐπήραδι
μαζὴ μὲ τὰ ἄλλα σκεύη, ἀψήσαντες τὴν μονὴν ἔρημον.

Ἄλλ' ἄς μὴν θαυμάσῃ παρακαλῶ τινὰς,² ἀκούων-
τας³ τὸν τέτοιον⁴ θάνατον τοῦ ἁγίου, ὅτι δὲν εἶναι
15 ἄτιμος. Ἀλλὰ θείλωντας⁵ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χρισ-
τὸς, νὰ τὸν στεφανώσῃ μὲ διπλοῦν στέφανον ἀσκήσεως
καὶ ἀθλήσεως. Ἐσυνίβῃ τὸ τοιοῦτον κατὰ θείαν ευγ-
χώρησιν, καὶ οὐχὶ παραχώρησιν, καθὼς καὶ εἰς ἄλλους
πολλοὺς ἁγίους ἐσυνίβῃ τοιοῦτος θάνατος· ἀπὸ τοὺς
20 ὁποίους, ἄλλους μὲν ἐφόνευσαν βάρβαροι, ἄλλους ἔφα-
σαν θηρία, ἄλλοι πιδόντες ἀπ' ὑψηλοῦ τόπου ἑτελειώ-
θησαν, καθὼς καὶ ὁ μέγας ἐν τῷ Ἄθῳ Ἀθανάσιος.

Καὶ τὶ [37 ν] νὰ λίσσῃ τὰ πολλὰ νὰ γαίνεται
πῶς ἀντιμάχομαι, εἰς ὅσα ἐφάνησαν δίκαια καὶ εὐλο-
25 γα εἰς τὴν θείαν πρόνοιαν; Διὰ τῆς ὁποίας κυβερνοῦν-
ται τὰ πάντα τὰ τε ὀρατὰ καὶ ἀόρατα, καὶ χωρὶς αὐ-
τῆς, οὐδὲ φύλλον ἐκ τῶν δένδρων πίπτει κατὰ τὸ δευ-

¹ ἤλθαι C; ² τις C; ³ ἀκούων C;

⁴ τοιοῦτον C; ⁵ θείλων C.

ραρμίνον. Εἰς τῆς ὁποίας τὰ θιλήματα ὑποκείμενοι ἡμεῖς,
δὲν πρέπει νὰ πολυεξετάζωμεν, διὰ νὰ μὴν ἀκούσωμεν
„τίς ἔγνω νοῦν κυρίου, καὶ ὁ βραχίων αὐτοῦ τίνι
ἀπεκαλύφθη;”

- 5 Μόνον ἐνθυμούμενοι τὴν ὑπόσχεσιν μας, ὁποῦ εἴ-
παμεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου, ὅτι ἔχωμεν νὰ διηγη-
θῶμεν τὸν βίον Ἰωάννου, Εὐθυμίου, καὶ Γεωργίου, ἃς
δῶσωμεν τέλος εἰς αὐτὴν, λέγοντες καὶ περὶ τοῦ ὁρι-
ου πατρὸς ἡμῶν Γεωργίου.

10

§ 22

[387] Ὁ ὁποῖος ¹ καθὼς ἦτον συγγενὴς κατὰ μέρος τῶν
ἀνωθιν ὁρίων Ἰωάννου, ἱεράδελφος δὲ τοῦ Εὐθυμίου,
δὲν τὸ ² εὐχαριστηθῆναι νὰ μείνῃ κατόπιν καὶ ἀπὸ τὴν
ἀρετὴν τους.

- 15 "Ὅτι λαμβάνωντας ³ τὴν ἡγουμενείαν ταύτης τῆς
μονῆς ἡμῶν κατὰ διαδοχὴν (ἐπάλλουν δὲ ὅσοι λέγου-
σι, πῶς ὕστερον ἀπὸ αὐτοὺς ἑκατὸν χρόνους ἦλθεν
ὁ Γεώργιος εἰς τὸ ἅγιον ὄρος), ὅτι ⁴ ἦλθε μαζί μὲ
τὸν Εὐθύμιον ἢ τὸν αὐτὸν χρόνον ὕστερον ἵνα τόσον
20 εἶναι ἢ διαφορᾶ.

Μετὰ τοῦ θάνατον τοῦ μακαρίου Εὐθυμίου, ἐπῆ-
ρε μαζί καὶ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ, τὴν περὶ τὰς λέξιν,
τὴν ταπεινότητα, τὴν ταπεινὴν ⁵ προδευχὴν, τὰ δάκρυα τῆς
κατανύξεως.

¹ ὁ ὁποῖος] οὗτος C; ² - C; ³ ὅτι λαμβάνωντας]
ἐλάμβανε C; ⁴ - C;

⁵ 308000000 B-20.

Καὶ διὰ τὰ εἰπῶ με συντομίαν, κατὰ τὸ ὄνο-
μά του, [38 ν] τοιαύτη καὶ ἡ πολιτεία του ἐστάθη,
θεωρηθεὶς πᾶν εἶδος ἀρετῆς, καὶ χρηματίσας αὐτό-
χρημα θεωρηματωμένην ἀρετὴν, ἀπὸ τῆν ὁποίαν ἐπαρ-
5 κινῆθησαν πολλοὶ νὰ ἔλθουν νὰ ὑποταχθοῦν εἰς αὐτόν.

“Ὅθεν ἔβηνεν ἡ τῶν Ἰβήρων λαύρα διὰ μέσου
του,¹ πόλις Θεοῦ, διὰ τῆν ὁποίαν καὶ ὁ προφητάνας
Δαβὶδ προφητεύων ἔλεγε· „ Δεδοξαμένα ἰλαλήθη περὶ
σοῦ ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ.”

10 Βλέπωντας δὲ τέτοιον πληθυσμὸν, ἡναγκάσθη² νὰ
κτίσῃ τῆν μονὴν μεγαλητέραν μὲ ἕξοδα μέγала βασιλικῆς
χειρὸς, καὶ ὅχι μόνον κελλία, καὶ ἄλλους καλλωπισμοὺς
ἀνείηθαι ἐκ βάθρων πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν ἀδελφῶν, ἀλ-
λὰ καὶ τὸ τιμιώτερον, καὶ ἀναγκαιότερον, τὸν περικαλ-
15 λίστατον ναόν, τὸ καθολικὸν λέγω, ἐκ βάθρων ὠκοδό-
μησιν, [39 ν] ἐπειδὴ ὅταν ἐπερίβυσσαν οἱ ἀδελφοὶ, μὲ
τὸ νὰ ᾔτον τὸ καθολικὸν μικρὸν, καὶ ἐτενοχωροῦντο οἱ
πατέρες, ἀνείηθαι³ ἕτερον, αὐτὸ ὁποῦ φαίνεται ἕως τῆν
ἡμέραν, ἀφ᾽ ἧς μόνον τοὺς νάρθηκας.

20 Καὶ τοῦτο συμπαίρνεται⁴ καὶ ἀπὸ τὸ κτήριόν τους,⁵
ἐπειδὴ καὶ δὲν εἶναι μὲ λαμπρὰ κτήρια καθὼς καὶ τὸ
καθολικὸν, καθὼς μαρτυρεῖ ὁ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἱεροῦ τού-
του ναοῦ κείμενος κύκλος κάτωθεν τοῦ πολυελίου, ὁποῦ
γράφει ἔτσι·⁶ „ Ἐγὼ ἐτερέωσα τοὺς εὐτύλους αὐτῆς, καὶ
25 εἰς τὸν αἰῶνα οὐ θαλευρήθονται. Γεώργιος μοναχὸς ὁ Ἰβ-
ηρ καὶ κτήτωρ.”

¹ πόλις μακάρων, καὶ διὰ τὰ εἰπῶ καλλιότερον + B

² ἡναγκάζετο C; ³ ἀνέγειρεν C; ⁴ συμπιραίνεται BC;

⁵ τοῖς C; ⁶ οὕτω C.

Τοιοῦτος ἐστὶν κατὰ τὴν ἀρετὴν περιβόητος ὁ μέγας
οὗτος Γεώργιος. Ὁ ὁποῖος εἰς βαθυτάτον γήρας ἐλθὼν,
παρίδωκε τὴν ἀγίαν¹ ψυχὴν κατὰ τὴν εἰκοστὴν ὁγδόην
Ἰουλίου εἰς χίτρας Θεοῦ.

5

§ 23

- [39v] Αὐτὸς εἶναι ὁ βίος τῶν ὁσίων καὶ θιοφό-
ρων πατέρων ἡμῶν καὶ κτητόρων. Τῶν ὁποίων τὰς ἀρε-
τὰς ὅχι πῶς εἶναι πρέπειν, ἀλλὰ ἔχομεν χεῖρος ἀπαραι-
τητον νὰ τὰς μιμούμεθα μὲ ὅλην μας τὴν προθυμίαν, διὰ
10 νὰ ψανῶμεν κληρονόμοι, καλῶς² τῆς μονῆς ὅπου εἶναι ἐδι-
κόν τους³ κτήριον, ἔτι⁴ καὶ αὐτῆς τῆς ἀρετῆς τους.⁵
Διὰ τὸ τότε λέγεται τινὰς⁶ τέκνον γνήσιον, ὅταν κάμνη
νὰ ἔργα τοῦ πατρὸς. Εἰδὲ⁷ μὲ μόνον τὸ ὄνομα λέγεται
τέκνον, τῇ δὲ ἀληθείᾳ ὅμως εἶναι νόθος.
15 Ἀλλ' ὦ πατέρες τριδόλβιοι ἢ τριάς τῆς μεγάλης
τριάδος, ἢ τοῦ Δαβὶδ εὐγενδόνῃ ἢ τρείηλοκος, διὰ τῆς ὁποί-
ας ἐεγενδονίσθη, καὶ ἀπεικάνθη πᾶσα σατανικὴ δύναμις ὡς
ἄλλος Γολιάθ, μὴ παύσῃτε πρεσβεύειν ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς
[40r] κύριον, ἵνα διὰ τῶν ἀγίων ὑμῶν εὐχῶν, καὶ εὐπρο-
20 δέκτων πρεσβειῶν ἀξιωθῶμεν ἡμεῖς τῆς οὐρανοῦ βασιλείας.
"Ὡστε ὅπου νὰ λέγετε πρὸς Θεόν, „ἰδοὺ ἡμεῖς καὶ τὰ
παιδιά, ἃ δέδωκας ἡμῖν ὁ Θεός," αὐτῷ ἢ δόξα καὶ
τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων,⁸ ἀμήν.⁹

¹ αὐτοῦ + B; ² ὡς C; ³ τῶν C; ⁴ οὕτω C;

⁵ τῶν C; ⁶ τις C; ⁷ ἄλλως C; ⁸ τῶν αἰώνων -C;

⁹ Τέλος καὶ γὰρ Θεῷ δόξα + C.

**ცხოვრება და მოქალაქეობა ნეტარი და ღმერთუფროსილი
ჩვენი მამების—იოანესი, ეფთვიმესი და გიორგისა —
ჩვენი წმინდა და უდიდესი ქართველთა მონასტრის
ქტიტორებისა**

ეს მოთხრობა ჩვენი ნეტარი მამების — იოანეს, ეფთვიმესა და გიორგის ცხოვრების შესახებ ხელოვნებით გადაწერილია სამოსელი კაცის კოზმან ბერის მიერ, მის მიერვეა მიძღვნილი ქართველთა ამ წმინდა მონასტრის დიდი ეკლესიისადმი ცოდვების მიტევებისა და მისი სულის მარადიული ხსოვნისათვის.

1758 წელი. თებერვლის 19.

ცხოვრება და მოქალაქეობა ნეტარი და ღმერთ-
უფროსილი ჩვენი მამების — იოანესი, ეფთვიმე-
სი და გიორგისა — ჩვენი წმინდა და უდიდესი ქარ-
თველთა მონასტრის ქტიტორებისა. მამაო, გვა-
კურთხე.

არავითარი საქმე ისე არ განამტკიცებს და არ ახარებს კეთილსა და უცოდველ სულს, როგორც მართალი მოთხრობის კითხვა სათნო ადამიანთა შესახებ. მსმენელს ეს განსაკუთრებით ახარებს და აღუძრავს სურვილს, გახდეს მიმბაძველი და პირუთენელი მომხრე ამგვარი ქველი ცხოვრებისა, თუკი იგი ხედავს მთხრობელს, რომელიც ცდილობს არც მიუმატოს თავის სიტყვას რაიმე ძნელად სარწმუნო და შეუფერებელი გავრცობა და პირიქით, არც გამოჩენს ის, რაც ღირსია თხრობისა.

ამიტომ მეც მსურს მოვიხადო ვალი შეილისა და გამოვხატო დიდი მოწიწება ჩვენი საერთო მამებისა და ჩვენი მონასტრის ქტიტო-

რებისადმი ამ მოთხრობით, რომელიც ეხება მათ სათნო და ანგელოზებრივ ცხოვრებას, რადგან ვხედავ, რომ მათი ცხოვრება ემსგავსება კეთილად მომდინარე, მაგრამ უხილავ წყაროს და ბაღს¹, საესეს მათი გმირობის სხვადასხვა ნაყოფით, მაგრამ დაკეტილს ორი გასაღებით: ერთი გასაღებია ქართული ენა, რომელზედაც დაწერილია მთელი მათი საქმენი, ხოლო მეორე, ბერძნული ენა — ის გასაღებია, რომლის საშუალებითაც შეიკრიბება ყველაფერი, რაც გაფანტულია აქა-იქ და წარმოადგენს გადმოცემებს მათ შესახებ.

მე აღმეძრა სურვილი, ხელი მოვკიდო საქმეს და რამდენადაც ძალა შემწევს, გასაგებ ენაზე გადმოვცე ყველაფერი, რაც მოვიძიე მათი ცხოვრების შესახებ ბერძნულ ენაზე. თხრობას არც არაფერს მივუმატებ, არც დაეკლებ, რათა შემატებამ მოთხრობა არასაიმედო და საეჭვო, ხოლო გამოკლებამ — დაუსრულებელი და უნაყოფო არ გახადოს.

გვედრებით თქვენ, ქრისტესმიერნო მამანო და ძმანო ჩემნო, მომბაძოთ და, როგორც მე მივუზღე საზღაური და გამოვხატე პატივისცემა ჩვენი საერთო მამებისადმი, თქვენც აღასრულოთ მოვალეობა და გამოამჟღავნოთ თქვენი სიწმინდე: მაშ, მიაპყარიტ მთელი თქვენი ყურადღება ამ მოთხრობას და, დაე, მან, რამდენადაც შესაძლებელია, აღძრას მსმენელში ასეთივე თავდადება, მიბაძვის სურვილი ჩვენი საერთო წმინდა მამების ცხოვრებისა და მოღვაწეობისადმი. დაე, ამ მოთხრობამ აღაფრთოვანოს ჩვენი სულები.

1

მაშ ასე, დღევანდელ დღეს ჩვენ ვზეიმობთ და განსაკუთრებულად აღვნიშნავთ ჩვენი ნეტარი მამის ეფთვიმეს ხსოვნას, ხსენების დღე კი ორი დანარჩენი ნეტარისა — იოანესი და გიორგისა, არასოდეს აღგვინიშნავს განსაკუთრებული ზეიმით და რადგან ჩემთვის ცნობილი არ არის ამის მიზეზი, ამ ამბავს დუმილით ავეუვლი გვერდს. განსაკუთრებით კი იმიტომ, რომ მათი ხსოვნა ზეიმით აღინიშნება საქართველოში: ჩვენი ნეტარი მამის იოანეს ხსენების დღეა 14 ივნისი, ხოლო ნეტარი გიორგისა — 28 ივლისი².

იგივე შეიძლება ვნახოთ აქაც: ქართულ ენაზე დაწერილ „თვენში“; იმ დროს, როდესაც ეს წმინდა მონასტერი ქართველებით იყო დასახლებული, მათი ხსენების დღეს საზეიმოდ იკითხებოდა აკოლუთიები და მრავალრიცხოვანი ტროპარები.

მე ვფიქრობ, არ არის სამართლიანი, რომ ჩვენ ამ თარიღებს არ ვზეიმობთ, ხოლო მათ ცხოვრებას მოკლე მოთხრობით მაინც არ გად-

მოვემთ. ეს კი სრულიად აუცილებელია, რადგან ბევრისათვის არ არის ცნობილი მათი საქმეები, ეს არცოდნა კი ახლოს არის ბიწიერებასთან და ჩვენი დანაშაულია. ხომ ცოდვას ღვთის წინაშე, ვიცნობდეთ ბევრ სხვა წმინდანს, მათ ცხოვრებას, მათ გმირობას და არ ვიცოდეთ, თუ რა არის დაწერილი ჩვენი საკუთარი მამებისა და ქტიტორების შესახებ.

2

იოანე, გვარით წარჩინებული, მეფეებთან სიახლოვითა და სხვადასხვა საგმირო საქმეებით ცნობილი და გამოჩენილი კაცი, წარმოშობით იყო ქართველი, ქვეყნიდან, რომელსაც ეწოდება ტო, ბრწყინვალე გვარის წარმომადგენელი.

ზუსტად ვერ ვიტყვით, თუ ვინ იყვნენ მისი მშობლები, ხოლო იმათგან, ვისაც ქართულ წიგნებში ამოუკითხავს, შევიტყვეთ, რომ ისინი ყოფილან სამეფო გვარიდან.

გადმოცემა მის შესახებ გვამცნობს, რომ იოანე განდიდებული და ცნობილი შეიქნა ქართველ მეფეთა კარზე, რომლებიც იმ დროს, დიდი იობისა არ იყოს², ყველაზე კეთლშობილნი იყვნენ მთელს აღმოსავლეთში.

კეთილშობილებამ, საქვეყნო საქმეთა წარმართვის ღრმა ცოდნამ და ბრწყინვალე განათლებამ იოანე აქცია ქართველთა მაშინდელი მეფის რჩეულად: მის პროტოსიმბულატორად და სეინგელოზად³, რაც ქართველებში დიდ პატივად ითვლება და მხოლოდ ღირსეულთა ხვედრია.

იოანეს ცოლიც თავისი სწორი ჰყავდა — უბრწყინვალესი გვარის შთამომავალი. მეტი რაღა ვთქვა; ისეთი იყო, რომ დავით წინასწარმეტყველიც კი შეაქებდა: იყო ჰემმარიტად ღვთისდარი ადამიანი, რომელიც არასოდეს არ მდის მათი გზით და ყურად არ იღებს მათ რჩევას, ვისაც ღმერთის არ ეშინია.

იოანე არ დადიოდა ცოდვითა გზით, ზიზღს გვრიდა ყოველგვარი პატივი, უკანონო საქმე და მისი ნებისყოფა ყოველთვის მიპყრობილი იყო საღვთო კანონებისაკენ. როგორც ბრძანებდნენ ეს კანონები, ისე ცხოვრობდა, გულმოდგინედ იცავდა ამ წმინდა წესებს, ეს კი უმაღლეს ღირსებად ითვლება მათთვის, ვინც მეფეთა კარზე ტრიალებს.

ამიტომ არ შეცდება ის, ვინც მას უწოდებს წყაროს თავში გაზრდილ ხეს. ჩვენ ხომ ვხედავთ უდიდეს ნაყოფს, თავის ღროზე მისგან აღმოცენებულს — წმინდა ეფთვიმეს, რომლის ფოთოლი და ნა-

ყოფი — მოღვაწეობა და შინაგანი ღირსებანი და სხვა ანგელო-
ზებრივი გმირობანი — მაცნე იყო მამამისის სიქველისა. როგორც
წმინდა წერილი ამბობს: „ვერ ხელ-ეწიფების ხესა კეთილსა ნაყო-
ფისა ხენეშისა გამოღებად⁶; ნაყოფისაგან ხე იგი საცნაურ არს“⁶.

ღვთიური წყლით წყურვილმოკლული საკვირველი იოანე, თავის
მხრივ, კეთილ აზრებს ნერგავდა. ხშირად ფიქრობდა ხოლმე ქვეყნის
ვაჩენასა და მის ვნებებზე.

როგორც იოანე ღვთისმეტყველი ამბობს: „ყოველსა, რომელსა
პრწმენეს იგი, აქუნდეს ცხოვრება საუკუნო“⁷.

სულითა და გულით შეიძულა იოანემ სოფელი და მიიჩნევდა,
რომ უპირველესი მტერი ადამიანისა სხვა არაფერია, თუ არა ეს ქვე-
ყანა, რადგან ვიდრე ის არსებობს, მძლავრობს ორი სხვა: სხეულსა
და ეშმაკს ვგულისხმობ.

და ის გაურბის ამ სოფელს, ტოვებს ყველაფერს, რაც მას ეკუთ-
ვნის: სიმდიდრეს, რომელსაც მე ვუწოდებდი სახრჩობელას სული-
შას, ღიდებას — სიქველის უგულო ტირანს; უფლებებს; ღირსებას;
საქმეს, მეფის წყალობებს, ცოლს — უდიდეს დამაბრკოლებელს ამ
სოფლიდან ლტოლვისას; შვილებს — ამ ხმალს, რომელიც ორად აპობს
ყოველ გულს, რომელმაც განიზრახა ხელი მიჰყოს მსგავს საქმეებს;
მონებს, მხეველებს, მამულს.

სიტყვა რომ არ გამიგრძელდეს, მოკლედ მოვკრი: იოანემ უარი
თქვა საკუთარ თავზე, ისმინა რა სახარების შეგონება: „რომელსა
ჰნებავს შემოდგომად ჩემდა, უარ-ჰყავნ თავი თვსი⁸ და ისმინოს სიტ-
ყუანი ჩემნი“.

იოანე მივიდა ერთ მონასტერში, რომელიც მის სამშობლოსთან
ახლოს მდებარეობდა და რომელშიც ექვსი ბერი — ექვსი ქველი ადა-
მიანი სახლობდა, მაშინვე შევიდა შიგ, გაიხადა ბრწყინვალე სამოსი,
რომელიც ტანთ ემოსა, მასთან ერთად მოიცილა თავიდან ძველი ადა-
მიანი, რომელიც მასში სახლობდა ძველი ქცევებითა და სურვილებით,
ჩხვდა საქმეებითა და მისწრაფებებით.

იოანემ შეიმოსა ბერის სამოსი და იმავე მონასტერში შედგა ბე-
რად.

განა საჭიროა სხვა რაიმე საქებრის გახსენება და იოანეს სათნო-
ების მტკიცება? განა ეს საკმარისი არ არის?

თუ ისეთებიც აღმოჩნდებიან, რომ არ მოისურვებენ ჩემს მოსმე-
ნას, მათ იქონიონ მოთმინება და ყურად იღონ ის, რაც თვით ათანასე
ათონელის ბაგეთაგან გამოსულა: ეს იქნება არა მარტო ის, რასაც
ულოდება მსმენელი, არამედ მოსალოდნელზე გაცილებით მეტი.

ეს არის სწორედ ის, რამაც გადამაწყვეტინა დამეწერა ჩვენი დიდი მამის იოანეს ქველობის შესახებ.

3

მონასტერში ყოფნის დროს საკვირველი იოანე ცვილივით მორჩილი იყო ქველი საქმეებისადმი. შემდეგ მან დატოვა ეს ექვსი წმინდანი და მივიდა კოლხად წოდებულ მთაზე მდებარე მონასტერში, რათა იქ, როგორც შრომისმოყვარე ფუტკარს, შეეგროვებინა სიქველის თაფლი იქ მცხოვრები ასკეტებისაგან.

მსგავსად ამგვარი საქმეებით გატაცებული ფილოსოფოსისა, მანაც აივსო სული იქაური ქველი მამების უტკბილესი თაფლით, რადგან ისევ და ისევ განიცდიდა სათნოების წყურვილს.

იოანემ გაიგო, რომ ოლიმპოს მთაზე იყვნენ სიქველეში გამოცდილი და ღირსეული მოღვაწენი, რომელთაც შეეძლოთ სხვებისათვისაც მიეცათ ქველი ცხოვრების მაგალითი. ყველა, ვინც გაიგებდა ამ მთის შესახებ, როგორც ამბობენ, წყაროს ბილიკზე დამდგარი მწყურვალე ირემივით სწრაფად მიაშურებდა ხოლმე მას.

როცა წყურვილით აღძრული იოანე იქ მივიდა, მიხვდა, რომ საჭიროებდა სრულყოფას იქაურ მამათაგან. ამიტომ ერთხანს იქ დარჩა, მოწადინე, რომ სიქველის ყველა სახისათვის მიეღწია.

4

მისი იქ ყოფნის დროს ოლიმპოს მაღალ მთაზე, ისევე როგორც ბევრ სხვა მხარეში, მოვიდა და სწრაფად გავრცელდა ხმა ათანასე ათონელის შესახებ და ამ ხმამ ისე მიიზიდა თავისკენ წმინდა იოანე, როგორც მაგნიტმა — რკინა.

იოანემ მიატოვა მაღალი ოლიმპო და მიაშურა ათანასე დიდს, რომელმაც დიდი სიხარულითა და სულიერი კმაყოფილებით მიიღო იგი (რადგან სმენოდა მისი სახელისა და ქველი ცხოვრების შესახებ) და, სხვებისაგან განსხვავებით, ეპყრობოდა როგორც ძმას, რადგან ათონზე მისი მისვლისთანავე იოანე თავისი წრფელობით გამოარჩია და მასში ჰპოვა ამოუწურავი საგანძური.

იოანე იყო მისი დამხმარე და კარგი მრჩეველი ყოველგვარ საქმეში, რადგან მისი და წმინდა მოხუცის აზრები ყოველთვის თანხმობაში იყო და ეპყრობოდა დიდი მოწინებითა და მორჩილებით. ამის გამო, ქვემარტად ყველაზე მეტად უყვარდა წმინდა ათანასეს იოანე,

როგორც სათნოების მოყვარული და მორჩილების წესის ხალისით დამცველი მუშაკი.

ნათქვამია, რომ ყველა ადამიანს უყვარს ყველაფერი ის, რაც მისი მსგავსია და ყველა, ვინც ხედავდა მათ, მიიჩნევდა ორ სხვადასხვა სხეულში მცხოვრებ ერთ სულად.

დიდი ხნის განმავლობაში ცხოვრობდა იმ ლავრაში დიდ ათანასესთან, მისი ღვთისმოსაობისა და მოთმინების კალთას ამოფარებული. ისინი თითქმის ერთად დაბერდნენ.

მოგვიანებით, თავისი ნათესავების მრავალგზისი თხოვნითა და მეფე ბასილის, რომანოზის ძის, მეფური წყალობით, იოანემ აღმართა საკუთარი ლავრა, რომელსაც ძველად კლიმენტოსს ეძახდნენ, მოგვიანებით კი ივირონი ეწოდა.

თავდაპირველად ეს იყო პატარა ტაძარი, წმინდა წინამორბედის სენაკებიანი ეკლესია¹⁰, კედლებით გარშემორტყმული პატარა ნაგებობა, რომელიც, როგორც ამბობენ, მეფე კონსტანტინე დიდს ეკუთვნოდა და ვილაც ბერის, კლიმენტოსის მიერ იყო აშენებული.

შემდგომ, როცა ღვთისნიერმა იოანემ მოჰყიდა საქმეს ხელი, ზერძენთა მეფის ბასილის მეფური წყალობით ყველაფერი იმგვარად გააკეთა, როგორც დღეს ვხედავთ. ამგვარად, პირველი აღმაშენებელი კონსტანტინე დიდის შემდეგ იყო ჩვენი ქებული და ყველაფრით სანიმუშო იოანე.

რათა ჭეშმარიტი რწმუნებებით უფრო სრულად შევიტყოთ მისი სათნოება და სხვა ასკეტური საქმენი, ყურადღება უნდა მივაპყროთ და მოვუსმინოთ დიდი ათანასე ათონელის სიტყვებს, რომლებიც მისი ანდერძის თარგმანში, აგრეთვე, მისი „წყალობის წიგნების“ სხვადასხვა ნაწილშია.

5

„მე, ათანასე, საწყალობელი ბერი, ყოვლად წმინდა ღვთისმშობლის მონასტრის წინამძღვარი, ათონელი, უსაფრთხოებისათვის წინამდებარე „წყალობის სიგელს“ ხელის მოწერით ვადასტურებ, რათა ჩემი წყალობა იყოს ჭეშმარიტი და მყარი.

არა რაიმე საჭიროების, ან დაცინვის, ან ფარისევლურად, ან კანონების უტოდინარობის გამო ვაკეთებ ამას, არამედ გონების ჩარევითა და საკუთარი ნებით, როგორც ამბობენ, აზრითა და მოსაზრებით და რჩეულ მამებთან შეთანხმებით, რომლებიც თვითონვე აწერენ ხელს და ადასტურებენ წყალობის ამ სიგელს, მიძღვნილს მართლმორწმუნე ბერისა და წინამძღოლის, იოანე ქართველისადმი,

ზოლო მისი საშუალებით—კლიმენტოსად წოდებული უბრწყინვალესი მონასტრისადმი.

როცა უღვთისნიერესი იოანე მოვიდა ჩვენს მთაზე, შემომიერთდა მე, საწყალობელსა და ცოდვილს, და დამემორჩილა გლახაკს,— ღვთის ნებითაც და მისი საკუთარი თავმდაბლობისა და ღვთისნიერობის გამოც.

ასრულებდა ქველი ცხოვრების მრავალსა და ნაირგვარ წესს და მისი სული ბრწყინავდა და ანათებდა, როგორც მზე. მიაღწია რა სრულყოფას, ბევრი და დიდი სამსახური გაგვიწია და თავისი შეხედულებებით გვწინამძღვრობდა.

მთელი იმ დროის განმავლობაში, რაც ის სრულ მორჩილებაში იყო, ემსახურებოდა არა მარტო ღმერთს, არამედ მეც, საწყალობელს და სხვა ძმათა მიმართაც ისეთი მზრუნველი იყო, როგორც მანამდე არავინ ყოფილა. იგი თანაბარი ყურადღებით ეპყრობოდა მათაც. ვინც მიატოვა შთამომავლობა და იმათაც, ვინც იმთავითვე განუღვა ამას.

სანატრელმა იოანემ მრავალჯერ დიდი გაჭირვებით გადაცურა ზღვა სამეფო ქალაქისაკენ, ბევრ მეფეს წარუდგა და ებაძა.

დაწყებული მარადსახსენებელი უფალი ნიკიფორეს¹¹ დროიდან ვიდრე დღევანდლამდე, იოანე მიღებული იყო მეფეთა კარზე, მას პატივით ეპყრობოდნენ, რადგან ახსოვდათ ბრწყინვალე მეფეთაგან მისი დიდი სათნოების დაფასება, ამიტომ ასრულებდნენ მის სათხოვრს და სწყალობდნენ ჩვენს მონასტერს.

იოანეს თხოვნით უფალმა მეფე იოანემ¹² გვიბოძა ქრისობული, რომლის ძალითაც კუნძულ ლემნოსს ყოველ წელიწადს უნდა მოეცა ორას ორმოცდაოთხი ნომიზმა, რომელსაც დღევანდლამდე ვღებულობთ.

მეფე ბასილმაც¹³, რომანოზის ძემ, მეორე ქრისობული მისცა სამგზის სანატრელ იოანეს, რომლითაც კუნძული ნეონი, ახლა ევსტრატეოსი რომ ეწოდება, მას დაემორჩილა. ამგვარად, ქრისობული და კუნძული ებოძა ჩვენს უძვირფასეს იოანეს, რომელმაც დაბრუნების შემდეგ ისინი ჩვენს მონასტერს გადმოსცა.

იოანე კეთილ საქმეს მარტო მაშინ კი არ გვიკეთებდა, როცა ჩვენს ლავრაში იმყოფებოდა, არამედ მაშინაც კი, როდესაც იგი წავიდა მონასტრიდან და ღვთის შეწევნით აღმართა და აღაშენა თავისი მონასტერი კლიმენტოსი. იგი არ წყვეტდა ჩვენს მწყალობლობას და, სახარების სიტყვებით რომ ვთქვათ, მსხვერპლად მოჰქონდა საკუთარი სული ჩვენთვის და ჩვენი მონასტრის აღდგენისათვის. მაშინაც და ახლაც იგი იღვწის, რათა შექმნას და გაამყაროს ჩვენი მო-

ნასტერი და როცა შეიტყობს ჩვენს გასაჭირს, ყოველთვის უხვად განგვიკითხავს ხოლმე“.

და ისევ წმინდა ათანასეს ანდერაშში წერია: ეპიტროპად ვტოვებ უფალ იოანეს, რომელიც დიდი ხნის განმავლობაში ირჯებოდა დიდი დათმინებით, მორჩილებითა და სიმშვიდით, ჯვწინამძღვრობდა მეც და მთელ ძმობასაც.

მსურს, ჩემი სიკვდილის შემდეგ, თუ შესაძლებელია, მან ისევ ჩვენთან ერთად წინანდებურად იცხოვროს აქ, როგორც აქაური ძმობის მფარველმა და წინამძღოლმა, რადგან იგი ჩვენი მწყალობელია და განსაკუთრებით კი იმიტომ, რომ წმინდა სულია, ყველასაგან გამოირჩევა და თანაც საცნაური გახადა ჩემთვის თავისი თავმდაბლობა და ჩვენი ძმობისათვის—უბადლო სიყვარული და ჭეშმარიტი რწმენა (ეს ყველაფერი გამოცდილებით ვიცი, რადგან ერთად განვევლეთ ცხოვრება, ერთად ვიღვაწეთ და ვიცხოვრეთ ამ მთაზე; იგი ხშირად მოდიოდა ჩვენს მონასტერში).

ხოლო სიკვდილის წინ, მანაც ისევე, როგორც მე, უპიტროპად დატოვოს სულიერი მემკვიდრე უფალი ეფთვიმე—თავისი შვილი სულითაც და ხორციითაც.

ეფთვიმემაც აღსასრულის წინ იზრუნოს, რათა ჩვენი მონასტრის წინამძღვრად დაინიშნოს ისეთი პირი ჩვენსავე მონასტრიდან ან მთაწმინდის სხვა ადგილიდან, რომელსაც ღირსად სცნობს ასეთი საქმისათვის და რომელიც მთელ ძმობას ატარებს ქველი ცხოვრების გზით“.

შემდეგ წმინდა ათანასე ასე მიმართავს თავის ძმებს: „უფალ იოანესა და მისი ძმობის მონასტერს კი სიყვარულს ვთავაზობ და მსურს, რომ ყველაფერი, რაც მე იოანეს პიროვნებაში შევიცანი და მის მონასტერში ვიხილე, სხვებმაც დაინახონ და შეინარჩუნონ ჭეშმარიტი სიყვარული უფალ იოანეს მონასტრის ბერებისადმი.

მსურს რომ ის პირი, რომელსაც ჩვენი ლავრის წინამძღვრად უფალი ინებებს, იოანეს ხელით დაინიშნოს. მანვე სცნოს იგი გამოცდილად და ღირსეულად“.

ამას ამბობს წმინდა ათანასე იოანეს შესახებ.

6

ყოველივე ამის შესახებ ჩვენ მოგითხრეთ არა სხვა რაიმე მიზეზით, არამედ იმიტომ, რომ გვეჩვენებინა იოანეს ამაღლებული ცხოვრება, ის, თუ როგორი სახელი ჰქონდა მეფეთა თვალში და დიდ სამღვდელო პირთა შორის და რა დიდი პატივით სარგებლობდა.

იოანემ დაასრულა თავისი ივერთა მონასტერი, შეამკო სხვადასხვა წყალობით იქ მყოფი მრავალი ძმა და ღრმად მოხუცებულმა მიაბარა თავისი წმინდა სული უფალს. იგი იმ მონასტერშივე დამარხეს.

იოანემ მონასტრის წინამძღვრად დატოვა შვილი, თავისი სისხლი და ხორცი ეფთვიმე.

იმისათვის, რათა დაწვრილებით შეეცყოთ, თუ როგორი იყო ეფთვიმე სიქველით, როგორც ნაყოფი ასეთი ხისა, საჭიროა და აუცილებელიც ყრმობის ხანიდან გავიცნოთ იგი.

დიდება უფალს უკუნიით უკუნისამდე. ამენ. მამო, გვაკურთხე.

7

როდესაც წმინდა იოანე განუდგა ამ სოფელს და ბერად შედგა, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ეფთვიმე პატარა იყო. პაპამ, ქველმა და კეთილშობილმა ვაჟკაცმა, გააცნო მას საღვთო კანონები, საკუთარ ენაზე შეასწავლა წმინდა წერილი. იმის გამო, რომ ბუნებით ფრიად ნიჭიერი იყო, ეფთვიმემ მცირე დროის განმავლობაში მიაღწია დიდ წარმატებას. ამასთანავე, იგი ისე არ ცხოვრობდა, როგორც ახალგაზრდებს სჩვევიათ ხოლმე (დროის უწყალოდ ხარჯვა სიამოვნებაზე და საერთოდ, ყველაფერზე, რაც ახალისებს ამ ასაკს).

ეფთვიმეს მთელი ნებისყოფა წარმართული იყო იქითკენ, თუ როგორ გამხდარიყო ღირსეული მემკვიდრე მამამისის სათნოებისა, რომლის შესახებაც ასე ბევრი სმენოდა პაპისაგან და სხვებისაგანაც. ისიც მოწოდებული იყო იმისათვის, რათა ყოფილიყო ვენახში, სადაც განსაკუთრებული, აღტაცების ღირსი ცხოვრებით ცხოვრობენ, ხოლო ღვთის უკვდავი, ყოვლისმხილველი თვალი ეფთვიმეში ხედავდა ამ ვენახის ღირსეულ მუშაკს.

8

ერთხელ, რაღაც საქვეყნო საქმის მოსაგვარებლად, ქართველთა მეფეს დასჭირდა კაცის გაგზავნა კონსტანტინოპოლში, სადაც შესაძლებელი იყო ბერძენთა მეფის ხილვა.

მაშინ ბერძენთა მეფე იყო დიდი ნიჭიფორე—ფილომონახი და ფილარეტი.

როცა მსჯელობდნენ, თუ ვინ გაეგზავნათ, ყველაზე მეტად გამოსადეგი და საქმიანი, შეჩერდნენ წმინდა იოანეს მამაზე, მაშინ

ყრმა ეფთვიმეს პაპაზე, როგორც ყველაზე შესაფერისზე. მან კი. ვინც კონსტანტინოპოლში წარსაგზავნად შეარჩიეს, მიიღო ეს ამბავი სულიერი კმაყოფილებით არა იმდენად მეფის ბრძანების გამო, რამდენადაც იმიტომ, რომ რაც შეიძლება მეტი გაეგო თავის შვილ იოანეზე, რადგან იცოდა, რომ ათონის მთა ახლოს იყო კონსტანტინოპოლთან და მიზნად დაისახა, საქვეყნო საქმეების მოგვარების შემდეგ ათონს სწვეოდა, რათა იქ მოეძებნა ძვირფასი შვილი იოანე.

წასასვლელად რომ გაემზადა, იქვე თვალი მოჰკრა თავის თავმდაბალ შვილიშვილ ეფთვიმეს, რომელიც მზად იყო მას თან გაყოლოდა, რათა ენახა მამამისი, თუმცა მას კარგად არც კი იცნობდა: იმ დროს, როცა იოანე წავიდა, ეფთვიმე მცირეწლოვანი იყო, მაგრამ თავისი ბუნება და კეთილშობილება უბიძგებდა მას, პაპასთან ერთად წასულიყო კონსტანტინოპოლში, რათა საკუთარი თვალით ენახა ის, რაც გაეგონა ამ ქალაქზე: სამეფო წესები, უმშვენიერესი ეკლესიები, გასაოცარი მონასტრები, წმინდანები, მორწმუნენი და ყოველივე ამაზე უფრო საყურადღებო—სხვადასხვა სახის სკოლა, სადაც მრავალგვარი განათლების მიღება შეიძლებოდა.

პაპა უძღლური აღმოჩნდა დაეშალა მისთვის ეს გადაწყვეტილება და შვილიშვილი თან წაიყვანა.

ბრწყინვალე სამეფო ქალაქ კონსტანტინოპოლში რომ ჩავიდნენ, იხილეს ყველაფერი, რისი ნახვაც სურდა მოგზაურ ეფთვიმეს. სხვათა და სხვათა შორის ნახა ისიც, რისი ნახვისა და სიამოვნების განცდის გამო ყველაზე მეტად სურდა წამოსვლა.

და იხილეთ ღვთის გამოუთქმელი სასწაული! როგორც მოუხმობს იგი თავის საცნაურ ვენახში ყველა ღირსეულ მოღვაწეს.

მე ვფიქრობ, ეს ამბავი, რომელიც ახლა უნდა მოგიტხროთ, შემთხვევით კი არ მოხდა, არამედ ღმერთის ჩარევით.

იმ დროს, როდესაც საქართველოდან კონსტანტინოპოლს მოვიდა მეფის ბრწყინვალე მთავარი ელჩი (როგორც ვთქვით, მამა წმინდა იოანესი ეფთვიმესთან ერთად), ბიზანტოსის ქალაქში¹⁴ მარად ნეტარ მეფე ნიკიფორესთან მთაწმიდიდან ჩამოვიდა იოანეც ათანასე ათონელისა და სხვა პატივცემული მთაწმიდელი მამების დავალებით, რათა ძმობისათვის რაღაც საქმეები მოეგვარებინა.

სამეფო დარბაზში შემოსული რომ დაინახა იოანე მამამისმა, მოულოდნელად ისეთი აღტაცება გამოხატა, რომ ეს განსაცვიფრებელი სიხარული ძნელია გადმოიცეს ამ მოთხრობაში. სიტყვა რომ არ გამიგრძელდეს, ვიტყვი მხოლოდ ამას, რათა ყველამ წარმოიდგინოს, იქ რა ხდებოდა: ხევნა, ცრემლები, კითხვა-პასუხები, საუბარი ამაო ცხოვრებაზე, ჭეშმარიტი ცხოვრების ქება, ამ ქვეყნიდან

ლტოლვის ღირსებათა შესახებ მსჯელობა და სხვანი, რომლებზეც არ შეეჩერდები, რათა დრო არ დაეკარგო.

ყველაფრის გადმოცემა რომ არ მომიხდეს, რაც იქ მოხდა, მსურს მეც ისევე ვთქვა, როგორც ნეტარმა პავლემ: „დაძალებს მე მითხრობად ჟამი ესე“¹⁵. მინდა მოგიტხროთ იოანესა და მის მამაზე, ეფთვი-მეზე, რომელმაც, როცა დაინახა, რომ პაპამისი თვალცრემლიანი ეხვეოდა წმინდა იოანეს, მასში მამა შეიცნო. სხვადასხვა დამახასიათებელი ნიშნითაც, ორივეს სახე რომ აეღენდა და ადასტურებდა მათ მსგავსებას, გიხვდა, რომ ისინი მამა-შვილი იყვნენ.

უცებ, ყოველგვარი შეკითხვის გარეშე, დაემხო მამამისის ფეხებთან, დაუკოცა ხელები და აღმოხდა:

„ღღევანდელი ღღე არის ჩემი დაბადების ღღე, მამაჩემო, უპატიოსნესო, რამეთუ ვიხილე უსაყვარლესი და უძვირფასესი სახე თქვენი. უკვე რამდენი წელია ვირწმუნე ზმა, რომ მამა მყავდა და ახლა თვალნი ჩემნი ხედავენ, რომ შენ მიგიტოვებია სამშობლოს ძვირფასი მიწა და უტკბილესი ნაყოფი მისი (როგორც პოეტი ამბობს), მოსულხარ აქ, რათა ჩემთვის მწუხარება გაგექარებინა და სიხარული გაგემრავლებინა. დაე, იდიდოს სახელმა ღვთისამ, რომელმაც მაჩუქა მე ის, რაზეც ვოცნებობდი და მაჩენა უძვირფასესი მშობელი ჩემი, რათა დავრჩე მარად შენთან და გავხდე მემკვიდრე არა იმ მონაგარისა, რომელზედაც, როგორც უღირსზე, უარი ვთქვი და განვუდექი, როგორც უსარგებლოსა და ფუქს, არამედ შევიქნე მემკვიდრე შენი სიქველისა და ამ სიქველის გამგრძელებელი, რამეთუ შენ რომ გიმზერ, მგონია, ზეციურ ანგელოზს ვხედავ“.

ეს რომ მოისმინა წმინდა იოანემ, დიდად გაიხარა, სიხარულის ცრემლები მოსწყდა თვალთაგან, ცისკენ აღაპყრო ხელები და წარმოთქვა:

„მადლობას გწირავ შენ, ღმერთო, რათა ღღეს საშუალება მოგეცი გავიხარო იმით, რომ საკუთარ ნაშიერს მშობლად გამოვუჩინდი. ახლა აქ მყოფ ჩემ შვილს უმანკო მსხვერპლად შემოგწირავ შენ, ისევე როგორც ერთ დროს აბრაამმა თავისი სხეულის ნაწილი ისააკი შემოგწირა.“

აი, უფალო ჩემო, მე და შვილი ჩემი, შენ რომ მარგუნე, შენივე წმინდა ნება-სურვილისამებრ მოაწყე მისი ცხოვრება, რათა მან განადიდოს სახელი შენი სამარადისოდ“.

ამას ამბობდა, თან ეხვეოდა თავის შვილს და კოცნიდა, როგორც მშობელი. შემდეგ მიუბრუნდა ღირსეულ მამას და, თვალცრემლიანმა და გულით გახარებულმა, უთხრა შემდეგი სიტყვები:

„მრავალგზის პატივცემულო მამავ ჩემო, ბატონო ჩემო, როგორ შევძლებ გადაგიხადო ის ამაგი, რომელიც შენ ჩემს შვილზე ზრუნვით გამოიჩინე: ღვთიური შეგონებებით აღზარდე და ღვთის შიში შთაუენერგე. ვხედავ, რომ ასაკით მცირეწლოვანია და ხანდაზმულობით კი აზროვნებს. ხარობს სული ჩემი ორმაგად, მაგრამ მსურს, ჩემთან დარჩეს. მისი ლაპარაკი, თავმდაბალი ქცევა და ბრძნული აზროვნება სასიამოვნოდ მაფიქრებინებს იმას, რომ იგი მომავალში ცნობილი ბერი გახდება და თავის სულთან ერთად იხსნის ჰევრ სხვა სულსაც. გთხოვ, წინააღმდეგობას ნუ გაუწევ, მამაჩემო, ჩემს განზრახვას, როგორც არასწორს. მსურს, ისევე როგორც მე; ჩემმა შვილმაც შეიძულოს ეს სოფელი და გაექცეს მას, რათა გახდეს ზეციური სამეფოს მემკვიდრე“.

ასეთი მოულოდნელი განცხადების გამგონე წმინდა იოანეს მამა ერთხანს განცვიფრდა, ხოლო როცა გამოერკვა, ეს თქვა:

„ო, შვილო ჩემო, ძვირფასო იოანე, ეს რა შესმის? ვიფიქრე, ჩემთან ერთად წამოხვიდოდი ჩვენს სამშობლოში, იქ მონასტრებს აღმართავდი, ისევე იმოღვაწებდი, როგორც ათონის მთაზე, სიბერეში დამამშვიდებდი. შენ კი მთხოვ, დაგიტოვო ეფთვიმეც, საყრდენი ჩემი სიბერისა და ჩვენი გვარის მემკვიდრე? თუმცა, თუ ეფთვიმეს სურს, დაე, მას ჰკითხონ. მე კი კეთილი და საღვთო მიზნის ხელისშემშლელი რომ არ აღმოვჩნდე და ცოდვა არ დავიდო მისი არ დატოვებით, ხელს არ შევეშული, დაე, დარჩეს“.

როცა ეფთვიმეს ეკითხებოდნენ, იგი, როგორც იტყვიან, ველად გაჭრილი კვიცივით ლაღი იყო. და დარჩა მამასთან, რომელმაც, მიიღო თუ არა იგი მშობლის ხელიდან, მაშინვე მიაბარა ბერძნულ მეცნიერებათა სკოლაში და ყველა მსურველს შეეძლო ენახა, როგორ მოჰყვებოდა სასწაული სასწაულს: ძალზე იოლად სწავლობდა წმინდა წერილსაც და ბერძნულ ენასაც, და ამგვარად, დროთა განმავლობაში ისეთ წარმატებებს მიაღწია, რომ ცნობილი გახდა მთელი ქალაქისათვის. ყველას პირიდან მხოლოდ ეფთვიმეს ქება ისმოდა.

იოანემ თავისი საქმეები განასრულა, დაუბრუნდა ათონს და იქ ასკეტურ მოღვაწეობაში ჩაება, ხოლო ეფთვიმე შეება წმინდა წერილის შესწავლასა და ღიღი ჯაფის შედეგად ისე ძლიერ გახდა ავად, რომ სიკვდილის პირას მივიდა, მაგრამ გადარჩა არა მკურნალთა წამლობით, არამედ ღედოფლის ჩვენის ღვთისმშობლის ჩარევით, რომელიც მას სიზმარში გამოეცხადა და უბოძა ჯანმრთელობა: ეს გახდა

მიზეზი ეფთვიმესათვის, რათა მთელი არსებით შეეყვარებინა ქველი ცხოვრება, მოიძულა ეს ქვეყანა და ბერობა მოისურვა. მამამისს კი, რომელმაც მეცნიერებათა შესასწავლად დატოვა იგი ქალაქში, სურდა, რომ მას შემდეგ, რაც იგი ყველაფერს შეისწავლიდა, ათონზე წაეყვანა და ბერად აღეკვეცა.

ეფთვიმემ მიზანს სწრაფად მიაღწია. სწორედ ამაზე მოგითხრობთ ქვემოთ.

10

ხმა ეფთვიმეს სიქველისა და განსწავლულობის შესახებ მთელს კონსტანტინოპოლს მოედო.

ერთ დღეს მივიდა მასთან ვილაც ებრაელი და სთხოვა, რომ რწმენის შესახებ გაემართა კამათი მასთან. ნეტარმა თავიდან მოიცილა იგი, რადგან იცოდა, რომ ებრაელთან ბაასს აზრი არა აქვს და შედეგს არ გამოიღებს არც მოკამათის, არც მსმენელისათვის. ხომ ყველასთვის ცნობილია, რომ უფალი მოვიდა ამქვეყნად, როგორც ამბობენ წინასწარმეტყველები ქრისტეს მოვლინებაზე, და რომ ყველას მიეზღვება დამსახურებული აღსასრული და ის, ვინც იკამათებს ამ საკითხებზე, უაზრობას სჩადის. ნაცვლად იმისა, რომ თავიდან აეცილებინა ხშირი შეწუხება იმ წყეული ებრაელისაგან, რომელიც მოდიოდა ხოლმე მასთან და თავს აბეზრებდა, ღვთისნიერი ეფთვიმე დათანხმდა მასთან ბაასზე და სასტიკად დაამარცხა იგი წმინდა გამოწამებამთა მოშველიებით. ებრაელის ყველა უძალო შეკითხვა ისე დაირღვა ბრძენის მიერ, როგორც ობობას ქსელი. და როცა ებრაელს არც ერთი ძლიერი მტკიცება არ ღარჩა, მან დარწმუნების იოლ გზას მიმართა: ილანძღებოდა, მრისხანებდა. იმ დროის განმავლობაში, რაც ის ავსიტყვაობდა, წმინდანს გუნებაში ეცინებოდა. ეფთვიმეს აუღელვებლობა და სულიერი სიმშვიდე შენარჩუნებული ჰქონდა, ხოლო როცა უღირსმა ებრაელმა ხმა აიმაღლა მაღალი ღმერთის წინააღმდეგ, ეფთვიმემ, საღვთო შურით ანთებულმა, უთხრა მას:

„გააჩერე შენი ღვთისმგმობი ენა“.

და აი, სასწაული! მაძაგებელი მიწაზე დაეცა და ენა წაერთვა, პირზე ღუეი მოადგა, გორაობდა, საცოდავი შესახედავი გახდა. ყველა იქ მყოფი გაკვირვებული დარჩა. გათენებამდე განშორდა ებრაელი თავის უღირს სულს და მიაბარა იგი ეშმაკს. ყველა, ვინც შეიტყო ეს ამბავი, განცვიფრებამ შეიპყრო და შეაშინა ამგვარმა სასწაულმა. ამის გამო მთელ ქალაქში გავრცელდა ხმა ახალ პეტრეზე— ეფთვიმეზე, როგორც სასწაულმოქმედზე. ყველა აღიდებდა მას.

უკვირდით მისი, პატივს სცემდნენ, როგორც ვინმე სახელგანთქმულ პიროვნებას ძველი დროისა.

ნეტარი კი გაუბრუნდა ქებას, არ სურდა სახლიდან გამოსვლა, თითქოს რაიმე ცოდვა მიუძღოდა და უნდოდა (როგორც ამას კეთილი ნება უკარნახებდა) განშორებოდა ფუქსა და უბადრუკ დიდებას. განიცდიდა რა ზიზღს იმ ხმებისადმი, რომელიც ხალხმა გაავრცელა მასზე და რადგან იგი შორს იყო ნამდვილი დიდებისაგან, ეფთვიმე გაემგზავრა ათონის უწმინდეს მთაზე, დატოვა კონსტანტინოპოლი და მასთან ერთად განეშორა ყოველივე ამქვეყნიურს, (როგორც ვერაგ მტერს, რომელიც ხაფანგს უგებს სულს), რათა ხელი მიეყო ქრისტესდარი ცხოვრებისათვის.

11

თითქმის მაშინვე, როცა ავიდა წმინდა ათანასეს ლავრაში, ეფთვიმე შეხვდა მამამისს. ხოლო წმინდა ათანასემ, რომელსაც ძლიერ უყვარდა იგი, დიდი სიხარულით მიიღო და ცოტა ხნის შემდეგ ბერადაც აკურთხა, რადგან ზედადედა თუ როგორ ძლიერ მიისწრაფოდა იგი ღმერთისაკენ, არ არსებობდა მისთვის სხვა საქმიანობა, თვინიერ ღვთის განდიდებისა. მარხვის, ღამისთევის, დათმენის, მორჩილების და საღვთო წერილის კითხვის მეტი არაფერი აინტერესებდა. ეს კი სასარგებლო საქმეა და სულისმარგებელია როგორც მთელი ძმობისათვის, ასევე ჩვენი—რომელთა და მათი—ქართველების, სიბრძნეთა დასაკავშირებლად.

ეფთვიმემ თარგმნა მთელი წმინდა წერილი ბერძნულიდან ქართულად. კიდევ სხვა ბევრი და ნაირგვარი სულისმარგებელი წიგნი. თვითონაც წერდა დოგმატური და დამოუკიდებელი ხასიათის მრავალ თხზულებას თავის მშობლიურ ენაზე, ამიტომ სამართლიანად უწოდებდნენ ქართველები ახალ ოქროპირს ეფთვიმეს, რომელმაც გაამდიდრა თავისი ღარიბი ხალხი ოქროს ნაწარმოებებით და უფრო მეტად გააღაპრა და უფრო ცნობილი გახადა, ვიდრე კიროსმა¹⁶ თავისი ხალხი გამარჯვებებით, ხოლო კრეზმა¹⁷—უთვალავი სიმდიდრით. ისინი სიზმარივით განქრნენ და ისე დადნენ, როგორც ალზე ცვილი, ხოლო ახალი ოქროპირის—ეფთვიმეს ოქროს წიგნები მარად უკვდავი იქნება, როგორც ჭეშმარიტი მოწმე და სამუდამო პაცნე მისი ორგვარი სიბრძნის, დიდებისა და განსაკვირვებელი სათნოებისა.

წმინდა ათანასე ურჩევდა მას მიეღო მღვდლის მაღალი წოდება, რადგან მიიჩნევდა ამის ღირსად. მხოლოდ დიდი ცდის შემდეგ ათანასემ და იოანემ (პირველმა—სულიერმა, ხოლო მეორემ—ხორ-

ციელმა მამამ) დაითანხმეს იგი მიეღო მღვდლის წოდება და მას შემდეგ, რაც მიიღო წმინდა კურთხევა სული წმინდის მირონცხებით, ცდილობდა ყოფილიყო ღვთის დაუმარცხებელი მხედარი.

ეფთვიმემ დატოვა ყველაფერი, შეისწავლა, თუ რა უფრო შეეფერებოდა ქრისტეს მხედარს. როგორც ამბობს დიდი მოციქული, „არა ვინ მოლუაწე შეეყოფვის სოფლისა საქმეთა, რათა ერისთავსა მას სათნო ეყოს“¹⁸. ამიტომ, ნეტარ ეფთვიმეს სხვა მიზანი არ ჰქონდა, გარდა იმისა, რომ მარხვას მარხვას უმატებდა, ღვთის სამსახურს—ღვთის სამსახურს და ისეთი გახდა, რომ ვინც ხედავდა, უკვირდა, ადამიანი იყო იგი თუ ანგელოზი, შემოსილი ხორციით.

განა ნახავდით ოდესმე აღშფოთებულს, აღელვებულს? ან მზე-რამიპყრობილს რაიმე მიწიერი საქმისადმი?

უბრალოებით, უცოდველობით ისე ამაღლდა, რომ მომზირალთათვის გასაოცარი იყო, როგორც ეს ქვემოთაა მოთხრობილი.

12

ასეთი ზედამიანურად მაღალი სათნოების გამო დიდ ეფთვიმეს სურდა სხეულსა და ამ სოფელზე უარის თქმით, როგორც ამბობს წმინდა წერილი, ეპოვნა განმარტოებული ადგილი, რათა არაფერს არ შეეშალა მისთვის ხელი, გამოეცადა თავი სიქველესი. როცა სულისათვის დადგება განკითხვის დღე, რომლის დროსაც ზეობს საღმრთო სიბრძნე, გამომდინარე ყოფიერებიდან, მაშინ იგი, სული, არაფერს ისურვებს სხვას, თუ არა სიმშვიდეს, რათა წინ არავითარი დაბრკოლება არ გადაელობოს და მისი ყურადღება მიემართოს სიყვარულის საგანს—მე ვგულისხმობ საღვთო სიბრძნეს.

ასეთი სიყვარულის ტყვეობაში იყო წმინდა ეფთვიმეს სულიც—სხვა არაფერზე ფიქრობდა ის, თუ არა სიმშვიდეზე, განმარტოებაზე.

ერთ დღეს, როცა გაუმელავნა თავისი მიზანი მამამისს, წმინდა იოანეს, მიხვდა, რომ ისიც შეეპყრო ამგვარ სიყვარულს. ორივე გაეშურა სულიერ მამასთან, ღირს მოხუც ათანასესთან, რათა გაემეღანებინათ მისთვის თავიანთი გადაწყვეტილება.

ეს რომ მოისმინა ათანასემ, ერთი მხრივ, გაიხარა, რადგან მათი მიზანი ღვთისსასურველი იყო; მეორე მხრივ, ეწყინა, რადგან ისინი დიდად ეხმარებოდნენ ყოველგვარ საქმეში და კარგი მრჩევლები იყვნენ. ამიტომ დიდ და ყოველმხრივ წინააღმდეგობას უწევდა, რათა გადაეფიქრებინებინა მათთვის და თავის ლავრაში დაეტოვებინა, როგორც ნიმუში და წესი ქველი ცხოვრებისა სხვა ძმათათვის, მაგრამ ვერ

შესძლო, რადგან ზედავდა ნათი გადაწყვეტილების სიმტკიცეს. ამიტომ აკურთხა იოანე და ეფთვიმე, რომელნიც მისი რჩევით წავიდნენ (თავიანთ ნათესავ გიორგისთან ერთად) ერთ მუყდრო ადგილას, კლიმენტოსად წოდებულ მონასტერში და ცხოვრობდნენ იქ, ანთებულნი საღვთო შურით.

მონასტერი პატარა იყო, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მაგრამ როგორც „ვერ კელ-ეწიფების ქალაქსა დაფარვად მთასა ზედა დაშენებულსა“¹⁹, ასევე სათნოებამ საშუალება არ მისცა მათ სიმშვიდეში დარჩენილიყვნენ, რადგან ბევრი, კინც იგებდა მათი მოღვაწეობის შესახებ, მიაშურებდა მათ, განსაკუთრებით ქარბობდნენ მათი თვისტომნი — ქართველები.

მაშინ, შევიწროებულებმა, თავისი ძმობის სახელით თხოვნით მიმართეს მეფე ბასილის, რომანოზის ძეს²⁰, რათა მას გაეღო ხარჯი და ააშენეს, როგორც ზემოთ დავწერეთ, ეს წმინდა მონასტერი. მისი წინამძღვრობა დღიდან მშენებლობის დაწყებისა, ვიდრე გარდაცვალებამდე ეპყრა ნეტარ იოანეს, რადგან ეფთვიმეს განმარტოება უყვარდა.

მისი სიკვდილის შემდეგ ნეტარ ეფთვიმეს გადაეცა წინამძღვრობა და დაეკისრა ზრუნვა არა მარტო თავის, არამედ მთაწმიდის ბევრ სხვა მონასტერზე. მან სხვადასხვა ადგილას ააშენა წმინდა ეკლესიანი, საავადმყოფოები და მოხუცთა სახლები. იგი იყო მამამთელი მთისა და მხურვალე მფარველი, ამიტომ უყვარდა იგი ყველას, როგორც ბრძენი და სათნო სხვებზე მეტად. არა მხოლოდ მათ უყვარდათ იგი, ვისაც ენახა, არამედ მათაც, ვისაც მხოლოდ სმენოდა მისი სახელი—მეფეებსაც, მმართველებსაც, პატრიარქებსაც და დიდ მონაზონთაც.

ფუჰი რომ არ იყოს ჩვენი საუბარი, მოდით, აღვწეროთ საქმეებიც, რათა შევიტყოთ, რაოდენ გამოირჩეოდა წმინდა ეფთვიმე ცნობილ კაცთაგან.

იმ დროს, ერთხელ, საჭირო გახდა მთაწმინდიდან სალონიკში რაღაც საერთო საქმეებზე უნარიანი კაცის გაგზავნა, რათა მას მოეგვარებინა ეს საქმეები.

მთაწმინდის ყველა მამამ სთხოვა წმინდა ეფთვიმეს, რათა თავის თავზე აეღო ეს მისია (რადგან ხელ-ეწიფებოდა სათნოებითაც და იმ აზრის გამოც, რომელიც მის შესახებ არსებობდა ყველგან) და მოეგვარებინა საქმეები მათი სურვილისამებრ და შეძლებისდაგვარად სწრაფად.

ეფთვიმემ, როგორც ქრისტეს მოწაფემ, მაშინვე ყურად იღო მათი თხოვნა და დაუყოვნებლივ გაეშურა სალონკს. იგი კარგად

შიილო სალონიკის მაშინდელმა არქიერევსმა, რომელიც ჰეშმარი-
ტად შემკული იყო სხვადასხვა სიქველით.

მოხდა ეს ამბავი, როგორც ვიცი, არა უბრალოდ და შემთხვე-
ვით, არამედ ღმერთის ჩარევით: არქიერევსს ჰყავდა ერთი მეგობარი
ებრაელი, რომელიც ემსახურებოდა მას ყველა საქმეში. ნეტარი არ-
ქიერევსი მას არასოდეს ტოვებდა, რადგან სურდა დაეყოლიებინა,
რათა მას დაეგდო თავისი მცდარი რელიგია და მოქცეულიყო
უფლისა ჩვენის იესო ქრისტეს რჯულზე, მაგრამ, როგორც ამბობენ,
სად ვირი და სად ქნარი! ჰირვეული და გაუტეხელი ბუნების მქონე
ებრაელმა უთხრა არქიერევსს: „მე მხოლოდ შიშველი სიტყვებით
არწმუნებას ვერ დავეუჯერებ. თუ გასურს ჩემი დარწმუნება, დაე ვიკა-
მათოთ, და თუ შესძლებ ჩემს დარწმუნებას საღვთო წერილის სიწ-
მინდეში, დაგეთანხმები“.

ეს რომ გაიგო არქიერევსმა, მიუბრუნდა იქ მყოფ ეფთვიმეს
და უთხრა მას:

„გაისარჩე, პატიოსანთა შორის უპატიოსნესო და უბრძენესო მა-
მაო, რათა ჰკუთასწავლო ამ მკვებარასა და უგუნურ ურიას. შენს
ცოდნასა და განსწავლულობაზე მსმენია, ახლა კი თავად დავრწმუნ-
დები ამაში“.

ეს რომ გაიგო ეფთვიმემ, წამოდგა, და რათა გადაერწმუნებინა
იგი, როგორც ქრისტეს მორიდებულ და წყნარ მოწაფეს შეეთერება,
უპასუხა:

„შემიწყალე მე, წმინდა უფალო, რამეთუ თქვენი სიწმინდის
წინაშე არაარა ვარ, თუ არა მიწა და ფერჯლი და შენთან ლაპარაკი არ
შემეფერის, რადგან ყოველივე ეს შენ უკეთ მოგეხსენება, ვიდრე მე“.

უთხრა მას წმინდა არქიერევსმა: „შეუძლებელია ასე არ მოიქ-
ცი, რადგან ღვთის მსურს ჩემი სიყვარულის გამო დაიჯერო, რასაც
ვაპირობ“.

როცა დიდმა ეფთვიმემ მოისმინა ეს, დაემორჩილა არქიერევსის
სიტყვებს და ისე მოიგერია წინასწარმეტყველთა გამონათქვამებით
ებრაელის შემოტევები და ისე დაადუმა იგი, რომ მსმენელნი განცი-
ფრებულნი იყვნენ და ეწადათ ეწოდებინათ მისთვის არისტოტელეს
ან ვინმე სხვა მორკმული ბრძენის სახელი კი არა, არამედ მოსე და
ესაია.

ხოლო ღვთაებრივი გარდასახვის საიდუმლო ისე დაუსახა იმ
წყვეთლ ებრაელს როგორც ზებუნებრივი, ასევე ბუნებრივი საბუთე-
ბით, რომ ძნელი გასარჩევი იყო, ადამიანის ნაშეირი იყო იგი თუ თა-
ვად სული წმინდისგან მოვლენილი.

ამიტომ, მტკიცება არ სჭირდება იმას, რომ ეფთვიმე ყველაფერს

ამბობდა მხოლოდ სულის წყალობით, რომელიც მეტყველებდა ეფთვიმეს ბაგით ისევე, როგორც ერთ დროს დიდი პავლე ათენელისა²¹ და სხვა წმინდა მოციქულების პირით.

ებრაელი უღონო აღმოჩნდა მას გამკლავებოდა, უენო თევზივით დაღუშდა, რამდენიმე ხნის შემდეგ კი გააღო თავისი უწმინდური პირი და წარმოთქვა ღვთის საგმობი სიტყვები, ისევე როგორც ადრე ბსენებულმა, ეფთვიმეს მიერ დამარცხებულმა ებრაელმა კონსტანტინოპოლში.

ეფთვიმემ უკვე საკმაოდ კუშტად შეხედა მას (რადგან ღვთის გმობი ყოველი უცოდველი სულის აღშფოთებას იწვევს) და უთხრა:

„დააღუშე, უბადრუკო, შენი უწმინდური ენა, რომელიც ღვთის მიმართ ცილსა და გმობას ურცხვად წარმოსთქვამს“. ებრაელმა პაშინევე გონი დაკარგა, მიწაზე დაეცა, თვალები და ბაგეები გაღმოუბრუნდა და მკვდარს დაემსგავსა. ასეთმა სასწაულმა დიდად განაცვიფრა და შეაშინა იქ მყოფი ქრისტიანები და ებრაელები, რომელნიც პირქვე დაემხნენ წმინდანის წინაშე და მსურვალედ სთხოვნენ მას ებრაელის შებრალებას.

წმინდანმა შეიბრალა იგი, გარდასახა ცხოველყოფელი ჯვარი, აღადგინა, სული შეუბერა და ებრაელი ისევე ჯანმრთელი შეიქნა, როგორც ადრე იყო. როგორც კი წამოდგა, საზეიმო და ძლიერი ხმით აღმოხდა, რომ ჰეშმარიტი ღმერთი არის ქრისტე.

ხოლო წმინდანმა მოუწოდა მას, რათა აღესრულებინა წმინდა მონათვლის წესი, მანვე მონათლა მთელი მისი სახლობა და არა მხოლოდ ის, არამედ იქ მყოფი ყველა ებრაელი, რომელთაც მოისმინეს წმინდანის სიტყვა და მოწამენი გახდნენ ამ გასაოცარი სასწაულისა.

ბევრმა სხვა ებრაელმაც, რომელიც იქ არ იყო, ირწმუნა ქრისტე და მოიხატლა. ხოლო ამ ებრაელმა, რობელიც განიკუთრნა და მოიქცა, მოიწადინა რა საზღაური გადაეხადა წმინდანისათვის, მოიტანა და ფეხთ დაუწყო მას უამრავი ოქრო, რომელიც წმინდანმა მიიღო მიწად და არა ოქროდ, ისე რომ შეხედვაც კი არ ისურვა. მისი ბრძანებით ოქრო ლატაკებს დაურიგეს. დიდება უფალსა ჩვენსა უკუნითი უკუნიანადღე. ამენ.

მომდევნო საკითხავები. მამაო, გვაკურობე.

იმ დროს, როცა წმინდა ეფთვიმემ დაასრულა თავისი საქმეები სალონიკში და ივერთა წმინდა მონასტერში დაბრუნდა, მთელ

მთაწმინდაზე დიდი გვალვა იდგა, ისე რომ, აუცილებელი იყო კოკის-პირული წვიმისათვის მოეხმო ვინმეს, თუნდაც მეორე ელიას²².

ბევრი მოდიოდა ეფთვიმესთან და სთხოვდა მას, რომ ღმერთს შევედრებოდა მათ შებრალეხასა და მოწყალების გაღებას. ძლივს დაეთანხმა მეორე ელია მასთან თხოვნით მოსულ ღვთისნიერ მამებს, გაეშურა და წმინდა და დიდებულ ელიას სახელობის ეკლესიაში, რომელიც ივერთა მონასტერთან ახლოს მდებარეობდა, მთელი ღამე გაათენა, თვითონ განასრულა საღვთო ჟამისწირვა.

როცა საღვთო ჟამისწირვა განსრულდა, ისეთი წვიმა წამოვიდა, რომ მთელი მიწა მორწყო. ყველა ისე შეძრა ამ ამბავმა, რომ ხმა-მაღლა აღიღებდნენ ღმერთის სახელს, რომელიც განადიდებს ყველა მის განმადიდებელს.

იმისათვის, რათა შეიტყოთ, თუ როგორი იყო დიდი ეფთვიმეს სიქველე, მოისმინეთ სხვა ამბავიც.

15

ძველადაც და ახლაც მთაწმიდელ მამებს ჩვეულება აქვთ — უფლისა ჩვენის იესო ქრისტეს ფერისცვალების ბრწყინვალე და ნათელი დღესასწაულის დროს ათონის მთის მწვერვალზე ასვლა და მწუხრის ღოცვა მწუხრიდან ცისკრამდე, რის შემდეგაც თავ-თავის მონასტრებს უბრუნდებიან.

ერთხელ, სხვა მამებს, რომელნიც ჩვეულებისამებრ მიდიოდნენ მთის წვერზე, რათა იქ ეზეიმათ ჩვენი მაცხოვრის ფერისცვალების წმინდა დღესასწაული, თან გაჰყვა წმინდა ეფთვიმეც.

მას სთხოვეს, რომ აღესრულებინა ღვთისმსახურება. იგი ამ თხოვნას ფრიად მოკრძალებული თავმდაბლობით დაეთანხმა. იმ დროს, როცა სწამალა გამოაცხადა: „დიდების გალობასა გალობდეთ, ღაღადებდეთ, ხმობდეთ და იტყოდეთ“, ხოლო ძმებმა უპასუხეს: „წმიდა არს, წმიდა არს, წმიდა არს უფალი საბაოთ“, საშინლად გაიელვა, მიწა იძრა, ყველაფერი განათდა. სინათლის კაშკაშისაგან და მიწისძვრისაგან შეშინებული ბერები პირქვე დაემხნენ მიწაზე, ისევე როგორც უფლის მოწაფეები ოდესღაც — ფერისცვალების მთაზე.

მხოლოდ ნეტარი ეფთვიმე იდგა გაუძძრევლად და ცეცხლოვან სვეტს ჰგავდა.

ამის გამო იგი კიდევ უფრო ცნობილი შეიქნა მთელს მხარეში. ამიტომ იყო, რომ ბერძენთა მეფე ბასილმა, რომანოზის ძემ, ეს რომ გაიგო, მისწერა მას თხოვნისა და ვედრების წერილი, რათა მას თავის თავზე აეღო კვიპროსის არქიეპისკოპოსობა, რადგან იმ დროს კვიპროსის ყოფილი არქიეპისკოპოსი გარდაიცვალა. ეფთვიმეს ამის გაგონებაც კი არ უნდოდა, რადგან თავის თავს უღირსად თვლიდა ამგვარი სამსახურისათვის და თქვა:

„მე ვსაჭიროებ, რომ წარმმართონ, არათუ მე წარემართო ვინმე“.

ასე მოეცვა იგი თავმდაბლობას—ყოველგვარი სიქველის დედას, ყველაფერი გულთან მიჰქონდა.

ისე მტკიცედ იყო ჩამარბული მის გულში სიმშვიდე — დედა ყოველი სიკეთისა, რომ თუ ვინმე მოისურვებდა თვალი შეეეღო თვით ხორცშესხმული სიმშვიდისათვის, იკმარებდა ეფთვიმე ეხილა.

ეშმაკმა თავისი ბოროტი თვალი დაადგა ეფთვიმეს, რამეთუ მიჰქონდა წესია სიკეთის მონუსხვა და მის წინააღმდეგ ბრძოლა.

და აი, იპოვა ეშმაკმა ბერი, ერთი იმათთაგანი, ვისაც თავი წმინდანად მოჰქონდა, გულში კი, როგორც ოდესღაც იუდას, ეჭა ნაძვლილი ეშმაკი, რომელიც არწმუნებდა მას (ო, ღმერთო ჩემო), რომ მოეკლა წმინდანი. ჩვეულებისამებრ, ჩურჩულით ეუბნებოდა (როგორც ადრე — ევას), რომ, თუ მოკლავდა წმინდანს, დიდ საზღაურს მიიღებდა მისგან.

ხოლო ის უწმინდური და ურწმუნო, როგორც იტყვიან, თავქარიანი საქმეში, დანით შეიარაღებული ავიდა კოშკში, სადაც წმინდანს სენაკი ჰქონდა. წმინდანის ერთმა მოწაფემ, რომელმაც დაინახა იგი მკვლელობისათვის მომზადებული და დანით ხელში, მოასწრო და დაკეტა სენაკის კარები, საშუალებას არ აძლევდა, რომ შესულიყო და რაიმე უბედურება შეემთხვია წმინდანისათვის.

თავდამსხმელმა, რომელმაც ვერ აღასრულა თავისი მიზანი, დანა ჩასცა მის მოწაფეს და სასიკვდილო ჭრილობა მიაყენა. მკვლელი გასისხლიანებული ხელებით გაიქცა იქიდან, მაგრამ გზაზე შემოხვდა წმინდანის მეორე მოწაფე, რომელსაც ისევე მოექცა: ისიც მოკლა, როგორც პირველი. რამდენიმე ნაბიჯი გააღდა, პირქვე დაეცა და

ეშმაკეული სიტყვების თქმა დაიწყო მანამ, სანამ მასვე არ ჩააბარა თავისი უწმინდური, შებილწული სული.

წმინდანმა ეს ამბავი სული წმიდის მეშვეობით შეიტყო, სასწრაფოდ დაეშვა კოშკიდან, წმინდა და ანგელოზებრივი ზიარება არ მოაქლო თავის ორ მოწაფეს, რის შემდეგაც მათ მალე მიაბარეს თავიანთი წმინდა სულები უფალს, გახდნენ რა ჰეშმარიტი მოწამენი.

18

ურცხვმა ეშმაკმა ვერ აიტანა გაწბილება და, ძალაგამოლეულმა, აღმართა იარაღი წმინდანზე და კვლავ დაუწყო ძებნა ახალ ხერხს, რათა გამოემკლავნებინა სიავე წმინდანისადმი და ზიზლი სიქველისადმი. ვერაგმა შეძლო ეპოვნა იარაღი — მონასტრის მებაღე, ბუნებით ბოროტი და ავი მიდრეკილებების ადამიანი, რომელსაც შურდა წმინდანისა. ეშმაკმა აღძრა იგი წმინდანის მოსაკლავად. მან ანაფორაში დამალა დანა და წმინდანთან რომ მივიდა, მოულოდნელად ნუცელში ჩასცა მახვილი, რომელიც მოიღუნა, როგორც ცვილი, ხოლო წმინდანი უვნებელი დარჩა, რადგან იფარავდა მაღალი ღმერთის ხელი.

სასწაულს სასწაული მოჰყვა: მებაღეს ხელი, რომელიც მან წმინდანის წინააღმდეგ აღმართა, გაუხმა და გაუშეშდა. ამით წმინდანი განდიდდა და ცნობილი გახდა, ხოლო მებაღე იძულებული შეიქნა ცხარე ცრემლით ფეხთ ჩავარდნოდა წმინდანს ჰონანებისათვის და შეწყალება და ხელის განკურნება ეთხოვა.

ეს რომ დაინახა ეფთვიმემ, მყისვე ზეცისაკენ აღაპყრო ხელნი, ლეთისაკენ — თვალნი და წარმოთქვა: „არ ჩათვალო, უფალო, ცოდვილად იგი, არამედ მიუტევე შენს უღირს მონას ჩემი საშუალებით, რათა იდიდოს სახელმა შენმა უკუნისამდე. ამენ“. და, დაასრულა თუ არა ვედრება ეფთვიმემ, მებაღე მაშინვე განიკურნა სულიერადაც და ხორციელადაც.

19

რა სიტყვას ძალუძს ზუსტად გადმოსცეს ჩვენი ბრწყინვალე მამის — ეფთვიმეს სათნოება, მისი გულმოწყალება, არაგულრძიობა, უბოროტობა, მოწყალებობა, თავაზიანობა ყველასთან, ღამეების თევა, უძილობა, გამუდმებული ლოცვა, მგრძნობიარობა, თავმდაბლობა, ყველაფერში ზომიერება? ყოველდღიურად იკვებებოდა მხოლოდ პურიტა და წყლით, ტანთ ეცვა უხეში სამოსელი, ხოლო საწოლის

ქვეშ ეგო რკინა, რომელიც თრგუნავდა მთელ სხეულს. სიტყვა რომ არ გაგვიგრძელდეს, მხოლოდ ის ვთქვათ, რომ ვისაც კი ენახა იგი, ყველა ამბობდა, რომ იხილა განსხეულებული ანგელოზი და კაცი, რომელმაც ზეცაში უნდა გაატაროს სიცოცხლე.

მაგრამ რადგან კაცი იყო, მასაც ედო საზოგადო ეალი. მოისმინეთ მისი სიკვდილის ამბავი.

20

მთელი მთა მოიცვა შფოთმა შუღლისმთესველი ეშმაკის ჩარევით. საჭირო შეიქნა კაცის გაგზავნა კონსტანტინოპოლში, რათა მოეტანათ მეფის ბრძანება სიმშვიდისა და ზავის თაობაზე და შუღლი შეეწყვიტათ.

როდესაც შუიკრიბნენ, ყველამ ერთხმად გადაწყვიტა და სამართლიანად მიიჩნია დიდი ეფთვიმესათვის მიენდოთ ეს საქმე, რადგან იგი თავისი სათნოებით ცნობილი იყო მეფისათვის, რაც იძლეოდა კარგ იმედს, რომ ეფთვიმეს იქ წასვლის შედეგად აუცილებლად შეწყდებოდა შუღლი.

მაშინ ბრწყინვალემ ყურად იღო თხოვნა და, როგორც მქადაგებელი და მიმღებელი მამათა სწავლისა, გაემგზავრა კონსტანტინოპოლს, სადაც იგი დიდი სიხარულით მიიღო მეფემ და მთელმა კარმა. მაშინვე შეასრულეს მისი სურვილი, ისე რომ, თხოვნა მეორედ არც კი გაუმეორებია, იმდენად შთამბეჭდავი იყო მისი გარეგნობა.

ეფთვიმეს ერთი საქმე კიდევ ჰქონდა დასასრულებელი კონსტანტინოპოლში და თუმცა იქ წასვლა ფეხითაც შეეძლო, ჯორზე შეჭდა, რადგან მოხუცი იყო და ასკეტური ცხოვრების გამო მრავალპირგამოვლილი.

ქალაქის ერთ ნაწილში, ე. წ. პლატეაში რომ გაიარა, მოხდა ისე, რომ ერთი ლატაკი იჯდა და მოწყალებას თხოულობდა. ეს რომ დაინახა ეფთვიმემ — შებრალების დაუშრობელმა წყარომ, მოემზადა მოწყალების მისაცემად. ლატაკმა ეს რომ შენიშნა, წამოდგა მოწყალების ასაღებად, ჯორი ამის დანახვაზე შეშინდა და საშინელი ძალით გადმოაგდო ძირს წმინდანი, რომელიც რამდენიმე დღის შემდეგ გარდაიცვალა.

იქ მყოფმა მორწმუნე ქრისტიანებმა აცვენეს ღვთის დიდი მხედარი და მიიყვანეს იმ სახლში, სადაც დაედო ბინა. აქ მან მიიღო საღვთო ზიარება და რამდენიმე დღის შემდეგ, 13 მაისს, მიიცვალა, შეუერთდა მოციქულებს, როგორც მოციქული, სამართლიანებს, როგორც სამართლიანი, წინასწარმეტყველებს, როგორც მათ მსგავსად

დიდთა საქმეთა მქმნელი, წმინდანებს, როგორც წმინდანი, წამებულებს, როგორც მოწამებრივი სიკვდილით გარდაცვლილი და უსპეტაესი, ანგელოზებს, როგორც ანგელოზი, რათა შეევედრებინა ღმერთისათვის ჩვენი თავი — მისი შვილები, რომლებსაც მხოლოდ მაშინ შეიძლება გვეწოდოს მისი მემკვიდრე, თუკი ვივლით მისი გზით, ვიცხოვრებთ ისე, რომ ნიმუშად ვვექნება მისი ანგელოზებრივი სიოცხლე.

21

მას შემდეგ, რაც თავისი წმინდა სული უფალს მიაბარა, ეფთვიმეს სხეული დამარხეს იქვე, კონსტანტინოპოლში, სადაც მოგვიანებით რამდენიმე აქაური ბერი ჩასულა და გადმოუსვენებიათ აქ, ამ წმინდა მონასტერში.

რა იქნა მისი კუბო, არავინ იცის. გადმოცემით კი ცნობილია და ღიწმინდისადაც უნდა შეფერებოდეს, რომ, როცა აქ, მთაწმინდაზე, კათოლიკეები მოვიდნენ, მეფე მიხეილისა²³ და პატრიარქის თანხმობით, მათ ივერთა მონასტრის წმინდა მამები ზღვაში დაახრჩვეს, რადგან მათ პაპის წარგზავნილები არ მიიღეს და არ ისურვეს ხელი მოეწერათ ლათინთა დადგენილებებისათვის.

ნეტარი ეფთვიმეს წმინდა კუბოც, ისევე როგორც იოანესი და გიორგისა, გაიტაცეს სხვა საეკლესიო განძთან ერთად და მონასტერი ცარიელი დატოვეს.

ნურვის გაუკვირდება და უპატრონობადაც ნურავინ ჩათვლის, ნეტარის ასეთ სიკვდილს რომ გაიგებს²⁴, რადგან ისურვა უფალმა ჩვენმა იესო ქრისტემ, რათა მისთვის ორი გვირგვინი დაედგა თავზე: მოწამისა და წამებულისა.

ეს მოხდა ღმერთის სურვილით და არა შემთხვევით, ისევე როგორც მრავალი სხვა წმინდანის სიკვდილი: ზოგი მათგანი ყაჩაღებმა მოკლეს, ზოგი — მხეცებმა დაგლიჯეს, ზოგი კი მაღალი ადგილიდან გადმოვარდა, როგორც დიდი ათანასე ათონელი.

რა საჭიროა მრავალსიტყვაობა? განა ჩემი მიზანია დაემტკიცო იმაზე მეტი, რასაც სამართლიანად ადგენს განგება? მას ემორჩილება ყოველივე ხილული და უხილავი, მის გარეშე ფოთოლიც კი არ ვარდება ხიდან. მის სურვილებს ემორჩილებით ჩვენც. როგორც წმინდა წერილში წერია: „ვინ-მე უკუე ცნა გონებად უფლისა“²⁵?

ახლა კი მოვიგონოთ ჩვენი დაპირება, მოთხრობის დასაწყისში რომ დავთქვით — იოანეს, ეფთვიმესა და გიორგის ცხოვრებაზე ვი-

საუბრებლით. დავასრულოთ იმით, რომ ვთქვათ ჩვენი წმინდა მამის გიორგის შესახებაც.

22

გიორგი სისხლით ნათესავი იყო უწმინდესი იოანესი და ეფთვი-ნესი, პირველის ძმწულად ერგებოდა, მეორეს — ბიძაშვილად. გიორგის არ სურდა ჩამორჩენოდა მათ სათნოებაში. მან მემკვიდრეობით მიიღო ჩვენი მონასტრის წნამძღვრობა. ცდება ის, ვინც ამბობს, რომ ამ ამბებიდან ასი წლის შემდეგ მოვიდა გიორგი მთაწმინდაზე. იგი ან ეფთვიმესთან ერთად მოვიდა, ან ერთი წლის შემდეგ. დროის მონაკვეთი ამგვარია.

ნეტარი ეფთვიმეს სიკვდილის შემდეგ გიორგიმ გააგრძელა მისი სათნოება, უწყინარობა, თავმდაბლობა, მდაბალი ლოცვა და მღუღარე ცრემლი.

მოკლედ რომ ვთქვათ, როგორი სახელიც ჰქონდა, ისევე მოეწყო მისი ცხოვრება²⁶. გაეცნო სათნოების ყველა სახეს და, ამავე დროს, გაძლიერდა (მონასტერი), რის გამოც მრავალი დაინტერესდა და მივიდა მასთან, რათა მისი მორჩილი გამხდარიყო. ასე გახდა მისი წყალობით: ივერთა მონასტერი საღვთო ქალაქი, რომლის შესახებაც დავით წინასწარმეტყველმა იწინასწარმეტყველა: „დიდებული ითქუა შენთვის, ეგერა, ქალაქო ღმრთისაო“²⁷.

როცა გიორგიმ დაინახა, რომ ხალხი მომრავლდა, საჭიროდ მიიჩნია სამეფო ხარჯებით უფრო დიდი მონასტრის აშენება.

მან არა მარტო სენაკები და სხვა დამხმარე სათავსოები აღმართა ძმათა დასასვენებლად, არამედ ყველაზე მეტად საპატიო, საჭირო და ლამაზი ეკლესია — კათოლიკონი. შემდეგ, როცა ძმათა რიცხვმა იმატა, ხოლო კათოლიკონი პატარა იყო და მამებს სივიწროვეში უხდებოდათ ყოფნა, გიორგიმ ააგო მეორე, სწორედ ის, რომელიც ჩვენს დრომდე შემორჩა, დანგრეულია მხოლოდ გალერეა.

სწორედ რომ მან ააშენა ეს ბრწყინვალე შენობა, კათოლიკონი, ჩანს მრგვალი ფიგურტიდან, რომელიც მოთავსებულია წმინდა ეკლესიის ცენტრში, ქალის ქვეშ, და რომელზეც წერია: „მე დავამტკიცე სუეტნი მისნი“²⁸ და უკუნისამდე არა შეიძრნენ. გიორგი მონაზონი, ქართველი და მაშენებელი“.

ასეთი იყო სიქველით ცნობილი დიდი გიორგი. ღრმად მოხუცებულმა მიაბარა სული უფალს 28 ივლისს.

ასეთია ცხოვრება წმინდა და ღმერთშემოსილი ჩვენი მამებისა და ქტიტორებისა, რომელთა სათნოებასაც მთელი არსებით უნდა მი-

ვბაძოთ არა მხოლოდ იმიტომ, რომ ეს საჭიროა, არამედ იმიტომაც, რომ ვიყოთ მექვეილრეები, როგორც მათ მიერ აგებული მონასტრისა, ასევე მათი სიჭეელისა. შვილი ღირსეულად მავშინ ითვლება, თუ აგრძელებს მამის საქმეებს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მხოლოდ სახელი აქვს შვილისა, სინამდვილეში კი უკანონოა.

ზოლო მამანო, სამნო, სამგზის ნეტარნო ბრწყინვალე სამებისა, — როგორც დავით მეშურდულე, რომელიც ესროდა და ანადგურებდა ყველა სატანურ ძალას, როგორც გოლიათს²⁹, — არ შეწყვიტოთ ჩვენთვის ლოცვა ღმერთის წინაშე, რათა თქვენი წმინდა ლოცვით ზეციური სამეფოს ღირსეული წარგზავნილები შევიქნეთ, რამეთუ თქვენ ეტყვიან ღმერთს: აი, ჩვენ და შვილნი ჩვენნი, რომელნი გვიბოძა უფალმა.

სახელი და დიდება მას უკუენითი უკუნისამდე. ამენ.

შენიშვნა

1) შდრ.: „მტილი დავშული და ჩემი სძალი, მტილი დავშული, წყარო დაბეკდ-
ული“ (ქება ქებათა, IV, 12).

2) ან სიტყვების გასწვრივ მინაწერია არაბულად: „*თუ დე მუიჟუ თუ ბოსო პატ-რეს იჰაი. ღმერთო, ჯაჲ თუი თჳსერიოი იჰერან*“ („ჩვენ წმინდა მამის ეფთვიდეს მსხედის დღე კი დღეანდელ დღეს არის“) — იგულისხმება 13 მაისი.

3) იობი — ბიბლ. პერსონაჟი.

„კაცი ვინმე იყო ქუეყანასა ავსტიკისას, რომლისა სახელი იობ, და იყო კაცი იგი ქემარიტ, უბიწო, მართალ, ლუთის მსახურ, განშორებულ ყოვლისაგან ბოროტისა ნიეთა... და საქმენი მისნი დიდ იყენეს ქუეყანასა ზედა; და იყო კაცი იგი აზნაური მჴისა აღმოსავლისათაგანი“. (წიგნი იობისა, თავი 1, 1—3).

4) პროტოსიზმულატორი (ბ. პრაიმიზიმულიზატორი)—ხელოვნური თარგმანის — „პირველი მრჩეველის“ — ნაცვლად მიზანშეწონილად ვცანით ტერმინის უცვლელად დატოვება. რას ნიშნავს ეს წოდება, წყაროებში ვერ დავძებნეთ.

სიენგელოზი — ილ. აბულაძის „ძველი ქართული ენის ლექსიკონში“ „სუნგელოზი, სუნელო“ განმარტებულია, როგორც პატრიარქის თანამეშვე ბერი. ტერმინი ხშირად გვხვდება ქართულ წყაროებში, მაგ., სიენგელოზად იწოდება იოანე თორნიკე-ყოფილი „იოანესა და ეფთვიმეს ცხოვრებაში“, „ათონის აღაპებში.“

საინტერესოა, რომ „ალაპებში“ გვხვდება ტერმინი პროტო-სკნგელოზიც (ალაპები № 41, № 56).

5) „ვერ კელ-წიფების ზეს კეთილსა ნაყოფისა ხენეშისა გამოლებად“ — მათე 7, 18; ლუკა 6, 43.

6) „ნაყოფისაგან ხე იგისაცნაურ არს“ — მათე 12, 33.

7) „ყოველსა, რომელსა პრწყენეს იგი, აქუნდეს ცხორება საუკუნო“ — იოანე 3, 15.

8) „რომელსა კნებავს შემოდგომად ჩემდა, უარ-ჰყავნ თავი თვისი“—მათე 16, 24; მათე 10, 38; მარკ. 8, 34; ლუკა 14, 27.

9) თბულების ამ ადგილას იქმნება ისეთი შთაბეჭდილება, თითქოს თბრობას ბუნებრივად უნდა მოჰყვეს ეს „ათანასეს ბაგეთაგან გამოსული ქება იოანის“, სინამდვილეში ათანასეს სიგელის პერიფრაზი ჩართულია უფრო მოშორებით (§ 5).

10. წმინდა პროტროპოსის (წინამორბედის) ეკლესიაში იგულისხმება იოანე ნათლისმცემლის სახელობის ეკლესია, მცირე ეკლესია ქართველთა მონასტრისა, სავანის ერთ-ერთი პირველი ნაგებობა. აქ დაუმარხავთ ეფთვიმე ათონელი.

11. ნიკიფორე ფოკა (963—969 წწ.). ფილმონახი და ფილარეტი—მონაზონთა და სათნოებათა მოყვარული.

12. იოანე ციმისხი (969—976 წწ.).

13. ბასილი II (976—1025 წწ.).

14. ბიზანტოსის ქალაქი—იგულისხმება ქ. ბიზანტიონი (კონსტანტინოპოლი), რომელიც დააარსა ლეგენდარულმა მეფემ ბიზანტოსმა.

15. „რამეთუ დამაკლებს მე მითხრობად ეამი ესე“ — პავლენი, ებრაელთა მიმართ, 11, 32.

16. კიროსი — სპარსეთის მეფე, ძვ. წ. 558—529 წწ., აქემენიდების დინასტიის დამაარსებელი. შექმნა უზამაზარი სახელმწიფო ხმელთაშუა ზღვის ნაპირებიდან ინდოეთის ნაწილის ჩათვლით.

17. კრეზი — ლიდიის უკანასკნელი მეფე, ძვ. წ. 560—546 წწ. ცნობილი იყო თავისი ზღაპრული სიმდიდრით.

18. „არა ეინ მოღუაწე შეეყოფვის სოფლისა საქმეთა“ — II ეპისტოლე წმიდისა პავლე მოციქულისა ტიმოთეს მიმართ 2, 4.

19) „ვერ კელ-ეწიფების ქალაქსა დაფარვად მთასა ზედა დაშენებულსა“ — მათე 5, 14.

20) ბასილი, რომანოზის ძე — იხ. შენ. 13.

21) პავლე ათენელი — პავლე მოციქული.

22) ელია — (ბიბლ.) ელია წინასწარმეტყველი. ელიას მიერ წვიმის მოყვანის ეპიზოდი მოთხრობილია III მეფეთა წიგნის მე-17—18 თავებში.

23) მიხეილ VIII პალეოლოგი (1259—1282) აიძულებდა ათონის მთის ყველა მართლმადიდებლურ მონასტერს, და მათ შორის ქართველთა მონასტერსაც, დამორჩილებოდა რომის პაპს, რასაც ქართველმა ბერებმა პროტესტით უპასუხეს. ამ ფაქტზეა საუბარი თხზულების აღნიშნულ ეპიზოდში.

24) იგულისხმება ეფთეიმეს გადმოვარდნა ჯორიდან.

25) „ეინ-მე უკუე ენა გონებაჲ უფლისაჲ?“ — წინასწარმეტყველება ესაიასი 40, 13.

26) გააზრებულია გიორგის ეტიმოლოგიური მნიშვნელობა (ბერძნულად — Γεωργός მიწისმოქმედს, მუშაკს ნიშნავს).

27) „დიდებული ითქუა შენთვის, ეგერა ქალაქო ღმრთისაო“ — ფსალმუნი 86, 3.

28) „მე დაეამტკიცენ სუეტნი მისნი“ — ფსალმ. 74, 4.

29) იგულისხმება დავითისა და „უცხო თესლის“ — გოლიათის — ორთაბრძოლა. იხ. I მეფეთა, 17.

ГРЕЧЕСКОЕ «ЖИТИЕ» ИОАННА, ЕВФИМИЯ И ГЕОРГИЯ АФОНЦЕВ

(Резюме)

Грузинский монастырь на Афоне — Ивир — был одним из древнейших очагов грузинской культуры и основным центром, в котором происходило фундаментальное освоение византийской литературы. Здесь «были собраны лучшие грузинские культурные силы, поставившие своей целью ознакомить соплеменников с богатым западным литературным наследием»¹.

Возникновение грузинского монастыря на Афоне, а затем превращение его в средние века в центр грузинской духовной культуры связано с именем трех грузинских святогорцев — Иоанна, Евфимия и Георгия.

К сожалению, нам неизвестны многие моменты жизни и деятельности этих выдающихся подвижников. Основным источником, по которому с той или иной полнотой можно восстановить их биографию, является «Житие Иоанна и Евфимия», принадлежащее перу Георгия Святогорца, а также «Житие Георгия Святогорца», написанное Георгием Мцире. Сюда же можно отнести Синаксарную редакцию жития Евфимия Святогорца, сведения, которые дают поминальные записи, а также монастырские акты и грамоты, часть которых все еще не издана и недостаточно изучена.

О существовании греческого текста «Жития» грузинских святогорцев, хранящегося в Афонском Ивирском монастыре, было известно давно.

Первое упоминание об этом сочинении содержится в работе архимандрита Порфирия Успенского «История Афона»². По-видимому, до Порфирия греческий фонд книгохранилища Ивира никто специально не исследовал, хотя в 50-х годах XIX в. путешествие на Афон совершил П. Иоселиани, еще раньше, в XVIII в., Афон посетили Тимоте Габашвили и Иона Гедеванишвили.

Дважды (в 1726 и 1744 годах) совершил поездку на Афон В. Барский, который детально ознакомился с письменными па-

¹ К. С. Кекелидзе, История грузинской литературы, т. I, Тб., 1960, с. 101.

² Пор. Успенский, Восток христианский, История Афона, ч. III, Афон монашеский, Киев, 1877, с. 160—161.

мятников Ивирского монастыря. Однако в его путевых записках также нет никаких сведений о греческом варианте «Жития» афонских подвижников. Нет интересующих нас данных и в книге архимандрита А. Капустина «Заметки поклонника Святой горы»³.

Порфирий Успенский в 40-х годах XIX в. совершил путешествие на Афон и посетил обителей. Особое внимание путешественника привлек Ивир и хранящиеся в его библиотеке документы. Здесь же он обнаружил написанное на греческом языке «Житие» Иоанна, Евфимия и Георгия.

Весной 1880 г. на Афон была послана экспедиция под руководством С. Ламброса, которая составила каталог греческих рукописей, хранящихся почти во всех монастырях⁴. В Ивири, который оказался наиболее богатым в этом отношении, было описано 1386 греческих кодексов. В том числе „Βίος καὶ πολιτεία τῶν ὁσίων καὶ θαυμάτων πατέρων ἡμῶν Ἰωάννου, Εὐθυμίου καὶ Γεωργίου, τῶν κτιστῶν τῆς κατ' ἡμᾶς μετίστες λαύρας τῶν Ἱβήρων“ («Житие и деяния преподобных и богоносных отцов наших Иоанна, Евфимия и Георгия, ктиторов нашей Священной Великой Ивирской Лавры»).

Грузинской науке известен факт существования „Βίος καὶ πολιτεία“, однако, в силу недостатка информации, это сочинение ошибочно признавалось памятником, переведенным еще в эпоху афонских подвижников.

Институт рукописей им. К. С. Кекелидзе располагает фотокопиями всех известных по сей день рукописей, содержащими текст «Жития» ктиторов Ивира⁵ и мы, получив возможность более точно изучить ее, можем утверждать, что „Βίος“ является оригинальным греческим сочинением.

Изучение памятника показывает, что написан он в I половине XVIII века. На это указывает ряд обстоятельств:

1. Нет никаких данных о том, что в древности существовало написанное на греческом языке «Житие» афонских подвижников.

Текст „Βίος καὶ πολιτεία“ содержится в двух рукописях: Ἱβήρων 4573 (453) (по «Каталогу греческих рукописей с Афона»

³ Архимандрит Антонин, Заметки поклонника Святой горы, Киев, 1864 г.

⁴ Catalogue of the Greek Manuscripts on Mount Athos, by Spyg. P. Lambros. Cambridge. vol. I, 1895; vol. II, 1900.

⁵ Афонская рукопись (А)—Ἱβήρων 4573 (453), Ватиканская рукопись (V)—Cod. Vat. Gr. 2613 и публикация 1857 г. в „Προσκηνητῆριον Ἱβιρικοῦ μοναστηρίου“ (С)—Προσκηνητῆριον τοῦ βασιλικοῦ... μοναστηρίου τῶν Ἱβήρων. Athenis, 1857, 49—75.

Ламброса, стр. 147 в.) и Codicis Vaticani Graeci — 2613 (по АВНГ Алкэна)⁶. Кроме того, «Житие» опубликовано в 1857 г. в Афинах, в Проскинетарии Ивирского монастыря.

Никаких других сведений об этом памятнике нет. Достаточно отметить, что „Bibliotheca Hagiographica Graeca“ Алкэна — полнейший каталог греческой агиографической литературы — ничего не говорит о других вариантах.

2. Сопоставление текстов убеждает, что ни Афонская (А), ни Ватиканская (V) рукописи не являются протографом памятника.

Монах Козьма, о котором говорится в поминальной записи Афонской рукописи, был переписчиком. Текстологический анализ показывает, что данный список, несомненно, переписан, Козьма также называет себя переписчиком: *ἐκείνη γράφηται παρὰ ἀνδρὸς Σαβίου Κozμά μοναχού* (1 г.)

Б. Л. Фонкич, который исследовал взаимоотношение и колофоны Афонского и Ватиканского списков «Жития», пришел к заключению, что рукопись Vat. Gr. 2613, как и 'Ιζηρ. 4573/453, изготовлена в середине XVIII в.; об этом свидетельствует почерк и филигрань «Три полумесяца», идентичная водяному знаку Ивирской рукописи.

Кодикологические и палеографические данные позволяют исследователю говорить о круге лиц, в котором были переписаны два интересующих нас манускрипта: «Ивирский монах Козма Самосец был, как можно предполагать, воспитанником Патмосского фронтистирия Макария Калагераса: о своем пребывании на Патмосе он сообщает в колофоне, переписанном им в январе 1737 г. на Афоне Январской минеи. Он был связан с удалившимся на Афон в 1723 г. Неофитом Мавромматисом, бывшим митрополитом Арты: об этом можно судить по тому, что между 1736—1738 гг. Козмой была переписана составленная Неофитом Краткая хроника. Близость почерков свидетельствует о тесном сотрудничестве этих писцов; по-видимому, ее нужно объяснять их совместным обучением или работой в одном скриптории», — заключает автор⁷.

3. Сам текст неоднократно подтверждает позднее происхождение «Жития». Встречающиеся здесь фразы — «от вычитавших в грузинских книгах узнал...», «главная церковь Ивир-

⁶ F. Halkin, *Auctarium Bibliothecae Hagiographicae Graecae*, Bruxelles, 1969, 207.

⁷ Б. Л. Фонкич, О происхождении Афонского и Ватиканского списков жизнеописания основателей Ивирского монастыря. (В журнале: «Византийский вестник», т. 41, 1980, с. 219—220).

ского монастыря сохранилась до наших дней....», «...ошибаются те, кто думают, что Георгий пришел вместе с Евфимием», — наводят на мысль, что автора от описываемых событий отделяют века.

4. На странице 3 читаем: «В Иви́ре и сегодня есть минея: еще того времени, когда монастырь был населен грузинами». Выходит, что сочинение пишется много позже этого факта.

5. В «Житии» есть еще одно указание на его позднее происхождение — на странице 37 говорится, что автору известно по преданию о нападении латин, которые, наряду с другими ценностями монастыря, похитили гробы Евфимия, Иоанна и Георгия. Автор, конечно же, имеет в виду разорение монастыря, которое имело место в 1285 г. Грузины бежали и захватили с собой главное сокровище — икону Богоматери, а вернулись в Ивир только в 1295 г. Видимо, „Βίος καὶ πολιτεία“ написано намного позже разорения монастыря латинами.

Выдержки из текста наглядно свидетельствуют, что сочинение написано в Иви́ре:

В поминальной записи сказано: «Житие» посвящено кафоликону этого святого монастыря.

Стр. 36: «Здесь, в этот святой монастырь перенесли прах Евфимия из Константинополя здешние монахи».

Стр. 3: «То же самое можно видеть здесь в мненнях грузинов».

Форма глаголов движения также указывает, что «Житие» написано в Иви́ре, а автором его является афонский монах (ср.: пришел, поднялся, привел сюда, ушел, отправился в Константинополь и т. д.).

„Βίος καὶ πολιτεία“ мы считаем синаксарным «Житием», хотя само сочинение и нельзя назвать типичным образцом этого жанра агнографической литературы. Однако, составлено оно по образцу синаксарных произведений — содержит основные биографические данные святого, описывает сотворенные им «чудеса» и опирается на агнографический материал. Необходимо также отметить, что именно на рубеже XVII—XVIII вв. во множестве составлялись синаксарные сборники, аколуфии и меморандумы. Объяснялось это не только требованиями литургии и пропаганды христианства, но, прежде всего, практическими целями.

О синаксарном характере рассматриваемого нами сочинения говорит также тот факт, что и композиция памятника отвечает всем требованиям, которые предъявлялись «Житию», предназначенному к чтению во время богослужения. По всей видимости, оно и было написано как часть какого-то литургического сборника.

В самом тексте читаем: «...слушателя возрадует такое повествование» (I г). Автор нередко обращается именно к слушателю, а не читателю: «...найдутся желающие выслушать меня». В поминальной записи сочинение называется «повествуемым житием» — *διηγηματικὸς βίος*.

Во вступлении автор говорит о необходимости знать, «пусть кратко», о жизни и деяниях ктиторов Ивирского монастыря. Под «кратким» автор, несомненно, подразумевает синаксарное «житие».

Конец XVII в. и XVIII век явились весьма важным этапом в истории Грузии. Страна готовилась сбросить турецкое господство. К достижению этой цели была направлена вся творческая энергия народа, его интеллектуальные силы. Вопросы истории страны и оценка самой истории волновали не только научно-общественные круги, но и монастырских книжников.

Именно в эту эпоху монастыри должны были хорошо знать свою историю, время и условия строительства и имена ктиторов.

Методы работы просвещенных монахов, естественно, отличались от исследования, которое проводили ученые. Однако отсутствие академичности и недостаточная четкость вовсе не умаляют значения результатов, достигнутых писателями-монахами.

Необходимость восстановить и описать историю своего монастыря возникла и перед монахами Ивира — одного из наиболее известных и авторитетных афонских монастырей. В начале XVIII в. настоятелей монастыря вполне устраивало доказательство древности их обители, заложенной в X в. грузинскими монахами, они даже гордились этим.

Тогда-то и было написано «Житие» великих грузинских афонцев, в котором использованы сведения устного и письменного характера, доступные автору в XVIII в., почти через восемь веков после описываемых событий. В это время пишутся акалуфии и тропари во имя афонских подвижников, а позднее создается сборник «Проскинитарий Ивирского монастыря», в котором помещены все новые сведения о жизни и деятельности грузинских святогорцев.

Автор «Жития» неоднократно подчеркивает преемственность между современными монахами Ивира и Иоанном, Евфимием и Георгием. Создание «Жития» — это только сыновний долг, лежащий на монахах монастыря перед их духовными отцами. Теперь уже уважительное отношение к памяти грузинских подвижников ничем не грозило греческому братству Ивира. Автора «Жития» от длительной эпохи греко-грузинской распри отделяют века. В XVIII в. влияние грузинского элемента в Ивири сведено к минимуму, острота взаимоотношений, имевшая место в первые века существования грузинского монастыря, ушла в прошлое.

Именно поэтому автор «Жития» величает грузинских подвижников святыми, не жалеет восторженных эпитетов в их адрес и называет «нашими общими отцами».

«Житие» не выходит за рамки обычного произведения биографической и панегирической литературы. Однако, сочинение проникнуто почтением к первым настоятелям лавры, автором движет стремление, по достоинству оценить заслуги ктиторов и понимание необходимости рассказать об их весомом вкладе.

Исследуемый текст, по сути дела, объединяет три самостоятельных «Жития» — «Житие Иоанна» (4 г — 13; § 2—§ 6), «Житие Евфимия» (13 г — 37; § 7—§ 21) и «Житие Георгия» (38 г — 39; § 22) — посвященных жизни и деяниям ктиторов Ивирского монастыря.

Целостности сочинения автор достигает при помощи обширного общего вступления (1 г — 4г), в котором он затрагивает несколько важных вопросов; говорит о задачах и необходимости сочинений такого рода: «Ничто так не укрепляет и не радуется добрую и целомудренную душу, как чтение правдивого повествования о жизни добродетельных людей...»; знакомит нас с принципами создания подобных жизнеописаний: «...не допустить какого-либо не вызывающего доверия или необычного преувеличения и, напротив, не опустить того, что достойно повествования»; обосновывает необходимость знать благие деяния святых отцов Иоанна, Евфимия и Георгия и праздновать день их памяти, как это торжественно отмечается в Грузии и т. д.

Переход от одного «Жития» к другому совершается плавно и логично, и тем не менее, автор считает нужным указать, где кончается одна и начинается другая часть сочинения. Всего мы условно выделили и озаглавили 23 параграфа:

- 1 — Предисловие.
- 2 — Происхождение Иоанна и пострижение в монахи.
- 3 — Иоанн в монастырях на Колпе и Олимпе.
- 4 — Иоанн на Афоне.
- 5 — Афанасий Афонский об Иоанне.
- 6 — Кончина Иоанна.
- 7 — Детство Евфимия.
- 8 — Встреча Иоанна и Евфимия в Константинополе.
- 9 — Евфимий в Константинополе.
- 10 — Богословский спор Евфимия с иудеем в Константинополе.
- 11 — Евфимий на Афоне.
- 12 — Возведение Ивирского монастыря.
- 13 — Посрамление иудея в Салониках.
- 14 — Засуха на Афоне.
- 15 — «Чудо» Евфимия в праздник Преображения.

- 16 — Отказ Евфимия от кафедры архиепископа Кипрского.
- 17 — Первая попытка убийства Евфимия нечестивым монахом.
- 18 — Вторая попытка убийства Евфимия монастырским садовником.
- 19 — Хвала Евфимию.
- 20 — Кончина Евфимия и перенесение его праха на Святую гору.
- 21 — Кто уразумел дух Господа?
- 22 — Житие Георгия Стронтеля.
- 23 — Эпилог.

Текстологический анализ разночтений, характерных для трех списков „Βίος καὶ πολιτεία“, дал следующие результаты:

1. Различия между тремя текстами не выходят за рамки вариантов.

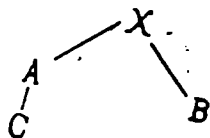
2. Афонский (А) и Ватиканский (V) списки, а также текст Проскипетария (С) восходят к общему протографу, на который они опираются или непосредственно, или через какой-либо другой список.

3. Ни (А), ни (V) протографами не являются, а список (С) явно восходит к афонской рукописи.

4. Рукописи (А) и (V) переписаны с одного протографа X, о чем свидетельствует анализ ошибок, допущенных переписчиком Козьмой.

5. Переписчик ватиканской рукописи проделал определенную редакторскую работу — разделил текст, учитывая содержание, установил главы, каждый новый подраздел он начинает с заглавной буквы и т. д. И все-таки эти особенности рукописи не дают оснований считать ее отдельной редакцией.

Анализ разночтений приводит к следующей схеме:

Во вступлении сам автор пишет, что он располагал письменными (грузинскими) и фольклорными (греческими) источниками.

Исследование показало, что сюда же необходимо добавить письменный греческий источник, а именно, известную грамоту Афанасия Афонского, дарованную им в 984 г. Иоанну Святогорцу.

Вяснилось также, что автор „Βίος καὶ πολιτεία“ знаком с грузинскими «житиями» афонцев, содержащими наиболее полные биографические данные, и пользуется текстом «Жития

Иоанна и Евфимия», принадлежащим перу Георгия Афонского и синаксарной редакцией «Жития Евфимия».

Ниже будут приведены примеры, которые содержат новые факты жизни и деяний грузинских афонцев, или уточняют ранее известные:

1. «Не могу сказать точно, кто были его (Иоанна — М. М.) родители, но от вычитавших в грузинских книгах узнал я, что были они царского рода» („Βίος καὶ πολιτεία, § 2).

В «Житии Иоанна и Евфимия» сказано, что Иоанн и родителями и дедами был знатен..., а сам «...весьма любимым и saḡut'gī (своим, ближним) доброй памяти Давида Куропалата»⁸. Однако, трудно утверждать, что автор „Βίος καὶ πολιτεία“ в данном случае не опирается на сведения грузинского «Жития», ибо точное значение термина saḡut'gī в настоящее время неизвестно.

2. «Благородство, глубокое знание дел государственных и блестящее образование сделали Иоанна избранныком тогдашнего грузинского царя: его протессимвулатором и синкелом, что считается у грузин большой честью и чего удостоиваются самые достойные» („Βίος καὶ πολιτεία, § 2).

Греческий автор, вероятно, не случайно приписывает Иоанну эти титулы. Найти источник этих сведений было бы весьма интересно, тем более, что в грузинских «Житиях» их нет.

3. Греческое «Житие» рассказывает, что Иоанн был пострижен в монахи в монастыре «...находившемся неподалеку от страны его и (в котором) жили шесть монахов — шесть святых людей. Он немедленно вошел, снял с себя блестящие одеяния, облачился в монашеские одеяния и постригся в том же монастыре в монахи» (§ 2).

По данным «Жития Иоанна и Евфимия», Иоанн был «посвящен в монахи» Моисеем и Геласием — монахами церкви Отхтакеслиа — «Четыре церкви» (Дорткилвса).

Большая грузинская базилика IX в. — Отхтакеслиа находилась в ущелье Испири, которое в XVIII в., в пору написания Βίος, входило в состав Турецкой империи, т. е. действительно «находилась неподалеку от страны его». Не исключено поэтому, что «Житие Иоанна и Евфимия» и „Βίος“ говорят об одном и том же монастыре, где Иоанн был пострижен в монахи.

4. В третьем параграфе „Βίος“ читаем: «Затем он оставил этих шестерых святых и пришел в монастырь, расположенный на горе, называемой Колпа, чтоб там, как пчела трудолюбивая, набираться меду святости у живших там аскетов».

⁸ Памятники..., т. II, с. 42 (14—15, 19—20).

Грузинским источникам этот факт совершенно неизвестен, и поэтому должен быть квалифицирован как новый момент биографии Иоанна.

По данным исторической географии Грузии и Армении, пункт Колпа, где побывал Иоанн, находился на территории III гавара Гугарского питнахшества, в ущелье р. Колпа и до IX в. считался административной единицей грузинского (Лоре-Таширского) Царства.

5. Судя по греческому «Житию», следующим пунктом на пути Иоанна была гора Олимп: «Узнал Иоанн, что на горе Олимп пребывали испытанные в святости отцы... Когда преподобный желанием Иоанн пришел туда, увидел, что нуждается в совершенствовании у тех отцов, а потому остался там на время...» („Βίος“, § 3).

Георгий Святогорец также указывает, что до Афона Иоанн достаточно много времени провел на Олимпе. После того, как открылось его пребывание в Отхта-эклесиа, Иоанн, «избегая славы человеческой», «...отправился в Грецию... В одной из обителей горы Олимпа принял на себя смотрение за монастырскими ослами и проходил другие послушания»⁹.

Таким образом, по сведениям Георгия Святогорца, Иоанн после поступления в монахи и до прибытия к Афанасию Афонскому побывал в Отхта-эклесиа, на Олимпе (Битвиния, в Малой Азии) и, наконец, в Великой лавре Афанасия. По данным „Βίος“ маршрут Иоанна был иным: монастырь неподалеку от страны Тао — гора Колпа — Олимп — Великая Лавра.

6. Как говорит греческое «Житие», Афанасий Афонский сразу же отличил Иоанна, обретя в нем истинного верующего и верного советника во всех делах. Иоанн стал приближенным Афанасия «...и все, видевшие их, считали одной душой, жившей в двух разных телах». Иоанн долго жил в Великой Лавре, и состарились они с Афанасием почти одновременно. Далее, — говорится в „Βίος“, — по просьбе многочисленных родственников и благодаря помощи императора Василия II «воздвиг он свою лавру, которую в древности звали Климентос, а затем называли Ивир» (§ 4).

В сочинении Георгия Святогорца строительство грузинской лавры увязывается с именем Торнике. Узнав, что на Афоне пребывают Иоанн и Торнике, их соотечественники-грузины «...в большом числе стали приезжать на Афон и вступать в число братства...» и поэтому «...рассудили, что неудобно им столь многочисленными братьями из грузин оставаться в лав-

⁹ Полное жизнеописание святых грузинской церкви, составил М. Сабинин, С.-Пб., 1872, с. 129.

ре...» и «...на расстоянии одной мили от лавры, на прекрасном месте построили церковь в честь Иоанна Крестителя...».

В данном случае сочинение Георгия Святогорца и „Βίος“, по-видимому, не связаны друг с другом, поскольку автору грузинского «Жития» неизвестно первоначальное название церкви Иоанна Крестителя — Климентос, а греческий памятник ничего не говорит о Торнике.

7. По сведениям „Βίος“, Иоанн отдал Евфимия в греческую школу, где тот изучал святое писание и греческий язык (§ 8), а затем отправился на Афон, где был принят с радостью и посвящен в монахи Афанасием (§ 11).

Георгий Святогорец ничего не говорит об этом, по его словам, «сына своего Евфимия отец Иоанн... обучил прежде грузинской грамоте, а затем всей учености греческой»¹⁰. По синопсальному «Житию» Евфимия, «блаженный Иоанн привел сына своего и посвятил его в монахи, и обучил всем премудростям»¹¹.

Неясно, почему эти данные „Βίος“ не нашли отражения в грузинском «Житии». Не будь этого, сведения об учении Евфимия в Константинополе выглядели бы вполне убедительно, тем более, что Евфимий блестяще владел греческим языком.

8. Интересно, что автору „Βίος“ известно, что грузины называли Евфимия «новым Златоустом»: «Божья милость восстановила нам нового Златоуста и дала устами его язык очиненный и подвинула на перевод божественных книг... Много книг перевел он трудами усердными... и не только с греческого переводил на грузинский глубокие и трудно переводимые писания, но и несколько на греческий с грузинского»¹².

Приведенные примеры (подобных примеров в работе более 20) свидетельствуют, что в одних случаях „Βίος“ прямо повторяет грузинские «Жития», в других — связь между ними довольно слаба, а в третьих — греческий автор совершенно игнорирует важные сведения грузинского источника, что можно объяснить разными целями, стоявшими перед авторами, и разделяющим их временем. Составитель „Βίος“ хотел ознакомить греческое братство Ивира с личностью и деятельностью грузинских ктиторов монастыря, показать его древнюю историю. Сведения, выбранные им из грузинских «Житий», вполне отвечают стоявшей перед ним задаче.

Личность основателя и первого настоятеля грузинского афонского монастыря Иоанна и второго настоятеля — его сына Евфимия — никаких сомнений не вызывает. Однако, третий персонаж «Жития» — Георгий — требует выяснения.

¹⁰ Памятники, т. II, с. 60.

¹¹ Памятники, т. IV, с. 333.

¹² Памятники, т. IV, с. 333, а также т. II, с. 61.

«Житие Георгия» занимает всего два листа „Виз.“ 38 г — 39). Говорится, что он был родственником Иоанна и Евфимия — первому он приходился племянником, второму — двоюродным братом. Георгий стал настоятелем монастыря после Евфимия и превратил его в «град божий», построил много келий, а затем по милости царя воздвиг блестящую большую церковь (καθολικόν), сохранившуюся ко времени создания «Жития». В центре церкви на полу сохранилась надпись: «Я возвел столбы эти, и во веки веков да не содрогнутся. Георгий. Грузинский монах и строитель». В конце «Жития» указывается, что Георгий скончался 28 июля.

Ясно, что «Житие» говорит не о Георгии Святогорце, которого обычно считают третьим представителем великих грузинских афонцев, поскольку он не был родственником Иоанна и Евфимия (Евфимий скончался 13 мая 1028 г., а Георгий Святогорец пришел на Афон в 1040 г. Настоятелем монастыря он был в 1044—56 годах. И наконец, скончался он 29 июня, а не 28 июля)¹³.

В работе установлено, что упоминаемый в Виз. Георгий — III настоятель Ивира, по греческим источникам Георгий Варазваче, роль которого в истории монастыря ввиду малочисленности источников изучена далеко не достаточно.

Георгий Великий, Мамасаклис (настоятель) Георгий I, был родственником Иоанна и Евфимия и правил монастырем сразу после Евфимия, в 1012—1030 годах¹⁴.

В работе рассмотрены сведения о Георгии Великом, содержащиеся в следующих грузинских и греческих памятниках: «Житии Иоанна и Евфимия» Георгия Святогорца; «Житии Георгия Святогорца» Георгия Мцире, который называет Георгия «Строителем»; в поминальных записях Ивирского монастыря от 1074 г. (в записях № 13 и № 87) он называется «Великим Георгием»¹⁵; в поминаниях членов дома Атабагов, относящихся

¹³ К. С. Кекелидзе, История грузинской литературы, т. I, Тб., 1960, с. 217—219.

¹⁴ Житие Иоанна и Евфимия. «Памятники древнегрузинской агнографической литературы», кн. II, Тб., 1967, стр. 89; 92; К. С. Кекелидзе, Этюды из истории древнегрузинской литературы, II, Тб., 1945, с. 232; «Георгики», Сведения византийских писателей о Грузии, том VIII, Греческие тексты с грузинским переводом, издал и примечаниями снабдил С. Г. Каухчишвили, Тб., 1970, стр. 130; Archives de l'Athos, V. Actes de Lavra, par Lemerle, Guillou, Svoronos, Paris, 1970, p. 38; Archives de l'Athos, VII, Actes du P. ôlaton, par Papachryssantlou, Paris, 1975, p. 62.

¹⁵ Рукопись Ивирского монастыря 1074 года с поминальными записями, Тб., 1901.

ся к XV—XVI вв.¹⁶; в преческих документах (в грамоте 1016 г. игумена скита Св. Ильи Николаоса и в акте Прота Никифора от 1017 г. и 1018—1019 годов)¹⁷.

В результате анализа и сопоставления указанных источников в работе выяснено, что основное сооружение Ивира — церковь Успения Богородицы, или Кафоликон, была построена Георгием Великим в промежутке между правлением Евфимия и до Георгия Святогорца.

1. Георгий Варазваче был настоятелем Ивира в течение 17 лет (1012—1029). У нас нет даже намека на то, что он был книжником, т. е. вся его практическая деятельность, за которую грузинские источники величают его «Великим» и «Строителем», сосредотачивалась на строительстве. Сюда же следует добавить его близость к императорскому двору и влияние, которым он пользовался на всей Святой горе (ср. его печати на греческих документах).

2. Георгия Строителя предполагает и ктиторская надпись на полу церкви: «Я воздвиг столбы эти. Да не содрогнутся во веки веков. Георгий. Грузинский монахи строитель»¹⁸. Эта же надпись приводится в греческом «Житии» афонцев: „Εἰς τὰς ἐκτετατάς τούς στήλους αὐτῆς, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα οὐ σαλευθήσονται. Γεώργιος μοναχὸς ὁ Ἱεὴρ καὶ κτίστηρ“ (§ 22).

3. Георгий Святогорец перенес в Великую церковь «останки» Иоанна и Евфимия. А в сочинении Георгия Мшире говорится, что Георгий Святогорец был похоронен рядом с гробом Георгия Строителя.

4. III часть греческого «Жития» грузинских афонцев посвящена Георгию Строителю и считает его ктитором главного храма Ивира — кафаликона.

5. В «Истории» Кедрена и Туринской компиляции Георгий называется ктитором Ивира.

Афонский патерик¹⁹, широко известный двухтомный сборник, составленный монахом Азарией²⁰, в числе прочих «Житий» видных афонских подвижников содержит и «Житие» грузин-

¹⁶ Вопросы истории Южной Грузии (XV—XVI вв.), публикация текстов и исследования К. Шарашидзе, Тб., 1961.

¹⁷ Archives de l'Atlios, V, Actes de Lavra, p. 155, 165, 170.

¹⁸ К. С. Кекелидзе, Из истории афонской литературной школы, Этюды, II, Тб., 1945, стр. 224 (автор ссылается на работу Герасима Смирнака „Τὸ Ἱεῖος ὄρον“).

¹⁹ Афонский патерик или жизнеописание святых, на Святой Афонской горе просиявших, М., 1897.

²⁰ Энциклопедический словарь, издатель Ф. А. Брокгауз и И. А. Ефрон, т. IV, С.-Пб., 1891, с. 585.

ских святогорцев, предназначавшиеся для чтения 13 мая — в поминальный день великого Евфимия.

Интересующая нас часть патерика — «поминовения» и «жития» грузинских святогорцев — состоит из переводов. Так, например, «Память» Иоанна и Гавриила, а также «Житие Георгия Афонского» переведены из сборника „Ἀκολουθία τῶν ἁγιορειτῶν πατέρων“, а „Житие Евфимия“ — из сборника „Νέον ἐκλόγιον“, который в 1805 г. по просьбе афонских монахов составил Никодим Святогорец (1748—1809) — известный аскет и писатель.

В работе установлено, что в распоряжении Никодима и составителя „Ἀκολουθία τῶν ἁγιορειτῶν πατέρων“ находилось греческое „житие“ грузинских святогорцев, данными которого они пользовались.

THE GREEK 'LIFE' OF IOANE. EUTHYMIUS AND GIORGI THE ATHONITES

SUMMARY

Long ago people knew about the existence of the Greek text of the life of the founders of the Athonite Iviron monastery. But due to the insufficiency of knowledge this essay was mistakenly taken for a manuscript translated in the epoch of the Athonite monks (X century).

The first mention of the essay is contained in the work of „the History of Athos“ by P. Uspenski, an archimandrite. (P. Uspenski, *Christian East, the History of Athos*, p. III, Monastic Athos, Kiev, 1877, p. 160—161 /in Russian/). Evidently the Greek fund of the book depository of Iviron had never been investigated before Porphiri though it was visited by P. Ioseliani in the 50s of the XIX c. and even before it in the XVIII century—by Timoté Gabashvili and Iona Gedevanishvili.

V. Barski made a journey to Athos twice (in 1726 and 1744). He looked through the written monuments of the Iviron monastery in detail. However, in his travel notes there is no information of the Greek version of 'the Life' of the Athonite ascetics either. There are no data interesting for us in the book of the archimandrite A. Kapustin (*The Notes of an Admirer of the Holy Mountain*, Kiev, 1864/in Russian/).

in the 40 s the monastery was visited by P. Uspenski. The traveller's special attention was attracted to the documents kept in the library of the cloister. Here was found 'the Life' of Ioane, Euthymius and Giorgi, written in Greek.

In the spring of 1880 an expedition under the guidance of S. Lambros was sent to Athos. They made up a catalogue of the Greek

manuscripts kept nearly in all the monasteries. In Iviron, which turned out to be the richest in this respect, there were described 1386 Greek codes, the life of the founders of the Iviron monastery inclusive.

The K. S. Kekelidze Institute of Manuscripts has at its disposal the photocopies of all the manuscripts known up to this day. They contain the text of 'the Life' of the donors of Iviron¹—Βίος καὶ πολιτεία τῶν δαΐων καὶ θεοφόρων πατέρων ἡμῶν Ἰωάννου, Εὐθυμίου καὶ Γεωργίου, τῶν κτιστῶν τῆς καθ' ἡμᾶς μερίσσης λαύρας τῶν Ἰβήρων—and having got an opportunity of thorough investigation of these manuscripts, we can affirm that 'Bios' is an original Greek essay of the 1-st half or middle of the XVIII century when the problems of the history of the country and appreciation of the very history worried not only the scholarly and social circles but the monastic scribes as well. Just in this epoch the monasteries had to know their history, the time and the conditions of their construction and the names of the donors. The monks of Iviron, one of the best-known and authoritative Athonite monasteries—found it necessary to restore and describe the history of their cloister too. At the beginning of the XVIII century the abbots of the monastery contented themselves with the proof of the antiquity of their monastery founded in the Xth century by Georgian monks. They were even proud of it. Centuries separate the author of 'Bios' who uses oral and written information from the long epoch of Greek-Georgian enmity. In the XVIII century the influence of Georgian element in Iviron was minimal. The acuteness of interrelations which had taken place in the first centuries of the existence of the Georgian monastery passed away.

The author of 'the Life' repeatedly underlines the succession among Ioane, Euthymius, Giorgi and the contemporary monks of Iviron. The making of 'the Life' is a filial duty of the monks of the mona-

¹ The Athonite manuscript (A)—Ἰβήρων 4573 (453)—according to the catalogue of the Greek manuscripts from Athos of Lambros, the Vatican manuscript (V)—Codicus Vaticanus Graeci 2613—according to ABHG Alcan, the publication of 1857 in the Proskinetari of the Iviron monastery (C)—Προσκυνητάριον τοῦ βασιλικοῦ μοναστηρίου τῶν Ἰβήρων. Athenis, 1857, p. 49—75.

stery before their spiritual fathers. Now the respectful attitude towards the memory of Georgian ascetics does not threaten the Greek brotherhood of Iviron.

'The Life' does not go beyond the limits of a usual work of biographical and panegyrical literature. It is imbued with respect towards the first monks of the monastery. The author wants to appreciate the services of the founders and considers it necessary to tell us about their weighty contribution.

The text under investigation unites three independent 'Lives' — 'The Life of Ioane (§ 2—§ 6); the Life of Euthymius' (§ 7—§ 21) and 'the Life of Giorgi' (§ 22). The author achieves the integrity of the essay with the help of the general introduction in which he deals with some important questions: he speaks about the tasks and necessity of 'the Lives' like these, tells us about the principles of making 'the Lives', gives proof of the necessity to know the good jobs of the Holy fathers: Ioane, Euthymius and Giorgi.

The text is divided by us into 23 sections:

1. Introduction.
2. The origin of Ioane and taking of monastic vows.
3. Ioane in the monastery on Kolpa and Olympus.
4. Ioane on Athos.
5. Athanasius the Athonite about Ioane.
6. The death of Ioane.
7. The childhood of Euthymius.
8. The meeting of Ioane and Euthymius in Constantinople.
9. Euthymius in Constantinople.
10. Euthymius' theological argument with a Jew in Constantinople.
11. Euthymius on Athos.
12. The construction of the Iviron monastery.
13. Disgracing of the Jew in Saloniki.
14. Drought on Athos.
15. Euthymius' „Miracle“ on the Holiday of Transfiguration.
16. Euthymius' refusal to accept the pulpit of the archbishop of Cyprus.
17. The first attempt of Euthymius' murder by an impious monk.
18. The second attempt of Euthymius' murder by a monastic gardener.
19. The praise of Euthymius.

20. The death of Euthymius and the transportation of his remains to the Holy Mountain.
21. Who has comprehended God's Spirit?
22. The Life of Giorgi the Builder.
23. Epilogue.

The textological analysis of the readings typical of the three copies of 'Bios' gave the following results: a) the differences among the three texts do not go beyond the limits of the versions; b) AB and C go back to their common original; c) Neither A nor B are originals, C goes back to A; d) the copyist of B has somehow edited the text. However, this manuscript should not be regarded as a separate version.

It now appears that the author of 'Bios' was acquainted with the Georgian 'Lives' of the Athonites containing the completest data (The Life of Ioane and Euthymius, Giorgi the Athonite, the brief (synaxarist) version of 'the Life' of Euthymius'). In some cases Bios repeats plainly the data of the Georgian sources, in others—the connection between them is quite inconsiderable, in the third sources—the Greek author completely ignores their important information (there are more than 20 examples of such information).

It is ascertained in the work that the Giorgi mentioned in 'Bios' is not Giorgi the Hagiorite who is usually considered to be the third representative of the Great Georgian Athonites, but Giorgi the Great, Giorgi I, the third Dean of Iviron (according to the Georgian sources, Giorgi Varazvache) whose role in the history of the monastery is studied not sufficiently due to a small number of sources. Giorgi I was a relation of Ioane and Euthymius. He ruled the monastery just after Euthymius in 1012—1030. We have considered the pieces of information on Giorgi the Great which are found in Georgian and Greek monuments (The Life of Giorgi the Hagiorite by Giorgi Mtsire, the commemorating entries of the Iviron monastery of 1074, mentioning of the members of the house of the Alabags (XV—XVI cc), Greek documents (the deed of 1016 of the bishop of the cell of Saint Ilya Nikolaos, an act of Protos Nikiphoros of 1017 and 1018—1019).

As a result of the analysis of the sources mentioned above it turned out that the main edifice of Iviron is the church of the Virgin's Assumption built by Giorgi the Great.

1. Giorgi Varazvache had been the abbot of Iviron for 17 years. There is no trace that he was a scribe, i. e. all his practical activities for which he was called 'the Great' and 'the Builder' were concentrated on building. We should mention his close relations with the imperial court and his influence on all the Holy Mountain.

2. Giorgi the Builder is supposed by the builders' (ktitors') inscription on the floor of the church: „I've erected the columns never to flint their ground. Giorgi, a Georgian monk and builder“. „Ἐγὼ ἐστερέωσα τοὺς στύλους αὐτῆς, καὶ εἰς τῶν αἰῶνα οὐ σαλευθήσονται. Γεώργιος μοναχὸς ὁ Ὁῤῥηρ καὶ κτητωρ“—This inscription is given in the Greek 'life' of the Athonites.

3. Giorgi the Hagiorite brought the remains of Ioane and Euthymius into the Great Church. In the essay of Giorgi Mtsire it is written that Giorgi the Hagiorite was buried in the sarcophagus of Giorgi the Builder.

4. The third part of the Greek 'life' of the Georgian Athonites is devoted to Giorgi the Builder, in which he is considered to be the builder of the main temple of Iviron.

5. In the History of Kedren and the Turin compilation Giorgi is called the Builder of Iviron.

One more conclusion: at the disposal of Nikodimus the Hagiorite (1748—1809), the compiler of the known patristic collection „Ἡέον ἐκλόγιον“ and the compiler of the collection „Ἀκολουθία τῶν ἁγιορειτῶν πατρῶν“ there was the Greek text of the life of the founders of the Iviron monastery the data of which they had used.

შ ი ნ ა ა რ ს ი

შესავალი	3
ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრების“ ხელნაწერთა დახასიათება	20
თხზულების კომპოზიცია და სტრუქტურა	23
ათონელთა ბერძნული „ცხოვრების“ ტექსტთა მიმართებისათვის	27
„Βίος καὶ πολιτεία“-ს ცნობები ივირონის ქტიტორთა შესახებ და მათი მიმართება ათონელთა ქართულ „ცხოვრებებთან“	35
გიორგის ვინაობისათვის	47
ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრება“ — „ათონური პატერიკის“ ერთი წყარო	65
ათონელთა ბერძნულ ენაზე შექმნილი „ცხოვრების“ ტექსტი და მისი ქართული თარგმანი.	72
1. ტექსტისათვის	72
2. Βίος καὶ πολιτεία τῶν δσίων καὶ ἡσυχαστῶν πατέρων ἡμῶν Ἰωάννου. Εὐθυμίου καὶ Γεωργίου, τῶν κατὰ τὴν καὶ ἡμῶν ἱερὰς μεγίστης λαύρας τῶν Ἱερῶν	74
3. ცხოვრება და მოქალაქეობა ნეტარი და ღმერთშემოსილი ჩვენი მამების — იოანესი, ეფთვიმესი და გიორგისა—ჩვენი წმინდა და უდიდესი ქართველთა მონასტრის ქტიტორებისა	121
შენიშვნები	146
Греческое „Житие“ Иоанна, Евфимия и Георгия Афонцев (Резюме)	148
The Greek „Life“ of Ioane, Euthymius and Giorgi the Athonites (Summary)	161

СОДЕРЖАНИЕ

Введение	3
Характеристика рукописей греческого жизнеописания основателей Иверского монастыря	20
Композиция и структура сочинения	23
О взаимоотношении текстов «Жития»	27
Данные „ <i>Bíos kai politéia</i> “ о ктиторах Ивира и их взаимоотношение к грузинским жизнеописаниям Афонцев	35
О личности Георгия	47
Греческое «Житие» Афонцев — один из источников «Афонского па- терника»	65
Текст греческого «Жития» и его грузинский перевод	72
1. Пояснения к тексту	72
2. <i>Bíos kai politéia tōn doíōn kai theofórōn patérōn hēmōn</i> <i>'Iωάννου, Εὐθυμίου καὶ Γεωργίου, τῶν κтитῶν τῆς καθ' ἡμᾶς</i> <i>ἐκρᾶς μεγίστης λαύρας τῶν Ἱβήρων</i>	74
3. Житие и деяния преподобных и богоносных отцов наших Иоанна, Евфимия и Георгия, ктиторов нашей священной Ве- ликой Иверской Лавры	121
Примечания	146
Греческое «Житие Иоанна, Евфимия и Георгия Афонцев (Резюме)	148
The Greek „Life“ of Ioane, Euthymius and Giorgi the Athcnites (Summary)	161